

LIMBA ROMÂNĂ

REVISTĂ DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ
Nr.11-12 2003 • ANUL XIII • CHIȘINĂU

LIMBA ROMÂNĂ

REVISTĂ

de știință și cultură

Nr. 11-12 2003
noiembrie-decembrie

REDACTOR-ŞEF

Alexandru BANTOŞ

COLEGIUL DE REDACŢIE

Alexei ACSAN, Mioara AVRAM (Bucureşti), Ana BANTOŞ, Eugen BELTECHI (Cluj), Silviu BEREJAN, Vladimir BEŞLEAGĂ, Mircea BORCILĂ (Cluj), Leo BUTNARU, Gheorghe CHIVU (Bucureşti), Mihai CIMPOI, Anatol CIOBANU, Ion CIOCANU, Theodor CODREANU (Huşi), Anatol CODRU, Nicolae CORLĂTEANU, Eugeniu COŞERIU (Germania), Nicolae DABIJA, Boris DENIS, Demir DRAGNEV, Stelian DUMISTRĂCEL (Iaşi), Andrei EŞANU, Iulian FILIP, Gheorghe GONȚA, Ion HADÂRCĂ, Dumitru IRIMIA (Iaşi), Dan MĂNUCĂ (Iaşi), Nicolae MĂTCAŞ, Vasile MELNIC, Valeriu RUSU (Franța), Marius SALA (Bucureşti), Gheorghe STOG (Bălți), Dumitru TIUTIUCA (Galați), Petru ȚĂRANU (Vatra Dornei), Vasile ȚĂRA (Timișoara), Ion UNGUREANU, Grigore VIERU

Pentru corespondență:
Căsuța poștală nr. 83,
bd. Ștefan cel Mare nr. 134,
Chișinău, 2012, Republica Moldova.
Tel.: 23 87 03, 23 46 98
e-mail: *limba_romana @ mail.md*

„...Așadar, întregul nostru neam românesc se vădește parcă a-și trage începutul din cetățeni romani – și se poate și dovedi (ca atare) – și păstrează chiar și astăzi cu tărie vechiul nume al romanilor, chiar dacă alte neamuri le-au schimbat numele, așa cum am arătat mai sus.

Înainte de toate, chiar dacă acest (neam) a fost împărțit în trei ținuturi de căpetenie (despre care se va vorbi mai apoi), totuși toți se cheamă cu același nume de ROMÂNI, disprețuind adică și dînd de-o parte numele de VALAHI, care le-a fost dat de către popoarele barbare. Căci românii care trăiesc și astăzi în Transilvania, deasupra fluviului Olt, în ținutul numit Maramureș, nu-și dau numele de VALAHI, ci de ROMÂNI (martori îmi sînt toți locuitorii tuturor națiilor din Transilvania). Cei din Valahia (pe care grecii din vremuri apropiate îi numesc UNGROVLAHI, iar noi, moldovenii, îi numim MUNTENI – căci au luat în stăpînire mai multe locuri muntoase) își dau și ei la fel numele de români, iar țării lor de ȚARA ROMÂNEASCĂ, adică în latinește: TERRA ROMANA. Noi, moldovenii, la fel ne spunem ROMÂNI, iar limbii noastre nu dacică, nici moldovenească (dat fiind că numele Moldovei și al moldovenilor este acordat foarte de curînd, cum vom spune mai apoi), ci românească, astfel că, dacă vrem să-l întrebăm pe un străin de știe limba noastră, nu-l întrebăm: „SCIS MOLDAVICE?” („Știi moldovenește?”), ci „ȘTII ROMÂNEȘTE?” adică, (în latinește): „SCIS ROMANICE?”. Iar dacă aceste neamuri n-ar fi la obrîrșia lor romani, cum, mă rog, ar fi putut să-și ia, prin minciună, și numele, și limba romanilor?...”

*Reprodus după: D. Cantemir, **Despre numele antice și de astăzi ale Moldovei** (variantă a cap. 1, partea I a „Descrierii Moldovei”), **Opere complete, IX, t. I, București, 1983, p. 63, 65. Traducere din latinește: Dan Slușanschi.***

LIMBA ROMÂNĂ

REVISTĂ DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ

EDITOR: colectivul redacției
ISSN 0235-9111

LECTORI: Veronica ROTARU
PROCESARE COMPUTER: Oxana BEJAN
Com. nr. 1211 Editura „Universul”

Acest număr este ilustrat (pag. 8, 69, 79, 81, 87, 90, 118,) cu lucrări
de Leonid POPESCU

Coperta I: Hotin. Turn de cetate
Coperta IV: Biserica din Țara Lăpușului (Maramureș)

Orice articol publicat în revista *Limba Română* reflectă punctul de vedere al semnatarului și nu coincide neapărat cu cel al redacției.

SUMAR

ARGUMENT

Theodor CODREANU. Emi-
nescu și noi
5

STAREA DE VEGHE

Petru BUTUC. Caracterul
nociv al bilingvismului scris
7

Dumitru C. GRAMA. Aspec-
te ale încălcării egalității în drep-
turi a limbilor vorbite de locuitorii
R. Moldova
10

DE LA GROTESC LA SU- BLIM

Ada STUPARU. Libertatea
exprimării nu înseamnă ignorarea
regulilor scrierii
17

Ion CIOCANU. Reciclarea.
Cavalerii. Tortul
19

ÎNTRE CORECT ȘI ERONAT

Alexei ACSAN. Cunoașteți
formele corecte ale cuvintelor
românești?

Dicționar de forme dificile (I)
22

GRAMATICĂ

Victor AXENTI. Semni-
ficația modală și temporală a
gerunziului
33

VOCABULAR

Constantin DOMINTE. Cum
se nasc familiile de cuvinte?
37

Alina BOJOGA-CELAC.
Câmpul „construcții păstorești”
în graiurile dacoromâne sudice.
O abordare din perspectiva lexe-
maticii
44

LEXIC ȘI SEMANTICĂ

Iustina BURCI; Camelia ZĂ-
BAVĂ. Câteva observații asupra
numelor de familie compuse din
Moldova
61

Iulian NEGRILĂ. Îmbogățirea
limbajului poetic prin derivare
67

ARS POETICA

Ana BANTOȘ. Rostirea de
sine
70

Steliana GRAMA. Un sin-
gur Dumnezeu – iubirea...; Și-aș
încălța opinci de fier...; Să nu mă-
ndrăgostesc la nebunie...; Iubirea
ta e ca un analgetic...; Solilocul
cruciatului îndrăgostit; Cavaler al
cauzei pierdute; Mă cățaram pe
vechiul contrafort...; În ochii tăi
ca floarea cea de in...; Chiar dacă
ne-am întoarce-n Evul Mediu...; În
lumea mea subpământeană...;
Mi-i inima castel medieval...;
De-ai să mă chemi la ceruri...;
Sunt iarbă...

72

PORTOFOLIUL PROFE- SORULUI

Constantin ȘCHIOPU. Re-
pere teoretico-literare și metodice

ale studierii / receptării operelor
dramatice

77

Ioana AXENTI. Rolul lecturii
în procesul de educare a elevilor
80

PERMANENȚA CLASICILOR

Nicolae CORLĂȚEANU.

Poet al întregii romanități

83

TESTAMENT PENTRU UR- MAȘI

G. D. ISCRU. Nicolae Băl-
cescu – contemporanul nostru

85

PATRIMONIU

Ana BANTOȘ. Dimitrie Can-
temir: „Loca obscura...”

89

Andrei EȘANU. *Descriptio*
Moldaviae în cultura europeană

92

LECȚIILE ISTORIEI

Pavel BALMUȘ. Cum arăta
Chișinăul în urmă cu 180-160 de
ani...

102

O ANTOLOGIE A EPIGRA- MEI ROMÂNEȘTI

Gheorghe BĂLICI. Păcerea
de a *glumi*...

113

PREZENTĂRI ȘI RECENZII

Anatol CIOBANU; Larisa
GURĂU. Un manual excelent de
limba română pentru alolingvi

119

Ada ILIESCU. O carte ne-
cesară

121

Ludmila ARMAȘU-CANȚĂR.
Manualul de literatura română –
un instrument modern de lucru

123

ÎNTRUNIRI ȘTIINȚIFICE

Albina DUMBRĂVEANU.
Colocviu și seminar în termino-
logie

125

SUMAR GENERAL (2001- 2003)

127

Autorii noștri

144

EMINESCU ȘI NOI

Mi-am propus să vorbesc despre trei propoziții eminesciene, pe care le consider fundamentale pentru gândirea poetului național. Cele trei enunțuri comunică plasmatic între ele. Iată-le: „Nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba e stăpâna noastră”; „Nu noi suntem stăpânii adevărului, ci adevărul este stăpânul nostru”. În fine: „Și eu pun destinul acestei lumi într-o inimă de om”.

În privința reflecției despre limbă, Eminescu este confirmat de mari gânditori și lingviști ai secolului al XX-lea precum Benjamin Lee Whorf, Martin Heidegger, Umberto Eco sau Eugen Coșeriu. În 1947, Heidegger publică celebra **Scrisoare despre umanism**, în care atrăgea atenția asupra primejdiei care plamadă asupra limbii dinspre cei care o agrează, care se cred „stăpânii” ei, orice abuz ducând la o *degradare a limbajului* echivalând cu o catastrofală degradare a omului însuși. Heidegger considera că *limba* este *Casa Ființei*, investind-o, așadar, cu înaltul privilegiu al *adevărului* în sens ontologic. Vom înțelege acum intuiția genială din paralelismul celor două propoziții despre *limbă* și *adevăr* la Eminescu. Tot ce violentează limba duce la o gravă precaritate ontologică, la primejdierea ființei umane. Iată ce scria în *Jurnal* Eugen Ionescu despre logocentrismul deșăntat al contemporanilor: „Cuvintele au ucis imaginile sau le ascund. O civilizație de cuvinte este o civilizație dementă. Cuvintele nasc confuzie. Cuvintele nu înseamnă cuvânt... Fapt este că, dacă-mi este permis să spun așa, cuvintele nu mai spun nimic...”. Dar în textele eminesciene există deja acest avertisment: „Din mii și mii de vorbe consist-a voastră lume”, sună preludiul sumbru al poetului nostru. Și: „Oare glorie să fie o vorbă într-un pustiu?”. Estetica eminesciană împotriva *cuvintelor goale ce din coadă or să sune* (din **Criticilor mei**) este binecunoscută.

Tot un fenomen de *degradare a limbajului*, cu siluirea *adevărului* ființei, este astăzi așa-zisa „limbă moldovenească” din stânga Prutului. Adevărații scriitori au simțit aici, mai acut decât oriunde, primejdia degradării limbajului. Mă gândesc, în primul rând, la Grigore Vieru, cel care a mers intuitiv pe urmele lui Eminescu, recorelând *adevărul ființei* cu *adevărul limbii*. Vieru e, în sens eminescian, păzitor de *limbă*, un smerit slujitor al ei, iar nu un trufaș stăpân pus pe „experimente” mutilatoare. De aceea poetul se vrea doar un fel de „vestală” care întreține focul sacru al limbii materne, din „mila” căreia este poet: „Suflu în jăratul / Limbii Române / Atent mereu / să nu moară / Focul cel sacru / Nu sunt mai mult decât o simplă măicuță / Care suflă-n jărat” (**Jăratul**).

Există la Grigore Vieru o veritabilă *kenoză* critică în fața *limbii* și a *adevărului*, ambele arătând eminescianismul de profunzime al poetului. Eminescu se diferențiază de *ego*-ul romantic al înaintașilor săi europeni tocmai prin această exorcizare a *micului eu*, o lepădare de trufie în sensul isihasmului ortodox al strămoșilor, ceea ce l-a și ferit de excesele nihilismului european care se iviseră deja în vremea lui prin filosofia lui Nietzsche, cel care decretase trufaș *moartea lui Dumnezeu*. „Și eu pun destinul acestei lumi într-o inimă de om” este o mărturie isihastică, chiar dacă poetul n-a fost un practicant religios, fiindcă – zice el în **Preot și**

filosof – „Noi suntem de cei cu-azul fin / Și pricepurăm șoapta misterului divin”. Eminescu este un poet tragic, dar el n-a căzut niciodată până la *angoasa* nihilismului existențialist, până la ceea ce Kierkegaard numea *maladie à la mort*, acea *neputință de a muri*, cum se-ntâmplă în universul bacovian: „Și tare-i târziu, / Și n-am mai murit...” (**Pastel**). Dimpotrivă, în celebrul emistih care încheie poezia **Melancolie** poetul mărturisește: „Parc’am murit de mult”. Interpreți superficiali cred că e vorba aici de o blândă *resemnare* mioritică, ceea ce ar fi cam același lucru cu *disperarea* în fața vidului existențial. În realitate, e o *moarte a micului eu*, după o pustiitoare *pătimire* eliberatoare, singura capabilă să ne pună față în față cu *adevărul* ființei, cu acea *șoaptă a misterului divin* care poate să fie și-n firul de iarbă: „Ci trăiește, chinuiește / Și de toate pătimește / Și-ai s-auzi cum iarba crește” (**În zadar în colbul școlii...**). Fiindcă tot am făcut trimitere la Grigore Vieru, în acest sens trebuie interpretată și mărturia lui epitaforică: „Sunt iarbă, mai simplu nu pot fi”. E o simplitate la care ajungi după ce *ai învățat a muri*, ca în **Odă (în metru antic)**. Sau, cum spune Sfântul Dionisie Smeritul și Areopagitul: „Nu doar instruindu-ne despre cele divine, ci și pătimindu-le” (**Despre numele divine**, 2, IX, P.G. 3, 648 B). *Și de toate pătimește*, dincolo de *colbul școlii*, zice Eminescu.

Am fost uimit să descopăr la părintele Pavel Florenski, marele filosof, teolog și om de știință rus, condamnat la moarte prin împușcare de către comuniști, o propoziție identică cu emistihul citat din **Melancolie**. În **Scrisoarea a IV-a** din capodopera sa **Stâlpul și temelie adevărului**, părintele Florenski se destăinuie tânărului său discipol: „Mi se pare că am murit de mult” (**Dogmatică și dogmatism**, Editura Anastasia, București, 1998, p. 171). O spunea în 1914. Ai bănuî că e vorba de un „plagiat”, dar părintele Florenski nu l-a cunoscut pe Eminescu. Sensul afirmației sale e profund creștin. Teologul rus ne și explică de ce trebuie să trecem prin *moarte*, prin *disperarea* și *pătimirea* în fața morții pământene, spre a ne putea înfățișa *liniștiți* în fața lui Dumnezeu. A muri înseamnă a te elibera de *ego*, de narcisismul individual: „Am renunțat la mine însumi, și astfel am încălcat regula fundamentală a identității, deoarece Eul primar a încetat să existe. Am constatat o anumită întărire a Eului, dar într-un sens nou. (...) A apărut un fel de însănătoșire ca după o boală. Se simțea deja prospețimea înviorătoare și îndepărtata izbire a valului Veșniciei” (**Ibidem**, p. 172).

Ceea ce părintele Florenski explica, la 38 de ani după Eminescu, oarecum „speculativ”, Eminescu pune în imagine poetică inegalabilă în **Melancolie** și, mai ales, în **Odă (în metru antic)**: „Ca să pot muri liniștit, pe mine / Mie redă-mă!”. După ce a pățit totul, după ce a disperat totul, așa cum nu se mai întâmplă în templele moarte („biserica în ruină”) ale modernilor, care mai văd doar *icoana*, dar *înțelesul nu*: „Ei nici văd fața, ei văd sfinxul rece / Ei văd icoana, înțelesul nu” (Varianta la **Melancolie**, în **Opere**, I, p. 381).

Acesta este Eminescu, pe care nu ne sfiim a-l numi mai departe, împreună cu Noica, „omul deplin al culturii românești”, lumina ce *pe lume a revărsat-o* (cum zice în **Scrisoarea I**), fiindu-ne mai apropiată și mai necesară ca niciodată.

Petru BUTUC

CARACTERUL NOCIV AL BILINGVISMULUI SCRIS

În ce măsură legislația lingvistică, adoptată acum cincisprezece ani, a satisfăcut necesitatea de redresare a situației limbii din Republica Moldova (R.M.), mai rămâne de văzut, căci viziunea populației alolingve, vizavi de limba română și rolul ei în stat, cunoaște o metamorfoză controversată în funcție de realitățile politice, de interese, de stare socială și de vârstă. La început rusofonii, deși cu anumite rezerve explicabile, manifestau dorința de a înțelege necesitatea acceptării noilor realități lingvistice și de aceea s-au încadrat activ în procesul de învățare a limbii de stat, așa precum cere legea. Mai târziu însă legislația lingvistică a fost folosită drept pretext pentru a declanșa o luptă acerbă în scopul reinstaurării situației lingvistice de până la '89. În prezent o mare parte din populația alolingvă, mai cu seamă tineretul, manifestă interes față de învățarea limbii române, ceea ce credem că e și firesc. Se simte o evoluție pozitivă în acest sens, căci se întâlnesc și alolingvi care învață de bună voie limba română. Mulți nevorbitori ai limbii noastre își dau copiii în instituțiile de instruire și educație în limba română atât în Moldova, cât și în România.

Acest proces ar fi salutar, dacă actuala conducere de stat nu ar fi indiferentă față de limba română literară – **limba oficială, limba de stat în R.M.** Se vede că i-a cam pus în stare de alertă pe unii demnitari de stat faptul că la Chișinău numărul școlilor cu predare în limba română, la ora actuală, prevalează. Îi sperie faptul că în prezent, ca niciodată în cei patruzeci și cinci de ani de putere

sovietică, pe străzile Chișinăului se vorbește mai mult în limba română decât în limba rusă. Probabil că din aceste considerente s-a trecut la o nouă strategie, de altfel mult mai subtilă, prin care se încearcă a repune limba rusă în statutul ei funcțional de odinioară, astfel încât limba română să rămână din nou umilită și înjosită. Astăzi, pe ascuns, li se cere rusofonilor să lase impresia că nu înțeleg nimic în limba română și să insiste asupra explicațiilor și traducerii în limba rusă. În acest exercițiu de reinstaurare morală a limbii ruse sunt antrenate mai mulți factori de decizie: televiziune, radio, presă, cinematografie etc. Aproape la toate pauzele publicitare, de la radio și televiziune, se difuzează informație, de regulă, numai în limba rusă. În microbuzele orașenești se află în emisie permanentă numai un singur program radiofonic, cel al radioului rus, numit „Русское радио” (Russkoe radio).

Toate acestea, bineînțeles, comportă, pe de o parte, un caracter social-politic antinațional, iar pe de altă parte – un caracter nociv pentru limba română literară: ea este defavorizată, lezându-i-se dreptul de a funcționa ca **limbă de stat**. Însă cea mai diabolică manevră, întreprinsă la ora actuală, este, după părerea noastră, procedura bilingvismului scris, când, alături de inscripțiile românești, apar și inscripții în limba rusă. Uneori inscripțiile în limba română lipsesc, în general, figurând numai cele rusești.

Credem că acest bilingvism scris este acum mai mult decât reacționar, deoarece, în primul rând, limba română nu-și poate exercita pe deplin funcția de limbă oficială, iar în al doilea rând – limba română iarăși începe a fi poluată abundent de rusisme. Acest val al bilingvismului din ultimii doi-trei ani nu permite vorbitorilor de limba română să se debaraseze definitiv de rusismele însușite forțat pe vremea regimului totalitarist. Acum din nou se fac auzite cuvintele de odinioară: *отопление*,

Basarabia uitată

кислород, хозмаг, заправка, аптека, скидка, распродажа, химчистка, прачечная etc.

Pentru a se dezice de aceste cuvinte, vorbitorul de limba română trebuie să nu fie „ispitit” de ele, să nu le mai vadă în inscripții, căci prezentarea lor grafică le imprimă psihologic, parcă, o rigoare oficială, de supremație. Acesta trebuie să fie tentat și obsedat de o singură limbă curată, ca să poată, în sfârșit, învăța echivalentele românești: *sistem de încălzire, oxigen, magazin pentru mărfuri de uz casnic sau fierărie, farmacie, reduceri, curățătorie chimică, spălătorie etc.* Este necesar să fie prezente în inscripții numai cuvintele românești, deoarece rusismele, din categoria celor menționate, mai continuă să rămână în uzul multora, căci ei le-au însușit, mai întâi, în rusește,

neștiindu-le pe atunci traducerea în limba română. Aceste rusisme sunt mult mai rezistente, mai expresive parcă în raport cu traducerile, întrucât ele formează primele în conștiința omului ceea ce numea Ferdinand de Saussure „tipar lingvistic”¹. Din punct de vedere psihologic, pentru mulți vorbitori rusismele „atmosferizează” lingvistic situațiile mult mai eficient în raport cu traducerile lor auzite și asimilate ulterior.

Pentru a fi mai expliciti, vom încerca în continuare să exemplificăm. La Chișinău, în cel mai industrial sector, există o întreprindere care produce mașini agricole și, respectiv, piese și utilaj agricol. Această uzină a fost fondată prin anii '60, afișându-i-se la poartă, cu niște litere mari, numai în limba rusă, denumirea ei: „Плодсельхозмаш”

(Plodsel'hozmaș), denumire care a circulat, ca rusism, în uzul vorbitorilor de limba română până în anul 1990, când înscricția dată a fost înlocuită cu echivalentul ei în limba română: „Agromașina”. Deoarece până în prezent figurează numai acest termen, toți vorbitorii l-au însușit și îl utilizează strict numai pe acesta, dând uitării pe cel vechi, rusesc. Dacă, Doamne ferește, va fi repus în circulație termenul rusesc de cândva, denumirea „Agromașina” își va reduce radical funcționalitatea.

Suntem convinși că așa va fi, deoarece anume astfel s-a întâmplat, *de facto*, cu denumirea străzii „Uzinelor”, care a fost deschisă în perioada sovietică și care a fost denumită numai în limba rusă – улица Заводская (ulița Zavodskaia). Toți vorbitorii de limba română utilizau pe atunci numai acest rusism. În anul 1990 a fost redenumită strada prin termenul tradus în limba română, strada „Uzinelor”. În foarte scurt timp denumirea străzii „Uzinelor” s-a încetățenit pe deplin, în românește. Însă, o dată cu lansarea „bilingvismului armonios”, au început să reapară înscricțiile în limba rusă. Drept consecință, reapar și vorbitori de limba română, care pronunță denumirea străzii date în limba rusă: „Zavodskaia”.

Tot în acest context se înscrie, după părerea noastră, și denumirea instituției medicale „Policlinica nr. 9”. Până la 1990 aproape toată lumea denumea instituția dată prin sintagma „Девятая поликлиника” (deveataia policlinica) sau, prescurtat, „La Deveataia”. Când în anul 1990 a fost înlocuită firma rusă cu cea în limba română, în foarte scurt timp a fost pus în circulație numai termenul „Policlinica numărul nouă” sau „La nouă”. De vreo doi ani însă a fost reafișată și înscricția în limba rusă, după care, respectiv, apar și vorbitori care utilizează deja sintagma „La deveataia”.

E necesar să se știe că vorbitorii respectivi sunt dintre cei care au mai utilizat termenii respectivi până la 1990. Pentru ei aceasta înseamnă,

de fapt, reînțoarcerea la cuvintele inițial însușite, pe care le pronunță cu mai multă abilitate decât pe cele în limba română. Într-o discuție cu unul dintre acești vorbitori am aflat că, pentru el, reînțoarcerea la rusismele de cândva înseamnă un fel de revelație, fiindcă „asta-i adevărata lui limbă moldovenească”...

În concluzie la cele menționate până acum, subliniem că există vorbitori care vor să se debaraseze de rusisme, dar nu pot și sunt foarte indignați de „manevrele bilingvistice” prin care se încearcă a reinstaura, fără temei, atmosfera și obsesiile lingvistice de până la 1989-1990. Bilingvismul scris, de orice gen, ne poluează limba cu rusisme și-i reduce acesteia sfera de funcționare. De aceea credem că numai un *monolingvism scris al limbii de stat*, sub toate aspectele lui funcționale, ar redresa cu adevărat situația lingvistică din R. Moldova. Aceasta ar însemna nu numai o favoare făcută limbii române de la noi, dar și o salvare a ei, de vreme ce se știe că factorul psihologic în limbă este, de cele mai multe ori, dominant și mult mai puternic în raport cu factorul social-politic sau național-patriotic. Să nu uităm de altă teză saussuriană, potrivit căreia „semnul lingvistic, adică cuvântul, este, în primul rând, o entitate de natură psihică”².

NOTE

¹ Ferdinand de Saussure. Apud Emil Ionescu. **Manual de lingvistică generală**, Ediția a 3-a, București, 2001, p. 72.

² Ferdinand de Saussure. **Ibidem**, p. 72.

Dumitru C. GRAMA

ASPECTE ALE ÎNCĂLCĂRII EGALITĂȚII ÎN DREPTURI A LIMBILOR VORBITE DE LOCUITORII R. MOLDOVA

MOTO: „*Limba este tezaurul cel mai prețios pe care-l moștenesc copiii de la părinți, depozitul cel mai sacru lăsat de generațiile trecute și care merită de a fi păstrat cu sfințenie de generațiile care-l primesc*”.

(Vasile Alecsandri)

Violarea egalității în drepturi a limbilor vorbite de locuitorii țărilor aflate sub dominație străină s-a manifestat frecvent pe parcurs de secole și milenii. Guvernele statelor expansioniste s-au străduit în permanență să deznaționalizeze etniile subjugate. Urmărind acest scop antiuman, ele depuneau maximum de eforturi pentru a-i împiedica pe membrii națiunilor anexate să-și întrebuințeze limba maternă în activitatea organelor de stat, administrative, judiciare, în școli, în locașurile religioase, în instituțiile culturale, în presă etc. În asemenea state nici vorbă nu putea fi despre egalitatea în drepturi a limbilor vorbite de către populația autohtonă.

Deosebit de grav a fost încălcată egalitatea în drepturi a limbilor etniilor anexate de Imperiul Rus. În **Manifestul** din 27 martie 1794 al răsculaților din voievodatul *Cracovia* se constata că împărăteasa Ecaterina a II-a a călcat în picioare cele mai sfinte libertăți ale polonezilor, *încătușând în lanțuri chiar și limba poloneză*¹. Elocventă în această privință este

confesiunea contelui N. P. Rumeanțev, ministrul de externe al Rusiei, care considera că drept modele eficiente de administrare a popoarelor cotoprite pot servi doar acele regimuri politice care sunt în stare să-i facă pe membrii etniilor cotoprite să-și uite originea, *limba*, strămoșii, legile și tradițiile naționale. În depeșa sa secretă din 15 (27) iunie 1809 adresată generalului S. F. Golițan, contele Rumeanțev menționa drept exemplu „strălucit”, în această privință, cazul Bielarusiei, locuitorii căreia *într-un timp relativ scurt după încorporarea lor în Imperiul Rus și-au uitat limba, originea etnică și sub toate aspectele au devenit ruși*².

Chiar și personalitățile marcante ale Rusiei, care aveau concepții social-politice progresiste, militau activ pentru deznaționalizarea și rusificarea popoarelor anexate de țarism. De exemplu, revoluționarul rus, decembristul P. I. Pestel (1793-1826), în proiectul de reformare a organizării de stat a imperiului țarist, intrat în istorie sub denumirea de „Russkaia pravda”, pleda insistent pentru ca popoarele autohtone din Finlanda, Estlanda, Liflanda, Kurlanda, Bielarus, Malorosia, Novorosia, Basarabia, Crimeea, din întreg Caucazul, din pământurile kirghizilor, cele din Siberia și din alte zone geografice subjugate de Rusia, în mod obligatoriu să se decică pentru vecie de dreptul de a exista în calitate de etnii distincte. El propunea ca diversele popoare din spațiul geografic anexat de țarism să fie deznaționalizate și rusificate completamente în scopul ridicării Rusiei „pe pedestalul suprem al Prosperării, Grandorii și Supremației”³.

O evidentă politică de discriminare a limbii materne a populației autohtone a fost promovată de către grecii fanarioți în Moldova și în Valahia în anii 1711-1821 și de către funcționarii administrației coloniale ruse în Transnistria după 1792, precum și în Basarabia după 1812. „**Așezământul**

pentru ocârmuirea oblastei Basarabiei” din 29 februarie 1828, prin articolul 62, a interzis completamente utilizarea limbii materne a băștinașilor în instanțele de stat, administrative și judiciare ale regiunii, impunând monopolul absolut al limbii ruse: „**Toate pricinile în locurile prisudstviilor din oblastea Bessarabiei să lucrează pe limba rossienească**”⁴. Mai târziu a fost interzisă întrebuițarea limbii materne a autohtonilor în școli și în biserici. Drept consecință, pe parcursul secolului al XIX-lea în Basarabia nu a activat nici o școală de stat cu instruire în limba română (incorect prezentată de către demnitarilor de stat țariști după denumirea graiului – limba moldovenească), n-a fost admisă editarea ziarelor și a revistelor în această limbă. Ba mai mult ca atât, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea a fost interzisă chiar și studierea obiectului *limba moldovenească*.

Exploatarea cruntă a etniilor anexate de țarism și fărădelegile practicate frecvent de către autocrație față de limbile materne ale popoarelor neruse au fost aspru criticate pe timpuri chiar și de o parte a comuniștilor ruși. Congresul al X-lea al Partidului Comunist (b) din 1921 demonstra că politica națională a țarismului aplicată popoarelor neruse *urmărea să nimicească în sânul lor orice germen de viață de stat, să le schilodească cultura, să le împiedice folosirea limbii materne, să le țină în ignoranță și, în sfârșit, în măsura posibilităților, să le rusifice*⁵.

Din cele expuse devine evident faptul că, în perioada aflării teritoriului de la est de Prut sub dominația autocrației țariste, în regiune a persistat permanent monopolul absolut al limbii ruse, în timp ce restul limbilor și graiurilor vorbite erau discriminate și prigonite. În Imperiul Rus n-a fost adoptată nici o lege care ar fi stipulat pedepsirea persoanelor care comiteau acțiuni

de încălcare a egalității în drepturi a limbilor vorbite de popoarele din teritoriile anexate.

Timp de mai multe decenii în fosta U.R.S.S., cu orice ocazie, se declara că cele peste o sută de popoare din cadrul imperiului respectiv trăiau în prietenie și se bucurau de o libertate deplină în toate domeniile vieții, inclusiv în sfera utilizării limbilor materne. În Programul P.C.U.S., adoptat în 1961 și modificat în 1986, se accentua că și pe viitor va fi asigurată *dezvoltarea liberă și folosirea pe picior de egalitate de către toți cetățenii Uniunii R.S.S. a limbilor materne*⁶. Preambulul și articolele 34 și 36 din Constituția U. R. S. S. din 1977 confereau, de asemenea în mod oficial, drepturi egale tuturor cetățenilor de diferite naționalități, inclusiv *posibilitatea de a folosi limba maternă în toate domeniile vieții economice, politice, sociale și culturale*⁷.

Dar, din nefericire, realitatea din perioada regimului dictatorial sovietic era de altă natură. Prin intermediul diverselor metode machiavelice se impunea doar folosirea limbii ruse. Era destul ca într-o localitate unde populația autohtonă constituia circa nouăzeci de procente să existe doar câteva zeci de familii de alolingvi, și imediat se deschideau grădinițe și școli cu instruirea în limba *fratelui mai mare*. În același timp în orașele Tighina (Bender), Tiraspol, Râbniița etc. – localități populate de zeci de mii de băștinași – nu existau nici grădinițe și nici școli cu predarea în limba maternă. Din cauza insuficienței de școli și de grădinițe cu instruirea în *graiul moldovenesc*, copiii frecventau instituții în care se preda / utiliza limba rusă.

În U.R.S.S., în mod intenționat, a fost creat și pus în aplicare un sistem de privilegii, grație cărora limba rusă, pe parcursul anilor 1917-1991, a deținut monopolul deplin în organele de partid, de stat, administrative, judiciare, la fabrici, uzine etc. Într-o

formă voalată, limbile celorlalte popoare continuau să fie discriminate. Astfel, era grav violată egalitatea drepturilor privind folosirea limbilor cetățenilor U.R.S.S.

În Republica Moldova, trecerea de la egalitatea formală a limbilor la egalitatea reală s-a realizat prin adoptarea actelor legislative lingvistice din 31 august – 1 septembrie 1989: *Legea Cu privire la statutul limbii de stat a Republicii Moldova*, *Legea Cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova și Legea Cu privire la revenirea limbii moldovenești la grafia latină*. Din momentul proclamării *limbii moldovenești* (corect în aspect științific – *graiul moldovenesc, parte componentă a limbii române*) în calitate de limbă de stat a Republicii Moldova indigenii au obținut posibilitatea juridică reală de a utiliza limba maternă în toate instanțele de stat, administrative, judiciare, în instituțiile culturale, în organizațiile obștești, în întreprinderile economice etc. Treptat, s-a trecut la perfectarea documentelor în limba română. Grație acestui fapt, au fost stopate de-naționalizarea autohtonilor români basarabeni și declinul limbii române pe teritoriul Moldovei.

Concomitent, legislația lingvistică din 1989 a instituit un cadru juridic favorabil funcționării limbii ruse în Moldova. Conform articolelor 2-7 și 9-29 din *Legea Cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova* din 1 septembrie 1989, limba rusă este utilizată practic în toate domeniile vieții social-politice, economice și culturale. De asemenea, au fost luate sub o protecție juridică specială limbile vorbite de membrii grupurilor etnice ale ucrainenilor, bulgarilor, evreilor, găgăuzilor ș. a. În localitățile în care grupurile etnice constituie majoritatea populației, membrii lor dispun de dreptul de a utiliza limbile materne în activitatea organelor administrației publice locale, în grădinițe, școli, instituții social-culturale etc.

O importanță colosală pentru asigurarea egalității limbilor vorbite în Moldova o are titlul VII *Ocrotirea limbilor de către stat* din *Legea Cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova*. Conform art. 30-31 din legea menționată, conducătorii organelor puterii de stat, ai administrației de stat, ai organizațiilor obștești și ai întreprinderilor economice poartă răspundere personală pentru nerespectarea egalității în drepturi a limbilor locuitorilor Moldovei. Prin *Legea nr. 634 din 10 iulie 1991 Codul Penal al Moldovei* a fost completat cu articolul 134/1 *Încălcarea egalității în drepturi a limbilor care, pe lângă sancțiunile de ordin administrativ, stipulează și o serie de sancțiuni de ordin penal: Faptele îndreptate spre propagarea dușmăniei, desconsiderarea limbii oricărei naționalități, crearea de obstacole pentru funcționarea limbii de stat și ale altor limbi pe teritoriul republicii, precum și lezarea în drepturi a cetățenilor din motive de limbă, comise în mod repetat în decursul anului după aplicarea sancțiunilor administrative, se pedepsesc cu amendă în mărime de până la treizeci de salarii minime*⁸.

Astfel, în Republica Moldova, prin dispozițiile legislației lingvistice adoptate în 1989 și prin dispozițiile din alte acte legislative în vigoare, s-a constituit cadrul juridic necesar asigurării egalității reale în drepturi a limbilor vorbite de locuitorii republicii noastre. Examinând textele acestora, doctorul în filozofie Eduard Volkov constată că respectivele acte legislative sunt destul de liberale. El menționează că aceste legi, pe lângă restabilirea în drepturi a limbii materne a populației majoritare, au acordat posibilități reale pentru funcționarea și dezvoltarea limbilor rusă, ucraineană, găgăuză, bulgară, ivrit etc.⁹. Asupra caracterului democratic al legislației lingvistice a R. Moldova s-au pronunțat mai mulți experți din diverse state și foruri internaționale și regional-europene.

Dacă până în 1989 ucrainenii, bulgarii, găgăuzii din Moldova erau completamente lipsiți de posibilitatea de a-și face studiile în limba maternă, ulterior, în baza art. 18 din Legea *Cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova*, membrilor grupurilor naționale li s-a garantat dreptul la educație și instruire în limba lor maternă: rusă, găgăuză, ucraineană, bulgară, ivrit, idiș etc.¹⁰. Realizând dreptul la instruire în limba maternă, unii membri ai grupului național al ucrainenilor, prin susținerea organelor de stat ale R. Moldova, deja în ultimul deceniu al secolului precedent, au efectuat trecerea de la învățământul în limba rusă la instruirea în limba ucraineană. Conform datelor publicate de către doctorii în științe Iurie Datii și Ecaterina Cernega, deja în anul 1995 la Chișinău activau cinci școli, la Bălți și în raionul Ocnița – câte o școală cu instruire în limba ucraineană; la Universitatea Pedagogică din Bălți a fost deschisă o secție de filologie ucraineană, iar la Școala Pedagogică din Lipcani – o secție de pregătire a cadrelor preșcolare pentru grădinițele de copii¹¹.

În ansamblu, în R. Moldova, conform informațiilor publicate de Tatiana Stoianov în 1995, procesul de educație se efectua în limba rusă în 487 de grădinițe; 428 de copii găgăuzi în 23 de grupe din 11 grădinițe erau instruiți în limba maternă, iar 6.794 de copii găgăuzi studiau limba găgăuză; în patru grădinițe (20 de grupe cu 474 copii) procesul instructiv-educativ se efectua în limba bulgară; în șapte grupe din cinci grădinițe – în limba ucraineană, în șase grupe – în ivrit. În același an, din numărul total de 1.454 de școli – 274 funcționau în limba rusă, 112 școli erau moldo-ruse, 7 școli – ucraineano-ruse, 2 școli – ruso-bulgare, 2 școli – ruso-evreești. Limba ucraineană în calitate de obiect distinct se studia în 75 de școli și în două licee de către aproximativ

71.110 copii ucraineni, limba găgăuză era însușită în 46 de școli și în două licee de către 27.579 elevi, iar limba bulgară se studia în 32 de școli și în Liceul Teoretic din Taraclia de către 10.868 elevi¹².

Cu toate acestea, în Republica Moldova nu este realizată în deplină măsură egalitatea în drepturi a limbilor. Mulți copii ai membrilor grupurilor naționale continuă să fie instruiți în limba rusă, nedispunând de posibilitatea de a învăța în limbile lor maternă. Din cauza insuficienței de școli cu instruirea în limba română, mii de copii ai autohtonilor în Republica Moldova – patria lor istorică – sunt nevoiți să învețe în școlile ruse din Bălți, Cahul, Comrat, Ciadâr-Lunga, Taraclia, Vulcănești și în alte localități din republică. Conform constatărilor profesorului Eduard Volkov și ale altor experți, românii moldoveni din raioanele Comrat, Ciadâr-Lunga și Vulcănești nu dispun de posibilitatea de a se adresa în limba maternă demnitarilor din organele administrative și instanțele de drept din cauză că marea majoritate a funcționarilor nu posedă limba de stat¹³. Situația respectivă reprezintă o încălcare gravă a dispoziției articolului 6 din Legea *Cu privire la funcționarea limbilor...*, care stipulează că în relațiile cu organele puterii de stat, ale administrației de stat și ale organizațiilor obștești, precum și în relațiile cu întreprinderile, instituțiile și organizațiile situate în republică, limba de comunicare – orală și scrisă – o alege cetățeanul.

O situație catastrofală în ceea ce privește egalitatea limbilor s-a creat în zona de est a R. Moldova, administrată de regimul rebel¹⁴ nelegitim de la Tiraspol, nerecunoscut de organele constituționale ale Republicii Moldova și de către forurile internaționale (inclusiv O.N.U., O.S.C.E., Consiliul European, N.A.T.O). Deși clica smirnovistă în mod oficial a proclamat în zonă trei limbi de stat – rusa, ucraineană și moldovenească –, în

realitate, în raioanele din stânga Nistrului și de la Tighina, la fel ca și pe vremea țarismului și a totalitarismului sovietic, în instituțiile de stat, administrative, juridice etc. este utilizată doar limba rusă.

Conform datelor recensământului din 1989, în raioanele din stânga Nistrului românii constituiau 40% din populație, ucrainenii – 28%, iar rușii – doar 25%. Dacă ar fi existat o egalitate veritabilă a limbilor și nu doar una formală, atunci minimum în 40% de școli instruirea ar fi trebuit să se efectueze în limba română, în 28% de școli – în limba ucraineană și doar în 25% de școli – în limba rusă.

Dar realitatea este cu totul alta. Conform datelor publicate de academicianul ucrainean Gh. Filipciuk, din 182 de școli de stat care activau în 2002 pe teritoriul așa-zisei r. m. n., în 129 (71% din numărul total!) instruirea se efectua în limba rusă, în 33 de școli (18%) – în graiul moldovenesc în baza grafiei ruse, 16 școli (8,8%) erau mixte (moldo-ruse), în 6 școli – în limba română în baza alfabetului latin și doar în două școli (1%) – în limba ucraineană¹⁵. Observăm că dreptul la instruire în limba maternă a românilor e limitat mult, iar pentru elevii ucraineni din Transnistria el, practic, nu există.

Regimul separatist de la Tiraspol întreprinde o serie de acțiuni diabolice pentru a împiedica instruirea elevilor în limba română în baza alfabetului latin. Ca și în anii sinistri ai stalinismului, sunt permanent persecutați și supuși represaliilor toți acei care râvnesc instruirea odraslelor lor în limba română în baza grafiei latine.

În mod frecvent sunt supuși unui tratament inuman copiii care își fac studiile la școala nr. 20 din Tiraspol, la școala nr. 19 din Tighina, la școala nr. 3 din Dubăsari, la școala nr. 12 din Râbnița, la gimnaziile din Corjova și din Roghi. Astfel, în luna mai 2002, autoritățile de la Tiraspol au lichidat, în mod abuziv, școala

nr. 1 din Grigoriopol, în care copiii își făceau studiile în limba română în baza alfabetului latin. Din această cauză, elevii și profesorii respectivei instituții de învățământ, în anul școlar 2002-2003, au fost obligați să-și continue activitatea în satul Doroțcaia din județul Chișinău. Drept consecință, pentru a-și exercita dreptul inalienabil la instruire în limba maternă, circa 200 de elevi și profesori erau nevoiți, zilnic, să parcurgă tur-retur mai bine de 35 km¹⁶.

Prin acțiunile sale criminale conducerea regimului rebel din zona de est a R. Moldova a conservat și a lărgit substanțial privilegiile acordate migranților și urmașilor lor de către țarismul rus în anii 1792-1917 și de regimul totalitar sovietic în anii 1917-1989. Concomitent, au fost limitate și chiar lichidate o serie de drepturi și de libertăți vitale ale membrilor etniei autohtone, inclusiv: 1. dreptul la viață (traul oamenilor din raioanele de est care militau pentru integritatea Moldovei devenise un coșmar după uzurparea puterii de către rebeli); 2. dreptul la circulație liberă și nestincherită (hotarul nelegitim stabilit de rebelii transnistreni împiedică libera circulație a cetățenilor pe teritoriul statului lor); 3. dreptul la învățământ al autohtonilor este încălcat în mod brutal prin persecutarea permanentă a profesorilor și elevilor din școlile cu instruire în limba română, interzicându-li-se utilizarea grafiei latine și a manualelor editate la Chișinău sau în România.

Astfel, funcționarii administrației instaurate prin forța armelor de către rebeli încalcă nu doar normele Constituției Republicii Moldova, ci și clauzele mai multor foruri internaționale privind drepturile omului. De exemplu, Declarația Universală a Drepturilor Omului stabilește: „Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale” (articolul 3); „Orice persoană are dreptul de a circula în mod liber și de a-și alege

reședința în interiorul granițelor unui stat” (articolul 13.1); „Orice om are dreptul la libertatea opiniilor și exprimării: acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum și libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat” (articolul 19); „Orice persoană are dreptul la învățatură... Învățământul... trebuie să promoveze înțelegerea, toleranța, prietenia între toate popoarele și toate grupurile rasiale sau religioase ... Părinții au dreptul de prioritate în alegerea felului de învățământ pentru copiii lor minori” (articolul 26, 1-3)¹⁷.

Persecutarea diabolică de către rebeli a personalului școlilor cu instruirea în limba română din Tighina și din raioanele din stânga Nistrului reprezintă o încălcare flagrantă a dispoziției articolului 13.3 din Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (1966), care stabilește obligațiunea pentru demnitarii de stat de a respecta „libertatea părinților... de a alege pentru copiii lor instituții de învățământ, altele decât cele ale autorităților publice”¹⁸.

Or, interzicând utilizarea grafiei latine în școlile din Tighina și din localitățile din stânga Nistrului, prigonind și maltratând profesorii și elevii acestor instituții, regimul rebel de la Tiraspol încalcă, în mod brutal, dispozițiile Convenției privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului, adoptată la Conferința generală a Organizației Națiunilor Unite pentru educație, știință și cultură, întrunită la Paris în 1960. În articolul 1 al acestui document internațional se stipulează următoarele: „În sensul... Convenției, termenul de „discriminare” cuprinde orice... excludere, limitare... care întemeiată pe... limbă, religie, opinie publică...,

origine națională... are drept obiect sau ca rezultat suprimarea sau alterarea egalității de tratament în ceea ce privește învățământul și mai ales:

a. Înlăturarea unei persoane sau a unui grup de la accesul la diversele tipuri sau grade de învățământ;

b. Limitarea la un nivel inferior a educației unei persoane sau a unui grup;

d. Plasarea unei persoane sau a unui grup într-o situație incompatibilă cu demnitatea umană”¹⁹.

Articolul 2 al Convenției prevede „crearea sau menținerea, din motive de ordin religios sau lingvistic, de sisteme sau instituții separate în care se predă un învățământ care corespunde alegerii părinților sau tutorilor legali ai elevilor”²⁰.

Deși demnitarii regimului rebel trâmbițează mult despre așa-zisa egalitate a tuturor limbilor vorbite și chiar despre proclamarea limbilor rusă, ucraineană și română (numită incorect *moldovenească*) în calitate de limbi de stat, pe când în zona de est a R. Moldova, *de facto*, în activitatea organelor nelegitime administrative și judiciare, se întrebunțează în exclusivitate rusa. Documentele și procesele-verbale se perfectează doar în limba rusă. Astfel, în Tighina și în localitățile din stânga Nistrului limba maternă a populației autohtone nu are posibilitatea de a se dezvolta și de a fi aplicată în condiții egale ca și limba rusă. Vorbitorii limbii literare române, inclusiv ai graiului moldovenesc, sunt în permanență ostracizați și obligați să folosească doar rusa.

Până în prezent românii din Bălți, Comrat, Taraclia, Ceadâr-Lunga, Vulcănești și din alte localități nu au posibilitatea de a-și utiliza liber limba maternă în organele administrative, judiciare, în cadrul întreprinderilor economice și comerciale. Ei,

de asemenea, nu dispun de numărul necesar de școli cu instruire în limba maternă.

În pofida faptului că de la adoptarea limbii materne a populației autohtone în calitate de limbă de stat au trecut aproape cincisprezece ani, suntem obligați să constatăm că în Republica Moldova limba română încă nu a obținut libertatea necesară pentru utilizarea ei firească și nestingerită pe întreg teritoriul. Ea încă nu dispune de un statut juridic egal, *de facto*, cu cel al limbii ruse.

NOTE

¹ Избранные произведения прогрессивных польских мыслителей, том I, Москва, 1956, с. 509.

² Внешняя политика России XIX-ого и начала XX-ого века. Документы российского министерства иностранных дел, серия I, том V, Москва, 1967, с. 85-86.

³ Восстание декабристов. Документы, том VII, Москва, 1958, с. 122, 150.

⁴ Mihail Paul, Mihail Zamfira. Acte în limba română tipărite în Basarabia. vol. I (1812-1830), București, 1993, p. 128.

⁵ Партидул Комунист ал Униуний Советиче. Резолуцииле ши хотэрыриле конгреселор, конференцелор П.К.У.С. ши але пленарелор К.Ч, вол. 2, Кишинэу, 1985, п. 411.

⁶ Програмул Партидулуй Комунист ал Униуний Советиче, Кишинэу, 1986, п. 52.

⁷ Конституция (Лежа Фундаменталэ) а Униуний Републичилор Советиче Сочилисте, Кишинэу, 1977, п. 16-17.

⁸ Codul Penal al Republicii Moldova cu modificări și completări până în 20 mai 2002, Chișinău, 2002, p. 51. Noul Cod Penal adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18 aprilie 2002 nu mai conține articolul special „Încălcarea egalității în drepturi a limbilor” din capitolul IV al codului precedent. În codul actual,

un asemenea articol ar fi trebuit să fie inclus în capitolul V „Infrațiuni contra drepturilor politice, de muncă și altor drepturi constituționale ale cetățenilor”.

⁹ Vezi **Aspecte ale autonomiei pe bază etnică și lingvistică**, Chișinău, Universitas, 2001, p. 57.

¹⁰ Vezi **Actele legislative ale R.S.S. Moldovenești cu privire la decretarea limbii moldovenești limbă de stat și revenirea ei la grafia latină**, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1990, p. 10.

¹¹ Vezi **Reglementarea folosirii limbilor în societatea polietică: Materialele conferinței internaționale**. Chișinău, 14-15 decembrie 1995, Chișinău, Printed by Firm „Fort & Co”, 1996, p. 42.

¹² *Ibidem*, p. 62.

¹³ Vezi **Aspecte ale autonomiei pe bază etnică și lingvistică**, Chișinău, Universitas, 2001, p. 60.

¹⁴ Rebeliunile sunt declanșate de către forțele social-politice extremiste, care ignoră principiile general-umane ale jurisprudenței, principii elaborate pe parcurs de secole de către personalități ilustre din domeniile filozofiei și ale dreptului din diverse țări ale lumii. Aceste forțe extremiste manifestă tendința de a obține puterea de stat nu pe cale legală, civilizată, democratică, ci prin aplicarea forței brute, cel mai frecvent – a celei militare. În scopul satisfacerii propriilor interese politice nesățioase și pentru acapararea posturilor-cheie din cadrul unui guvern, forțele sus-menționate organizează lovituri de stat sau rebeliuni militare care ulterior, de regulă, se transformă în războaie civile.

¹⁵ Vezi Філіпчук Г., **Українці Придністров'я: реальність і перспектива**. // Приднестровье, 2003, 12 июня, с. 4.

¹⁶ Vezi **Maraton radiofonic în susținerea școlilor românești din Transnistria** // *Timpul*, 2003, 11 aprilie, p. 12.

¹⁷ **Drepturile omului**. Documente adoptate de organisme internaționale, București, *Adevărul*, 1990, p. 15, 17, 18, 20.

¹⁸ *Ibidem*, p. 120.

¹⁹ *Ibidem*, p. 153-154.

²⁰ *Ibidem*, p. 154-155.

Ada STUPARU

LIBERTATEA EXPRIMĂRII NU ÎNSEAMNĂ IGNORAREA REGULILOR SCRIERII

Unul dintre cîștigurile de necontestat ale democrației este libertatea cuvîntului. A-ți susține opinia fără nici o constrîngere este o condiție *sine qua non* a libertății spiritului, însă felul în care se face aceasta nu poate fi lăsat la voia întîmplării sau la bunul plac al fiecăruia.

Aspectul pe care ne propunem să-l elucidăm este acela al scrisului, vizînd, mai exact, modul în care se face despărțirea cuvintelor în silabe. Motivul pentru care aducem în discuție această problemă este acela că, din nefericire, în presa scrisă mai ales, dar și în multe dintre volumele apărute în perioada actuală nu se mai ține seama de o regulă fundamentală a ortografiei noastre, după care, la sfîrșitul rîndului, se despart numai silabe întregi. Sînt foarte numeroase situațiile în care despărțirea în silabe la sfîrșitul rîndului se face exclusiv în funcție de spațiul tipografic, așa încît vezi cu uimire cum vocalele și consoanele o iau razna, grupurile vocalice sude prin definiție trăiesc un dureros divorț, iar cratima de la sfîrșitul rîndului devine o unealtă care leagă și desparte în același timp.

Din acest motiv, considerăm necesară precizarea modului în care se formează silabele în limba română, precum și a regulilor după care se poate face trecerea de la un rînd la altul, avînd în vedere:

- succesiunea vocalelor și a consoanelor (reguli fonetice);

- modul de formare a cuvintelor (reguli morfologice);
- folosirea cratimei ca semn ortografic (reguli restrictive);
- respectul față de cititor (regula bunului-simt).

I. Formarea silabelor

Regula de bază: într-o silabă se află obligatoriu o singură vocală¹.

a) Silabe formate dintr-un singur sunet (vocală): a-ro-port; i-ni-mă; o-pe-ră; re-u-șit; ă-la; î-năl-țî-me.

b) Silabe formate din două sau mai multe sunete:

– ale aceluiași cuvînt: *con-structor*; *pre-mi-ant* etc.;

– din cuvinte diferite: /*te-am*/, /*s-au*/, /*nu-i*/, /*ce-ar*/ etc.;

– din cuvinte și părți de cuvinte: *la-să-i*; *mî-/na-mi*; /*te-a-/duc*; /*se-n-/torc* etc.;

– din părți de cuvinte: *în-/tr-a-/de-văr*: *ca-/re-a-/dorm* etc.

Observație: legarea în pronunție a cuvintelor se poate realiza:

- obligatoriu: *te-am*; *s-au*; *ne-ar* etc.
- facultativ: *ce-ai* (*ce ai*); *n-aș* (*nu aș*) etc.

- cu sau fără elidarea unor sunete: *Ce-ar* (*ce ar*); *pe-ndelete* (*pe îndelete*) etc.

II. Reguli de despărțire în silabe

I. Reguli fonetice

a) O consoană între două vocale formează silabă cu vocala de după ea: *co-pi-lă-ros*; *so-co-tea-lă* etc.

b) Două consoane între două vocale se despart în silabe diferite: *car-te*; *sin-cer*; *as-cul-tă* etc.

Excepție: dacă a doua consoană este *l* sau *r*, consoanele nu se despart: *co-dru*; *ta-blă*; *a-prins* etc.

Observație: se aplică regula b) dacă *l* este precedat de una dintre consoanele: *m*, *r*, *j*, *s*, *ș*, *z*: *om-le-tă*;

¹ -i final scurt sau literă ajutătoare nu poate forma silabă: *în-cepi*: *duci* etc.

mier-lă; mij-loc; is-la-mic; iș-lic; iz-laz etc.

c) Trei sau mai multe consoane între două vocale se despart astfel: prima de următoarele: *con-struc-tor; pas-tra-mă; an-treu* etc.

Excepție: dacă a doua și a treia consoană sînt *ct, cț, pt, pț* sau grupul de consoane este *rtf, stm, ndv, ncș*, despărțirea se face între consoana a doua și a treia: *punc-te; func-ți-e; somp-tu-os; pe-remp-ți-os; jert-fă; ast-mă; sand-viș; sfinc-șii* etc.

Observație: prin definiție, grupurile vocalice (diftongi, triftongi) nu se despart: *po-ia-nă; mi-oa-ră; ple-oa-pă; le-oi-că* etc.

2. Reguli morfologice

a) Cuvintele formate prin derivare cu prefix se despart ținînd seama de structura lor morfologică: *con-să-tean; stră-ne-pot; in-e-gal; dez-a-mă-git; sub-li-ni-at* etc.

b) Cuvintele formate prin derivare cu sufix se supun regulilor fonetice: *co-pi-lă-ros; sen-ti-men-tal; fi-reș-te* etc.

Excepție: cuvintele cu un radical consonantic, urmate de un sufix, de asemenea consonantic, se despart ținînd seama de structură: *vîrst-nic, pust-nic* etc.

c) Cuvintele compuse prin sudare se despart ținînd seama de structură: *pri-mă-va-ră; nici-o-da-tă; banc-no-tă; port-a-vi-on; drept-unghi* etc.

3. Reguli restrictive

a) Nu se despart la sfîrșitul rîndului cuvintele care formează silabă împreună: *te-am; le-ar; să-i* etc.

b) Nu se despart la sfîrșitul rîndului, la locul cratimei, cuvintele legate obligatoriu prin cratimă, chiar dacă nu formează silabă împreună: *ascunde-te; uite-le; laudă-mi-te; pleca-voi; duce-m-aș; arăta-i-s-ar* etc.; *maică-ta; soră-sa* etc.

c) Nu se despart la sfîrșitul rîndului, la locul cratimei, cuvintele compuse prin alăturare cu cratimă: *cîine-lup; Tîrgu-Jiu; floarea-soarelui* etc.; locuțiunile sau expresiile formate cu cratimă: *astă-vară; ici-colo* etc.; neologismele preluate cu scrierea străină, cărora li se alătură sufixe, desinențe, articole: *rousseau-ism; week-end-uri; curriculum-ul* etc.

4. Regula bunului-simț

La despărțirea cuvintelor în silabe, la sfîrșitul rîndului, trebuie evitată situația în care părțile de cuvînt rezultate sînt cuvinte cu sens vulgar. E recomandabil să nu se despartă în silabe cuvinte precum *curte, pișcot* etc.

Ținînd seama de aceste reguli, în cadrul normelor de bază ale ortografiei, vom dovedi nu numai o bună cunoaștere a limbii române și un nivel de cultură adecvat epocii contemporane, ci și respect față de modul de exprimare și de scriere, față de noi înșine și față de cititor, nu în ultimul rînd.

Așezarea în pagină are și ea rostul ei în textele tipărite, aceasta cade în sarcina tipografilor, prima obligație fiind corectitudinea. Așezarea unui text în pagină sau economia de spațiu și de hîrtie, programele de editare pe calculator nu pot fi argumente pentru ignorarea regulilor ortografice; și apoi, parafrazîndu-l pe poet, întrebăm și noi: „Unde ne sînt corectorii?”

Ion CIOCANU

RECICLAREA

Audiind un ciclu de prelegeri privind măiestria în domeniul său de activitate, vecinul de palier a devenit curios să afle de ce stagiul la care a participat se numește *reciclare*.

– Păi dumneata ai frecventat prelegerile, deci dumneata primul e cazul să știi totul despre acel ciclu de informații utile – sperăm – sub aspectul contribuției la îmbunătățirea activității pe care o practici!

– Așa este, au fost prelegeri consistente sub toate aspectele, cu profesori iluștri, foarte docti și – principalul – capabili să ațâțe și să sporească întruna curiozitatea reciclanților, astfel încât le urmăream cu toții demonstrațiile și nici nu luam seama când se încheiau prelegerile. De-ar fi elevii noștri la fel de atenți și de doritori de a ne asculta!

– Prea bine, dar ai consultat un dicționar explicativ, am în vedere – în problema denumirii cursurilor de scurtă durată, pe care le-ai frecventat?

– Iată că nici voi, cultivatorii limbii, nu sunteți bine informați... uneori! Am luat **Dicționarul explicativ al limbii române**, ba chiar ediția a doua, din 1998, și am citit, la pagina 901, că *a recicla* înseamnă „a prelucra anumite deșeuri în vederea refolosirii lor”, iar *reciclare* – „acțiunea de a recicla”. Dar ce legătură să aibă *această* ori *acest fel de* reciclare cu ciclul de prelegeri audiat de noi? Nu cumva trebuie să punem accentul pe substantivul *ciclu*?

– Ai fantezie, domnule, dar e prea îndrăzneată, ea zboară spre tărâmurile care te îndepărtează de răspunsul la întrebarea pusă, în orice caz nu te ajută să ajungi la un răspuns plauzibil.

– E adevărat, am o săptămână de căutări zadarnice. Tocmai de aceea m-am decis să te descos.

– În primul rând, regret că prestigiosul dicționar nu conține și o explicație concretă – și corectă – în sensul acesta, de stagiu de perfecționare în vreun domeniu.

– Zi-i, zi-i, că ai început-o bine, dom'le! Dar să vedem pe unde scoți până la urmă cămașa! Vecinul era pe punctul de a jubila că ne-a găsit nepregătiți de a-i oferi un răspuns întemeiat la întrebarea care – se vede – îl chinuia cu adevărat.

– Nimic mai simplu, tinere! i-am zis, întinzând mâna spre un recent dicționar practic al limbii române, semnat de Elena Ciobanu, Magdalena Popescu Marin, Maria Păun și Zizi Ștefănescu-Goangă, apărut la Editura Floarea Darurilor (fără an). Verbul *a recicla* are și sensul de „a-și perfecționa pregătirea” (pag. 305), ba chiar acest sens e indicat primul, deci înainte de „a prelucra deșeuri în vederea refolosirii lor”.

Vecinul luă cu un fel de evlavie cartea din mâna noastră.

– Bine, bine, dar de unde să știu eu și de acest dicționar? rămase el mirat și, probabil, rușinat.

– Dar nu e neapărat să-l ai pe *acesta*! Îți stă la îndemână un destul de bun **Dicționarul explicativ pentru toți** al lui Alexei Paliu, lansat de Editura chișinăuiană Epigraf în 2001. Iată-! A *recicla* – să deschidem cartea – iată, pagina 172, înseamnă „A-(și) perfecționa pregătirea (într-o instituție specială)”.

Se așternuse între noi o tăcere incomodabilă pentru vecin. Vorba e că în urma nenumăratelor obiecții pe care i le făcuserăm cu privire la greșelile comise de el – și nu numai – în exprimarea cotidiană o fi dorit cu tot dinadinsul să ne vadă nepregătiți de a-i răspunde la întrebarea pusă.

– Totuși, de ce perfecționarea aceasta se numește reciclare?

Pe față îi era scrisă o mulțumire enormă că reușise să formuleze o nouă – și mai grea, probabil, în înțelegerea lui, – întrebare.

– Nimic mai simplu. Ea se numește re-ciclare, pentru că substantivul *ciclare* înseamnă „integrare într-un ciclu de învățământ” – iată același **Dicționar explicativ al limbii române**, pagina... pagina... pagina 173.

Vecinul ne luă și de data aceeașta cartea din mână, verifică explicația cuvântului *ciclare* și pronunță apăsat: „Re-ciclare”, imitând rostirea noastră cu un *re* lesne detașabil de substantivul *ciclare*.

CAVALERII

În sala mult prea strâmtă a oficiului poștal din satul de peste deal e o atmosferă veselă. Femei și bărbați în etate vorbesc de toate câte se întâmplă pe loc și în lume. Doamna Eugenia, responsabilă de pensiile lor, a scos de după peretele de lemn, ce împarte în două oficiul, vreo patru scaune vechi, pe care le-a propus oamenilor.

Dar iată că, auzind de la vecini că „a venit pensia”, în oficiu mai intrară două bătrânele.

– Bună ziua, Eugenie, și bine te-am găsit! zice una fără vreo „introducere”. O fi luat un pământ, două.

– Da ia așază-te mata, țacă Ileană, se ridică de pe scaun un bărbat cu pletele albe.

– Țezi și tu, Anică! se ridică de pe alt scaun un alt pensionar.

– Da' ce-a fi de sunteți azi atât de cavaleri? se miră public țaca Ileana.

Unul dintre bărbații lăudați poate nici n-a auzit vorba consătenei, căci îi venise rândul să semneze de primire a pensiei. (Poate de aceea cedase locul fără întârziere?)

Celălalt surâse mulțumit și nu scoase o vorbă.

Eram acolo să ridicăm pensi-oara mamei, și nu ne-a șocat defel gestul bărbatului rămas în picioare. Numai faptul că numita Anica făcea ce făcea și-l sorbea cu ochii parcă ne sugera ceva tainic, dar numai atât.

Au urmat două noutăți triste din sat. Unui om i se pierduse vaca, de două săptămâni, și poliția nici gând să-i dea de urmă, iar la vile se înădăise un tâlhar de găini sau poate – mai curând – o tâlhăriță de vulpe. Apoi ne-a venit rândul să semnăm, să luăm banii și... am ieșit din oficiul care între timp se umpluse cu alți pensionari.

Totul bine și mai bine, dar vorba țacăi Ileana despre consătenii săi cavaleri, mai ales forma de adjectiv întrebuițată de ea, ne urmărea cu insistența unui eveniment deosebit. Un gest atât de simplu, rudimentar prin expresie și semnificație. Ba numai ca expresie, de vreme ce femeia îl întrebuițase cu o semnificație deosebită.

Vorba e că în Roma antică erau considerați cavaleri membrii ordinului ecvestru, de călăreți. Mai târziu, în evul mediu, în unele țări europene cavaleri erau numiți – de rege sau de un reprezentant al acestuia – bărbații care săvârșeau fapte de vitejie cu arma. Apoi au apărut întregi ordine cavalești, titlul *cavaler* se dădea – în unele țări – posesorilor de decorații importante.

Cu timpul titlul acesta, *cavaler*, s-a răspândit asupra oricărui călăreț, apoi asupra oricărui bărbat plin de abnegație, generos și nobil, astfel încât de el se învrednicea orice om amabil, binevoitor. În prezent, în popor, se numește cavaler orice tânăr necăsătorit, adică holtei. Și chiar burlac.

Or, cei doi bărbați din incinta oficiului poștal nu erau nici tineri, nici distinși cu decorații importante, nici nu dovediseră vreo amabilitate deosebită, mai cu seamă acela care se ridicase de pe scaun știind că-i vine rândul să se apropie de măsura la care-l aștepta doamna Eugenia cu registrele în față și cu bănișorii multasteptăți.

Să fi întrebuițat mucalita țacă Ileana cuvântul acesta, *cavaleri*, în sens ironic?

Dar nu avea nici un motiv să ironizeze gesturile oamenilor!

Și atunci?

Atunci ne rămâne nouă, celor știutori, să medităm asupra unei probleme numai la prima vedere simplă și lipsită de interes public: schimbarea sensurilor unuia și aceluiași cuvânt pe parcursul vremilor, în funcție de diferiți factori.

Adică nu numai nouă, dar – prin mijlocirea noastră, a cărturarilor, – le rămâne și bărbaților din mica incintă a unui prizărit oficiu poștal, și femeii numite țaca Ileana, și tuturor oamenilor noștri să cunoască atare adevăruri

referitoare la „mișcarea cuvintelor”, dacă se poate să ne exprimăm așa. În orice caz, acesta ne-a fost scopul în medalionul de față – să evidențiem primenirea semnificațiilor unui cuvânt nimerit în atenția noastră absolut întâmplător.

Numai nu zâmbiți ironic ori sarcastic. Chipurile, cât de puțin ni se cere azi ca să fim considerați cavaleri! Gândiți-vă că uneori nici atât nu facem, drept care nimerim în tabăra antipozilor acestora.

TORTUL

Excelent volumul V de **Scrieri alese** al lui Nicolae Esinencu, în care sunt incluse o seamă de comedii, scenarii cinematografice și un microroman de o savoare deosebită. Ceea ce ne-a indispus la lectură a fost frecvența cuvântului „tortă”. De exemplu: Ted „vine din partea dreaptă a scenei cu brațele pline de cumpărături – tortă...” (pag. 216), Generăleasa exclamă: „Au tortă cu ciocolată!” (pag. 225), Colina îi spune Generălesei: „Scumpa mea, încă nu s-a servit torta” (pag. 233).

Nimic de-a mirării la prima vedere, de vreme ce și în vitrina de un stat de om a magazinului specializat al Societății pe acțiuni „Bucuria” din Chișinău (la intersecția bulevardului Ștefan cel Mare cu strada Petru Movilă) e zugrăvit același cuvânt – „tortă”.

Foarte mulți concetățeni de ai noștri pronunță anume această formă a denumirii cunoscutei și delicioasei prăjituri făcute de obicei din straturi suprapuse de aluat și de cremă. Îi putem înțelege, deoarece odinioară cuvântul „tortă” era admis ca „variantă” a substantivului *tort*. De exemplu, de autorii **Dicționarului limbii române literare contemporane**, volumul al IV-lea, pag. 458. Exact în același mod au procedat autorii **Dicționarului explicativ al limbii moldovenești**, volumul al II-lea, pag. 564.

Tradiția de a întrebuița și de a recomanda drept normă această „variantă” a substantivului *tort* este atât

de adânc înrădăcinată, încât forma „tortă” e considerată recomandabilă și de autorii celei de a doua ediții a **Dicționarului explicativ al limbii române** (Editura Univers Enciclopedic, 1998, pag. 1099).

Toate acestea pe de o parte. Dar există și tendința pe care noi personal o găsim pe deplin întemeiată – de a nu recurge la faimoasele „variante” și de a lăsa libertate tuturor acelora care n-au nimic împotriva să scriem și să rostim numai „variante”, făcându-se a „uita” formele corecte. Gabriel Angelescu încă în 1991, în **Dicționar de dificultăți ale limbii române**, nota: „Tort (prăjitură) ș.n., nu tortă s.f.”. Acest *nu* ne-a făcut atenție încă la apariția lucrării în cauză.

Or, deja în **Dicționar explicativ uzual al limbii române** (Chișinău, Grupul Editorial Litera, 1999, pag. 574) varianta „tortă” nu mai e pomenită, fiind recomandată numai forma *tort*, *torturi*.

Andrei Crijanovschi, în foarte utilul său **Dicționar de dificultăți ale limbii române** din 2000, notează cu toată claritatea: „Tort (prăjitură) s.n., nu s.f. *tortă*; art. *tortul*; pl. *torturi*, nu *torte*” (pag. 389).

În fine, un adevărat și recunoscut expert în domeniul cultivării limbii scrie și lămurește: „*Tort* s.n., pl. *torturi*; varianta morfologică *tortă* s.f. este învechită și regională” (Mioara Avram, **Cuvintele limbii române între corect și incorect**, Chișinău, Editura Cartier, 2001, pag. 70).

Dacă e așa, ce să spunem în încheiere despre comediograful nostru numărul unu: are el dreptate când apelează la forma „tortă”?

Personajele, între care unele necunoscutoare ale subtilităților limbii noastre, sunt îndreptățite să utilizeze această formă, în sensul în care și cocoana Chirița întrebuița forma „lozniță” în loc de *lojă* (la teatru). Dar autorul, în remarcă, este obligat să folosească forma literară considerată corectă la ora actuală – *tort*.

La fel patronii magazinului specializat al societății pe acțiuni „Bucuria”, la fel noi toți acei care tindem să vorbim curat românește.

Alexei ACSAN

CUNOAȘTEȚI FORMELE CORECTE ALE CUVINTELOR ROMÂNEȘTI?

Circumstanțele ne obligă să recunoaștem că, pe parcursul ultimilor ani, ne-am lăsat antrenați în discuții interminabile privind denumirea limbii noastre și am neglijat întrucâtva promovarea limbajului standard, inclusiv folosirea formelor corecte ale cuvintelor românești.

Vă propunem să analizați atent tabelul de mai jos și să bifați *da* sau *nu* în dreptul fenomenelor lingvistice puse în discuție, iar după cele două (trei) forme ale unuia și aceluiași cuvânt încercuiți (+) în cazul în care considerați dificilă stabilirea variantei corecte și (-) dacă identificarea formei normate nu prezintă o problemă pentru dumneavoastră. Ca să vă facilităm autoevaluarea, publicăm, în acest număr, fragmente dintr-un **Dicționar de forme dificile** (literele A, B, C).

Vă urăm succese!

Numele, prenumele _____

Localitatea _____

Profesia (ocupația) _____

Nr. crt.	Întâmpinați dificultăți la folosirea acestor cuvinte?	Da.	Nu.
1.	<i>Cuvinte a căror formă normată diferă de cea din limbajul neîngrijit</i>		
	agheasmă, agheazmă, aghiazmă (+ / -); arac, harag (+ / -); a arăci, a hărăgi (+ / -); arpagic, harpactică (+ / -); aspirină, aspirin (+ / -); băjenar, bejenar (+ / -); becisnic, bicisnic (+ / -); biologă, biooagă (+ / -); buche, buchie (+ / -); cange, cangă (+ / -); căpățână, căpățină (+ / -); căpitan, capitan (+ / -); chișleag, chișleac (+ / -); cinescop, chinescop, kinescop (+ / -); chitară, gitară (+ / -); ciobani, ciobeni (+ / -); cipici, ciupici (+ / -); clavecin, clavesin (+ / -); cumetrie, cumătrie (+ / -).		
2.	<i>Cuvinte și forme verbale ce prezintă dificultăți la plasarea corectă a accentului</i>		
	abțineți-vă, abțineți-vă (+ / -); ad-înterim, ad-înterim (+ / -); aduceți-mi, aduceți-mi (+ / -); adulter, adulter (+ / -); alegeți-o, alegeți-o (+ / -); alibi, alibi (+ / -); altfel, altfel (+ / -); amnistie, amnistie (+ / -); ascundeți-vă, ascundeți-vă (+ / -); astfel, astfel (+ / -); aulă, aulă (+ / -); avarie, avarie (+ / -); baschet, baschet (+ / -); campanie, campanie (+ / -); capsulă, capsulă (+ / -); cereți-i, cereți-i (+ / -); conduceți-l, conduceți-l (+ / -); convingeți-le, convingeți-le (+ / -); credeți-mă, credeți-mă (+ / -); credit, credit (+ / -); crenvurști, crenvurști (+ / -); cumul, cumul (+ / -).		

3.	<i>Substantive feminine cu terminațiile -e sau -i la plural</i>		
<p>albine, albi (+ / -), amenzi, amende (+ / -); arșițe, arșiți (+ / -); bărzi, barde (+ / -); berze, berzi (+ / -); brândușe, brânduși (+ / -); cabine, cabini (+ / -); capcane, căpcăni (+ / -); cazărmi, cazarme (+ / -); cămăși, cămașe (+ / -); cătușe, cătuși (+ / -); ciori, cioare (+ / -); coli, coale (+ / -); colibe, colibi (+ / -); coperte, coperteți (+ / -); cravate, crăveți (+ / -); credințe, credinți (+ / -).</p>			
4.	<i>Substantive neutre cu terminațiile -e sau -uri la plural</i>		
<p>acoperișuri, acoperișe (+ / -); aerodromuri, aerodroame (+ / -); aeroporturi, aeropoarte (+ / -); antricoate, antricoturi (+ / -); avize, avizuri (+ / -); baltage, baltaguri (+ / -); bazine, bazinuri (+ / -); brevete, breveturi (+ / -); carnavaluri, carnavale (+ / -); castele, casteluri (+ / -); chibrituri, chibrite (+ / -); controale, controluri (+ / -).</p>			
5.	<i>Verbe de conj. I și a IV-a cu sau fără sufix la indicativ prezent, conjunctiv prezent și imperativ singular (forma afirmativă)</i>		
<p>abuzează, abuză (+ / -); să-l agite, să-l agiteze (+ / -); alătură-te, alătorează-te (+ / -); se amuză, se amuzează (+ / -); asfințește, asfinte (+ / -); să cheltuiască, să cheltuie (+ / -); chinuiește-te, chinuie-te (+ / -); să conserve, să conserveze (+ / -); contemplan, contemplez (+ / -); să conteste, să contesteze (+ / -); copiază-le, copie-le (+ / -); cuvântează, cuvântă (+ / -).</p>			
6.	<i>Forme verbale ce prezintă unele dificultăți la scriere și în vorbire</i>		
<p>accentuează, accentuiază (+ / -); se aciuiază, se aciuiază, se aciuiază (+ / -); acopăr, acoper (+ / -); adu-mi, adă-mi (+ / -); nu-i aduce, nu-i adu (+ / -); va apărea, va apare (+ / -); să arate, să arăte (+ / -); se așază, se așează (+ / -); bateți-l, băteți-l (+ / -); bei, beai (+ / -); cădeți, cadeți (+ / -); coaseți-mi, coseți-mi (+ / -); creează, creiază, crează (+ / -); să curețe, să curățe (+ / -).</p>			

P.S. Subliniați formele corecte, apoi xeroxați tabelul și expediați-l pe adresa redacției. Câștigătorii vor fi premiați.

Vă mulțumim.

DICȚIONAR DE FORME DIFICILE (I)

A

- abac** (mat.) s.n., pl. *abace*
abacă (arhit.) s.f., pl. *abace*
abia adv.
abilitate s.f., g.-d. art. *abilității*;
 (șmecherii) pl. *abilități*
absolvi (a termina un an școlar)
 vb., ind. prez. 3 sg. *absolvește*
absolvi (a scuti de pedeapsă) vb.,
 ind. prez. 3 *absolvă*
abține vb., ind. prez. 1 pl. *abținem*, 2
 pl. *abțineți*; imper. pl. *abțineți-vă*
abuza vb., ind. prez. 3 *abuzează*
acapara vb., ind. prez. 3 *acaparează*
accentua vb., ind. prez. 3 *accentuează*
acces (intrare) s.n., pl. *accesuri*
acces (stare morbidă, izbucnire),
 s.n., pl. *accese*
accident (muz.) s.m., pl. *accidenți*
accident (întâmplare) s.n.,
 pl. *accidente*
aciua vb., ind. prez. 3 *aciuează*,
 imper. sg. *aciuează-te*
acoperi vb., ind. prez. 1 sg. *acopăr*
acoperiș s.n., pl. *acoperișuri*
acorda (a da; a face acordul gramatical)
 vb., ind. prez. 3 *acordă*
acorda (un instrument, un sistem etc.)
 vb., ind. prez. 3 *acordează*
acroșa vb., ind. prez. 3 *acroșează*
actriță s.f., pl. *actrițe*
adăpa vb., conj. prez. 3 *să adape*
ădică/ădică adv.
ad-înterim adj. invar.
aduce vb., ind. prez. 1 pl. *aducem*,
 2 pl. *aduceți*, perf. s. 1 sg. *aduseși*,
 imper. sg. *ădu-mi*, neg. *nu aduce*,
 imper. pl. *aduceți-mi*
adulter s.n., pl. *adultere*
aer s.n., (atitudine, obiecte de cult)
 pl. *aere*
aerodrom s.n., pl. *aerodromuri*
aeroport s.n., pl. *aeroporturi*
afâna (a face mai puțin compact)
 vb., ind. prez. 3 *afânează*
afina (a purifica, a subția) vb., ind. prez.
 3 *afinează*
afișa vb., ind. prez. 3 *afișează*, imper.
 sg. *afișează-le*
afla vb., ind. prez. 1 sg. *aflu*, 2 sg. *afli*
agăța vb., conj. prez. 3 *să agațe*
agheasmă s.f., g.-d. *aghesmei*
agiotaj s.n., pl. *agiotaje*
agita vb., ind. prez. 3 *agită*
agreea vb., ind. prez. 3 *agreează*
aievea adv.
ajunge vb., ind. prez. 1 pl. *ajungem*,
 2 pl. *ajungeți*, imper. pl. *ajungeți-l*
alamă s.f., g.-d. art. *alamei*;
 (obiecte de alamă) pl. *alămuri*
alătura vb., ind. prez. 3 *alătură*
albăstrea s.f., pl. *albăstrele*
albeață s.f., g.-d. art. *albeții*; (lumină)
 pl. *albeți*
albină s.f., pl. *albine*
alee s.f., art. *aleea*, g.-d. art. *aleii*; pl. *alei*
alega (a insista) vb., ind. prez. 3 *aleagă*
alega (jur.) vb., ind. prez. 3 *aleghează*
alege vb., ind. prez. 1 pl. *alegem*,
 2 pl. *alegeți*, imper. pl. *alegeți-l*,
 perf. s. 1 sg. *alesei*
aliaj s.n., pl. *aliaje*
alibj s.n., pl. *alibjuri*
aligator s.m., pl. *aligatori*
ăltădată (odinioară, cândva) adv.
altă dată (în altă împrejurare)
ălteori adv.
ăltfel (ăltminteri, în mod diferit) adv.
alt fel (nu același fel) adj.+s.n.
alunică/alunea s.f., pl. *alunele*
alură s.f. [u pron. fr. ü], pl. *aluri*
ambiguitate s.f., g.-d. art. *ambiguității*;
 (expresii) *ambiguități*
ambiguu adj. m., pl. *ambigui*;
 f. sg. *ambiguă*, pl. *ambigüe*
ambreia vb., ind. prez. 3 *ambreiază*
amenaja vb., prez. ind. 3 *amenajează*,
 imper. sg. *amenajează-le*
amendă s.f., pl. *amenzi*
amiază s.f., pl. *amiezi*
amnistie s.f., pl. *amnistii*
amor-propiu s.n., art. *amorul-propiu*
 (dar *amorul său propriu*), g.-d. art.
amorului-propiu
amuza vb., ind. prez. 3 *amuză*
anacolut s.n., pl. *anacolute/anacoluturi*
anaforă (figură de stil) s.f.,
 g.-d. art. *anaforei*, pl. *anafore*
angfură (bis.) s.f., g.-d. art. *anafurei*
analog adj. m., pl. *analogii*;
 f. sg. *analoagă*, pl. *analoage*
andrea s.f., pl. *andrele*
anevoie adv.
angaja vb., ind. prez. 3 *angajează*,
 imper. sg. *angajează-te*

- anghină/angină** s.f., pl. *anghine/angine*
anost/anoșt adj. m., pl. *anoști/anoști*;
 f. sg. *anoștă/anoștă*,
 pl. *anoște/anoște*
- ansamblu** s.n., pl. *ansambluri*
- ante meridiem** loc. adv. abr. *a.m.*
- antet** s.n., pl. *anteturi*
- antic/antițic** adj. m., pl. *antici/antițici*,
 f. sg. *antică/antițică*,
 pl. *antice/antițe*
- antichitate** s.f., g.-d. art. *antichității*;
 (obiecte) pl. *antichități*
- anticipa** vb., ind. prez.
 3 *anticipează/anticipă*
- antricot** s.n., pl. *antricoate*
- anturaj** s.n., pl. *anturaje*
- antărt/antărt** adv.
- an-vară** adv.
- apă de Colonia** s.f.+prep.+s. pr. f.
- apărea** vb., ind. prez. 1 pl. *apărem*,
 2 pl. *apăreți*
- apogeu** s.n., pl. *apogee*
- apostrof** (semn ortografic) s.n.,
 pl. *apostrofuri*
- apostrofă** (imputare) s.f., pl. *apostrofe*
- aprinde** vb., ind. prez. 1 pl. *aprindem*,
 2 pl. *aprindeți*, imper.
 pl. *aprindeți-o*, perf. s. 1
 sg. *aprinsעי*
- arac** s.m., pl. *araci*
- aragaz** s.n., pl. *aragazuri*
- aranja** vb., ind. prez. 3 *aranjează*,
 imper. sg. *aranjează-te*
- arăci** vb., ind. prez. 1 sg. *arăcesc*
- arăta** vb., conj. prez. 3 *să arate*
- arbitraj** s.n., pl. *arbitraje*
- arboret** (nav.) s.m., pl. *arboreți*
- arboret** (silv.) s.n., pl. *arboreturi*
- arc** s.n., pl. (geom.) *arce*
- arc** s.n., pl. (resoarte) *arcuri*
- arcă** s.f., pl. *arce*
- arde** vb., ind. prez. 1 pl. *ardem*,
 2 pl. *ardeți*; imper. pl. *ardeți-l*;
 perf. s. 1 sg. *arseי*; conj. prez. 3 *ardă*
 (și *arză* în expresia *arză-l focul*);
 imper. sg. tranzitiv *arde*, intransitiv *arzi*
- ardeia** vb., ind. prez. 3 *ardeiază*
- arenă** s.f., pl. *arene*
- arendă** s.f., pl. *arenzi/arendे*
- argint** (ban) s.m., pl. *arginți*
- argint** (metal) s.n., (specii, obiecte)
 pl. *arginturi*
- aripă/aripă** s.f., pl. *aripi/aripi*
- arlechin** (personaj), s.m., pl. *arlechini*
- arlechin** (culisă, reflector) s.n.,
 pl. *arlechine*
- armonică** (fiz., muz.) s.f., pl. *armonici*
- armonie** (abstract) s.f., pl. *armonii*
- armonie** (muzicală) s.f., pl. *armonii*
- arpagic** s.n.
- arsenal** s.n., pl. *arsenaluri*
- arșiță** s.f., pl. *arșițe*
- artel** s.n., pl. *arteluri*
- asalta** vb., ind. prez. 3 *asaltează*
- ascunde** vb., ind. prez. 1 pl. *ascundem*,
 2 pl. *ascundeți*; imper.
 pl. *ascundeți-vă*;
 perf. s. 1 sg. *ascunsei*
- ascuți** vb., ind. prez. 1 sg. *ascut*;
 conj. prez. 3 *să ascută*
- aseară** adv.
- asemăna** vb., ind. prez. 1 sg. *asemăn*
- asfinți** vb., ind. prez. 3 sg. *asfințește*
- asiduu** adj. m., pl. *asidui*,
 f. sg. *asiduă*, pl. *asidue*
- aspirină** s.f., pl. *aspirine*
- astă-iarnă** adv.
- astă-noapte** adv.
- astă-primăvară** adv.
- astă-seară** adv.
- astă-toamnă** adv.
- astă-vară** adv.
- ăstfel** adv.
- astmă** s.f./astm s.n. (pl. *astme*)
- astru** s.m./s.n., pl. m. *aștril* n. *astre*
- așadar** adv.
- așa dar** adj.+s., pl. *așa daruri*
- așa-numit** adj. m., pl. *așa-numiți*,
 f. sg. *așa-numită* pl. *așa-numite*
- așa-zis** adj. m., pl. *așa-zisi*;
 f. sg. *așa-zisă*, pl. *așa-zise*
- așeza** vb., ind. prez. 3 *așază*;
 imper. sg. *așază-te*
- așterne** vb., ind. prez. 1 pl. *așternem*,
 2 pl. *așterneți*; imper. pl. *așterneți-vă*
- atașa** vb., ind. prez. 3 *atașează*
- ateneu** s.n., pl. *atenee*
- atenție** s.f., g.-d. art. *atenției*;
 (dovezi de bunăvoință,
 gesturi, obiecte) pl. *atenții*
- atenua** vb., ind. prez. 3 *atenuează*
- atesta** vb., ind. prez. 3 *atestă*
- atînge** vb., ind. prez. 1 pl. *atîngem*,
 2 pl. *atîngeți*; imper. pl. *atîngeți-vă*;
 perf. s. 1 sg. *atinsei*
- atitudine** s.f., pl. *atitudini*
- atlas** (vertebră, colecție de hărți)
 s.n., pl. *atlase*
- atlas** (țesătură) s.n., pl. *atlazuri*
- atrage** vb., ind. prez. 1 pl. *atragem*,
 2 pl. *atrageți*; imper. pl. *atrageți-l*
- atu** s.n., pl. *atuuri* (la jocul de cărți
 și *atale*)
- aține** vb., ind. prez. 1 pl. *aținem*,
 2 pl. *ațineți*; imper. pl. *ațineți-vă*

audio adj. invar.
auditoriu (sală, public) s.n.;
 (săli) pl. *auditorii*
august s.m. invar.
august adj. m., pl. *auguști*;
 f. sg. *augustă*, pl. *auguste*
aur s.n., pl. *aur*
aură s.f., pl. *aur*
auricul (compartiment al inimii) s.n.,
 pl. *auricule*
auriculă (pavilionul urechii) s.f.,
 pl. *auricule*
austroungar adj. m., pl. *austroungari*;
 f. sg. *austroungară*,
 pl. *austroungare*
autobuz s.n., pl. *autobuze*
autoritate s.f., g.-d. art. *autorității*;
 (instituții, persoane) pl. *autorități*
autoservice s.n. [ce pron. s]
auxiliar adj. m. [x pron. gz], pl. *auxiliari*;
 f. sg. *auxiliară*; pl. *auxiliare*
avantaj s.n., pl. *avantaje*
avantaja vb., ind. prez. 3 *avantajează*;
 imper. sg. *avantajează-l*
avarie s.f., pl. *avarii*
avea vb., perf. s. 1 sg. *avui/avusei*,
 1 pl. *avurăm/avuserăm*
avers (fața unei monede) s.n.
 pl. *aversuri*
aversă (ploaie) s.f., pl. *averse*
aviz s.n., pl. *avize*
ax s.n./**axă** s.f. (tehn., aviaț.),
 pl. *axuri/axe*
axă s.f./**ax** s.n. (mat., fiz.), pl. *axe*
azbest s.n.
azerbaidjan s.m., adj.m. [*djan* pron. *gean*]
azi-dimineață adv.
azil s.n., pl. *aziluri*

B

bacon s.n. [pron. engl. *bei-căn*]
bade s.m., g.-d. art. *badei/lui badea*
badminton s.n. [pron. engl. *bedminton*]
balama s.f., pl. *balamale*
balansoar (fotoliu) s.n. (sil. – soar),
 pl. *balansoare*
balansor (piesă la un mecanism) s.n.,
 pl. *balansoare*
baleia vb., ind. prez. 3 *baleiază*
balercă s.f., pl. *balerci*
balotaj s.n., pl. *balotaje*
balsam s.n., pl. *balsamuri*
baltag s.n., pl. *baltage*
balustradă s.f., pl. *balustrade*
banalitate s.f. g.-d. art. *banalității*;
 (lucruri, vorbe) pl. *banalități*
banan (copac) s.m., pl. *banani*
banană (fruct) s.f., pl. *banane*
bananier s.m., pl. *bananieri*
banchet s.n., pl. *banchete*
banchetă s.f., pl. *banchete*
bandă (grup) s.f., pl. *bande*
bandă (fișie) s.f., pl. *benzi*
bandură (cîrpă) s.f., pl. *bandure*
bandură (instrument muzical) s.f.,
 pl. *banduri*
baracă s.f., pl. *barăci*
barbă s.f., pl. *bărbi*
bardă s.f., pl. *bărzi*
bariton/bariton (cîntăreț) s.m.,
 pl. *baritoni/baritoni*
bariton/bariton (registru al vocii
 bărbătești) s.n.
bariton (instrument muzical) s.n.
 pl. *baritoane*
barman s.m., pl. *barmani*
baroneasă s.f., pl. *baronese*
baros s.n., pl. *baroase*
barză s.f., pl. *berze*
basc (parte a unei jachete) s.n.,
 pl. *bascuri*
bască (beretă) s.f., pl. *bășți*
baschet (joc) s.n.
bășcheți (încălțăminte) s.m.,
 pl. (sg. *baschet*)
base-ball s.n. [pron. engl. *beiz-bo*]
basic-english s.n. [pron. engl. *beizic-
ingliš*]
baștină s.f. g.-d. art. *baștinei*
bate vb., ind. prez. 1 pl. *batem*,
 2 pl. *bațeți*; imper. pl. *bațeți-l*
batist (pînză) s.n., (sorturi) pl. *batisturi*
batistă (bucată pătrată de pînză) s.f.,
 pl. *batiste*
bazin s.n., pl. *bazine*
bădică s.m., g.-d. art.
lui bădica/bădichii/bădicăi, pl. *bădici*
bădie s.m., g.-d. art. *lui bădia/bădiei*
bădița s.m., g.-d. art. *lui bădița/bădiței*
băiaș (persoană care servește
 într-o baie publică) s.m., pl. *băieși*
băieș (lucrător într-o mină) s.m.,
 pl. *băieși*
bălai adj. m., pl. *bălai*, f. sg. *bălaie*,
 pl. *bălaie/bălăi*
bălănel adj. m. pl. *bălănei*;
 f. sg. *bălănică/bălănea*, pl. *bălănele*
bănuî vb., ind. prez. 1 sg. *bănuiesc*
bărăgan s.n., pl. *bărăganuri/bărăgane*
bășică s.f., pl. *bășici*
bea vb., ind. prez. 2 sg. *bei*, conj.
 prez. 3 să *bea*
beat (muz.) s.n. [pron. engl. *biț*]

- bebe/bebi** s.m.
bec (sport) s.m., pl. *beci*
bec (electr.) s.n., pl. *becuri*
becisnic adj. m., s.m., pl. *becisnici*;
 f. sg. *becisnică* pl. *becisnice*
bengali/bengali s.m., adj. invar.
bere (băutură, acțiune) s.f., g.-d.
 art. *berii*; (sorturi, porții) pl. *beri*
bestiar (gladiator) s.m., pl. *bestiari*
bestiar (culegere) s.n., pl. *bestiare*
best-seller s.n. [pron. engl. *bestselăr*]
betejeală s.f., pl. *betejeli*
bigă (macara) s.f., pl. *bigi*
bigă (car roman) s.f., pl. *biges*
bikini s.n.
bineînțeles (desigur) adv.
bine înțeles (înțeles bine) adv.+adj.
biologă s.f., pl. *biologe*
bipartid f. sg. *bipartidă*, pl. *bipartide*
bipartit (*constituit din două părți*) adj. m.,
 pl. *bipartiți*; f. sg. *bipartită*, pl. *bipartite*
birlic (spetează la zmeu) s.n., pl. *birlicuri*
birlic (as) s.m., pl. *birlici*
birui vb., ind. prez. 3 *biruie*
biruință s.f., pl. *biruințe*
blană s.f., g.-d. art. *blăni*; (scânduri)
 pl. *blăni*; (piei neprelucrate)
 pl. *blăni/blănuri*
blestema vb., ind. prez.
 3. *blestemă/blestemă*
bleu adj. invar. [pron. *blö*]
bleumarin adj. invar. [pron. *blömarin*]
blindaj s.n., pl. *blindaje*
blues s.n. [pron. engl. *bluz*],
 pl. *bluesuri*
bluf s.n., [pron. fr. *blöf*], pl. *blufuri*
blue-jeans [pron. engl. *blu-gins*]/
 s.m., pl. *blugi*
boală s.f., pl. *boli* (în expr. și *boale*:
a băga în boale)
bob (plantă) s.m.
bob (sămânță folosită la ghicit) s.m.,
 pl. *robi*
bob (sămânță) s.n., pl. *boabe*
bob (sanie) s.n., pl. *boburi*
boghet adj. m., pl. *bogheți*; f. sg.,
boghetă/bogheată pl. *boghete*
boicot s.n., pl. *boicoturi*
boier s.m., pl. *boieri*
bojdeucă s.f., pl. *bojdeuci*
bolero (dans spaniol) s.n., pl. *bolerouri*
bolero (ilic) s.n., pl. *bolerouri*
boltă s.f., pl. *bolți*
boogie-woogie s.n.
 [pron. engl. *bu-ghi-u-ghi*]
boom s.n. [pron. engl. *bum*]
boston/boston (vals, joc de cărți) s.n.
- bosumfla** vb., ind. prez. 1 sg. *bosumflu*
botfor/botfor s.m., pl. *botfor/botfori*
botgros (pasăre) s.m., pl. *botgroși*
bot-gros (epitet) s.m.
bowling s.n. [pron. engl. *bou-ling*]
brânșă vb., ind. prez. 3 *brânșează*
brândușă s.f., pl. *brândușe*
brândușea/brândușică s.f.,
 pl. *brândușele*
brâu (cingătoare, parte a corpului
 omenesc, ornament, șir) s.n.,
 pl. *brâie*
brâu (dans) s.n., pl. *brâuri*
bretea (la îmbrăcăminte) s.f.,
 pl. *bretele*
bretelă (tehn.) s.f., g.-d. art. *bretelei*;
 pl. *bretele*
brevet s.n., pl. *brevete*
briceag s.n., pl. *bricege*
brici s.n., pl. *brice*
bridje s.n. [pron. engl. *brigî*]
broșă vb., ind. prez. 3 *broșează*
broșurică s.f., pl. *broșurele/broșurici*
browning s.n. [brow pron. engl. *brau*],
 pl. *browninguri*
bruxelez adj. m., s.m. [*ux* pron. fr. *us*],
 pl. *bruxezezi*; f. sg. *bruxezeză*,
 pl. *bruxezeze*
buburuz (cocoloș) s.n./s.m.,
 pl. *buburuze/buburuzi*
buburuză (gândăcel) s.f., pl. *buburuze*
bucățiță/bucățea s.f., pl. *bucățele*
buche s.f., art. *bucnea*, g.-d. art. *buchii*;
 pl. *buchi*
bucle s.n., pl. *bucleuri*
bucsău s.m.
buhai (taur) s.m., pl. *buhai*
buhai (instrument muzical) s.n.
 pl. *buhaiuri*
bujie s.f., pl. *bujii*
bulevard s.n., pl. *bulevarde*; abr. *bd.*
bulgăre/bulgăr s.m., pl. *bulgări*
bulion s.n., pl. (preparat culinar)
bulionuri, (de culturi) *bulioane*
bună-credință s.f., art. *buna-credință*,
 g.-d. art. *bunei-credințe*
bună-cuviință s.f., art. *buna-cuviință*,
 g.-d. art. *bunei-cuviințe*
bună purtare adj.+s.f.
bunăstare s.f., g.-d. art. *bunăstării*
bunățate s.f., g.-d. art. *bunățății*;
 (binefaceri, mâncăruri bune,
 bogății) pl. *bunățăți*
bunăvoie s.f., g.-d. art. *bunăvoiei*
bunăvoință s.f., g.-d. art. *bunăvoinței*
buncăr s.n., pl. *buncăre*
bun-gust s.n., art. *bunul-gust*

(dar *bunul său gust*); g.-d.
art. *bunului-gust*
bunică s.f., g.-d. art.
bunicăi/bunicii/bunichii; pl. *bunici*
bun-plac s.n., art. *bunul-plac*
(dar *bunul său plac*), g.-d.
art. *bunului-plac*
bun rămas adj.+s.n.
bun-simț s.n., art. *bunul-simț*
(dar *bunul său simț*);
g.-d. art. *bunului-simț*
business (afacere) s.n.
[pron. engl. *biznis*], pl. *businessuri*
businessman s.m.
[pron. engl. *biznismen*],
pl. *businessmen*
bușeală s.f., pl. *bușeli*
bușeu s.n., pl. *bușeuri*
butelie s.f., art. *butelia*, g.-d.
art. *buteliei*, pl. *butelii*
buton (nasture) s.m., pl. *butoni*
buton (comutator) s.n., pl. *butoane*
buzna adv.

C

cabană s.f., pl. *cabane*
cabernet [pr. fr. *caberne*]
cabină s.f., pl. *cabine*
calcar/calcar s.n., pl. *calcare/calcare*
calibru s.n., pl. *calibre*
calmant s.n., pl. *calmante*
cal-putere s.m., pl. *cai-putere*;
simb. CP (internațional HP)
cambodjian s.m. [dji pron. gi],
pl. *cambodjieni*
campanie s.f., pl. *campanii*
camping s.n. [pron. engl. *chem-ping*],
pl. *campinguri*
canal (geogr.) s.n., pl. *canaluri/canale*
canal (conductă, vas în organisme
animale, cale de transmitere
audio-vizuală) s.n., pl. *canale*
canat (ind. piel.) s.n., pl. *canate*
canat (parte a ușii) s.n., pl. *canaturi*
cană (bot.) s.f., pl. *cane*
cană (vas) s.f., pl. *căni*
candel s.n.
candelă s.f., pl. *candele*
cange s.f., pl. *căngi*
canoe s.f., art. *canoea*, pl. *canoe*
cap (parte a corpului, individ,
extremitate, vîrf, măciulie, căpătîi,
început, sfîrșit, motiv,
capitol) s.n., pl. *capete*
cap (conducător) s.m., pl. *capii*
cap (geogr.) s.n., pl. *capuri*
capcană s.f., pl. *capcane*

capot (halat, manta, învelitoare) s.n.,
pl. *capoate*
capot (la jocul de cărți) s.n., pl. *capoturi*
capotă s.f., pl. *capote*
capsulă s.f., pl. *capsule*
car (insectă), s.m., pl. *cari*
car (vehicul) s.n., pl. *care*
car (piesă la mașina de scris) s.n.,
pl. *caruri*
caracter s.n., pl. *caractere*
carbid s.n.
carburator s.n., pl. *carburatoare*
carnaval s.n., pl. *carnavaluri*
carne s.f., g.-d. art. *cărnii*;
(feluri de carne) pl. *cărnuri*
cart s.n., pl. *carturi*
cartă (manifest, act fundamental) s.f.,
pl. *carte*
carte (volum, text scris) s.f., pl. *cărți*
cartel (monopol, coalitiție, convenție)
s.n., pl. *carteluri*
cartelă (carnetul cu bonuri,
bandă perforată,
fișă de calculator) s.f., pl. *cartele*
cartof s.m., pl. *cartofi*
castel s.n., pl. *castele*
caș s.n./s.m., pl. *cașuri/cași*
cașet (carnet, plic) s.n.,
pl. *cașete/cașeturi*
cașetă (înveliș pentru medicamente)
s.f., pl. *cașete*
catadicsi vb., ind. prez. 1
sg. *catadicsesc*
catalog s.n., pl. *cataloage*
cateter s.n., pl. *catetere*
catod s.m., pl. *catozi*
caval (fluiet) s.n., pl. *cavale*
caval (șăntuleț) s.n., pl. *cavaluri*
caviar s.n.
cazarmă s.f., pl. *cazărmi*
cădea vb., ind. prez. 1 pl. *cădem*,
2 pl. *cădeți*
căldare s.f., pl. *căldări*
cămară s.f., pl. *cămări*
cămașă s.f., pl. *cămași*
cămin (instituție, casă părintească) s.n.,
pl. *cămine*
cămin (sobă, vatră, horn, încăpere
subterană de acces la
o conductă) s.n., pl. *căminuri*
căpățână s.f., pl. *căpățâni*
căpitan s.m., pl. *căpitani*, abr. *cpt.*
căpitan-locotenent s.m.,
pl. *căpitani-locotenenți*, abr. *cpt.-lt.*
căpșun (plantă) s.m., pl. *căpșuni*
căpșună (fruct) s.f., pl. *căpșune*
căptușeală s.f., pl. *căptușeli*

- căptuși** vb. conj. prez.
3 să *căptușească*
- cărauș** s.m., pl. *cărauși*
- cărauși** vb., conj., prez.
3 să *căraușească*
- cărticică/cărticea** s.f. pl. *cărticele*
- căruță** s.f., pl. *căruțe*
- cătană** s.f., pl. *cătane*
- cățiină** s.f., pl. *cățiini*
- cătușă** s.f., pl. *cătuși*
- cățara** vb. ind. prez. 2 sg., *cațări*,
conj. prez. *să (se) cațăre*
- câine** s.m., pl. *câini*
- câlți** s.m., pl.
- câmp** s.n., pl. *câmpuri*; (și *câmpi* s.m.,
în expr.: *a bate, a lua câmpii*)
- cârciumă** s.f., pl. *cârciumi*
- cârjancă** s.f., pl. *cârjance*
- câteodată** (uneori) adv.
- câte o dată** adv.+num.
- cătuși** adv.
- ceai** (arbust) s.m.
- ceai** (băutură, reuniune) s.n., pl. *ceaiuri*
- ceainic** s.n., pl. *ceainice*
- ceapă** s.f., pl. *cepe*
- ceară** s.f., g.-d. art. *cerii*
- cearsaf** s.n., pl. *cearsafuri*
- ceartă** s.f., g.-d. art. *certei*; pl. *certuri*
- ceas** s.n., pl. *ceasuri*
- ceașcă** s.f., pl. *cești*
- ceată** s.f., pl. *cețe*
- ceață** s.f., g.-d. *ceții*, pl. *cețuri*
- ceau** s.n., pl. *ceaune*
- cement** s.n., pl. *cementuri*
- cens** s.n., pl. *censuri*
- centimetru** (unitate de măsură) s.m.,
pl. *centimetri*; simb. *cm*.
- centimentru** (panglică de măsurat)
s.n., pl. *centimentre*
- centru** (punct anatomic,
jucător sportiv) s.m., pl. *centri*
- centru** (punct central, localitate,
instituție), pl. *centre*
- cenușă** s.f., g.-d. art. *cenușii* (pl. *cenuși*)
- cer** (arbore) s.m., pl. *ceri*
- cer** (boltă, firmament) s.n., pl. *ceruri*
- cercevea** s.f., pl. *cercevele*
- cerdac** s.n., pl. *cerdace/cerdacuri*
- cere** vb., ind. prez. 1 pl. *cerem*,
2 pl. *cereți*; imper. pl. *cereți-i*
- cerebel** s.n., pl. *cerebele/cerebeluri*
- cerință** s.f., pl. *cerințe*
- cerne** vb., ind. prez. 1 pl. *cernem*,
2 pl. *cerneți*; imper. pl. *cerneți-o*
- cerneală** (faptul de a cerni) s.f.,
pl. *cerneli cerneală* (substanță)
- s.f., g.-d. art. *cerneli*;
(sorturi) pl. *cerneluri*
- cetaceu** s.n., pl. *cetacee*
- ceteră** s.f., pl. *ceteri*
- cețină** s.f., pl. *cețini*
- ceylonez** s.m., pl. *ceylonezi*
- chamois** (piele) s.n. [pron. fr. *șamua*]
- chardonnay** s.n. [pron. fr. *șardone*]
- charleston** s.n. [pron. engl. *cearls-ton*]
- charter** s.n. [pron. engl. *ceartăr*]
- cheag** s.n., pl. *cheaguri*
- cheie** s.f., pl. *chei*
- cheltui** vb., ind. prez. 1 sg. *cheltuiesc*
- chestiune** s.f., pl. *chestiuni*
- chiabur** s.m., pl. *chiaburi*
- chiar** adv.
- chibrit** s.n., pl. *chibrituri*
- chiftea** s.f., pl. *chiftele*
- chimir** s.n., pl. *chimire*
- chimonou** s.n., pl. *chimonouri*
- chinui** vb. ind. prez. 1 sg. *chinuiesc*
- chipiu** s.n., pl. *chipie/chipiuri*
- chișleag** s.n.
- chiștoc** (copil) s.m., pl. *chiștoci*
- chiștoc** (muc de țigară) s.n.,
pl. *chiștoace*
- chitară** s.f., pl. *chitare*
- chivot** s.n., pl. *chivoturi/chivote*
- chow-chow** s.m. [pron. *ceau-ceau*]
- cicatrice** s.f., pl. *cicatrice*
- cnocaut** s.n., pl. *cnocauturi*; abr. *k. o.*
- cifră** (simbol grafic, quantum) s.f.,
pl. *cifre*
- cifru** (cod) s.n., pl. *cifruri*
- cilindru** (corp geometric) s.m.,
pl. *cilindri*
- cilindru/țilindru** (joben) s.n.,
pl. *cilindre/țilindre*
- ciment** s.n., pl. *cimenturi*
- cimitir** s.n., pl. *cimitire*
- cimpoi** s.n., pl. *cimpoaie*
- cincilea** (precedat de al), num. m.,
f. a *cincea*
- cincisprezece** num. [*cinci* – pron.
cin – în tempo rapid]
- cinci sute** num.
- cincizeci** num.
- cinescop** s.n., pl. *cinescoape*
- cingătoare** s.f., pl. *cingători*
- cinste** s.f., g.-d. art. *cinstei*
- cioară** s.f., pl. *ciori*
- cioban** s.m., pl. *ciobani*
- ciocan** (ștulete) s.m., pl. *ciocani*
- ciocan** (unealtă, păhărel) pl. *ciocane*
- ciocănitore** s.f., pl. *ciocănitori*
- cipic** s.m., pl. *cipici*
- circula** vb., ind. prez. 1 sg. *circul*

- ciubuc** (pipă, ornament) s.n., pl. *ciubuce*
- ciubuc** (bacșiș) s.n., pl. *ciubucuri*
- ciucure** s.m., pl. *ciucuri*
- ciupercă** s.f., pl. *ciuperci*
- ciurui** (a se găuri, a trece prin ciur) vb., ind. prez. 3 *ciurulește*
- ciurui** (a curge cu zgomot) vb., ind. prez. 3 *ciuruie*
- clai** s.f., pl. *clăi*
- clanț** s.n., pl. *clanțuri*
- clanță** s.f., pl. *clanțe*
- clavecin** s.n., pl. *clavecine*
- clește** s.m./s.n., pl. *clești/clește*
- clin** s.m./s.n., pl. *clini/clinuri*
- clișa** vb., prez. ind. 3 *clișează*
- clișeu** s.n., pl. *clișee*
- cloncăi** vb., ind. prez. 3 sg. *cloncăiește/cloncăie*
- cloncăni** v., ind. prez. 3 sg. *cloncănește/cloncăne*
- clondir** s.n., pl. *clondire*
- cloșcă** s.f., pl. *cloști*
- clown** s.m., pl. *clowni*
- clujean** adj. m., s.m., pl. *clujeni*; adj. f. sg. *clujeană* pl. *clujene*
- clujeancă** s.f., pl. *clujence*
- cnocdaun** s.n., pl. *cnocdaunuri*, abr. *k. d.*
- coace** vb., prez. ind. 1 pl. *coacem*, 2 pl. *coaceți*; imper. pl. *coaceți-le*
- coală** s.f., pl. *colii*
- coardă** (anat., bot., constr., fis., geom., industria lemnului, zootehnic, fir, funie) s.f. pl. *coarde*
- coardă** (strună, parte a năvodului, spadă) s.f. pl. *coarde/corzi*
- coardă** (frânghie la ringul de box, bârnă la casă) s.f., pl. *corzi*
- coase** vb., prez. ind. 1 pl. *coasem*, 2 pl. *coaseți*, imper. pl. *coaseți-le*, conj. fraz. 3 *să coasă*
- coate-goale** s.m. invar.
- cocoașă** s.f., pl. *cocoașe*
- cocoș** (pasăre; miez de pepene; boxer) s.m., pl. *cocoși*
- cocoș** (la arme, ciocane) s.n., pl. *cocoașe*
- cocs** s.n., pl. *cocsuri*
- cocsifica** vb., ind. prez. 3 *cocsifică*
- coji** vb., conj. prez. 3 *cojească*
- colind** s.n./colindă s.f., pl. *colinde*
- colocvii** s.n., pl. *colocvii*
- colonie** (teritoriu; grup) s.f., pl. *colonii*
- colonie** (apă de Colonie) s.f., g.-d. art. *coloniei*
- color** adj. invar.
- colos** s.m./s.n., pl., m./coloși/n.colosuri
- colț** (dinte) s.m., pl. *colți*
- colț** (unghi, extremitate) s.n., pl. *colțuri*
- comandă** vb., prez. ind. 3 *comandă*
- comandă** s.f., pl. *comenzi*
- combina** vb., ind. prez. 3 *combina*
- combină** s.f., pl. *combine*
- comedie** (operă dramatică) s.f., pl. *comedii*
- comedie** (întîmplare ciudată) s.f., pl. *comedii*
- comics** s.n., pl. *comicsuri*
- comis** (rang boieresc) s.m., pl. *comiși*
- comis** (confixare de bunuri) s.n., pl. *comisuri*
- comis-voiajor** s.m., pl. *comis-voiajori*
- comite** vb., ind. prez. 1 pl. *comitem*, 2 pl. *comițeți*
- companie** (tovărășie, societate economică) s.f. pl. *companii*
- companie** (mil.) s.f., pl. *companii*
- compatrioată** s.f., pl. *compatrioate*
- compărea** vb., ind. prez. 1 pl. *compărem*, 2 pl. *compăreți*
- compendiu** (rezumat) s.n. pl. *compendii*
- compendium** (tehn.) s.n., pl. *compendiumuri*
- competență** s.f., pl. *competențe*
- competitor** s.m., pl. *competitori*
- complăcea** vb., ind. prez. 1 pl. *ne complăcem*, 2 pl. *vă complăceți*
- complement** (parte secundară a propoziției) s.n., pl. *complemente*
- consăteană/consăteancă** s.f., pl. *consătene/consătence*
- complet** (bal, colectiv de judecată; costum) s.n. pl. *completuri*
- completa** vb., prez. ind. 3 *completează*
- complex** s.n., pl. (tendențe de comportare) *complexel/(constr.) complexuri*
- complezență** s.f., pl. *complezente*
- compliment** (cuvînt de măgulire, plecăciune, salut) s.n., pl. *complimente*
- compres** (tipogr.) s.n.
- compresă** (med.) s.f., pl. *comprese*
- compresor** s.n., pl. *compresoare*
- compromis** s.n., pl. *compromisuri*
- compromițe** vb., ind. prez. 1 pl. *compromițem*, 2 pl. *compromițeți*; imper. pl. *compromițeți-l*
- compune** vb., ind. prez. 1 pl. *compunem*, 2 pl. *compuneți*; imper., pl. *compuneți-le*
- compus** (chim.) s.m., pl. *compuși*

compus (lingv.) s.n., pl. *compuse*

computer s.n., pl. *computere*

[u pron. ũ]

conac s.n., pl. *conace*

concede vb., ind. prez. 1 sg. *conced;*
(neîntrebuintat la timpuri trecute)

concepe vb., ind. prez. 1 pl. *concepem,*

2 pl. *concepeți;* imper.

pl. *concepeți-l*

concept s.n., pl. *concepte*

concern s.n., pl. *concerne*

concert s.n., pl. *concerte*

concesie (îngăduință) s.f., pl. *concesii*

concesiune (drept de exploatare) s.f.,

pl. *concesiuni*

conchide vb., ind. prez. 1 pl. *conchidem,*

2 pl. *conchideți*

conclusiv adj. m., pl. *conclusivi;* f. sg.

conclusivă, pl. *conclusive*

concluzie s.f., pl. *concluzii*

concura vb. (a tinde spre) ind. prez.

3 *concură*

concura vb. (a participa la un concurs;

a face concurență) ind. prez.

3 *concurează*

condei s.n., pl. *condeie*

condică s.f., pl. *condici*

condor/condor s.m., pl. *condori/condori*

conduce vb., ind. prez. 1 pl. *conducem,*

2 pl. *conduceți,* imper. sg. *condu-l,*

neg. *nu-l conduce,* imper.

pl. *conduceți-l;* perf. s. 1 sg. *conduseși*

conduct (anat.) s.n., pl. *conducute*

conductă (tehn.) s.f., pl. *conducute*

conductor (persoană) s.m.,

pl. *conductori*

conductor (aparat) s.n.,

pl. *conductoare*

confer vb., (imper. lat.); abr. *cf.*

confort s.n. (pl. *conforturi*)

confuzie s.f., pl. *confuzii*

confuziune (jur.) s.f., g.-d. art.

confuziunii

consacra vb., ind. prez. 1 sg. *consacru,*

2 sg. *consacri*

consemn s.n., pl. *consemne*

conserva vb., ind. prez. 3 *conservă,*

imper. sg. *conservă-le*

conservant s.n., pl. *conservante*

consta vb., ind. prez. 3 sg.

constă/constă, 3 pl.

constau/constă; conj. prez. 3

să *constea/să conste*

constrânge vb., prez. ind. 1

pl. *constrângem,* 2 pl. *constrângeți;*

imper. pl. *constrângeți-l*

construcător s.m., pl. *construcători*

construcător adj. m., pl. *construcători*

f. sg. și pl. *construcătoare*

contempla vb., ind. prez. 3 *contemplă*

contesta vb., ind. prez. 3 *contestă*

continua vb., prez. ind. 1 sg. *continuu,*

2 sg. *continui;* conj. prez.

3 să *continue*

continuu adj. m., pl. *continui;*

f. sg. *continuuă,* pl. *continue*

contracta vb., ind. prez. 3 (încheie un

contract, își asumă,

se molipsește) *contractează*

contracta vb., ind. prez. 3 (se strâng(e),

se micșorează) *contractă*

contrast s.n., pl. *contraste*

contrazice vb., ind. prez 1

pl. *contrazicem,*

2 pl. *contraziceți;* imper.

sg. *contrazi-l,* neg. *nu-l contrazice*

imper. pl. *contraziceți-l*

control s.n., pl. *controale*

converge vb., ind. prez. 3 *converge;*

(nu se folosește la timpurile

compuse cu part.)

convînge vb., ind., prez. 1 pl. *convîngem,*

2 pl. *convîngeți;* imper.

pl. *convîngeți-l*

convoca vb., ind. prez. 3 *convoacă*

copârșeu s.n., pl. *copârșeie*

copertă s.f., pl. *coperte*

copia vb., ind. prez. 3 *copiază;*

imper. sg. *copiază-l*

copleși vb., conj. prez.

3 să *copleșească*

copyright s.n. [pron. engl. *copirait*]

corabie s.f., art. *corabia,* g.-d. *corabiei;*

pl. *corăbii*

coral (zool.) s.m., pl. *corali*

coral (cîntec religios) s.n., pl. *corale*

corală (cor) s.f., pl. *corale*

coraport s.n., pl. *corapoarte*

cordea (panglică) s.f., pl. *cordele*

corector (persoană) s.m., pl. *corectori*

corector (aparat) s.n., pl. *corectoare*

coreean s.m., adj. m., pl. *coreeni;*

f. sg. *coreeană,* pl. *coreene*

cori/cor (boală) s.n., art. *coriul/corul*

corija vb., ind. prez. 3 *corijează;*

imper. sg. *corijează-te*

corn (de animale, de instrumente) s.n.,

pl. *coarne*

corn (bot., muz.) s.m., pl. *corni*

corn (franzeluță, recipient, colț) s.n.,

pl. *cornuri*

corneci (insectă) s.f., pl. *corneci*

corneci (obiect) s.n., pl. *cornece*

cornet (persoană, plantă) s.m.,

- pl. *corneți*
cornet (recipient, instrument) s.n.,
 pl. *cornete*
cornet (pădure, deal, steag
 de cavalerie) s.n., pl. *corneturi*
corosiv adj. m., pl. *corosivi*,
 f. sg. *corosivă*, pl. *corosive*
coroziune s.f., pl. *coroziuni*
corp (trup, obiect, ansamblu, unitate)
 s.n., pl. *corpuri*
corp (fiz., chim.) s.n./s.m.,
 pl. *corpuri/corpi*
corpus s.n., pl. *corpusuri*
corpuscul s.m./s.n.,
 pl. *corpusculi/corpuscule*
corsaj s.n., pl. *corsaje*
corset s.n., pl. *corsete*
cortel (umbrelă) s.n.,
 pl. *corteluri/cortele*
cortel (haină, gazdă) s.n., pl. *corteluri*
corvadă/corvoadă s.f., pl. *corvoade*
cot (unitate de măsură) s.m., pl. *coți*
cot (anat.) s.n., pl. *coate*
cot (geogr., tehn.) s.n., pl. *coturi*
cotă s.f., pl. *cote*
cotlet (antricot) s.n., pl. *cotlete*
cow-boy s.m. [pron. engl. *cau-boi*]
crater/crăter s.n., pl. *crătere/crătere*
cravașa vb., ind. prez. 3 *cravașează*
crăpa vb., conj. prez. 3 *să crape*
crea vb., ind. prez. 3 *creează*,
 1 pl. *.creăm*; imper. sg. *creează-le*
crede vb., ind. prez. 1 pl. *credem*,
 2 pl. *credeți*;
 imper. pl. *credeți-mă*
credință s.f., pl. *credințe*
credit s.n., pl. *credite*
creier (anat.) s.m., pl. *creieri*
creier (persoană, element conducător)
 s.n., pl. *creiere*
crem adj. invar.
cremă s.f., pl. *creme*
crenvrurșt s.m., pl. *crenvrurști*
crește vb., ind. prez. 1 pl. *creștem*,
 2 pl. *creșteți*; imper. pl. *creșteți-l*
creț (cârlionț) s.m., pl. *creți*
creț (cută, fald) s.m./s.n.,
 pl. *creți/crețuri*
creț (zbârcitură, rid) s.n., pl. *crețuri*
crystal (mineral) s.n., pl. *cristale*
crystal (obiect de cristal) s.n.,
 pl. *crystaluri*
cronică s.f., pl. *cronici*
croșeu s.n., pl. *croșeuri*
cruce s.f., pl. *cruci*
crucifix s.n., pl. *crucifixe/crucifixuri*
cruditate (însușire) s.f., g.-d.
 art. *crudității*
crudități (fructe, legume proaspete) s.f., pl.
cui s.n., pl. *cuie*
cuier s.n., pl. *cuieri*
culege vb., ind. prez. 1 pl. *culegem*,
 2 pl. *culegeți*, imper. pl. *culegeți-le*;
 perf. s. 1 sg. *culeser*
culoar s.n. (sil. *loar*), pl. *culoare*
culoare s.f., pl. *culori*
cultiva vb., ind. prez. 3 *cultivă*
cumătră s.f., pl. *cumetre*
cumătru s.m., pl. *cumetri*;
 voc. sg. *cumetre*, pl. *cumetrilor*
cumetrie s.f., pl. *cumetrii*
cumsecade adj. invar., adv.
cumul s.n., pl. *cumuluri*
cunoaște vb., ind. prez.
 1 pl. *cunoaștem*,
 2 pl. *cunoașteți*;
 imper. pl. *cunoașteți-l*
cunună s.f., pl. *cununi*
cupeu s.n., pl. *cupeuri*
cuprinde vb., ind. prez. 1 pl. *cuprindem*,
 2 pl. *cuprindeți*; imper.
 pl. *cuprindeți-l*; perf. s. 1 sg. *cuprinser*
cupură s.f., [-*pu*- pron. fr. -*pû*-],
 pl. *cupuri*
cura (a trata un bolnav) vb., ind. prez.
 3 *curează*
cura (a curăța știuleții) vb., ind. prez.
 3 *curează/cură*
curăța vb., ind. prez. 2 sg. *cureți*,
 conj. prez. 3 *să curețe*;
 ger. *curățând*
curcubeu s.n., pl. *curcubeie*
curent (de aer, marin) s.m. pl. *curenți*
curent (artistic, de idei) s.n., pl. *curențe*
curmei s.n., pl. *curmeie*
cută s.f., pl. *cute*
cute s.f., pl. *cute*
cutie s.f., pl. *cutii*
cuvânta vb., ind. prez. 3 *cuvântează*
cvartă/cuartă (muz.) s.f.,
 pl. *cvarte/cuarte*
cvartet/cuartet s.n.,
 pl. *cvartete/cuartete*

(Va urma.)

Victor AXENTI

SEMNIFICAȚIA MODALĂ ȘI TEMPORALĂ A GERUNZIULUI

Timpul verbului este definit semantic ca reprezentând o raportare a procesului la momentul vorbirii sau la aspectul acestui proces, adică la caracterul momentan (desăvârșit) sau durativ (nedesăvârșit) al acestuia.

Gerunziul poate echivala cu orice timp gramatical sau poate exprima un timp diferit de acela al verbului regent. El nu are, în general, decât valoare temporală relativă. În funcție de rolul său sintactic, de verbul regent și uneori de context, gerunziul ajunge să echivaleze nu numai cu indicativul, ci și cu conjunctivul, condiționalul-oprativ și chiar cu imperativul, iar dintre modurile nepersonale – cu infinitivul¹.

Cea mai mare frecvență o are gerunziul cu semnificație echivalență *indicativului* exprimând o acțiune reală. Timpul cu care echivalează gerunziul coincide cu al verbului regent la: *prezent (prezent gnomic sau iterativ)*: „Postelnic den al doilea, înainte câți va domnul să facă, **deprinzându-să** la acea cinste, **iesse** și la altă cinste mai mare” (G. Ureche); *trecut (perfect simplu)*: „Plictisită de atâta pândă zadarnică, într-o zi **fiind** numai Florica acasă, **avu** o izbucnire de furie...” (L. Rebreanu); *trecut (imperfect)*: „Noi cei mititei **ne trezeam și stăteam** cu ochii sticliți **ascultându-i** ce grăiesc.” (M. Sadoveanu); *trecut (perfect compus)*: „Și **citind** izvoade pre rând, **aflat-am** din acest izvod, carele **l-au scris** Ureche vornicul și deaca **l-au citit, l-am socotit** că este scris adevăr, însă mai mult din cărțile străinilor decât din izvoadele noastre” (G. Ureche); *trecut (mai mult ca perfectul)*: „– A fost aici? o

întrerupse bărbatul **ștergându-și** de pe obraji nădușeala frământată de praf” (L. Rebreanu).

O anumită dependență față de timpul predicatului propoziției regente se constată și la propozițiile subordonate cu predicatul la un mod personal. Gerunziul se deosebește de formele personale prin faptul că el nu poate să apară decât în cazuri izolate fără asocierea cu un mod personal. Lipsa de diferențiere formală a diverselor valori temporale face ca el să aibă adesea un potențial stilistic diferit chiar și atunci când timpul cu care echivalează coincide sau nu cu acela al verbului regent, aducând astfel variație nu numai sub raport formal².

Timpul cu care echivalează gerunziul este diferit de al verbului regent (care stă la indicativ): *trecut (imperfectul)*: „Marele rishi **l-a așteptat** așezat pe o blană de antilopă, **având** alături toiagul cu patru noduri” (L. Rebreanu); *trecut (mai mult ca perfectul)*: „**S-au închinat** de bună voie și **viindu-le** și poruncă de la leși” (I. Neculce). În ultimul exemplu logica enunțului ne face să înțelegem că acțiunea exprimată de gerunziu echivalează cu *mai mult ca perfectul*, căci acțiunea indicată prin el s-a petrecut înaintea alteia tot din trecut, adică *s-au închinat după ce venise poruncă de la leși*.

Funcția sintactică atribuită gerunziului influențează, într-o anumită măsură, preferința pentru un echivalent sau altul. Observăm prin transforme: „Ion, **cunoscând** situația și **venind** la fața locului, nu-l găsi → Ion **cunoscuse** situația și **veni** la fața locului... → Ion, deoarece **a cunoscut** situația și **a venit** la fața locului...”.

Variațiile posibile în cadrul aceleiași timp de bază se datorează, în primul rând, faptului că în limba română un astfel de timp cum e mai mult ca perfectul, timp relativ pentru anterioritate în trecut, e adesea înlocuit cu perfectul, iar viitorul anterior – cu viitorul.

Acțiunea gerunziului poate sta pe același plan cu acțiunea unui verb la un mod personal, predicat al unei

propoziții. În asemenea cazuri echivalentul sintactic este o propoziție copulativă, adversativă sau conclusivă³, între gerunziu și verbul la un mod personal existând doar o interdependență asemănătoare cu cea care se stabilește între predicatul unor propoziții principale coordonate.

De fapt, independența gerunziului este limitată (el apărând de multe ori incidental) și prezența lui sugerează o ierarhizare a acțiunilor, o aparentă subordonare, și numai analiza mai atentă arată că în realitate acțiunile sunt de importanță egală. În funcție de acest fapt, echivalentul sintactic al gerunziului este atât o propoziție coordonată cu regenta, cât și una subordonată.

Corespondențele sintactice (ale gerunziului) pot fi propoziții circumstanțiale: „*Strigând așa în neștire (= în timp ce strigam)*”, băgai de seamă că ușa marchizei e deschisă și se mișcă ușor în bătaia vântului” (L. Rebreanu), dar și coordonate: „*Am strigat așa în neștire și băgai de seamă...*”.

Majoritatea propozițiilor copulative cu care echivalează gerunziile exprimând acțiuni coordonate cu acțiunea predicatului unei propoziții principale se leagă prin conjuncția și: „Tot pe acolo intrase, cu zece ani mai înainte, polonezul Lasky, *aducând* la domnie pe Despota contra Lăpușneanului” (B. P. Hasdeu) → ... și aduse; „Otilia ședea cu o coapsă pe marginea fotoliului bătrânului, jucându-și ca o pendulă piciorul în vreme ce mâna stângă îmbrățișă capul vădit mulțumit al acestuia” (G. Călinescu) → ...și-și juca piciorul.

Gerunziu independent apare foarte des când introduce o vorbire directă: „Vali se înălțase la culmea elocvenței și spera a produce o impresie, însă un om cărunt îl întrerupsese *întrebându-l*: „– Pentru ce s-au răsculat boierii?” (V. Alecsandri); sau când însoțește acțiunea verbului care introduce o vorbire directă: „– Pentru că norocul e frate cu nebunul, **răspunse îndreptându-se** (= și se îndreptă) spre poartă” (V. Alecsandri).

Se cere menționat faptul că gerunziu independent se poate confunda destul de ușor la prima vedere cu temporalele de simultaneitate, cu toate că ele se deosebesc net. Pentru a le putea distinge, trebuie să facem apel la context. Iată un exemplu: „Apoi părându-i-se că tânărul nu reacționează destul de călduros, întrebă *întorcând* adânc fața spre el ...” (G. Călinescu) → *întrebă în timp ce întorcea fața spre el*.

După cum afirmă M. Avram⁴, numai importanța acțiunilor și topica ne ajută să le deosebim; acțiunea gerunziului fiind mai puțin importantă când propoziția este coordonată, și aflându-se, de regulă, după verbul regent. În exemplul nostru însă gerunziu are funcția de temporal de simultaneitate, cu toate că stă după verb și acțiunea este secundară.

După cum observăm, acțiunea gerunziului poate fi concomitentă cu acțiunea verbului la un mod personal. Cu toate acestea, gerunziu nu specifică nici modul și nici timpul când are loc acțiunea verbului la un mod personal. Astfel, în „Otilia ședea acum cu o coapsă pe marginea fotoliului, jucându-și ca o pendulă piciorul” (G. Călinescu) „jucându-și ca o pendulă piciorul” nu indică când și cum ședea Otilia, timpul fiind indicat de adverbul *acum*).

Concomitența acțiunilor e uneori subliniată prin adverbe sau locuțiuni adverbiale întrebunțate și pentru a sublinia simultaneitatea a două propoziții coordonate. De pildă: „Dar răbdarea vânătorului era ajunsă la culme și *întorcându-se deodată* înfuriat către neîmplănzitul său cenzor, se răsti la dânsul, strigând în gura mare” (A. Odobescu).

Deseori acțiunea gerunziului e în raport de succedență față de acțiunea verbului la un mod personal: „Strânși în chingi, bieții fugari se adresa cu rugăminți către capul contingentului turc, cerând permisiunea de a se retrage în Polonia și *jurându-i* de a nu se mai vârî în treburile Moldovei” (B. P. Hasdeu).

Gerunziul poate imprima o nuanță de întărire sau gradație⁵: „El însuși desfășură armata într-o singură linie puțin profundă, reține centrul, înaintează aripile și se repede asupra inamicilor din celelalte părți, *izbind* cu centrul său fața taberei” (B. P. Hasdeu). Fragmentul redă momentul pregătirii și începutul luptei dintre oastea moldovenească și cea turcească. Pentru a fi „adecvat”, autorul (B. P. Hasdeu) operează cu verbe care exprimă acțiuni ce se desfășoară într-o gradație progresivă: fraza începe cu „elemente slabe” (*desfășură, reține*), continuă cu *înaintează, se repede* și culminează cu *izbind*. Observăm că „misiunea” gerunziului este de a reda momentul de cea mai mare încordare al acțiunilor desfășurate într-o gradație ascendentă.

E știut că gerunziul pune multe probleme. Explicația o găsim în faptul că, substituindu-se unei propoziții subordonate, comprimând exprimarea, el elimină elementele de legătură ale unei propoziții dependente. Cum bine remarcă prof. A. Ciobanu, gerunziul în multe cazuri ne ajută „să scăpăm” de unele jonctive de prisos în cadrul frazelor⁶.

De puține ori acțiunea exprimată prin gerunziu precedă acțiunea verbului regent, de aceea anterioritatea gerunziului e mai puțin frecventă decât simultaneitatea. Datorită caracterului său preponderent durativ, atunci când este la dizeza activă sau când e întrebuințat cu pronume reflexiv, el exprimă acțiuni paralele cu ale verbului regent.

În majoritatea cazurilor, anterioritatea gerunziului este foarte apropiată de simultaneitatea lui, distingerea celor două raporturi fiind uneori dificilă.

Gerunziul poate fi în raport de anterioritate atât față de verbul regent, cât și față de un alt gerunziu sau o propoziție temporală: „*Întinzându-se* pe patul de nuc cu ciubucuri mari și suluri roșii peste macatul cu ciucuri, *privi* rotativ bătrâna încăpere” (G. Călinescu). Când acțiunea

gerunziului este separată de cea a verbului la un mod personal printr-un interval de timp, el este atestat mai des cu următoarele funcții:

În „Sintaxa gerunziului românesc”⁷ M. Caragiu susține că raportul temporal de posterioritate nu poate fi exprimat prin gerunziu. În general, menționează în continuare autoarea studiului, procedeul de a localiza momentul când are loc acțiunea verbului principal printr-o acțiune ulterioară ei nu este prea des folosit în limba noastră. Singura posibilitate de a marca acest raport o constituie pozițiile temporale. Raportul temporal de posterioritate fiind greu de stabilit, gerunziul, dată fiind și mulțimea raporturilor pe care le marchează, nu-l poate exprima, conchide M. Caragiu.

Ne permitem să contrazicem această afirmație. Deși, în puține funcții sintactice, gerunziul totuși se întâlnește în raport de posterioritate față de verbul regent (la un mod personal): „Acești comisari vor merge în județele respective, **vor străbate** orașele și satele *adunând* poporul, *lămurindu-l*, *anunțând* măsurile bune pe care vom lua” (C. Petrescu) → *vor străbate orașele și satele, adunând poporul pentru a-l lămuri, a-i anunța măsurile*.

Dacă acțiunea gerunziului exprimă momentul când se desfășoară acțiunea verbului regent, atunci el este *temporal*. Raportul temporal stabilit între verb și gerunziu este o comparație între două procese, dintre care unul (exprimat de gerunziu) este menit să fie împrejurarea, de ordin temporal, în care are loc acțiunea verbului principal. În momentul în care acțiunea gerunziului nu prezintă o împrejurare, raportul încetează a mai fi circumstanțial.

Gerunziul temporal e în stare să exprime o acțiune care se desfășoară simultan cu cea a verbului regent. Acțiunile pot coincide în toată durata lor sau numai parțial⁸.

Gerunziul exprimă o acțiune concomitentă de durată identică sau aproape identică cu a verbului regent: „Se simțea slab, se simțea **murind** și

n-avea cui să lase moștenire ura lui” (M. Eminescu).

Ni se pare just că o astfel de ipostază a gerunziului poate fi concepută și în funcțiile de *modală*, *predicativă suplimentară*, *atributivă*, *completivă directă*, *indirectă*, semnificația temporală a gerunziului fiind aceeași cu a verbului regent. Bunăoară, în funcție *modală*. În exemplul: *Cangurul se deplasează (cum?) sărind* e lesne de înțeles că atât timp și în vreme ce se deplasează, animalul o face prin salturi (*durata, concomitența*).

Prin gerunzii coordonate se exprimă uneori două sau chiar mai multe acțiuni paralele cu ale verbului regent: „Erau unsprezece bursucei, care **se zvârcoleau**, *chițcâind* și *miorlând*, sub ugerul mamei, unii negri, alții murgi și alții bălțați” (A. Odobescu).

Atât verbul regent, cât și gerunziul pot exprima acțiuni momentane sau terminative: „El o duse la împăratul și i-o *arăță*, *spunându-i* că-i mireasa lui” (M. Eminescu); „Ei, domnule jude, v-ați lămurit? *întrebă* polițaiul *aprinzând* o țigară” (L. Rebreanu); „Tocmai atunci veni Marina, care *smulse* scrisoarea din mâinile factorului, *aruncând* o privire piezișă lui Felix” (G. Călinescu).

Acțiunea exprimată prin gerunziu (ca și acțiunea verbului la un mod personal) poate avea un caracter permanent: „lubesc o față frumoasă, cu ochi gânditori, dulci ca visele mării – fata Genarului, om mândru și sălbatic ce își *petrece* viața *vânând* prin păduri bătrâne” (M. Eminescu).

În concluzie, remarcăm că, sub aspect temporal, gerunziul poate exprima diferite raporturi față de acțiunea verbului la un mod personal – *de anterioritate*, *de simultaneitate*, *de posterioritate*. Totodată, potențialul stilistic al gerunziului permite ca timpul cu care echivalează acest mod nepersonal (imperfectul, perfectul compus, mai mult ca perfectul etc.) să difere de cel al verbului regent care se află la indicativ prezent. Sub

raport modal, gerunziul echivalează nu numai cu indicativul, ci și cu modurile condițional, conjunctiv și chiar cu imperativul, iar dintre modurile nepersonale – cu infinitivul.

Deși „o face” în mod implicit, gerunziul (după cum am văzut) exprimă diferite nuanțe ale timpului gramatical (categorie specifică doar verbului) și echivalează cu diferite moduri personale și nepersonale, demonstrând prin aceasta caracterul său verbal și valoarea sa predicativă.

NOTE

¹ *Gramatica limbii române*, București, 1963, p. 227 – se face mențiunea că infinitivul poate avea valoarea altui mod (figurează și gerunziul).

² F. Edelstein, *Sintaxa gerunziului românesc*, București, 1972, p. 34.

³ D. D. Drașoveanu, *Teze și analize în sintaxa limbii române*, Cluj-Napoca, 1997, p. 245.

⁴ M. Avram, *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție* // SG, vol. I, p. 161.

⁵ F. Edelstein, *Op. cit.*, p. 114.

⁶ A. Ciobanu, *Sintaxa practică*, Chișinău, 1991, p. 100.

⁷ M. Caragiu, *Sintaxa gerunziului românesc* // SG, vol. II, p. 76.

⁸ F. Edelstein, *Op. cit.*, p. 132.

BIBLIOGRAFIE

1. V. Alecsandri, *Opere*, vol. IV, Chișinău, 1992.
2. G. Călinescu, *Enigma Otiliei*, București, 1998.
3. M. Eminescu, *Opere*, Chișinău, 1981.
4. B. P. Hasdeu, *Scrieri alese*, Chișinău, 1988.
5. Al. Odobescu, *Scrieri alese*, București, 1995.
6. C. Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, București, 1978.
7. L. Rebreanu, *Romane*, vol. III, București, 1986.

Constantin DOMINTE

CUM SE NASC FAMILIILE DE CUVINTE?

Familia de cuvinte, numită și *familie lexicală*, este mulțimea cuvintelor formate într-o limbă dată și având un punct de pornire lexical comun. Acel punct de pornire comun al unei familii de cuvinte poartă denumirea de *etimon*, în disciplina etimologiei, sau *bază* ori *primitiv*, în teoria formării cuvintelor. Prin etimologie se înțelege studiul originii și evoluției cuvintelor atât din punctul de vedere al corpului fonetic, cât și din acela al înțelesului, iar teoria formării cuvintelor este o subdiviziune a etimologiei.

De exemplu, etimonul (baza) familiei de cuvinte formate din *casă*, *căsuță*, *căscioară*, *casnic(ă)* (adjectiv sau substantiv), *căsnicie*, *căsător* (arhaism) cu înțelesul „care are propria sa casă (familie)”, *a se căsători*, *căsătorit* (participiu al verbului precedent, dar și cuvânt distinct în raport cu verbul, dacă este privit ca adjectiv) și *căsătorie* este primul dintre cuvintele înșirate aici: substantivul *casă*. Membrii unei familii de cuvinte se caracterizează, între altele, printr-o *rădăcină* comună și o varietate de *afixe* atașate la rădăcină (în șirul de mai sus, afixele sînt exclusiv *sufixe*, adică afixe postpuse la rădăcină).

Uneori, este posibil ca la una și aceeași bază să se atașeze mai multe sufixe, ca în *căs/nic/ie* (format direct de la *cas/nic* și indirect de la *casă*), *căs/ător/ie* (format direct de la arhaismul *căs/ător* și indirect tot de la *casă*), în care am separat prin bare oblice sufixele componente.

Nu trebuie să se înțeleagă însă de aici că numai sufixele ar contribui la formarea cuvintelor unei familii

lexicale; la aceasta pot contribui și *prefixele* (afixe antepuse la rădăcină), ca în verbele formate de la baza lexicală *a scrie*, și anume: *a descrie*, *a înscrie*, *a circumscrie* „a înscrie într-un cerc” sau „a delimita o arie”, *a prescrie* „a impune un tratament” și chiar „a impune prin ordin”, *a rescree*, *a subscrie* „a iscăli, a semna”, dar și „a scrie dedesubt”, *a suprascrie* „a scrie deasupra”. De fapt, membrii unei familii de cuvinte pot fi formați și cu ajutorul prefixelor, ca în șirul imediat precedent, dar și cu ajutorul sufixelor, ca substantivele și adjectivele *descriere*, *descriș(ă)* (adjectiv provenit din forma verbală de participiu), *înscriere*, *înscriș(ă)* (adjectiv din participiu), *circumscriere*, *circumscriș(ă)* (ca mai sus), *prescriere*, *prescriș(ă)* (la fel), *rescriere*, *rescriș(ă)* (la fel), *subscriere*, *subscriș(ă)* (la fel), *suprascriere*, *suprascriș(ă)* (la fel); membri ai aceleiași familii de cuvinte, cu baza (*a*) *scrie*, dar formați numai cu sufixe, sînt substantivele *scriitor*, *scriitoare*, *scriitură*, formate de la infinitiv, și *scrisoare*, *scrisorică*, penultimul fiind format de la o formă verbală (*scris*) convertită în nume, adică în cuvînt declinabil (ca în cazul seriilor: *a ghici* – *ghicit* – *ghicitoare*; *a vîna* – *vînat* – *vînătoare*; *a vrăji* – *vrăjit* – *vrăjitoare*).

Acest fel de formare a cuvintelor – fie prin atașare de sufixe, fie prin atașare de prefixe – poartă numele derivare progresivă cu sufixe, respectiv cu prefixe. Dacă noul cuvînt este format prin atașare simultană de sufixe și prefixe, avem a face cu derivarea parasintetică, cum este cazul verbelor ca (*a*) *îngroșa* și (*a*) *înflori*, ale căror baze sînt adjectivul *gros*, respectiv substantivul *floare*, la care s-au atașat, în același timp, prefixul *în-*, în ambele exemple, respectiv sufixul verbal *-a*, caracteristic primei conjugări, în (*a*) *îngroșa*, și sufixul verbal *-i*, caracteristic unei subdiviziuni a celei de a patra conjugări, în (*a*)

înflori. Dar unele cuvinte se pot forma nu prin atașare, ci prin eliminare, prin înlăturare de afixe, ca verbele (*a necinsti*, (*a*) *nemuțumi*, (*a*) *nesocoti*, care provin din participiile negative adjectivate *necinstiț*, *nemuțumit*, *nesocotiț* ale verbelor (*a nu*) *cinsti*, (*a nu*) *muțumi*, (*a nu*) *socoti*, prin înlăturarea sufixului de participiu adjectivat *-(i)t*. Și în acest caz se vorbește de derivare, numai că de data aceasta avem a face cu derivarea regresivă.

Este posibilă și derivarea prin substituție (înlocuire) de afixe, ca în exemplul perechii de diminutive *bătrîn/el* și *bătrîn/ică*; substantivul de gen feminin s-a format de la cel de gen masculin în urma înlocuirii sufixului *-el* cu sufixul *-ică*.

Unii membri ai familiei de cuvinte pot fi formați și în alt fel, și anume prin „alipirea” a câte două cuvinte în structura unui singur; exemple: substantivele *botgros* (numele unei păsări), din substantivul *bot* și adjectivul *gros*, *bunăvoie*, din adjectivul *bun(ă)* și substantivul *voie*, adjectivul *alb-gălbui*, din adjectivele *alb* și *gălbui*; pronumele de politețe *dumneavoastră*, din substantivul *domnie* (articulat hotărât: *domnia*) și adjectivul posesiv *voastră*; numeralul *optzeci*, din numeralul *opt* și substantivul (în formă de plural) provenit din numeralul *zece*; adverbul *alaltăieri*, din adjectivul demonstrativ popular *alaltă*, însemnând „cealaltă”, și adverbul simplu *ieri*; prepoziția *despre*, din prepozițiile simple *de* și *spre*; conjuncția concesivă literară *deși*, din conjuncția populară *de*, cu înțelesul „dacă”, și adverbul de întărire *și*, cu înțelesul „chiar” (ceea ce rezultă nu numai din sinonimia ei cu locuțiunea conjuncțională *chiar dacă*, ci și cu locuțiunea conjuncțională populară *și de*, care este aceeași conjuncție, dar cu elementele componente dispuse în ordine inversă). Formarea cuvintelor în cazuri de acest fel se realizează prin procedeul numit compunere, rezultatul lui fiind cuvintele compuse (opuse celor simple, din punctul de

vedere al structurii lor). Cuvintele compuse de felul celor cu care am exemplificat au câte două baze de formare, de aceea ele fac parte din câte două familii de cuvinte simultan. Astfel, substantivul *bot/gros* (în care am separat prin bară oblică cele două rădăcini componente) face parte atât din familia substantivului *bot* (alături de derivatele cu sufixe *botic*, *botișor*, *botos*), cât și din familia adjectivului *gros* [alături de derivatele *grosuț*, *grosrior*, *grosime*, (*a*) *îngroșa*, *îngroșare*, *îngroșat(ă)*].

Alți membri ai familiei de cuvinte pot fi formați într-un al treilea fel, adică nici prin derivare, nici prin compunere. Câteva exemple de acest fel s-au strecurat pe nesimțite chiar în exemplificările de mai sus, în legătură cu procedeul derivării. Este vorba de substantivul sau adjectivul *casnic(ă)*, de adjectivele provenite din participii *descris(ă)*, *înscris(ă)* și celelalte ca ele, *necinstiț*, *nemuțumit* etc. Dacă privim exemplele acestea ca forme verbale de participiu, atunci ele nu constituie membri ai unei familii de cuvinte; de exemplu, participiul *descris* nu este altceva decât o formă gramaticală a verbului *a descrie*, făcând parte, împreună cu această formă de infinitiv, din conjugarea verbului respectiv (altfel spus, (*a*) *descrie* și *descris* nu sînt două cuvinte distincte, ci numai unul, anume un verb – în două forme gramaticale, diferite în privința modului); la fel, *nemuțumit* nu este, ca formă de participiu (negativ), alt cuvînt decât (*a*) *muțumi*, ci unul și același cuvînt cu acesta din urmă, dar sub o formă gramaticală diferită (după mod) aparținînd conjugării verbului respectiv. Comparați: *a muțumi* (infinitiv pozitiv), *muțumind* (gerunziu pozitiv), *muțumit* (participiu pozitiv), *a nu muțumi* (infinitiv negativ), *nemuțumind* (gerunziu negativ), *nemuțumit* (participiu negativ), care sînt numai forme din conjugarea verbului menționat. De îndată însă ce asemenea forme de participiu verbal sînt atașate pe lîngă

substantive, ele devin adjective și – prin urmare – cuvinte distincte față de verbele care au constituit baza lor de formare, ca în *prieten mulțumit*, *vrăjmaș nemulțumit*. Așadar, pentru a deosebi un membru distinct al unei familii de cuvinte de o formă gramaticală omonimă a aceleiași baze, contextul este hotărâtor în grad foarte înalt. În propoziția *I-am mulțumit pe prietenul meu* și în combinația de cuvinte *prieten foarte mulțumit*, avem a face cu o formă gramaticală a verbului (*a*) *mulțumi*, și anume una de mod participiu, în primul exemplu, dar cu un membru distinct al familiei aceluiași verb, (*a*) *mulțumi*, și anume un adjectiv, în al doilea exemplu, în pofida identității fonetice a celor două elemente. Tot așa, în combinația *femeie casnică*, cuvântul subliniat este adjectiv, pentru că determină un substantiv, dar în propoziția *vecina lui era o casnică prin excelență*, cuvântul subliniat este un substantiv, pentru că este precedat de articol nehotărît.

Acest al treilea mod de formare a cuvintelor, îndeajuns de subtil, poartă numele schimbarea valorii gramaticale sau, concis, conversiune. De notat că procedeul de formare a cuvintelor numit conversiune este totodată o sursă de îmbogățire a lexicului cu omonime, în pofida faptului că, de obicei, dicționarele grupează astfel de cuvinte în câte un singur articol lexicografic, ca și când ar fi vorba de sensuri diferite ale câte unui cuvânt polisemantic, ceea ce nu este adevărat, chiar dacă între sensurile acelor omonime este o foarte strânsă legătură.

Subtilitatea conversiunii și, prin urmare, dificultatea deosebirii între formele gramaticale ale unui cuvânt, pe de o parte, și membrii familiei lui lexicale, omonimi cu acele forme gramaticale, pe de altă parte, poate rezulta din încercarea de a răspunde la întrebarea următoare: Ce sînt, de fapt, *muncitor* și *muncitoare* – două cuvinte distincte, aparținînd aceleiași familii, sau două forme gramaticale

ale unuia și aceluiași cuvînt? Pentru a da un răspuns, să introducem obiecțiile interesului nostru de moment în variate contexte posibile. Astfel, putem avea: (1) Ionel este un *elev muncitor*, (2) Ionela este o *elevă muncitoare*, (3) George este un *muncitor bun*, (4) Georgeta este o *muncitoare bună*. Ne putem da seama, la o lectură atentă a exemplurilor, că din punct de vedere semantic (din punctul de vedere al înțelesului) este vorba de două serii de elemente: în exemplele (1) și (2) se exprimă o în-sușire (ni se arată ce fel de elevi sînt Ionel și Ionela), iar în exemplele (3) și (4) se desemnează o ocupație (ni se spune ce sînt, din punct de vedere profesional, George și Georgeta). Din punctul de vedere al formei, prin care înțelegem aici complexele sonore (corpurile fonetice) ale exemplurilor subliniate, nu este nici cea mai mică deosebire între cele două serii de exemple: forma exemplului (1) se confundă cu forma exemplului (3), iar forma exemplului (2) se confundă cu forma exemplului (4). Deosebirile dintre seriile acestea de exemple nu sînt însă numai de ordin semantic, ci și de ordin contextual, și acest lucru este de maximă importanță: în (1) și (2) exemplele subliniate determină substantive și, în acest caz, sînt adjective, iar în (3) și (4) exemplele subliniate sînt precedate de articole nehotărîte și sînt – de data aceasta – determinate de adjective, concluzia fiind că, în acest caz, nu mai avem a face cu adjective, ca în mostrele precedente, ci de-a dreptul cu substantive. Dificultatea menționată se rezolvă așadar prin concordanța dintre punctele de vedere semantic și contextual, fără vreo contribuție a punctului de vedere formal-fonetic. Acum știm că în (1) și (2) avem două forme gramaticale ale unui adjectiv, deci o unică unitate lexicală, iar în (3) și (4) avem a face cu două cuvinte diferite, anume cu două substantive mobile, adică aflate în raport de mișcare, așadar cu două unități distincte

ale lexicului; forma adjectivală din (1) este omonimă cu substantivul din (3), iar forma adjectivală din (2) este omonimă cu substantivul, distinct, din (4). În concluzie, din punct de vedere general lexical, întâlnim aici în total trei unități: un adjectiv, cu două dintre formele lui gramaticale (a treia fiind *muncitori*, absentă din exemplificare), în (1) și (2), respectiv – două substantive: unul de gen masculin, în (3), și altul de gen feminin, în (4), toate aceste trei unități lexicale (mai simplu spus: trei cuvinte) aparținând aceleiași familii: *muncitor*₁, -e, (adj.), *muncitor*₂ (subst. masc.), *muncitoare*₂ (subst. fem.). Indicii cifrici pe care i-am introdus aici deosebesc omonimele unele de celelalte, în absența contextelor specifice. Iar din punctul de vedere al formării cuvintelor avem a face cu un raport de conversiune între unitățile subliniate din mostrele (1) și (3), pe de o parte, și între cele din (2) și (4), pe de altă parte.

În cele expuse pînă aici, care au avut caracterul unei introduceri recapitulative, nu am făcut altceva decît să reamintim cum se formează cuvintele într-o limbă dată, cum este româna (prin procedeele derivării, compunerii și conversiunii), și să arătăm, implicit, prin ce se deosebesc structural sau formal membrii variatelor familii de cuvinte (unii – prin afixe, dacă sînt cuvinte derivate: alții – prin rădăcini „suplimentare”, dacă sînt cuvinte compuse; în sfîrșit, alții – fără deosebiri formale „interne” ale structurii lor, dar prin deosebirea „externă” a contextului în care se folosesc, dacă sînt cuvinte formate prin conversiune). Nu am răspuns însă decît în mod foarte indirect la întrebarea formulată în titlu: Cum se nasc familiile de cuvinte?

O parte din răspunsul la această întrebare se găsește însă în cîteva dintre exemplificările anterioare, atunci cînd am scris despre atașare de sufixe și/sau de prefixe la rădăcini sau – dimpotrivă – despre detașare de afixe din unele formații lexicale

(ceea ce se numește derivare), despre alăturare de rădăcini variate (ceea ce se numește compunere lexicală) sau despre plasarea cuvîntului dintr-un context determinat într-un context foarte diferit de precedentul (ceea ce se numește conversiune). Este însă de adăugat că numai rareori un procedeu sau altul dintre cele înșirate aici funcționează izolat de celelalte. De multe ori, toate trei funcționează împreună, astfel încît *în mai fiecare familie lexicală se întîlnesc, simultan, cuvinte derivate, cuvinte compuse și cuvinte formate prin conversiune.*

Să urmărim un exemplu concret: familia cuvîntului *floare*.

Mai întîi vom urmări formarea *derivatelor* de la acest cuvînt: *floricică* este un *derivat de gradul I* (adică *format direct de la baza lexicală*), cu sufixul diminutival complex *-icică*; varianta lui fonetică, *floricică*, mai rar întîlnită, este tot un *derivat de gradul I* de la aceeași bază, de data aceasta – cu sufixul diminutival, de asemenea complex, *-ică*. Verbul *a înflori*, formațiune lexicală parasintetică, deja amintită, rezultată din atașarea simultană la bază a sufixului verbal de mod infinitiv (specific unei variante a conjugării a IV-a) *-i*, și a prefixului *în-*, este tot un *derivat de gradul I*, sau *primar*, de la substantivul *floare*.

Înflorire, forma lungă a infinitivului, și *înflorit*, forma de mod participiu a verbului, sînt, după cum rezultă deja din aceste caracterizări, forme gramaticale (cea dintîi, numai pentru limba română veche) ale verbului amintit, prin urmare ele aparțin unuia și aceluiași cuvînt, dat mai devreme sub forma infinitivului scurt, nefiind membri distincți ai familiei de cuvinte a verbului. În limba română contemporană însă, forma de infinitiv lung este de mult timp substantiv, iar forma de participiu atașată unor substantive (ex.: măr *înflorit*; ramură *înflorită* etc.) a fost, în româna veche, și este, în româna contemporană, *convertită* în adjectiv. În aceste ipostaze, *înflorire*

și *înflor/it* s-au desprins din flexiunea verbului (altfel spus, dintre formele lui gramaticale, din conjugare), devenind cuvinte distincte, membri aparte ai familiei cuvîntului *floare*. Substantivul *înflorire* și adjectivul *înflorit*, formate prin *conversiune*, sînt formații lexicale de gradul al II-lea, din moment ce nu mai provin direct din substantivul-bază a familiei, ci indirect – prin intermediul unor forme gramaticale ale verbului derivat de la substantiv (cel dintîi – prin infinitiv; celălalt – prin participiu).

Dar de la verbul *a înflori* se poate forma, cu alt prefix, verbul *a re/înflori*. Iar de la *înflor/ire* se poate forma alt substantiv, *re/înflor/ire*, pe cînd de la *înflor/it* se poate forma alt adjectiv, *re/înflor/it* (indiferent dacă acestea din urmă ar fi derivate cu prefixul *re-* de la cuvintele obținute prin *conversiune* sau dacă, cel puțin la un moment dat, ar fi numai forme gramaticale ale verbului *a re/înflori*). Aceste infinitive lungi cîndva și aceste participii pot forma, toate, alte structuri, și anume structuri – dintr-un punct de vedere – gramaticale (ca forme verbale), dintr-un alt punct de vedere – lexicale (în chip de cuvinte distincte); este vorba de formațiile cu prefixul negativ *ne-*, devenite prin *conversiune* cuvinte aparte: *ne/înflor/ire*, *ne/înflor/it* și *ne/re/înflor/ire*, *ne/re/înflor/it*. Ținînd seama de structurile acestor unități (altfel spus: ținînd seama de participarea prefixelor la formarea lor), ele sînt de considerat cuvinte derivate, și anume: primele două – derivate de gradul I (cu numai un prefix) de la verbul *a înflori*, ultimele două – derivate de gradul al II-lea (cu două prefixe) de la același verb. Totodată, primele două sînt de privit ca derivate de gradul al II-lea de la substantivul-bază a familiei: *floare*, iar ultimele două – derivate de gradul al III-lea de la același substantiv. Și aceasta, pentru că între baza *floare* și *neînflorire*, *neînflorit* se interpune numai perechea *înflorire*, *înflorit*, iar între aceeași bază *floare* și

nereînflorire, *nereînflorit* se interpun, de data aceasta, perechile *înflorire*, *înflorit* și *reînflorire*, *reînflorit*.

Raporturile de grad dintre aceste formațiuni pot fi urmărite mai ușor într-un lanț „derivativ” de felul celui următor:

(1) *floare* (bază) – *a înflori* (derivat primar sau de gradul I în raport cu baza) – *înflorire* (derivat secundar sau de gradul al II-lea în raport cu baza, dar de gradul I în raport cu formația imediat precedentă) – *reînflorire* (derivat terțiar sau de gradul al III-lea în raport cu baza, dar de gradul I față de precedentă, și de gradul al II-lea față de penultima formațiune) – *nereînflorire* (derivat cuaternar sau de gradul al IV-lea față de bază, dar de gradul I față de *reînflorire*, de gradul al II-lea față de *înflorire* și de gradul al III-lea față de *a înflori*).

(2) *floare* (bază) – *flor/ar₁* (instrument de desen, în formă de floare, derivat de gradul I) – *flor/ar₂* (floriculor „cultivator de flori”, cuvînt omonim cu precedentul, de asemenea, derivat de gradul I) – *flor/ăr/easă* (derivat de gradul I de la *florar₂*, și de gradul al II-lea de la *floare*) – *flor/ăr/ie* (derivat de gradul I de la *florar₂*, și de gradul al II-lea de la floare).

Observație. A considera pe *florar₁* și *florar₂* ca fiind un singur cuvînt, polisemantic, este o greșeală, în pofida structurilor lor comune, căci nu se poate admite tranziția de la sensul unuia la sensul celuilalt, din oricare direcție am privi lucrurile. E ca și cum am considera pe *fier/ăr/ie₁* „locul unde își exercită meseria fierarul” și pe *fier/ărie₂* „grămadă de fiare (vechi)” ca fiind un cuvînt polisemantic, și nu două cuvinte omonime, cum sînt în realitate (deosebirea e susținută, în cazul din urmă, și de structurile derivate diferite).

(3) *floare* (bază) – *flor/al* (adjectiv neologic derivat, de comparat cu: *coral*, *dental*, *(i)legal*, *mortal* și altele) – *flori/bund* (neologism, „care înflorește abundent”) – *flori/*

col (neologism compus, „referitor la floricultură”, de comparat cu: *arboricol*, *pomicol*, mai puțin cu: *agricol*, *horticol*) – *flori/cultură* (neologism compus, „ramură a horticulturii – a grădinăritului – care se ocupă de cultivarea florilor”, de comparat cu: *arboricultură*, *pomicultură*, mai puțin cu: *agricultură*, *horticultură*, *sericicultură*) – *flori/cultor* (neologism compus, „cultivator de flori”, de comparat cu *pomicultor*) – *flor/id* (neologism derivat, „înfloritor, prosper”, de comparat cu: *livid* „palid”, dar mai ales cu adjectivul *livresc putrid* „putrezit”) – *flori/fer* (neologism compus, „purtător de flori”, de comparat cu: *argentifer*, *aurifer*, *cuprifer*, *petrolifer* și altele) – *flor/ist* (neologism rar, „cel care face și vinde flori artificiale”) – *flor/ist/ic* (neologism derivat, „referitor la flori”) – *flor/ist/ică* (neologism derivat, „referitor la flori”) – *flor/ist/ică* (neologism derivat, „știință a cultivării florilor” și „ramură a geografiei botanice care studiază răspândirea florei pe suprafața Pământului”) (vezi, în privința acestei serii, **Dicționarul de neologisme** de Florin Marcu și Constantin Maneca).

Cu cât între bază și derivat se interpun mai mult formațiuni lexicale, cu atât gradul de distanțare derivativă față de bază este mai ridicat. Toate aceste raportări vor ieși mult mai bine în evidență din schema arborescentă a familiei de cuvinte, pe care o vom prezenta puțin mai jos.

Înainte însă de a ajunge la schema familiei de cuvinte, după ce ne-am referit, mai sus, la derivate și cuvinte formate prin conversiune, se cuvin adăugate câteva lucruri, absolut necesare.

Mai întâi, că, în timp ce membrii seriilor (1) și (2) aparțin „limbajului natural” în vorbirea românească, ceea ce înseamnă că aparțin vorbirii spontane, obișnuite în limba română „cea de toate zilele”, în schimb, membrii seriei (3) aparțin „limbajului artificial”, nu numai în vorbirea românească, ci și în vorbirea altor limbi europene, mai ales romani-

ce, anume aparțin stilului specific anumitor științe și tehnici legate de științele corespunzătoare. Seria (3) nu cuprinde cuvinte formate, la drept vorbind, în limba română, ci în latină sau limbi romanice occidentale (în special, franceză), din care româna le-a împrumutat gata făcute. Am mai avea dreptul, în acest caz, să le încadrăm în familia cuvîntului românesc *floare*? Răspunsul la această întrebare privind în mod concret seria (3), menționată aici mai sus, nu poate fi dat în mod tranșant, prin da sau nu, ci trebuie să fie întrucîtva nuanțat, anume: și da, și nu. Aspectul afirmativ al răspunsului se referă la acei vorbitori ai limbii române pentru care cuvintele din acea serie sînt analizabile, adică permit recunoașterea în structura lor a unei rădăcini și a cîtorva sufixe (în cazul derivatelor), respectiv a două rădăcini (în cazul compuselor) sau, în anumite cazuri, sînt semianalizabile, adică permit recunoașterea fie numai a rădăcinii, fie numai a unuia sau altuia dintre afixe (eventual, a tuturor afixelor dintr-un neologism). Acest aspect se referă deci la specialiștii români în domeniile cunoașterii de care sînt legate neologismele citate. Aspectul negativ al răspunsului se referă la ceilalți vorbitori ai limbii române, nespecialiști, sau nici măcar cunoscători ai domeniilor avute în vedere. Într-un exercițiu în care s-ar cere, în clasă, sau într-o probă dată fie la examenul de capacitate, fie la cel de bacalaureat sau la cel de admitere, este mai bine însă ca formațiunile lexicale de felul celei din seria (3) să nu fie incluse în rezolvarea pe care ați da-o cerinței. Cazurile de acest fel sînt de rezervat nu formării de cuvinte în interiorul limbii, adică nu îmbogățirii lexicului românesc pe cale internă, ci îmbogățirii lui pe cale externă, prin împrumuturi, căci membrii seriei de care vorbim acum sînt formațiuni lexicale străine, în fond, românei, în pofida caracterului analizabil sau semianalizabil al lor

în conștiința unei mici părți dintre vorbitorii limbii române.

În al doilea rând, este neapărat de luat în vedere și numele propriu *Floarea*, care poate fi considerat o formațiune aparte rezultată din *conversiune*, și anume prin așa-numita *conversiune* a numelui comun în nume propriu. Chiar dacă prenumele feminin *Floarea* (desemnând o persoană) nu mai are un înțeles care să-i permită încadrarea în familia substantivului comun *floare* (care desemnează un obiect), el se deosebește de celălalt prin contexte specifice, întocmai ca în cazul altor cuvinte formate prin *conversiune*. Dar, într-un caz ca acesta, se poate vorbi de *două tipuri de contexte*: unul sintactic (mai exact: *sintagmatic*, adică privind posibilitățile de combinare cu alte cuvinte) și celălalt – morfologic (mai exact: *paradigmatic*, adică privind ansamblurile proprii de forme gramaticale). Compară, în privința contextului sintagmatic: *Văd floarea* (acuzativ, fără prepoziție) cu: **O văd pe Floarea** (acuzativ cu prepoziție și anticipare a funcției de complement direct printr-o formă pronominală neaccentuată), și: *Smulgi florii o petală* (dativ, cu trecerea diftongului *oa* la vocala *o*, trecere numită alternanță vocalică) cu: *Oferi Floarei un buchet de garoafe* (dativ, fără alternanță vocalică). Cît privește contextul paradigmatic: substantivul comun *floare* are și forme de număr plural, fiind însă lipsit, la ambele numere, de forma de caz vocativ (cu excepția situațiilor în care obiectul numit așa este conceput ca personificat; în povești, de exemplu), pe cînd substantivul propriu nu dispune de forme de număr plural, dispunînd, în schimb, de forme de caz vocativ *Floare!* sau *Floareo!* (în vorbirea populară), respectiv *Floarea!* (în exprimarea literară). Apoi, de la acest nume propriu avem derivatele *Florica*, *Florica*, *Florin* și – de la cel din urmă – diminutivul *Florinel* și prenumele feminin *Florina*, în sîrșit, derivatul masculin, prin moțiune re-

gresivă, *Florea*, iar de la acesta – diminutivul *Florică* și numele de familie *Florescu*, iar de la numele de familie – toponimul (numele de localitate) *Florești*. Iată, așadar, o subfamilie de cuvinte cu caracter de nume proprii, a cărei bază inițială, îndepărtată, este substantivul comun.

În al treilea rând, nu ne-am referit, pînă aici, la cuvintele *compuse* din familia aceleiași baze. Or, ele sînt relativ numeroase, și anume: *floarea-brumei* (regionalism pentru „brîndușă”), *floare-de-colt* „albumiță” (*Leontopodium alpinum*), *floare-de-leac* (*Ranunculus repens*), *floarea-doamnei* (sinonim cu *floare-de-colt*), *floare-domnească* „garoafă” sau „garofiță-de-munte”, *flori-de-paie* (planta exotică *Helichrysum bracteatum*), *floarea-păștelui* (*Anemona nemorosa*), *floarea-reginei* (sinonim cu *floare-de-colt*), *floarea-soarelui*, numită regional, în Muntenia, și „răsărită” (vezi **Dicționarul explicativ al limbii române**, sub cuvîntul *floare*).

Faptul că, vrînd-nevrînd, substantivele compuse din baza *floare* ne-au impus și o mică „excursie” în domeniul botanicii nu trebuie să fie considerat ca o abatere de la tema generală a acestui articol – formarea cuvintelor în limba română –, căci legătura dintre diferitele materii studiate în școală trebuie să fie – dimpotrivă – considerată ca un principiu util în învățare, și anume într-o manieră de însușire pe care o putem numi interdisciplinară.

Alina BOJOGA-CELAC

CÎMPUL „CONSTRUCȚII PĂSTOREȘTI” ÎN GRAIURILE DACOROMÂNE SUDICE. O ABORDARE DIN PERSPECTIVA LEXEMATICII

1. Păstoritul, după cum se știe, a constituit în trecut o ocupație de bază a poporului român. Limba română, fiind istoria „expresivă” a poporului, păstrează amprentele acestei îndeletniciri străvechi. Acest lucru transpare în primul rînd din examinarea lexicului unde termeni, expresii idiomatice, diverse locuțiuni denotă importanța ocupației noastre fundamentale. În acest context, îmbinarea metodei tradiționale de descriere cu metoda analizei semanticii structurale și funcționale reprezintă una dintre perspectivele posibile de abordare modernă a lexicului și, prin urmare, a terminologiei păstoritului. La o primă aproximare terminologia păstoritului se structurează în următoarele cîmpuri lexico-semantice:

1. Cîmpul „Animale” (cum se deosebesc animalele după sex, culoare, vîrstă, turmă etc.).

2. Cîmpul „Produce ale animalelor”.

3. Cîmpul „Instrumente care se întrebuințează la stîină”.

4. Cîmpul „Persoanele care îngrijesc de oi sau păstorii”.

5. Cîmpul „Construcții păstorești”.

2. Conform concepției coșeriene „fiecare cîmp are un conținut (o „valoare”) unitară, iar acest conținut este subdivizat, prin opoziții, între termenii săi („cuvinte”). Prin valoarea sa unitară, un cîmp se opune altor cîmpuri așa cum în fonologie vocalele se opun consoanelor, iar în gramatică timpurile verbelor se opun modurilor verbale”¹. În investigarea cîmpului „construcții păstorești”, prima etapă se bazează pe principiile onomasiologice. Astfel, identificăm cuvintele care „lexicalizează” conceptul de „construcție păstorească”, pe baza atlaselor lingvistice și etnografice. Întemeindu-ne pe acest material documentar, alcătuim inventarul de lexeme care se referă la diferite tipuri de construcții păstorești.

Vom prezenta apoi fiecare termen în parte din punct de vedere descriptiv-lexicografic, îmbinînd aspecte de lexicologie a conținutului cu cele de semasiologie sincronică și diacronică. În felul acesta, vom încerca să investigăm atît modificările semantice apărute pe parcursul timpului, motivate prin raporturile dintre cuvinte și obiectele denumite, cît și raporturile dintre componentele lexicale ale acestui cîmp în româna contemporană. În descrierile lexicale ale fiecărui cuvînt din inventarul nostru, vom exemplifica sensul termenilor, ca realizare „pragmatică” a semnificatului. În consecință, vom scoate în evidență dimensiunile lexicologice, semantice, istorice și geografice ale cuvintelor care fac parte din cîmpul „construcții păstorești” în graiurile dacoromâne sudice. Fiind o structură paradigmatică relativ mobilă (dinamică), acest cîmp prezintă un „inventar” lexical care, la rîndul lui, rămîne deschis.

Pe de altă parte, orice cîmp semantic se află în legături complexe cu alte cîmpuri și, în consecință, poate fi înglobat sau poate îngloba el însuși cîmpuri semantice înrudite.

Cum se știe, în configurarea unui cîmp lexical, E. Coșeriu recomandă să plecăm de la opozițiile imediate ce se stabilesc între două sau mai multe lexeme, apoi să identificăm trăsăturile distinctive care opun între ei acești termeni și să construim cîmpul în mod gradual, stabilind noi opoziții între termenii deja analizați și alți termeni, dat fiind că „lexicul structurat al unei limbi nu reprezintă

o suprafață plană, ci un edificiu cu mai multe etaje”².

Pentru stabilirea opozițiilor este indispensabilă **analiza componențială**, adică identificarea trăsăturilor comune și ale celor variabile prin care se caracterizează unitățile lexicale componente ale câmpului. În acest context, identificăm mai întâi trăsătura comună sau arhilexemul câmpului. Aceasta are, de obicei, valoarea unui concept general și face parte, în cadrul analizei componențiale, din definiția lexemelor, alături de alte trăsături distinctive, proprii fiecărui cuvânt. Pe de altă parte, trăsăturile distinctive sau semele se revelează doar prin intermediul opozițiilor. Întrucît nu toate trăsăturile distinctive sunt cunoscute în prealabil, ele pot fi formulate pe măsura determinării opozițiilor imediate ce se stabilesc între termenii câmpului.

3. Ca structură paradigmatică primară, câmpul lexical „construcții păstoraști” reprezintă o serie lexicală relativ deschisă a vocabularului limbii române. Inventarul de unități lexicale pe care l-am alcătuit cuprinde termeni înregistrați în atlasele lingvistice și etnografice: *Noul Atlas Lingvistic Român pe Regiuni. Oltenia*, vol. III – IV; *Atlasul Lingvistic Român pe Regiuni. Muntenia și Dobrogea*, vol. II, vol. V (în ms.); *Atlasul Etnografic al României* (Chestionar, vol. III. OCUPAȚII; cf. anexă)³, precum și culegeri de texte și glosare dialectale ale Olteniei, Munteniei, Dobrogei (cf. bibliografia).

În descrierea acestui câmp am utilizat ca bază de documentare o listă de întrebări din Chestionarul *Noului Atlas Lingvistic Român*:

913. **Stîină** „Cum îi spui la așezarea care-i în afara satului, unde stau vara oile, unde se face brînză, cașul?”

914. **Staul** „Cum îi spui locului îngrădit în câmp sau lîngă casă, unde se adăpostesc oile sau caprele?”

918. (prin) **Strungă** „Pe unde ies oile din îngrăditură, una cîte una, ca să le mulgi?”

Chestionarul special: **OIERIT**

2322. **Colniță** „Cum numiți adăpostul pentru oi făcut din nuiele și acoperit cu stuf sau cu paie?”

2325. **Acoperișul strungii** „Cum numiți partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie?”

2329. **Coliba baciului** „Cum îi spuneți la încăperea unde baciul face cașul, fierbe zerul etc.?”

2330. **Comarnic** „Cum numiți locul acela din stîină unde se ține brînză, laptele, untul sau se pune cașul la dospit?”

2335. **Staniște** „Cum îi spuneți la locul acela, de dinaintea strungii, unde stau oile după ce au fost mulse?”

2336. **Țarc** „Cum numiți locul, îngrădit, în care se țin mieii ca să nu sugă de la oi?”

În răspunsurile la aceste întrebări apar mai multe lexeme care, de fapt, sînt sinonime din punct de vedere spațial. Astfel, pentru întrebarea 913. **stîină** apare: *cășărie, stîină, tîrlă* în ALRR – Munt. Dobr.; *saivan (la gospodărie), stîină, tîrlă* în NALR – Olt.

Pentru 914. **staul**: *adăpost, arcaci, coșare, închisoare, obor, perdea, saia, saivan, staul, strungă, surlă, șatră, șopron, tîrlă, țarc, țarcădău, zăvadă* în ALRR – Munt. Dobr. și *ceair, coteț, nimăt, obor, perdea, saia, seci, staul, strungă, șopron, tîrlă, țarc* în NALR – Olt.

Pentru 918. (prin) **strungă**: *strungă, poartă, ușă* în ALRR – Munt. Dobr.; în NALR – Olt.

2322. **colniță**: *acioală, adăpost, boșircău, colibă, coșar, obor, perdea, polată, saia, saivan, staul, strungă, surlă, șatră, șopron, tîrlă, toriște, umbrar* în ALRR – Munt. Dobr.; *baracă, cerdac, coșare, nimăt, palancă, perdea, saia, saivan, sălaș, staul, șatră, șopron, șură, tîrlă, umbrar* în NALR – Olt.

2325. **acoperișul strungii:** *acioală, acoperămînt, acoperiș, adăpost, aplecătoare, cerdac, comarnic, covercă, pățul, perdea, polată, strungă, surlă, șatră, șopron, umbrar* în ALRR – Munt. Dobr.; *acoperiș, cătun, cerdac, comarnic, corlat, coșteareță, covercă, coviltir, pălimar, perdea, polată, saia, scorțar, șopron, umbrar, zăvadă* în NALR – Olt.

2329. **coliba baciului:** *baracă, bordei, brînzărie, cașcavalerie, cășărie, colibă, comarnic, covercă, fierbătoare, stîină, surlă* în ALRR – Munt. Dobr.; *baracă, băcie, bordei, brînzărie, cabană, cătun, celar, cerdac, colibă, coșar, covercă, fierbătoare, odaie, stîină, strungă, tîrlă* în NALR – Olt.

2330. **comarnic:** *baracă, bordei, brînzărie, cămară, cășărie, celar, colibă, comarnic, covercă, coviltir, gheretă, magazie, odaie, stîină, surlă* în ALRR – Munt. Dobr.; *băcie, bordei, brînzărie, cabană, cabină, cătun, celar, colibă, comarnic, conac, coșare, covercă, depozit, lăptărie, stîină* în NALR – Olt.

2335. **staniște:** *amiezătoare, arcaci, bățătură, obor, padoc, staul, stavă, stăuină, tîrlă, toriște, țarc, țarcădău, zăcătoare* în ALRR – Munt. Dobr.; *bățătură, obor, ocol, răscol, sărciner, săruină, seci, tîrlă, toriște* în NALR – Olt.

2336. **țarc:** *arcaci, ceair, cosar, coteț, înțarcătoare, obor, perdea, saia, strungă, tîrlă, țarc, țarcădău* în ALRR – Munt. Dobr.; *coșare, coteț, înțarcători, nimăt, obor, perdea, staul, strungă, tîrlă, țarc* în NALR – Olt.

4. Cîmpul lexical „construcții păstorești” se poate împărți, așadar, în trei subgrupe: construcții pentru oameni, construcții pentru animale și construcții pentru produse și obiecte de la stîină. Prima subgrupă face parte dintr-o terminologie mai largă, cea a locuinței. Lexicul locuinței în română a mai fost analizat, din punct de vedere dialectal, de I. Stan⁴ și I. Ionică⁵, precum și, din punct de vedere structural, de Angela Bidu-Vrânceanu^{6*}.

Analiza componentială a cuvintelor inventariate (vom descrie așa-zisele *lexeme-tip*, care sînt cuvinte-titlu ale întrebărilor din chestionar, v. supra) scoate în evidență trăsăturile distinctive comune și cele variabile prin care se caracterizează unitățile cîmpului.

Astfel, identificăm patru grupuri de trăsături distinctive:

1. trăsături distinctive referitoare la spațiu și timp;
2. cele referitoare la modul de formare sau de realizare a construcțiilor;
3. cele referitoare la destinația construcțiilor;
4. cele referitoare la funcționalitatea construcțiilor.

Să urmărim acum trăsăturile distinctive – sau semele – ale fiecăruia dintre grupurile prezentate mai sus, dat fiind că ele denotă opozițiile ce se stabilesc în interiorul cîmpului „construcții păstorești”.

1. Trăsături distinctive referitoare la spațiu și timp:

în localitate (lîngă casă)

în afara localităților (pe cîmp, pe deal, pe munte, în baltă)

în timpul verii

în timpul iernii

în timpul primăverii

în timpul toamnei

după muls

* În viziunea unor lingviști, operația de delimitare a semelor din analiza componentială poate avea ca punct de plecare interpretarea definiției lexicografice (Angela Bidu-Vrânceanu, Narcisa Forăscu, *Modele de structurare semantică*, Timișoara, 1984, p. 18). Noi, însă, am luat ca reper întrebările din Chestionarul *Noului atlas lingvistic român* (v. supra), iar apoi aplicăm analiza semantică structural-funcțională unei *limbi funcționale* (o limbă sintopică, adică fără diferențe în spațiu, sinstratică, fără diferențe de nivel, și sinfasică, fără diferențe de stil de limbă), cf. E. Coșeriu, *Competența lingvistică*, în *Prelegeri și conferințe*, p. 39.

înainte de mulș

2. Trăsături distinctive referitoare la modul de formare sau de realizare a construcțiilor

îngrăditură

așezare

încăpere

acoperiș

de trecere

formă conică

formă circulară

formă dreptunghiulară

formă pătrată

3. Trăsături distinctive referitoare la destinația construcțiilor

pentru oameni

pentru animale/oi

pentru produse

4. Trăsături distinctive referitoare la funcționalitatea construcțiilor

pentru odihnă

pentru protecție

pentru conservare

pentru fabricarea produselor.

Dat fiind că trăsătura distinctivă *loc/lăcaș construit* este comun tuturor membrilor câmpului, lexemul **construcție** poate fi considerat drept arhilexem. Dintre trăsăturile distinctive pe care le-am enumerat doar cele care se referă la destinație și scop sînt relevante în analiza componentială. Pentru o privire de ansamblu, oferim următorul tabel:

SEME LEXEME	construcție-adăpost	DESTINAȚIA			SCOPUL			
		pentru oameni	pentru animale	pentru produse	pentru odihnă	pentru protecție	pentru conservare	pentru fabricarea produselor
<i>stîină</i>	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>staul</i>	+	-	+	-	+	+	-	-
<i>strungă</i>	+	-	+	-	-	-	-	-
<i>colniță</i>	+	-	+	-	+	+	-	-
<i>acoperișul strungii</i>	+	+	-	-	0	+	-	-
<i>coliba baciului</i>	+	+	-	+	+	+	0	+
<i>comarnic</i>	+	-	-	+	-	+	+	-
<i>staniște</i>	+	-	+	-	+	-	-	-
<i>țarc</i>	+	-	+	-	+	+	-	-

Ca o caracteristică generală se remarcă arborescența și diversificarea trăsăturilor distinctive pentru termenii din câmpul nostru. Particularitatea strict referențială a celor mai multe trăsături distinctive determină, totodată, caracterul mai puțin riguros al opozițiilor. De aceea, opozițiile care se stabilesc sînt valabile numai la un nivel funcțional general.

Caracterul diversificat și arborescent al semelor determină o structurare

mai puțin clar constituită în comparație cu alte câmpuri sau (sub)ansambluri studiate (cf. câmpul rudeniei, câmpul culorilor⁷).

În interiorul câmpului „construcții păstorești” se pot delimita și clase lexicale: clasa **adăpost pentru oameni** și clasa **adăpost pentru oi**. Lexemul **stînă** se configurează ca clasem pentru clasa **adăpost pentru oameni**, iar **țarc** pentru clasa **adăpost pentru oi**.

5. Câmpul nostru întrunește circa 74 de lexeme din graiurile sudice, dar, spre deosebire de alte câmpuri, – cel al rudeniei, de exemplu, – el este mobil. Mai exact, în câmpul „construcții păstorești” pot intra oricând termeni noi desemnând „construcții (amenajări) pentru creșterea animalelor”. Dintre termenii care au pătruns relativ recent menționăm: *cabană, cabină, depozit, magazie* ș.a.

Astfel, inventarul termenilor care fac parte din câmpul „construcții păstorești” din graiurile dacoromâne sudice se prezintă în felul următor:

1. **Acioală**, pl. **acioale*** s.f. – „adăpost, locuință, casă” (cf. DLR, DLRM). Un alt sens regional și specializat este „adăpost pentru vite, șopron deschis așezat pe stâlpi și fără pereți” (cf. DLRM ș.a.). Cîț privește etimologia, părerile diferă: DLR, DLRM, Șăineanu îl consideră că fiind un substantiv postverbal din *a acioala*; Ciorănescu îl prezintă ca provenind din *aciua*, plus o contaminație; CADE face trimitere la *aciua*. Etimologia verbului *aciua* este și ea controversată. Cuvîntul *acioală* este atestat pentru prima dată** în 1868 în dicționarul lui Barceanu. Termenul a fost înregistrat în pct. 679 denumind „adăpostul (acoperit) pentru oi”; iar în pct. 683 pentru „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie”.

2. **Acoperămînt**, pl. **acoperăminte** s.n. – „ceea ce servește la acoperit; (în special) acoperiș” (cf. DLR, DLRM). Cuvîntul este atestat pentru prima dată în 1551 în *Evangheliarul de la Sibiu*. Printr-o specializare a sensului, termenul **acoperămînt** a fost înregistrat ca răspuns (ocazional) în punctul de anchetă 795, desemnînd „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii” (Format de la verbul *acoperi* + suf. *-ămînt* (după *coperămînt*), cf. DLR).

3. **Acoperiș**, pl. **acoperișuri** s.n. – „partea superioară care acoperă o construcție” (cf. DLR, DLRM, DEX, Șăineanu), atestat în 1640 în *Ceaslov*. La fel ca și **acoperămînt**, cuvîntul *acoperiș* a suferit o restrîngere a sensului, devenind, astfel, sinonim cu *șopru, comarnic*. Este atestat în multe puncte anchetate în sudul țării desemnînd „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie”, pct. 678, 692, 731, 732, 741, 743, 744, 751, 754, 763, 764, 766, 768, 771, 773, 775, 785, 786, 789, 802, 803, 837, 850, 862, 875, 894, 898, 899, 911, 921, 931, 946, 955, 965, 979; varianta **coperiș** (cu afereza lui a) a fost înregistrată în pct. 930, 967. Este format de la *a acoperi* + suf. *-iș*.

4. **Adăpost**, pl. **adăpoaste / adăposturi** s.n. – „loc ferit; construcție făcută ca să apere de intemperii, de primejdii etc.; (*p. gen.*) orice loc unde se adăpostește cineva”. Lexemul *adăpost* este atestat în 1581, la Coresi în *Cazania II*. Cuvîntul este moștenit din latină (lat. *ad appos(it)um* sau *ad depos(it)um*) și face parte din vocabularul reprezentativ al limbii române⁸ (cf. DA, DLRM, DEX, Șăineanu). Termenul a fost înregistrat în anchetele dialectale cu următoarele sensuri: 1. „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie”, pct. 687, 690, 735, 767, 793, 800, 828; 2. „loc îngrădit în câmp sau lângă casă unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”, pct. 717; 3. „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 676.

5. **Amiezătoare**, pl. **amiezători** s.f. – regionalism menționat exclusiv în lucrările de geografie lingvistică. Cuvîntul este înregistrat în pct. 723 desemnînd

* Cuvintele-titlu sînt literarizate.

** Nu pot fi excluse atestări mai vechi ale cuvintelor, pe care însă nu le-am putut afla deocamdată.

„locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”. Este o creație pe teren românesc, de la *amiază* (varianta dialectală palatalizată *aniază*) + suf. *-ătoare*.

6. **Aplecătoare**, pl. **aplecători** s.f. – cuvîntul ca atare este atestat pentru prima oară în 1648 în Noul Testament. Lexemul este înregistrat în pct. 760, 770 cu sensul de „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii” (format de la *a apleca* + suf. *-ătoare*).

7. **Arcaci**, pl. **arcace/arcaciuri** s.n. – „îngrăditură, ocol în care se închid oile”. Apare ca sinonim pentru *staul*, *țarc*. Este atestat în anchetele dialectale pentru: 1. „loc îngrădit în cîmp sau lîngă casă în care se adăpostesc oile sau caprele; staul”, pct.721, 754, 839, 842, 847, 850, 878, 880, 882, 884, 887, 892, 898; varianta *harcaci* (cu proteza lui *h*) apare în pct. 746; 2. „loc îngrădit în care se țin mieii; țarc”, 732, 751, 838, 839, 842, 847, 850, 851, 853, 858, 868, 877, 894. În anchetele etnografice cuvîntul *arcaci* este atestat în pct.385, 468, fiind sinonim cu *țarc*. În ceea ce privește etimologia, în DEX apare indicația „etimologie necunoscută”, iar Șăineanu, Ciorănescu indică drept etimon tc. *arkaç*. Cuvîntul turcesc nu are accepțiune păstorească „loc mai adăpostit împotriva vîntului” (apud DLR).

8. **Baracă**, pl. **barăci** s.f. – împrumutat din fr. *baraque*, lexemul denumește „construcția provizorie de scînduri care poate servi ca locuință, magazie” (cf. DA, DLRM, DEX, Șăineanu, DN). Cuvîntul este pentru prima dată atestat în 1833 (Bul. F. 10). În atlasele lingvistice termenul *baracă* este înregistrat cu mai multe sensuri: 1. „încăperea unde baciul face cașul, fierbe zerul; coliba baciului”, pct. 714, 748, 820, 955, 978, 980, 985; 2. „locul din stîină unde se ține brînză, laptele, untul sau se pune cașul la dospit; comarnic”, pct.714, 748; 3. „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 911 (probabil subiectul anchetat nu a înțeles întrebarea). În AER apare înregistrat la pct. 497 desemnînd „coliba ciobanului”.

9. **Băcie**, pl. **băcii** s.f. – „colibă în care locuiesc ciobanii în timpul verii” (cf. DA, CADE); derivat de la *baci*. Lexemul a fost înregistrat de dialectologi în partea de nord-vest a Olteniei, pentru „încăperea în care se prepară cașul, unde se fierbe zerul etc.; coliba baciului”, pct. 936, 937, 940, 941, 945, 948; și în pct. 948 „locul din stîină unde se păstrează produsele lactate sau se pune cașul la dospit”.

10. **Bătătură**, pl. **bătături** s.f. – „teren bătătorit (în fața casei) pe care nu crește iarba”. Prima dată apare în *Palia de la Orăștie*; cu sensul de „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”, se întîlnește în pct. 671, 675, 677, 697, 708, 732, 738, 741, 749, 875, 901, 985. Cu privire la etimologia cuvîntului s-au emis două opinii: că ar fi un cuvînt moștenit din latină (lat. *battitura*) (cf. CADE, DEX, Șăineanu), sau un derivat de la *bate* (cf. DLRM, Ciorănescu).

11. **Bordei**, pl. **bordeie** s.n. – „locuință rudimentară, săpată (pe jumătate) în pămînt și acoperită cu pămînt, paie sau stuf”. Cuvîntul apare prima oară la 1595 (Bogdan, *Glosar*). Bordeii a fost o locuință străveche a românului, iar atestarea cuvîntului denotă faptul că această realitate se mai păstrează și astăzi în domeniul păstoritului, desemnînd fie „încăperea în care baciul face cașul, fierbe zerul etc.; coliba baciului”, pct. 742, 780, 783, 835, 865, 991, 993, 995; fie „locul din stîină unde se păstrează produsele din lapte; comarnic”, pct. 739, 741, 742, 745, 764, 780, 782, 783, 838, 861, 869, 888, 897, 989, 991, 995. În AER se întîlnește în pct. 465, 516 cu sens neprecizat; originea cuvîntului rămîne deocamdată necunoscută.

12. **Boșircău** s. – cuvîntul este întîlnit doar în lucrările de geografie lingvistică. Este un regionalism cu circulație restrînsă desemnînd „adăpostul pentru oi făcut din nuiele și acoperit cu stuf sau cu paie; colniță”, atestat într-o singură localitate, pct. 672.

13. **Brînzărie**, pl. **brînzării** s.f. – „locul în care se prepară brînză (la stîină)” (Șăineanu). Cuvîntul *brînzărie* a fost atestat prima dată într-un dicționar din 1840 (în Poen. *Vocabular*) fiind un derivat de la *brînză* (de origine traco-dacă)

+ suf. *-ărie*. Brînza este principalul produs care se obține de la creșterea oilor, și cum aceasta se face și se păstrează în timpul verii la stîină, în coliba baciului, vorbitorii-informatori au denumit această construcție *brînzărie*: pct. 697, 840, 917, 932, 946.

14. **Cabană**, pl. **cabane** s.f. – împrumut neologic după fr. *cabane*, cuvîntul desemnează în limba română contemporană „casă (la munte) construită de obicei, din lemn, care servește pentru adăpostirea turiștilor și a vînătorilor” (cf. DLRM, DEX, Șăineanu). În română pătrunde în prima jumătate a secolului al XX-lea. Datorită întrebuițării sale frecvente în limba comună, cuvîntul a pătruns și în mediile rurale, după cum atestă anchetele dialectale. Lexemul *cabană* a fost atestat în pct. 986 cu sensul de „încăperea unde se prepară brînza (la stîină); coliba baciului”, iar în pct. 771 „locul unde se păstrează produsele lactate”; în AER înseamnă „locul unde stă ciobanul” (atestat în pct. 465, 544).

15. **Cabină**, pl. **cabine** s.f. – neologismul (din fr. *cabine*) este înregistrat în pct.950, „loc în care se păstrează produsele lactate; comarnic”, printr-o nuanțare ocazională a sensului de „încăpere mică, într-o clădire sau într-un vehicul, cu destinații speciale” (Șăineanu).

16. **Cămară**, pl. **cămări** s.f. – „odăiță în care se păstrează alimentele” (cf. DA, DLRM, DEX). Sinonim cu *celar*. Cuvîntul a fost atestat în pct.679. Termen de origine greco-latină, el este răspîndit în toate limbile romanice, germanice, balcanice și slave.

17. **Cășărie**, pl. **cășării** s.f. – „clădire sau parte a stîinei unde se prepară cașul, brînza sau cașcavalul; *p. ext.* stîină” (DLR, DLRM, CADE, Șăineanu). Prima oară apare atestat în 1498 într-un document slavon (DLRV). În anchetele dialectale este înregistrat în graiurile dacoromâne sudice cu două sensuri: 1. „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul; coliba baciului”, în pct.692, 732, 739, 741, 743, 749, 760, 768, 769, 773, 789, 793-795, 797, 799, 801, 806, 807, 810, 827, 832, 852, 853, 860, 861, 867, 876, 877, 884-87, 890-892, 894, 896, 897, 899; 2. „comarnic”, în pct. 692, 711, 712, 723, 730, 732, 734, 744, 747, 754, 793-795, 799, 800, 805, 809, 810, 827, 842, 853, 855, 860, 863, 865, 867, 872, 876, 877, 885, 891, 893, 898. În AER se întîlnește în pct. 465; derivat de la *caș*.

18. **Cașcavalărie** s.f. – lexemul este înregistrat ca răspuns (într-un singur pct. 850) la întrebarea „Cum îi spuneți la încăperea unde baciul face cașul, fierbe zerul etc.?” Este derivat de la cuvîntul *cașcaval*, de origine italiană, dar care a pătruns în limba română prin filieră orientală (cf. DLRM, Ciorănescu).

19. **Cătun**, pl. **cătune** s.n. – cuvînt de origine autohtonă care în limba comună desemnează „grupul de așezări țărănești care nu constituie o unitate administrativă, cu un număr de locuitori mai mic decît al unui sat” (cf. DLRM, DEX, Șăineanu care trimit, spre comparare, la alb. *katun*; vezi și Gr. Brîncuș⁹⁾). În sensul vechi al cuvîntului *cătun* pare a fi însemnat o așezare (definitivă sau vremelnică) a păstorilor români, apud DA. Este atestat pentru prima dată ca toponim, în 1210 (Drăganu 148). În anchetele dialectale din graiurile dacoromâne sudice termenul *cătun* desemnează „încăperea unde se prepară și se păstrează produsele lactate”, pct. 972-974, 977, 979-981, 987. În AER înseamnă „adăpostul omului la țîrlă”, pct. 498. Termenul există în toate dialectele limbii române: dacoromână, aromână, meglenoromână, istoromână.

20. **Ceair**, pl. **ceairuri** s. n. – împrumutat după turcă (*çair* „pășune”), în română are sensul de „loc de pășunat (împrejmuț) pentru cai” (DEX, Șăineanu). Cuvîntul *ceair* a fost atestat în 1675 în **Letopisețul** lui Miron Costin cu sensul de „țarc pentru miei”. Termenul a fost înregistrat în pct. 710, 734, 756; iar în pct. 911 cu sensul de „loc îngrădit în cîmp sau lîngă casă, unde se adăpostesc oile”.

21. **Celar**, pl. **celare** s.n. – cuvînt moștenit din latină (lat. *cellarium*) care desemnează „mică încăpere în locuințele țărănești pentru păstrarea alimentelor și a obiectelor casnice” (cf. DLR, Candrea-Densusianu, CADE, DLRM, DEX, Șăineanu); atestat pentru prima dată în **Psaltirea Scheiană** (sec al XVI-lea). În unele puncte, cu păstori intens, „pe ambele versante ale Carpaților Meridi-

onali și pînă sus în Năsăud și chiar în Bucovina, *celar* cunoaște o nuanțare a sensului: „anexă la o stîină unde se conservă laptele, cașul, brînză”¹⁰. Această accepție este consemnată în Oltenia precum și în Muntenia, în pct. 679, 686, 901-904, 906-908, 910, 913, 917, 937, 941; iar în pct. 908, 938 desemnează „încăperea în care baciul prepară produsele lactate”.

22. **Cerdac**, pl. **cerdace** s.n. – sensul etimonului turcesc (*çardak*) este „patru stîlpi”, sens care s-a modificat în limba română: „mic pridvor... galerie deschisă mărginită de stîlpi”, cf. DLRM, DEX; în CADE apare și cu sensul de „acoperiș făcut deasupra unei fîntîni sau a unei cruci”. Prima atestare a cuvîntului *cerdac* datează din 1645. În ancheta dialectală termenul a fost înregistrat cu mai multe sensuri: 1. „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie”, pct. 872, 884, 896, 917, 977; 2. „adăpostul (acoperit) pentru oi”, pct. 988, 989, 997; 3. „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul”, pct. 967, 975; 4. (apud GDM) *ceardac* „tîrlă mică (în care se separă oile cînd sînt bolnave sau cînd se desface stîna)”, pct. 674. În AER îl regăsim cu sensul de „acoperișul strungii” în pct. 468, 498.

23. **Colibă**, pl. **colibe** s.f. – „casă mică și sărăcăcioasă; adăpost provizoriu pentru oameni sau, uneori, pentru animale” (cf. DA ș.a.). În anchetele dialectale termenul *colibă* este utilizat cu mai multe sensuri: 1. „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul”, pct. 723, 784, 785, 809, 841, 846, 847, 853, 857, 862, 864, 868, 870, 875, 889, 893, 944, 945; 2. „comarnic”, pct. 784, 785, 828, 835, 847, 852, 862, 868, 870, 944; 3. „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 785. În AER termenul se întîlnește în câteva puncte: 367, 375, 460, 468, 555 cu sensul de „adăpost pentru oameni”; iar în pct. 558 subiectul anchetat face următoarea precizare: *coliba „astăzi este învelită cu carton”*. Cuvîntul a fost atestat prima oară în 1538 într-un document slavon (în DERS). În ceea ce privește etimologia, dicționarele trimit la sl. *koliba* (DA, DLRM, DEX, Săineanu). Haralamb Mihăescu, autorul monografiei despre influența grecească asupra limbii române, încadrează termenul *colibă* în seria cuvintelor grecești împrumutate de români în epoca bizantină medie, între secolele al VII-lea al X-lea, prin intermediul slavilor sudici*.

24. **Comarnic**, pl. **comarnice** s.n. – în limba română cuvîntul este polisemantic (cf. DA, DLRM, DEX, CADE, Săineanu), iar materialul dialectal confirmă sensurile date de dicționare: 1. „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii”, pct. 671-675, 677, 680-682, 697, 704, 706, 708, 710, 712, 719, 724, 727, 729, 730, 733, 736-740, 747-750, 752, 755, 774, 787, 838, 842, 845-847, 851-853, 855, 857-861, 863, 864-866, 867-869, 870, 976, 977, 885, 886, 888, 890-893, 903, 940, 944; 2. „adăpost la stîină care servește la păstrarea produselor lactate”, pct. 707, 890, 905; 3. „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul; coliba baciului”, pct. 730. În AER este înregistrat cu sensul de „acoperișul strungii”, în pct. 368, 385, 388, 465, 544, 555, 563. Împrumutul din bulgară (*komarnik*) pare să fie vechi, de vreme ce este atestat încă din 1501 (DLRV).

25. **Conac**, pl. **conace** s.n. – sensul de „locuință ciobănească, casă departe de sat, unde șade iarna un om cu vitele” derivă de la sensul principal „(loc de) popas, de odihnă” (DA). Este înregistrat în pct. 940 desemnînd „locul din stîină unde se ține brînză, laptele, untul sau se pune cașul la dospit”. În AER se întîlnește în pct. 375 cu același înțeles. Din tc. *konak*.

* „Influența bizantină mijlocită de slavi pînă în veacul al IX-lea a îmbogățit limba noastră cu următoarele cuvinte, care trăiesc și astăzi: *busuioc, colibă, comoară, corabie, crin, cucuvaie, dafin, desagi, drum, humă, livadă și sfeclă*. Ele se rînduiesc cu ușurință în patru categorii: floră, faună, horticultură și activitatea comercială. Faptul că aceste elemente lingvistice au trecut de la bizantini la slavi, apoi de la aceștia la populația romanizată, într-un timp relativ scurt, arată că ele se încadrau armonios într-o anumită civilizație care depășea cadrele etnice” (H. Mihăescu, *Influența grecească asupra limbii române pînă în secolul al XV-lea*, București, 1966, p.82).

26. **Corlată**, pl. **corlate** s.f. – împrumut maghiar (*korlat*) cu un sens derivat de „îngrăditură pentru vite” (cf. DA, DLRM, Ciorănescu, DEX, CADE, Șăineanu). Cuvântul ca atare a fost atestat într-un document slavon în 1499 (cf. DERS). Termenul *corlată* în lexicul păstoritului din graiurile dacoromâne sudice are o circulație regională relativ restrânsă, fiind consemnat în partea de nord-vest a Olteniei, pct. 937, 938, 941, 942 unde denumește „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii”.

27. **Coșar / coșară**, pl. **coșare** s.n. sau s.f. – „îngrăditură de nuiel pentru adăpostirea vacilor, a oilor etc.” (DA, DLRM, Ciorănescu, CADE, Șăineanu). A fost înregistrat în atlasele lingvistice pentru: 1. „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul; coliba baciului”, pct. 997, 998; 2. „comarnic”, pct. 988, 998; 3. „loc îngrădit în câmp sau lângă casă unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”, pct. 759; 4. „adăpost acoperit pentru oi”, pct. 759, 761, 930; 5. „îngrăditură pentru miei; țarc”: pct. 767, 998. În AER, în pct. 516, înseamnă „locul unde doarme ciobanul”, iar în pct. 385 desemnează „adăpost la colibă pentru vaci și oi”. Cuvântul este de origine slavă (bg., scr. *košara*).

28. **Coștereafă**, pl. **coșterețe** s.f. – sensul obișnuit este „coteț pentru găini; cocină pentru porci” (cf. Șăineanu, DLRM). Cuvântul a fost înregistrat în pct. 991[e] (după o ezitate a subiectului anchetat) cu sensul de „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii” (probabil că a fost folosit impropriu). Pentru etimologie se face trimitere, spre comparație, la rus. *kušča*, ucr. *kuča*. Poate fi și o contaminare cu *coteafă* (*coteț*).

29. **Coteț**, pl. **cotețe / cotețuri** s.n. – în limba română sensul principal este cel de „adăpost pentru păsări, porci sau cîini” (DA, DLRM, Ciorănescu, DEX, Șăineanu), dar, prin extensie, acest lexem este utilizat de către vorbitori, uneori, pentru a desemna „mutarea ce se face înăuntrul strungii în care se bagă o parte din oile ce urmează a fi mulse”; sens confirmat de anchetele etnografice în pct. 468. Din datele oferite de atlasele lingvistice (partea de sud a țării), deducem că sensul cuvântului este de „îngrăditură pentru oi”, în pct. 933, 967; iar în pct. 739, 750, 903, 905, 937, 939, 940, 944, 945, 948, 967, 983 desemnează „loc îngrădit pentru miei; țarc”. Cuvântul *coteț* este un împrumut slav (*kotici*), atestat de timpuriu din 1471 (cf. DERS).

30. **Covergă (covercă)**, pl. **covergi** s.f. – 1. „acoperământ de frunze, de crengi, de rogojini etc. care servește ca adăpost împotriva soarelui, a ploii etc.” (DEX, Șăineanu). Împrumutul din bulgară (*kuverki*) a fost atestat în 1703 GCD. În materialul dialectal termenul este consemnat cu sensurile următoare: 1. „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul; coliba baciului”, pct. 777, 779, 782, 963, 966, 968, 969, 971, 982, 983; 2. „comarnic”, pct. 963, 966, 968, 970, 971, 983, 984; 3. „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, ploaie; acoperișul strungii”, pct. 765, 804, 939, 970. În AER, la pct. 495, înseamnă „adăpost pentru ciobani”.

31. **Coviltir**, pl. **coviltire** s.n. – „acoperiș la căruță; p. ext. acoperământ (de pînză sau de șindrilă) care apără de ploaie și ține umbră” (cf. DA, DLRM, DEX). Este înregistrat ca un răspuns ocazional în pct. 998 denumind „umbrar pentru ciobani când mulg oile”; iar în pct. 806 „locul din stîină unde se păstrează brînză, laptele, untul sau se pune cașul la dospit”. Cuvântul e atestat în scris în 1525 (cf. DERS). În ceea ce privește etimologia, DA, DLRM, Șăineanu trimit la fr. *couverture*; DEX indică „etimologie necunoscută”.

32. **Dam**, pl. **damuri** s.n. – „bordei pentru vite” (Șăineanu). Împrumutul turcesc (*dam*) cu o circulație regională restrânsă este înregistrat în pct. 872 cu sensul „colniță”. În anchetele etnografice se întâlnește în județul Tulcea, pct. 460, 468, însemnînd o „construcție în care se încheagă laptele”.

33. **Depozit**, pl. **depozite** s.n. – lexemul este un latinism (*depositum*, cu unele sensuri după fr. *dépôt*), atestat în 1787 într-un dicționar de neologisme (Ursu). Cuvântul desemnează în limba actuală „loc, clădire în care se păstrează materiale de construcție, mărfuri etc.; magazie” (cf. DLRM, DEX, Șăineanu). Datorită întrebunțării sale frecvente în limba comună, termenul a pătruns și în

limbajul popular, după cum o demonstrează anchetele dialectale, cu sensul de „locul din stână unde se păstrează produsele lactate”, pct. 969.

34. **Fierbătoare**, pl. **fierbători** s.f. – sensul de „despărțitură din stână unde se fierbe laptele” pe care îl dau unele dicționare (DA, CADE, DAR) a fost confirmat de anchetele dialectale și etnografice: „coliba baciului”, pct. 672, 674, 677, 706, 708, 727, 733, 736-738, 740, 745, 746, 750, 753, 754, 837-839, 851, 858, 859, 863, 869, 901, în AER, pct. 375, 385, 388, 468, 544. Cuvântul a fost format pe teren românesc (de la verbul *a fierbe* + suf. *-ătoare*) și este atestat pentru prima dată în 1683 la Dosoftei (apud TDRG).

35. **Închisoare**, pl. **închisori** s.f. – termenul este atestat în **Psaltirea Scheiană** (sec. XVI). Cuvântul este întâlnit în dicționare cu un sens secundar „(rar) loc închis sau îngrădit (unde se țin vitele)” (cf. DA, DLRM, Ciorănescu, DEX). Acest sens reprezintă o nuanțare a semnificației substantivului abstract *închisoare* desemnând faptul de a fi închis. A fost consemnat în pct. 717 pentru „locul îngrădit în câmp sau lângă casă unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”. Format de la *închis* + suf. *-oare*.

36. **Înțarcătoare**, pl. **înțarcători** s.f. – „loc de pășune, de obicei departe de stână unde se țin mieii după înțarcare” (cf. DA, DLRM). Format de la *a înțarca* + suf. *-ătoare*. Este atestat în pct. 697, 995 cu sensul „loc îngrădit în care se țin mieii; țarc”. În AER este atestat în pct. 388.

37. **Lăptărie**, pl. **lăptării** s.f. – a fost consemnat în pct. 993 (după un moment de ezitare) pentru „locul unde se ține brânza, laptele, untul”, sens înregistrat în DA. Este derivat de la cuvântul moștenit din latină, *lapte* (<lat. *lac, lactem*).

38. **Magazie**, pl. **magazii** s.f. – sensul principal este de „clădire, construcție, amenajare, încăpere în care se păstrează mari cantități de mărfuri sau de materiale; depozit” (DEX, Șăineanu). A fost atestat în 1694 (FN 35). În anchetele dialectale termenul *magazie* este sinonim cu *celar*, pct. 747, 763, 771, 801, 889, 892. Diminutivul *magazioară* este înregistrat în pct. 710. Provine din ngr. *magazi*.

39. **Nimăt**, pl. **nimături** s.n. – regionalism cu sensul de „loc împrejmuit (lângă casă sau la stână) în care se adăpostesc oile, vitele” (GDO, DLR, Glos. Reg.). Înregistrat în partea de nord a Olteniei ca sinonim ocazional pentru *staul*, „loc îngrădit în câmp sau lângă casă unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”, în pct. 902, 903, 904. Un informator (pct. 903) îl explică astfel: [Vitele stau] *în nămăt, un nămăt făcut din băcănaună, cum îi zicem noi, de lemne, lemne strânse [...] și cu pari l-închidem de jur împrejur [...] Și iarna dorm acolo vitele* (apud GDO s.v.). În AER se întâlnește în pct. 388 cu același sens. Cît privește etimonul cuvântului, DLR face trimitere la ucr. *namet* „cort, coșar”, iar Glos. Reg. la magh. *nyomat* „apăsare”, comp. cu *bătătură* < *bate*.

40. **Obor**, pl. **oboare** s.n. – „împrejmuire pentru vite, oi, porci etc., în apropierea casei sau în câmp” (cf. DLR ș.a.). Cuvântul reprezintă un împrumut din limbile slave (din bg., scr. *obor*), atestat prima dată în scris în 1651 în **Psaltirea de la Bălgrad**. În vorbire apare ca sinonim pentru *țarc, ocol, staul*. În anchetele dialectale este foarte des întâlnit cu următoarele sensuri: **1.** „împrejmuire pentru animale, în apropierea casei sau în câmp; staul”, pct. 679, 683, 685, 699, 705, 711-714, 723, 724, 730-732, 735, 736, 757, 758, 761, 765-770, 772-775, 789, 791, 792, 794, 796-800, 802, 803, 805, 806, 811, 812, 822-829, 831, 835, 836, 840, 843-845, 849, 851, 852, 854-858, 860, 862-865, 867, 870, 874, 888, 890, 891, 895, 896, 900, 903, 906, 913, 915, 917, 918, 920, 921, 923-927, 931, 934, 939, 942, 944, 946, 950, 959, 961-963, 966, 968-970, 972, 973, 975, 976, 978, 979, 981-984, 986-993; diminutivul *oboraș* în pct. 848; **2.** „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”, pct. 712, 724, 726-728, 731, 735, 736, 739, 743, 758, 761, 770, 862, 864, 866, 888, 890, 891, 894, 930, 932, 940, 969, 979, 983, 991; **3.** „loc îngrădit pentru miei”, pct. 711, 730, 731, 735, 743, 764, 765, 769, 771, 773, 776, 786, 789, 791-793, 796-805, 828, 835, 845, 855, 862, 870, 888, 891, 896, 899, 907, 911, 931, 932, 936, 963, 965, 966, 968-973, 975, 976, 981, 982, 984, 988, 989, 991, 993. În AER termenul este

atestat în multe puncte: 367, 375, 402, 491, 495, 497, 555, 563, desemnând „adăpost pentru oi”.

41. **Odaie**, pl. **odăi** s.f. – „loc în câmp sau la pădure unde se adăpostesc vitele sau oile și unde îngrijitorii au toate cele trebuincioase pentru menajul lor; colibă servind de adăpost provizoriu ciobanilor în timpul lucrului; otac”, DLR, DLRM, Ciorănescu, DEX, CADE. Termenul a fost atestat pentru prima dată în 1588 într-un document slavon (Bogdan, *Glosar*). Cuvîntul de origine turcă (tc. *oda*) a pătruns la noi prin filieră slavă (bg. *odaia*). Este întîlnit în lucrările de geografie lingvistică desemnînd și „locul unde se păstrează produsele lactate”, pct. 673, 704; iar diminutivul *odăiță* este consemnat în pct. 934 pentru „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul”.

42. **Padoc**, pl. **padocuri** s.n. – „loc îngrădit într-o pășune, rezervat pentru unele animale domestice; teren împrejmuit și amenajat în mod special, în apropierea grajdurilor, destinat întreținerii și mișcării animalelor domestice în aer liber” (DLR, DLRM, DEX). Avînd etimologie multiplă (din fr., eng. *paddock*) cuvîntul este atestat în mediul rural desemnînd „locul de dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse”, pct. 692, 910.

43. **Palancă**, pl. **palânci** sau **palanuri** s.f. – „construcție rudimentară, folosită ca adăpost pentru animale etc.” (DLR, DLRM, DEX, CADE). Cu acest sens este înregistrat în atlasele lingvistice în partea de vest a Olteniei și în Banat, pct. 935, 936, 937, 940, 944, 945. Termenul este atestat pentru prima oară într-un document din Țara Românească datat din 1630. (DRH b., apud TDRG). Cuvîntul *palancă* are etimologie multiplă (din tc., pol. *palanka*, magh. *palank*).

44. **Pălimari**, pl. **pălimare** s.n. – termenul este întîlnit în partea de nord a Olteniei, pct. 901, 904, cu sensul de „adăpost care îi ferește de soare, ploaie pe ciobani cînd mulg oile”, consemnat de DLR. Etimologia cuvîntului este necunoscută.

45. **Pătul**, pl. **pătule** s.n. – este atestat încă din 1683, la Dosoftei (apud TDRG). În anchetele dialectale apare termenul *pătul* cu sensul „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii”, pct. 832; sens consemnat în DLR. În ceea ce privește etimonul, autorii DLR, DEX-lui fac trimitere, prin comparație, la lat. *patubulum*.

46. **Perdea**, pl. **perdele** s.f. – împrumut turcesc destul de vechi (tc. *perde* „văl, portieră, cataractă, modestie, puritate sufletească”, apud DLR ș.a.), ale cărei sensuri au fost preluate de română. Atestat pentru prima dată în 1595 (DIR). Termenul este des întîlnit cu accepțiune păstorească* „adăpost pentru oi” (sens derivat de la cel de „portieră”), fapt confirmat pe teren. În anchetele dialectale apare cu sensurile: **1.** „loc îngrădit în câmp sau lîngă casă, unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”, pct. 729, 738, 742, 747, 750, 751, 832, 885, 894, 974, 980, 994; **2.** „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 671, 719, 726, 728, 729, 733, 737, 740, 742, 746, 748, 750, 752, 755, 783, 809, 810, 825, 838, 839, 842, 844, 847, 850-852, 855, 857-859, 861, 863, 867-870, 872, 889, 892, 894, 896, 898, 975, 976, 978, 981; **3.** „loc îngrădit pentru miei; țarc”, pct. 780, 872, 977; **4.** „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii”, pct. 974, 985. În AER termenul este înregistrat în punctele: 460, 468, 491, 495, 544, 555, 563 cu sensul de „adăpost pentru oi”.

47. **Poartă**, pl. **porți** s.f. – cuvînt moștenit din latină (lat. *porta*), a fost atestat pentru prima dată într-un document slavon în 1470 (DERS, apud TDRG). Lexemul *poartă* face parte din vocabularul reprezentativ al limbii române, dezvoltînd de-a lungul timpului mai multe desemnări figurate; face parte, de asemenea, din multe expresii și sintagme. Termenul *poartă* și derivatul său *porțiță* apar în atlasele lingvistice cu sensul de „deschizătură prin care trec oile

* Cf. O. Densusianu oferă următoarea explicație: „venind spre șes, ciobanii improvizau o îngrăditură din cițiva pari cu acoperiș de stof întotdeauna înclinat spre direcția crivățului”, în *Aspecte lingvistice ale păstoritului*, p.19.

la muls”, pct. 690, 758, 760, 761, 765, 815, 818, 915, 923, 926, 929, 931, 933, 946-948, 950, 956, 969, 970; derivatul diminutival *portită*, în pct. 685, 764, 793, 797, 826, 840, 841, 919, 934, 955, 962, 963, 965, 971, 979, 986. Un răspuns mai complex *portita strungii* este înregistrat în pct. 681.

48. **Polată**, pl. **polăți** s.f. – „încăpere mică pe lângă o casă țărănească servind ca magazie pentru unele obiecte de gospodărie sau ca adăpost împotriva ploii” (DLR). În atlasele lingvistice termenul este înregistrat pentru „adăpostul de ploaie, soare pentru ciobani în timpul mulsului”, pct. 724, 761, 902, 908; dar și cu sensul „adăpost (acoperit) pentru oi”, pct. 710, 789. Cu acest ultim sens lexemul este consemnat în anchetele etnografice în pct. 367, 368, 388. Cuvîntul reprezintă un împrumut din bulgară (*polata*), fiind atestat pentru prima oară în scris în 1581 la Coresi (apud TDRG).

49. **Răscol**, pl. **răscoale** s.n. – „separare a oilor, toamna, la desfacerea stîinii pe fiecare proprietar în parte”; (concret) „dispozitiv de scînduri folosit pentru a separa oile” (DLR, DEX, CADE). În pct. 941 termenul desemnează „locul de dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse”; din sl. *rascolu*.

50. **Saia**, pl. **saiele** s.f. (reg.) – „adăpost (improvizat) pentru vite, în special pentru oi” (DLR, DLRM, DEX, CADE, Șăineanu). Cuvîntul este un turcism (*saye* „umbră”) atestat în limba română în 1835 (Gor. Hal. II, 43). În atlasele lingvistice este înregistrat pentru: 1. „loc îngrădit lângă casă sau în cîmp unde se adăpostesc oile și caprele; staul”, pct. 715, 716, 725, 760, 763, 817, 833, 853, 877, 879, 881, 897, 899, 965; 2. „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 673, 680, 690, 691, 708, 710, 714, 731, 732, 735, 744, 747, 751, 754, 757, 760, 769, 772, 773, 790, 798, 802, 805, 826, 840, 841, 877, 885-888, 893, 897, 899, 932, 968, 970. În AER este consemnat cu acest sens în pct. 401, 402, 468, 544, 563.

51. **Saivan**, pl. **saivane** s.n. (reg.) – „adăpost de iarnă pentru vite” (DLR, DLRM). Este un turcism (*sayvan* „cort”), ca și *saia*, cu o circulație regională. Prima dată a fost atestat în 1715 (Șăineanu *Infl.*, apud TDRG). Este înregistrat în atlase cu următoarele sensuri: 1. „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 674, 675, 688, 697, 706, 711, 712, 724, 727, 741, 745, 767, 768, 774, 787, 788, 791, 795, 795, 796, 801, 803, 830, 866, 875, 890, 907, 917, 950, 963, 967, 979, 982; 2. „loc îngrădit în cîmp sau lângă casă unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”, pct. 720, 739, 893. Este atestat în AER în pct. 468, 555, 558.

52. **Sălaș**, pl. **sălașe** s.n. – sensul regional „construcție (rudimentară), făcută pe locurile de pășunat, în țarină, la munte etc.” care servește ca locuință sau ca adăpost sezonier pentru oameni sau animale” reprezintă o nuanțare a sensului principal „locuință modestă” (DLR). Termenul *sălaș* este înregistrat în pct. 906 cu sensul de „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”. Cuvîntul este un împrumut din maghiară *szállás*.

53. **Sărciner**, pl. **sărcinere** s.n. – „prepeleac de care ciobanii își atîrnă hainele, vasele, săculețele cu brînză puse la scurs etc.” (DEX). Atestat prima oară în dicționarul lui Barceanu, 1868. Varianta **sărcer** atestată în pct. 906, 990 denumește „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”; format de la *sarcină* + suf. *-er*.

54. **Săruină** s.f. – sinonim cu *bătătură*, termenul reprezintă un regionalism cu o circulație foarte restrînsă, apare într-un singur punct 904, unde subiectul anchetat îl explică astfel: „*locul cu sare pentru ca oile să lingă sare pînă se mulg toate*”. O. Densusianu¹¹ derivă cuvîntul *sărune* din lat. *salona*.

55. **Scoțar**, pl. **scoțare** s.n. – „acoperiș făcut din scoarță de copac sau cetină) care apără de ploaie sau de soare strunga stîinii” (DLR); este înregistrat în pct. 906, 913. Un subiect anchetat (pct. 906) îl descrie în felul următor: *La strungă, une să mulg uoile, ieste acolo um podișor podit și pe podișoru ăla ie acoperit ca să nu plouo... scoțăr îi zice* (apud GDO). În AER se întîlnește în pct. 375 cu același sens; derivat de la *scoarță* (< lat. *scortea*).

56. **Seci**, pl. **seciuri** s.n. – „loc (la stîină) îngrădit, uneori acoperit, amenajat pentru adăpostirea oilor sau a altor animale” (DLR). Cuvîntul a fost înregistrat în pct. 945, 948, unde informatorul explică termenul astfel: *niște țîrși puși ca să oprească oile ca să nu meargă mai departe în furci* (pct. 948). Din v. sl. *sec* (DLR).

57. **Staul**, pl. **staule** s.n. – cuvîntul moștenit din latină (*stab(u)lum*) este atestat din 1113 pe baza toponimiei (Drăganu, apud TDRG). Termenul este consemnat în graiurile sudice cu mai multe sensuri, înregistrate de DLR: **1.** „loc îngrădit în cîmp sau lîngă casă unde se adăpostesc oile sau caprele”, pct. 743, 912, 956; **2.** „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 756, 902, 903, 942; varianta sincopată *saul* în pct. 730, 736; **3.** „loc îngrădit pentru miei; țarc”, pct. 906; **4.** „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”, pct. 673, 674. În AER cuvîntul *staul* este atestat în pct. 367, 465.

58. **Stavă**, pl. **stave** s.f. – sensul principal în română este „herghelie de cai; loc îngrădit în care se țin caii pentru a paște împreună”. Cuvîntul e atestat pentru prima oară în 1633 (apud TDRG). Ca răspuns este înregistrat în pct. 719 pentru „locul de dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”. Etimologia cuvîntului este nesigură: cf. lat. *stalla*, alb. *stavë*, bg. *stava* (DLR, DLRM, DEX, Șăineanu).

59. **Stîină**, pl. **stîini** sau **stîne** s.f. – cuvîntul este tipic păstoresc, general și străvechi în limbă, dar cu origine deocamdată neclară (DLR indică originea traco-dacă, cf. Gr. Brîncuș*; G. Giuglea¹²). Are sensul de „așezare păstorească de vară, la munte sau în afara satului (cuprinzînd locul și amenajările necesare), unde se adăpostesc oile și ciobanii și unde se prepară produsele din laptele oilor; p. restr. coliba ciobanilor” (DLR, DLRM, DEX, CADE, Șăineanu). Termenul este cunoscut în trei dialecte ale limbii române: dacoromână, aromână, istroromână. Din română a fost împrumutat în maghiară, sîrbocroată și ucraineană. Cuvîntul *stîină* apare mai întîi într-un document slavonesc în 1451 (DERS, apud TDRG). Este consemnat în anchetele dialectale și etnografice cu aceste sensuri: **1.** „așezare păstorească de vară, la munte sau în afara satului, unde stau vara oile, unde se face brînză, cașul” (cuprinzînd locul și amenajările necesare), unde se adăpostesc oile și ciobanii și unde se prepară produsele din laptele oilor, pct. 671-675, 677-680, 682, 683, 685-691, 693, 694, 696, 697, 701, 702, 706-712, 716, 719, 721-732, 734-743, 745-748, 750-759, 764, 771, 776, 787, 836-839, 845-848, 851-854, 858, 859, 875, 879, 881-883, 885, 886, 889, 894, 898, 901-912, 914, 916-918, 920, 922-924, 933, 935, 938-943, 945, 946, 948, 949, 951, 952, 954, 956, 958, 963. Cuvîntul *stîină* este sinonim perfect cu *tîrlă*, iar în foarte multe puncte (35 puncte) sînt cunoscuți ambii termeni: pct. 695, 699, 717, 720, 749, 760, 761, 763, 767, 773, 775, 780, 785, 790, 796, 804, 807, 827, 830, 841, 844, 855, 868, 872, 874, 876, 878, 880, 887, 888, 890, 892, 893, 897, 899; **2.** „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul; coliba baciului”, pct. 671, 673, 675, 676, 679-682, 685-687, 692, 711, 719, 724, 728, 729, 731, 734, 735, 744, 751, 755, 756, 759, 761, 762, 765, 775, 778, 787, 796, 805, 866, 888, 898, 902-908, 910, 913, 931, 990, 994; **3.** „locul unde se țin produsele din lapte”, pct. 671, 678, 680, 682, 684, 685, 688, 719, 728, 733, 736, 737, 740, 746, 750, 753, 755, 756, 759, 778, 787, 796, 797, 858, 990; *stîină cu burduși*, pct. 674; *stîina foilor*, pct. 677; sau diminutivul *stîineică*, pct. 675; În AER termenul este atestat în foarte multe puncte: 367, 368, 375, 385, 388, 401, 460, 465, 555.

60. **Stăuină** s.f. – regionalism desemnînd „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”, pct. 682, pe care Ovid Densusianu¹³ îl derivă de la lat. *stab(u)lina*.

61. **Strungă**, pl. **strungi** s.f. – **1.** „loc îngrădit la stîină, unde se mulg oile; p. restr. deschizătură, porțiță îngustă făcută în acest loc, prin care trec oile una cîte una la muls” (DEX). Astfel, *strunga* reprezintă „mijlocul cel mai important născocit de păstori pentru a strînge și exploata laptele, principalul venit al oilor și al caprelor” (G. Giuglea¹⁴). Aceste sensuri sînt bogat reprezentate: **1.** „locul pe unde ies oile la muls, vara”, pct. 671, 673, 678-681, 682, 684, 686, 688, 691, 692, 695, 696, 699, 704, 705, 711-816, 719-725, 727-732, 738-740, 742-748, 750-753, 763, 774, 782, 785, 786, 809-811, 822, 829, 835, 836, 839, 843, 845,

* Gr. Brîncuș consideră că termenul *stîină* este probabil element autohton, cf. *Vocabularul autohton*, p. 149.

848, 850, 852, 853, 856, 858, 862, 863, 865, 867, 871, 873-885, 887, 889-896, 898, 900, 902, 904, 907, 910-912, 914, 916-918, 921, 922, 928, 932, 935, 938, 939, 943, 951, 958, 960, 961, 981, 985, 987, 989, 991, 997, 998; varianta *strună* în pct. 942, 949, 978, 980; **2.** „loc îngrădit în câmp sau lângă casă unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”, pct. 676, 677, 697, 681, 706-708, 710, 719, 755, 837, 846, 859, 861, 868, 872; 905, 914, 936, 937, 940, 941, 948; „loc îngrădit pentru miei; țarc”, pct. 674-676, 680, 681, 755; derivatul *strungăreață*, pct. 991; **3.** „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 682, 753; *strunghiță*, pct. 940, diminutiv de la strungă: *Și mai fășe încă altă strunghiță mică, unde le bagă [oile] că să le mulgem*, apud GDO. În AER termenul *strungă* apare în mai multe puncte, însă cu sensuri diferite („locul unde se mulg oile”; „împrejmuire numai pentru oile de muls”; „locul pe unde ies oile la muls, vara”) în pct. 367, 368, 385, 388, 402, 460, 465, 468, 544, 555. Termenul există în toate dialectele limbii române și este atestat în scris ca atare la anul 1401, într-un document scris în slavonă din Moldova (cf. DERS). În ce privește etimologia, se consideră în general că avem de-a face cu un cuvânt autohton, moștenit în română din limba traco-dacilor, și se trimite, spre comparație, la albanezul *sthrungë* (DLR, Brîncuș*, pentru alte etimologii vezi Ciorănescu s.v.). Existent în toate dialectele limbii române, cuvântul a pătruns din română în limbile popoarelor vecine (greacă, bulgară, sîrbocroată, maghiară, slovacă, polonă, ucraineană).

62. Surlă, pl. *surla* s.f. – „colibă (ciobănească) de formă conică, făcută din pari, scînduri, birne reunite la vîrf și acoperită cu stuf, paie, fîn sau coceni; parte a sfînei în care se prepară brînzeturile sau mîncarea ciobanilor” (DLR, Șăineanu, DEX, CADE). A fost consemnat în graiurile sudice denumind „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul; coliba baciului”, pct. 763, 764, 766, 767, 774, 790, 792, 800, 829, 830, 833, 834, 842, 843; „locul în care se păstrează produsele lactate”, pct. 774, 789, 790, 843; „adăpost pentru oi”, pct. 704, 763, 766, 797, 800. În anchetele etnografice cuvîntul se întîlnește în două puncte: 385, 402 și înseamnă „adăpost pentru cioban”. Cuvînt de origine turcă, a pătruns la noi prin mediere slavă (cf. bg. *zurla*, *zurna*, sb., cr. *surla*), fiind atestat deja în **Cazania lui Varlaam**, la anul 1643.

63. Șatră, pl. *șatre* (*șetre*) s.f. – dintre numeroasele sensuri ale acestui cuvînt, îl reținem pe următorul, important pentru cercetarea de față: „construcție rudimentară care servește ca adăpost pentru vite, pentru uneltele gospodăriei etc.” (DLR). Cuvîntul *șatră* ca atare este atestat în scris în **Psaltirea Scheiană**. În graiurile dacoromâne sudice termenul are două accepțiuni: **1.** „construcție rudimentară care servește ca adăpost pentru vite”, pct. 692, 777, 793, 794, 829; 965, 972, 995; **2.** „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii”, pct. 676, 679, 684, 686, 688, 792, 796. În AER în pct. 401 *șatră* înseamnă „adăpost de iarnă pentru oi”, iar derivatul diminutival *șetrică* „acoperișul strungii” (tot în același punct). Cuvîntul are etimologie multiplă (din bg. scr. *šatra*, magh. *sator*).

64. Șopron, pl. *șoproane* s.n. – „construcție rudimentară care servește mai ales ca adăpost pentru animale”, atestat prima dată la 1643 în **Cazania lui Varlaam**. În atlasele lingvistice termenul este utilizat și pentru a desemna: **1.** „loc îngrădit în câmp sau lângă casă unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”, *șopron*, pct. 722, 749, 764, 776, 820, *șopru*, pct. 938, 971, *șofru*, pct. 783, 977; **2.** „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, *șopron*, pct. 681, 723, 734, 764, 781, 784, 834, 837, 860, 884, 934, 990, *șopru*, pct. 762, 771, 779, 782, 910, 913, 931, 938, 948, 969, 971, 973, 983-985, *șofru*, pct. 973, 977, 980, 993, 994, 996; **3.** „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii”, pct. 711, 723, 783, 808, 887, 963, *șopru*, pct. 762, 772, 776, 830, 910, 968, 969, 971- 973; *șofru*, pct. 978, 982-984, 987, 990, 993; varianta *șofron*, pct. 992; derivatul *șoproneață*, în pct. 734. În AER termenul *șopron* precum și derivatele sale, sînt înregistrate cu sensuri

* Gr. Brîncuș îl încadrează în categoria elementelor autohtone sigure, *op. cit.*, p. 117-118.

diferite („acoperișul strungii”; „adăpost pentru oi”), v. pct.375, 385, 401, 460, 497, 516. Cît privește etimologia, dicționarele trimit, spre comparație, la germanul *Schoppen*.

65. **Șură**, pl. **șuri** s.f. – „clădire anexă într-o gospodărie (rurală), de obicei cu mai multe încăperi, care servește mai ales la depozitarea nutrețului, a cerealelor, a uneltelor agricole etc. sau la adăpostirea vitelor și a cailor” (DLR, DLRM, CIORĂNESCU). Atestat în anchetele dialectale în pct. 955, 986 denumind „adăpostul (acoperit) pentru oi; colniță”. Din germ. dial. *Schur*, sâs. *Schyren* (cf. T. Teaha¹⁵).

66. **Tîrlă**, pl. **tîrle** s.f. – „termen de bază al păstoritului (în graiurile sudice, în special) care este înregistrat cu următoarele sensuri în atlasele lingvistice: 1. „așezarea în afara satului, unde stau vara oile, unde se face brînză, cașul; stîină”, pct. 681, 684, 692, 698, 700, 703, 704, 718, 732, 744, 762, 765, 766, 768-770, 772, 774, 777, 778, 781,784, 786, 788, 789, 791-795, 797-803, 805, 806, 808, 810-826, 829, 829, 831-835, 840, 842, 843, 850, 857, 860-864, 869, 870, 913, 915, 919, 925-930, 932, 934, 936, 937, 944, 950, 953, 955, 961, 964-970, 972, 974-982, 984, 987-993, 995, 996, 998; 2. „loc împrejmuit lîngă casă sau în cîmp unde se adăpostesc oile”, pct. 671-673, 675, 678, 680, 682, 686, 688-690, 693, 695, 698, 701-703, 728, 740, 744, 748, 756, 771, 778-782, 784, 785, 787, 788, 790, 793, 801, 804, 807-810, 813-816, 818, 819, 821, 830, 834, 873, 875, 876, 883, 889; 901, 904, 908, 910, 916, 919, 928-930, 932, 947, 954, 955, 957, 958, 960, 985, 995-998; 3. „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 683, 687, 758, 776, 876; 921, 946, 992; 4. „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”, pct. 679, 681, 686, 690, 710, 714, 733, 737, 740, 744-746, 750, 754, 755, 760, 825, 827, 837, 838; 903, 905, 907, 908, 910, 913, 934, 937, 938, 945, 946, 963, 965; 5. „loc îngrădit pentru miei; țarc”, pct. 687, 761, 684, 687, 688, 763, 766, 770, 785, 808, 810, 930; 6. „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul; coliba baciului”, pct. 976, 988, 992. În AER termenul *tîrlă* este înregistrat în pct. 368, 375, 401, 498, 516, 558, cu multe sensuri („țarc”; „toate construcțiile anexă”, sinonim cu *stîină*). Cuvîntul este de proveniență slavă (cf. bg. *tărlo*, sb. *trlo*, cr. *terlo*) și a fost atestat prima dată la 1615 (Bogdan, *Glosar*).

67. **Tors**. – regionalism sinonim ocazional cu *bătătură*. Atestat în pct.772, 774, 777, 829 desemnînd „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”. Împrumut din bg. *tor* „gunoi de vite” (DLR).

68. **Toriște**, pl. **toriști** s.f. – regionalism cu sensul de „loc unde se odihnesc oile după muls” (Șăineanu); **turiște** (prin închiderea lui *o* la *u*), dar și **storiște** (*toriște* cu proteza lui *s*; sau o contaminare cu *staniște*). Termenul este înregistrat în „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”, pct. 771, 775, 776, 778-784, 787, 789-810, 830, 832, 833, 835, 839, 842, 843, 846-848, 850, 852, 855, 861, 865, 867, 868, 870, 877, 885, 897-899, 966, 972, 974, 975, 981, 989, 992-994, 996-998. Împrumut din bg. *toriște*; cuvîntul este atestat în scris la 1825 (apud TDRG).

69. **Țarc**, pl. **țarcuri** s.n. – „loc îngrădit (uneori acoperit), unde se adăpostesc sau se închid oile, vitele etc.” (DEX); sinonim cu *obor*. Este consemnat în graiurile sudice cu următoarele sensuri: 1. „loc îngrădit (în cîmp sau lîngă casă), unde se adăpostesc sau se închid oile, vitele etc.”, pct. 691, 694, 696, 700, 709, 726, 727, 733, 734, 737, 745, 752, 795, 866, 869, 871, 922, 943, 949, 951, 953; 2. „loc îngrădit unde se țin miei”, pct. 671, 672, 677-679, 682, 684, 686, 688, 690, 691, 707, 714, 726-728, 736, 737, 742, 744, 745, 748, 752-754, 757, 760, 762, 778, 782, 807, 834, 846, 852, 859, 860, 866, 869, 876, 878, 885, 887, 889, 890, 893, 900, 908, 910, 917, 950, 974, 978, 990; derivatele diminutivale *țarcaș*, pct. 721; *țarcuș*, pct. 673; 3. „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”, pct. 748, 889. În AER termenul **țarc** este înregistrat în pct. 368, 465, 495, 563. Cuvîntul este atestat prima oară la 1632 (Eustr. Prav.) și există în dacoromână, aromână și istroromână. Termenul este larg răspîndit la popoarele din Europa de sud-est, iar ca element păstoresc și comun albano-român poate fi atribuit fondului preroman, cf. alb. *cark*, *thark*, gr. *tsarkos*. (DLR, DLRM, DEX, Șăineanu; v. Brîncuș¹⁶).

70. **Țărcădău**, pl. **țărcădaie** s.n. – termenul este înregistrat în partea sudică a României pentru a desemna: 1. „loc îngrădit în câmp sau lângă casă, unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”, pct. 841; 2. „loc îngrădit în care se țin mieii”, pct. 724, 740, 746, 775, 783, 794, 827, 843, 861, 865. În AER, în pct. 558, desemnează „acoperișul deasupra strungii”. Cît privește etimologia, s-ar putea ca **țarc** să fie contaminat de un alt cuvînt, deocamdată necunoscut.

71. **Ușă**, pl. **uși** s.f. – cuvînt moștenit din latină (*ustia = osstia*), cunoscut în toate dialectele românești, component al fondului principal lexical al limbii române. Prima dată a fost atestat în 1472 (Bogdan, *Glosar*). Prin specializarea sensului (ca și cuvîntul *poartă*) este înregistrat ca sinonim pentru termenul *strungă*: „pe unde ies oile din îngrăditură, una cite una, ca să fie mulse; strungă”, pct. 672, 675-677, 694, 697, 700, 701, 706-710, 717, 718, 726, 733, 736, 737, 741, 749, 759, 766-770, 772, 775, 776, 780, 781, 783, 787-792, 794-796, 798-806, 808, 812-814, 816, 819-821, 823-825, 827-829, 831-834, 837, 838, 842, 844, 846, 847, 849, 855, 857, 860, 861, 864, 866, 868-870, 888, 897, 899, 908, 909, 925-930, 936, 940, 944, 945, 959, 965, 966, 967, 976, 977, 982, 983, 988, 992, 996; derivatele diminutive **ușuliță**, pct. 762; **ușcioară**, pct. 859.

72. **Umbrar**, pl. **umbrare** s.n. – „adăpostul împotriva arșiței soarelui oferit într-un loc deschis de crengile și de frunzele unui arbore sau ale mai multor arbori; p. gen. orice adăpost (special amenajat) împotriva arșiței” (DEX). În terminologia păstorească din graiurile dacoromâne sudice, acest termen desemnează, conform datelor oferite de atlasele lingvistice regionale: 1. „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare și de ploaie”, pct. 757, 769, 777-782, 784, 799, 801, 805, 806, 810, 825, 827, 829, 834, 835, 848, 907, 932, 934, 945, 976, 980, 981, 989, 997; 2. „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 770, 777, 780, 799, 806, 939, 991, 998; cuvîntul este format pe teren românesc (derivat de la *umbră*).

73. **Zăcătoare**, pl. **zăcători** s.f. – regionalismul „loc unde stau oile ziua la odihnă” este un derivat de la cuvîntul moștenit din latină *zăcea* (lat. *jacere*). Atestat în pct. 765 pentru „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”.

74. **Zăvadă**, pl. **zăvézi** s.f. – împrumut din slavă (*zavěsa*), care cu timpul a căpătat o accepțiune păstorească desemnînd „loc îngrădit în câmp sau lângă casă unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”, pct. 753; iar în pct. 948 „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii”.

6. Din prezentarea de mai sus rezultă că, din punct de vedere etimologic, câmpul semantic „construcții păstorești” include termeni de origine diferită:

- a) 4 cuvinte de origine autohtonă: *cătun, stîină, strungă, țarc*.
- b) 9 cuvinte moștenite din limba latină: *adăpost, bățătură, celar, pățul, poartă, săruină, stăuină, staul, ușă*.
- c) 17 cuvinte formate pe teren românesc: *acioală, acoperămînt, acoperiș, amiezătoare, aplecătoare, băcie, brînzărie, cășărie, cașcavalărie, fierbătoare, închisoare, înțarcătoare, lăptărie, sărciner, scoțar, umbrar, zăcătoare*.
- d) 3 cuvinte de origine greacă, pătrunse în limba română direct sau prin filieră slavă: *cămară, colibă, magazie*.
- e) 14 cuvinte de origine slavă: *comarnic, coșar, coștereață, coteț, covercă, nimăt, obor, polată, răscol, seci, tîrlă, tor, toriște, zăvadă*.
- h) 2 cuvinte de origine maghiară: *corlată, sălaș*.
- i) 10 cuvinte de origine turcă: *arcaci, ceair, cerdac, conac, dam, odaie, perdea, saia, saivan, surlă*.
- j) 4 cuvinte de origine franceză: *cabană, cabină, coviltir, baracă*.
- k) 2 cuvinte de origine germană: *șopron, șură*.
- l) 4 cuvinte cu etimologie multiplă:
  - franceză, latină: *depozit*,
  - franceză, engleză: *padoc*,
  - turcă, poloneză, maghiară: *palancă*,
  - bulgară, sîrbocroată, maghiară: *șatră*.

m) 5 cuvinte cu etimologie obscură, nesigură sau necunoscută: *bordei*, *boșircău*, *pălimari*, *stavă*, *țarcădău*.

Dezvoltarea câmpului, prin împrumuturi și cuvinte formate pe teren românesc, evidențiază tendința de diversificare, nuanțare și modernizare, în acord cu evoluția istorică și culturală a societății.

O serie de termeni (*stînă*, *strungă*, *cășărie* s. a.) sînt elemente lexicale primare, fiind moștenite sau împrumutate din limbile cu care româna a venit în contact și fac parte din vocabularul comun, în sensul că, dincolo de caracterul popular al multora dintre ele, sînt utilizate sau cel puțin recunoscute și înțelese de toți vorbitorii limbii române. Altă serie, precum *depozit*, *cabană*, *baracă*, *magazie*, este formată din termeni relativ recentți, pătrunși în limbă pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, corespunzînd unor realități legate de civilizația modernă.

Menționăm, de asemenea, derivatele de tipul *stînișoară*, *stîneică*, *țarcuș*, *țarcușor*, *țarculeț*, deoarece ele se încadrează în câmpul lexical „construcții păstorești” prin intermediul termenului primar, la ale cărui valori semantice adaugă componenta diminutivală.

Evoluția istorică a societății românești împreună cu schimbările în structura civilizației materiale se fac simțite de asemenea în dinamica și structura câmpului lexico-semantic. Apariția unor noi tipuri de construcții și dispariția altora mai vechi provoacă mutații în planul desemnării lingvistice. O parte din cuvinte devin învechite din punctul de vedere al vorbitorului actual, unele își consolidează statutul de elemente curente și comune, altele își conservă statutul de elemente lexicale populare sau regionale pe care nu au reușit să-l depășească niciodată. Din punct de vedere statistic, așa cum se observă, din cele 74 de lexeme, cuprinse în inventarul nostru, cele mai multe au o circulație regională.

Examinînd fiecare cuvînt din seria celor care alcătuiesc paradigma lexical-semantică „construcții păstorești”, se poate conchide că acest câmp lexical este extrem de complex, la configurarea sa contribuind un număr relativ mare de unități lexicale.

NOTE

¹ E. Coșeriu, *Pour une sémantique diachronique structurale*, în vol. *Antologie de Semantică*, București, 1976, p. 274.

² E. Coșeriu, *Către o tipologie a câmpurilor lexicale*, trad. în *Lingvistica modernă în texte*, București, 1981, p. 65.

³ Am avut acces la acest material prin amabilitatea cercetătorilor de la Institutul de Lingvistică și Institutul de Etnografie și Folclor din București.

⁴ I. Stan, *Contribuții la studiul terminologiei populare românești privind construcția casei în comparație cu celelalte limbi romanice*, în „Analele Universității din Timișoara, Seria științe filologice”, II, 1964, p. 11-19.

⁵ I. Ionică, *Terminologia casei în limba română (pe baza ALR)*, în „Studii și cercetări lingvistice”, XVII, 1966, nr. 4, p. 435-494.

⁶ A. Bidu-Vrânceanu, *Structura vocabularului limbii române contemporane. Probleme teoretice și aplicații practice*, București, 1976, p.124-135.

⁷ *Ibidem*, p. 85 ș. u.

⁸ *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice*, coord. M. Sala, București, 1988, p. 32.

⁹ Gr. Brîncuș încadrează termenul în categoria elementelor autohtone sigure, v. *Vocabularul autohton al limbii române*, 1983, p. 58-59.

¹⁰ T. Teaha, *Termeni regionali moșteniți din latină în graiurile muntenești actuale*, în „Fonetica și dialectologie”, X, 1991, p. 84.

¹¹ O. Densușianu, *op. cit.*, p.133.

¹² G. Giuglea, *Fapte de limbă, Mărturii despre trecutul românesc*, București, 1988, p. 29, 32.

¹³ *Op. cit.*, p. 134.

¹⁴ *Idem*, *Cuvinte românești și romanice*, București, 1983, p.41-54.

¹⁵ T. Teaha, *Termeni de origine germană în graiurile din Oltenia*, în „Fonetica și dialectologie”, VIII, 1973, p. 65-78.

¹⁶ Gr. Brîncuș, *op. cit.*, p. 122-123.

Iustina BURCI,
Camelia ZĂBAVĂ

CÂTEVA OBSERVAȚII ASUPRA NUMELOR DE FAMILIE COMPUSE DIN MOLDOVA

Numele de familie din orice țară reprezintă un tablou extrem de complex: studiul lor impune cu necesitate cunoașterea în amănunt a tuturor factorilor – lingvistici sau extralingvistici – care au influențat de-a lungul istoriei evoluția acestora. Antroponimia, ca și toponimia, își are izvorul de bază în limba comună. De aici ea a preluat elemente diferite, structuri și modele pe care și le-a însușit și dezvoltat pe parcursul timpului.

Sub aspect structural, atât apelativele, cât și numele personale sunt simple și compuse¹. Numele simple, monotematice, reprezintă procedeul cel mai comod și, probabil, cel mai vechi de desemnare a persoanei. În ceea ce privește numele compuse, acestea sunt formate prin combinarea unor cuvinte, după regulile sintactice obișnuite ale limbii. Dar, în timp ce un compus este, de regulă, o unitate semantică nouă², cu un nou înțeles la nivelul limbii comune, altul decât cel al sensului exprimat de fiecare dintre elementele sale componente (de exemplu, *târâie-brâu* a căpătat, prin compunere, înțelesul de leneș sau neglijent; *papă-lapte* – bleg, delăsător; *pierde-vară* – trântor, leneș; *coate-goale* – om sărac; *fluieră-vânt* – om care își pierde vremea; *zgârie-brânză* – om zgârcit, avar; *linge-blide* – om care trăiește pe socoteala altora etc.), la nivel antroponimic părțile constituente își păstrează propria valoare: împreună alcătuiesc o sintagmă, construită – din punct de vedere gramatical – după tiparele limbii comune, iar semantic – ca un micromodel explicativ. Aceste îmbinări exclud orice îndoială cu privire la înțelegerea justă a sensului lexical al numelui compus. Dacă pentru multe dintre poreclele simple avem nevoie de o cercetare amănunțită, de substrat, pentru a obține o explicație logică a împrejurărilor în care au luat naștere, în cazul antroponimelor compuse procesul se desfășoară cu mult mai ușor datorită transparenței structurale și semantice pe care acestea din urmă o au.

Formarea și perpetuarea antroponimelor compuse într-un anumit idiom țin în special de tradiția unuia sau altuia dintre popoare, precum și de legile formative care acționează atât la nivelul vocabularului, cât și la nivel onomastic. Greaca, rusa și germana, de exemplu, fac parte din categoria limbilor în care compunerea este un procedeu vechi, frecvent utilizat. În greacă, mai ales, rigiditatea modului în care se formau noile cuvinte este bine cunoscută: nu oricare dintre apelative putea intra în structura unui compus, iar poziția sa în interiorul acestuia era, de asemenea, bine stabilită³.

Limbii române nu-i este proprie compunerea ca modalitate specifică de formare a cuvintelor noi, cu toate că uneori ea a fost puternic influențată de limbile cu care a venit în contact direct. Derivarea – procedeu moștenit din latină – este principalul mijloc care stă la baza apariției formațiilor noi în vocabular, fiind deosebit de frecventă în crearea numelor proprii. Onomasticul românesc înregistrează, totuși, o serie de antroponime compuse, cele mai multe dintre ele regăsindu-se în zona Moldovei. Documentele și actele administrative le consemnează, de altfel, destul de devreme: Duma *Limbădulce* (1435), Ion *Limbădulce* (1489), Tudor *Limbădulce* (1455), Gheorghe *Barbă Geamănă* (1454), Dragomir *Patruzăci de păre* (1490), Ion *Barbă-Albă* (1585),

Ion *Bucate Direpte* (1608), Gheorghie *Barbă Lată* (1616), Gligorcea *Lapteacru* (1620), Gligori *Palmealbe* (1627), Avram *Curnegru* (1677), Zaharia *Mânălungă* (1692), Gavril *Zgăriebrânză* (1693), Ștefan *Pișcăbabă* (1700)⁴ etc.

Dar informația înregistrată în aceste documente este, mai ales înainte de 1750, fragmentară. De regulă, oamenii apar înscriși în hrisoave numai în momentul în care în viața lor intervin anumite situații, de natură să determine recunoașterea domnească a proprietății, iar mai apoi, consemnarea cel puțin a capilor de familie în catastifele sătești sau orășenești. Primele documente administrative în care s-a încercat consemnarea tuturor capilor de familie au fost recensămintele (realizate cu deosebire în scopuri fiscale și militare). Pe baza unui astfel de recensământ, cel cuprins în lucrarea **Moldova în epoca feudalismului**⁵, am putut selecta, din vasta informație antroponimică, numele compuse de persoane, pe care le redăm în continuare. Menționăm, totodată, că pentru a se putea observa și repartiția zonală a numelor respective am notat⁶, de asemenea, și ținutul⁷ în care ele apar:

Afetelor, P	Cacămare, H
Altcolaci, B	Cacăoală, I
Babăré, O-L	Cacăroată, H
Bagăsamă, H	Calalb, T
Baltămare, Cov.	Calalbu, T
Barbăalbă, P	Calbun, Cov.
Barbălată, G, Bot., H., B, R, P,	Calcăatinge, O-L
Cer., T, O-L, D, V	Calmare, Cov., O-L, T
Barbălungă, O-L	Capalb, N
Barbămândră, Cov, O-L	Capalbu, O-L, Cer.
Barbămare, Cov.	Caplat, O-L
Barbăneagră, Cov.	Caplung, H
Barbănouă, N, R	Capmare, Bot., D
Barbărasă, Cer., O-L	Capmoale, Bot.
Barbăroșă, O-L, R	Capuroș, G
Barbăroșie, B, O-L, D	Caracioban, Cov.
Băetrau, O-L	Casămândră, T
Bățroș, Cov.	Catăaproape, O-L
Beapă, H	Catăbini, O-L, N
Belecâne, B	Catăcule, O-L
Beliboc, R	Catănsus, O-L
Belibou, H, Cer., T, O-L, I	Cătărau, Hâr., O-L, C, D, I
Belicâne, O-L, P	Cautărau, P
Belical, Cov.	Cântăbine, B
Belivacă, P, T	Cârpăveche, P, V
Boibună, Cov.	Cârpăvechi, G
Boubălțat, O-L	Chelearsă, D
Boubătrân, G, Cov., T	Chelineagră, Bot, N
Bounegru, Hâr., H, B	Cherdevară, B, Bot., P
Bouroș, P, T, O-L, C	Cherdivară, O-L, T, B
Bouroșu, Cov.	Chicăroșe, H
Bunacali, O-L	Chicăroșie, D
Bunăcale, O-L	Chiciorlungu, P
Bunăzâua, O-L	Chișcăbabă, O-L
Bușilupu, Cov.	Chităalbă, Cov.
Bușlupu, G	Cincizăcidelei, Cov.
Buzămurgă, H	Cojocscurt, N, O-L
Buzăruptă, Cov.	Coșmare, G
Buzăverde, Cov.	Curalbu, G, D

- Curjos, Cov., H, B, R, V
 Curlat, Hâr., Cov., O-L, Cer.
 Curnegru, Cer., O-L, D
 Curroș, O-L
 Cursuciuc, Bot.
 Cușmătrebă, H
 Dicusar, H
 Dicusară, Hâr., O-L, T, C
 Dinvale, H
 Dioachiborșu, Cov.
 Dorlelița, Cer.
 Dragăvară, P
 Draguleii, P
 Făinăbună, B
 Făinără, T
 Făinare, B
 Făinărea, Cov.
 Fălibrânză, D
 Fărâmălemni, Cov.
 Frunzălată, O-L
 Frunzăverde, T
 Gonelupu, Cov.
 Grâuroș, T
 Gurăgata, H
 Gurălată, Hâr., P
 Gurămare, B
 Gurămultă, P
 Gurăstrâmbă, D
 Haidealul, O-L
 Hainemulte, Cov.
 Haineroșii, Cov.
 Iapără, I
 Iapăsură, Cov.
 Iarbălată, Cer.
 Împușcăcasa, I
 Înjugăursu, Cov.
 Lapteacru, O-L, Cov.
 Laptebătut, B
 Laptiacru, T
 Lungisate, Cov.
 Mațăgrasă, Cov.
 Mațegroase, H
 Mălaimare, Bot., T
 Mălaiumare, Cov., B, P
 Mălaiumic, B
 Mălaiurău, G, V
 Mălaiverde, Cov.
 Mânăscurtă, G, C, Cov.
 Mățaveche, Cov.
 Mățăgrasă, Cov.
 Meiroș, T
 Mereacre, O-L
 Meriacre, Hâr., O-L
 Negruvodă, Hâr.
 Numărăorez, Cov.
 Oalăroșie, P
 Orzămoale, G
 Ostornioală, H
 Palmealbe, Cov.
 Papărău, H
 Parămoale, T
 Patrubani, G
 Pârlicasă, Hâr.
 Perdivară, D
 Pestepârău, H
 Peșterău, O-L, N
 Peșterece, Bot., H, D
 Piciorgros, P
 Piciorlungu, P
 Pierdevară, O-L
 Poalelungi, Cov.
 Podnalt, V
 Polocârjă, Bot.
 Porcgras, N
 Porcugras, N
 Prinspecine, P
 Puialb, C
 Pungăspartă, P
 Radeoală, P, T
 Radioală, Hâr.
 Rănibou, H
 Răspopa, N
 Roadedealul, O-L
 Roatăstrâmbă, D
 Sâmpetru, H
 Scobioală, H
 Scurăcană, O-L, N
 Sucimălaiu, D
 Sucnăneagră, Cov.
 Șepteboi, H
 Talpălată, Cov.
 Teacădearamă, I
 Teacălată, H
 Trântifusul, H
 Treiboi, O-L
 Triiboi, P
 Turtăcaldă, D
 Țarălungă, Bot., Cov.,
 H, R, T, O-L, C, I
 Țindorul, H
 Untrece, P
 Urmămultă, P
 Vacăgrasă, G
 Vacăneagră, B, T, C
 Vânăslabă, H
 Vremiră, O-L
 Zgârcibabă, G
 Zvârlifus, G

O primă observație care se impune, urmărind exemplele citate, este aceea că, din punctul de vedere al frecvenței, ținutul cu cel mai mare număr de apariții este Orhei-Lăpușna. Urmează apoi Covurlui, Hotin, Putna și Tecuci. În ceea ce privește numele, cel mai des utilizat este *Barbălată*, apoi *Țarălungă*, *Belibou*, *Cătărau* și *Curjos*. Fiecare dintre acestea (alături de altele) s-a păstrat în nomenclatorul oficial până astăzi, poate și datorită întrebuițării lor atât de frecvente.

Antroponimele compuse sunt, ca și antroponimele simple, porecle și supranume. Ele relevă „pitoresc și pregnant”, prin metafore, caracterul fizic și moral al persoanei, o deprindere, un gest, un cuvânt spus la un moment dat, îmbrăcămintea sau particularități evidente ale acesteia, preferința pentru anumite alimente⁸ etc.; căci, nici cele mai neînsemnate aspecte din viața individului nu scapă spiritului „iscoditor și malițios” al colectivității⁹, dorinței acestuia de a satiriza trăsăturile care nu se încadrează în tiparele obișnuite¹⁰.

Deși, teoretic, orice cuvânt care aparține limbii comune poate intra în combinații de acest tip, există un grup concret de apelative pe care antroponimia îl selectează cu precădere în formarea poreclelor compuse: acest grup aparține clasei adjectivelor; caracterizatoare în esență, adjectivele participă într-un procent foarte ridicat la formarea antroponimelor compuse. Dar o delimitare se poate face și aici: sunt întrebuițate în mod frecvent adjective care exprimă noțiunea de „culoare”: *alb*, *negru*, *roșu*, *galben*, *verde*, *bălțat*, *murg* sau de „mărime”: *mare*, *lung*, *lat*, *scurt*, *gros*. Pe locul imediat următor se situează, ca număr de apariții, perechile antonimice „bun/ rău” și „nou/ vechi”.

Din punct de vedere formal, structura internă a antroponimelor compuse înregistrate este astfel alcătuită: **a) substantiv + substantiv**: *Dorlelița*, *Felibrânză*; **b) substantiv + adjectiv**: *Babăré*, *Baltămare*, *Barbăalbă*, *Barbălată*, *Barbălungă*, *Barbămandră*, *Barbămare*, *Barbăneagră*, *Barbănouă*, *Barbărasă*, *Barbăroșă*, *Barbăroșie*, *Bățroș*, *Boubălțat*, *Boubătrân*, *Bounegru*, *Bouroș(u)*, *Buzămurgă*, *Buzăverde*, *Buzăruptă*, *Cacămare*, *Calalb*, *Calbun*, *Calmare*, *Capalb(u)*, *Caplat*, *Caplung*, *Capmare*, *Capmoale*, *Caprau*, *Capuroș*, *Casămandră*, *Cârpăveche(i)*, *Chelearsă*, *Chelineagră*, *Chicăroșe*, *Chiciorlungu*, *Chităalbă*, *Cojocscurt*, *Coșmare*, *Curalbu*, *Curjos*, *Curlat*, *Curnegru*, *Curroș*, *Făinăbună*, *Făinără*, *Făinare*, *Făinărea*, *Frunzălată*, *Frunzăverde*, *Grăuroș*, *Gurăgata*, *Gurălată*, *Gurămare*, *Gurămultă*, *Gurăstrâmbă*, *Hainemulte*, *Haineroșii*, *Iapără*, *Iapăsură*, *Iarbălată*, *Lapteacru*, *Laptebătuț*, *Laptiacru*, *Mațăgrasă*, *Mațegroase*, *Mălaimore*, *Mălaiumare*, *Mălaiumic*, *Mălaiurău*, *Mălaiverde*, *Mânăscurtă*, *Mățăveche*, *Mățăgrasă*, *Mereacre*, *Meriacre*, *Oalăroșie*, *Orzămoale*, *Palmealbe*, *Parămoale*, *Peterău*, *Peșterece*, *Piciorgros*, *Piciorlungu*, *Poalelungi*, *Porcgras*, *Puiualb*, *Pungăspartă*, *Roatăstrâmbă*, *Sâmpetru*, *Sucăneagră*, *Talpălată*, *Teacălată*, *Turtăcaldă*, *Țarălungă*, *Untrece*, *Urmămultă*, *Vacăgrasă*, *Vacăneagră*, *Vânăslabă*; **c) articol + substantiv**: *Afetelor*; **d) adjectiv + substantiv**: *Altcolaci*, *Bunăcale*, *Bunăzăua*, *Caracioban*, *Dragăvară*, *Dragulelii*, *Negrudodă*, *Zgărcibabă*; **e) verb + substantiv**: *Bagăsamă*, *Beapă*, *Belecâne*, *Beliboc*, *Belibou*, *Belicâne*, *Belical*, *Belivacă*, *Bușilupu*, *Bușlupu*, *Cacăroată*, *Cacăoală*, *Cherdevară*, *Cherdvară*, *Chișcăbabă*, *Dioachiborșu*, *Fărâməlemnii*, *Gonelupu*, *Împușcăcasa*, *Înjugăursu*, *Lungisate*, *Numărăorez*, *Ostornioală*, *Pârlिकासă*, *Perdivară*, *Radeoală*, *Radioală*, *Rănibou*, *Roadedealul*, *Sucimălaiu*, *Trântifusul*, *Țindorul*, *Zvârlifus*; **f) numeral + substantiv**: *Cincizăcidelei*, *Patrubani*, *Șepteboi*, *Treiboii*, *Triiboii*; **g) prepoziție + substantiv**: *Dicusară*, *Dicusar*; **h) substantiv + prepoziție + substantiv**: *Teacădearamă*; **i) verb + verb**: *Calcăatinge*; **j) verb + adverb**: *Catăaproape*, *Catăbini*, *Cătăcule*, *Cătănsus*, *Cătărau*, *Cautărau*, *Cântăbine*, *Papărau*; **k) verb + prepoziție + pronume relativ**: *Prinspecine*; **l) interjecție + substantiv**: *Haidealul*.

După cum se poate observa din exemplele de mai sus, sudarea morfosintactică a părților componente este totală, ea fiind adesea rezultatul unei îndelungate existențe. Dacă, inițial, în documentele de arhivă sunt întâlnite numeroase antroponime compuse prin juxtapunerea termenilor (*Gură Mare, Haină Roșie, Vână Roșie, Oală Roșie, Cioarec Negru, Brău Lung*), susținută de multe ori și de folosirea cratimei – pentru a se întări faptul că este vorba de o sintagmă (*Azârnă-galbenă, Mațe-arse, Mălai-negru, Măr-Roș, Frige-vacă, Joacă-bine, Fuge-bine*) – treptat aglutinarea se impune ca mijloc principal de formare a acestui tip de nume. Totuși, în nomenclatorul onomastic actual se întâlnesc denumiri care sunt rediate sub mai multe forme. De exemplu, sunt cazuri în care unul și același nume apare într-o triplă ipostază: *Caleavalea, Calea-Valea, Calea Valea*¹¹. Considerăm că este vorba aici de o problemă de grafie, având la bază modul în care cei desemnați prin astfel de construcții și-au ortografiat propriul nume, ori a felului în care acesta a fost transcris de către reprezentanții puterii administrative¹².

Tot o observație de tip formal este și aceea că, în timp ce supranumele simple pot intra efectiv în procesul derivării, constituindu-se ca bază de plecare pentru noi antroponime (*Capră – Căprescu, Crețu – Crețulescu, Burtă – Burtescu, Lungu – Lungescu, Bumbu – Bumbulescu* etc.), poreclele și supranumele compuse nu dispun, în general, de această calitate. Cu toate că, în mod teoretic, se pot crea de la ele nume noi, practica infirmă acest lucru: nu am întâlnit în materialul cercetat decât accidental nume compuse care au suferit și procesul derivării: *Bărbălătescu, Cherdivăreanu* (sau *Cherdivarenko*, unde sufixul originar *-escu* a fost înlocuit cu ucraineanul *-enko*)¹³, *Măluspărțeanu, Țărlungeanu*. Putem afirma astfel că, deși este parte componentă a lexicului limbii, și îi urmează în linii mari metodele și principiile, onomastica se deosebește totuși de acesta. Ea se constituie ca un subdomeniu, dezvoltă reguli specifice pentru fiecare dintre ramurile sale, care devin, la un moment dat, pe parcursul timpului, unități distincte, incompatibile cu modul de manifestare și realizare a elementelor omonime din limba comună.

Existența antroponimelor compuse în actele și documentele vechi, menținerea unora dintre ele în inventarul actual, precum și apariția altora noi reprezintă o realitate a sistemului nostru denominativ. În **Dicționar de prenume și nume de familie purtate de moldoveni**¹⁴, M. Cosniceanu consemna, în 1993, multe dintre antroponimele compuse pe care le-am citat în cuprinsul lucrării, adăugându-le acestora și multe altele: *Acrulapte, Ardefoc, Barbăscumpă, Boubălan, Buhînaltă, Bunăbaltă, Capbătut, Ceapărece, Cerlat, Cârjăbabă, Crăiță-mândră, Cușmăacră, Cușmăunsă, Doducal, Facerău, Frângefier, Grădinămare, Gâstemulte, Grostopor, Jeliborș, Jelimălai, Oaieneagră, Oasenegre, Ombun, Papămere, Parălungă, Parerău, Patmare, Patruochi, Pietremari, Pârlicocoș, Satmare, Sămeargă, Sângerău, Sparievacă, Taievorbă* etc.

Afirmațiile categorice de genul „în sistemul standard al numelor de familie nu figurează nici un exemplu compus”¹⁵ nu pot fi decât hazardate. Răspândite pe cuprinsul întregii țări, dar cu o intensitate deosebită în zona Moldovei, antroponimele compuse fac parte din sistemul oficial de denotație. Iată și câteva exemple cu frecvențele actuale: *Boubătrân* 406 (3-B, 6-BNT, 7-D, 68-M, 306-ML, 1-O, 15-TR); *Bounegru* 556 (22-B, 5-BNT, 1-CR, 51-D, 308-M, 154-ML, 2-O, 13-TR); *Bouoșu* 292 (56-D, 35-M, 175-ML, 18-O, 8-TR); *Barbălată* 1319 (10-B, 17-BNT, 18-CR, 27-D, 290-M, 773-ML, 4-MR, 116-O, 64-TR); *Barbărasă* 301 (3-B, 5-BNT, 8-D, 11-M, 121-ML, 2-MR, 134-O, 17-TR); *Piciorlung* 67 (8-B, 4-D, 54-ML, 1-TR); *Țărlungă* 869 (5-B, 6-BNT, 3-CR, 119-D, 120-M, 550-ML, 2-MR, 42-O, 22-TR)¹⁶ etc.

NOTE

¹ În *Mică enciclopedie onomastică*, Editura Enciclopedică Română, București, 1975, p.13, Ch. Ionescu include și numele frazeologice, specifice antroponimiei semitice, nume cu o structură complexă, dictată de semnificația lor religioasă; vezi și Al. Graur, *Nume de persoane*, Editura Științifică, București, 1965, p. 85 și urm.

² Finuța Asan și Fulvia Ciobanu, *Cuvintele compuse și grupurile sintactice stabile*, în "Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română", vol. al IV-lea, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967, p. 241.

³ Superanskaja, A.V., *Structura imeni sobstvennogo*, Editura Nauka, Moscova, 1969, p. 26.

⁴ Exemplele au fost extrase din *Catalogul documentelor moldovenești*, Arhiva istorică centrală a Statului, vol. I-IV, București, și din Al. Gonța, *Documente privind istoria României. Indicele numelor de persoane*, Editura Academiei Române, București, 1995.

⁵ *Moldova în epoca feudalismului, vol. VII, partea I-II, Recensămintele populației Moldovei din anii 1772 și 1774*, Academia de Științe a Republicii Moldovenești, Institutul de Istorie, Editura Știința, Chișinău, 1975.

⁶ Denumirea a fost înregistrată o singură dată pentru fiecare dintre ținuturi în parte.

⁷ Parcurgerea materialului documentar reflectă faptul că la data la care ne referim – 1774 – Moldova era organizată în 23 de ținuturi. Pentru câteva dintre acestea (Sorooca, Suceava, Tutova, Fălcu, Codru, Câmpulung-Cernăuți) înregistrarea persoanelor s-a făcut numeric și, de aceea, ele nu apar în lista noastră. Pentru celelalte ținuturi am stabilit câte o siglă, astfel: Cer. – Cernăuți, H – Hotin, P – Putna, O-L – Orhei-Lăpușna, N – Neamț, B – Bacău, Cov. – Covurlui, Hâr. – Hârlău, Bot. – Botoșani, R – Roman, T – Tecuci, C-S – Câmpulung-Suceava, D – Dorohoi, G – Greceni, V – Vaslui, C – Cârligătura, I – Iași.

⁸ Constantin C. Giurescu, *Istoricul podgoriei Odobeștilor din cele mai vechi timpuri până la 1918*, Editura Academiei R.S.R., 1969, p. 207-215.

⁹ Aureliu Candrea, *Poreclele la români*, Editura Librăriei Socec, București, 1895, p. 5.

¹⁰ Șt. Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, 1936, p.100.

¹¹ Numele au fost extrase din Baza de date a Laboratorului de onomastică de la Facultatea de Litere, Universitate a din Craiova, laborator fondat de prof. Gh. Bolocan.

¹² Iustina Burci, *Antroponimie în diacronie. Privire specială asupra Iașului*, Editura MJM, Craiova, 2001, p.84.

¹³ Iorgu Iordan, *Dicționarul numelor de familie românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.

¹⁴ M. Cosniceanu, *Dicționar de prenume și nume de familie purtate de moldoveni*, ediția a II-a revăzută și completată, Academia de Științe a Republicii Moldova, Institutul de Lingvistică, Chișinău, 1993.

¹⁵ Victor Vaschenko, *Studii de antroponimie*, Editura Academiei Române, București, 1995, p.18.

¹⁶ Vezi nota 12; prima cifră reprezintă totalul pe țară, iar cifrele din paranteză frecvența în cele nouă zone: B – București, BNT – Banat, CR – Crișana, D – Dobrogea, M – Muntenia, ML – Moldova, MR – Maramureș, O – Oltenia, TR – Transilvania.

Iulian NEGRILĂ

ÎMBOGĂȚIREA LIMBAJULUI POETIC PRIN DERIVARE

Pornind de la fenomenul derivării, ca mijloc de îmbogățire a vocabularului românesc, în cele ce urmează prezentăm și explicăm o serie de cuvinte folosite de poeții noștri, cuvinte formate prin derivare și care au dat naștere la rime originale și armonii inedite. Deși cea mai mare parte din aceste formații lexicale nu le vom putea găsi în dicționare, ele au un rol important în crearea rezonanței poetice, constituind, în același timp, o dovadă în plus a multiplelor posibilități de înnoire a limbii române.

Poeții, prin natura creației lor, alcătuiesc cuvinte noi, cu sensuri și rime nemaîntâlnite, capabile nu numai să organizeze armonios versurile, străbătând teritoriul limbii, pătrunzând în straturile ei adânci, ci și să pună în valoare sintagma de o deosebită expresivitate.

Limbajul poetic este cel mai mult deschis inovațiilor lexicale, realizate în special prin derivare. Pentru formarea de noi cuvinte cu bogate accente stilistice poeții recurg la afixe.

Pentru a demonstra cele spuse, vom da câteva exemple din poezia românească. Astfel, verbul *a zbura*, cu sufixul *-áci*, formează în versurile coșbuciene un adjectiv care sugerează iuțeala:

*Doi cai frumoși cu umblete **zburace**
Să plece-al vostru oaspe-acum în pace!*

(G. Coșbuc, **Odiseea**, vol. I, București, E.P.L., 1966, p. 63).

Sufixul colectiv *-ime* formează, la același autor, un substantiv feminin care indică o mulțime de obiecte:

*Ca Dumitru-n **albanime**
Mai viteaz nu era nime!*

(G. Coșbuc, **Cântece de vitejie**, București, E.P.L., 1966, p. 105).

Creator neîntrecut de rime, G. Coșbuc folosește sufixul diminutival *-uș* pentru formarea substantivului *angeluș*:

*Pipăruș
A fost o viață **angeluș**
De profesiune cărăuș.*

(**Idem, ibidem**, p. 274).

Dintre prefixe, observăm că *ne-* este foarte productiv:

*Domn mare și puternic în Țara cu **nenorii**.*

(**Idem, ibidem**, p. 116).

Sau:

*Mâncând averea și **nerușinând**
Nevasta unui rege de-omenie.*

(G. Coșbuc, **Odiseea**, vol. II, p. 295).

Acest prefix îl atestăm în cuvinte „create” și la alți poeți, cuvinte care, deși nu sunt în dicționare, sugerează un anumit sens, îmbogățind și înfrumusețând limbajul poetic. Să observăm acest lucru în versurile ce urmează:

E pentru că te afli între oameni

Puțini și nebărbați.

(G. Murnu, **Odiseea**, București, E.P.L., 1956, p. 373).

Spre-al Traciei țărni furtunos și neoașpe.

(**Idem**, **Poeme**, București, Editura Minerva, 1970, p. 222).

Sau:

Femei, nefemei, la bine și la rău.

(T. Arghezi, **Versuri**, vol. I, București, E.P.L., 1966, p. 418).

Cuvintele *neunde* și *necum* sunt întâlnite mai ales la T. Arghezi:

Într-adevăr, destinul e turburat de-o floare

leșită de neunde, necum și la-ntâmplare.

(**Idem**, **ibidem**, vol. II, București, E.P.L., 1966, p. 26).

Amintim la același capitol al productivității prefixului *ne-* pe Tudor George care creează pe *Nenimeni* (cu majusculă) (**Balade**, București, E.P.L., 1969, p. 81) sau pe Nichita Stănescu, *Necuvintele*.

O mulțime de sufixe folosește George Murnu, reușind astfel să coloreze stilistic întreg mesajul poetic:

Cei timpurii de-o parte,

Cei mijlocani de alta.

(**Odiseea**, București, E.P.L., 1956, p. 191).

Jugari ce glia sparg și sfarmă țelini.

(**Idem**, **ibidem**, p. 268).

Zoriră spre vasul albiat-napoi să plece.

(**Idem**, **ibidem**, p. 78).

Iată și alte derivate cu sufixe, tot din versurile lui George Murnu: *a pândi* + *eț* = „ucigător *pândeț*” (**Odiseea**, p. 29); *a pluti* + *eț* = „vas *pluteț*” (**Odiseea**, p. 55); *liman* + *ic* = „*Limanică* „chemare-n biruință” (**Poeme**, p. 64); *dragoste* + *ie* = „Și tu plecată-asupra mea cu *drăgostie*” (**Poeme**, p. 344).

Două exemple din versurile blagiene confirmă că vocabularul poetic este îmbogățit neconținut prin unități lexicale derivate inedite și surprinzătoare: (*cer* + *iște* = *ceriște*).

O fată frumoasă e

*a traiului **ceriște***

cerul cerului

podoaba inelului.

(L. Blaga, **Poezii**, București, E.P.L., 1966, p. 278).

Apoi, *izvor* + *niță* = *izvorniță*.

Mi-ai dibuit aplecare firească și gustul ce-l am

pentru tot ce devine în patrie

pentru tot ce sporește și crește-n izvorniță.

(**Idem**, **ibidem**, p. 229).

Poeții creează cuvinte noi pornind de la teme nominale la care adaugă sufixe. Astfel se obțin verbe mai ales de conjugarea I și II (*zigzag* + *a* = *a zigzaga* (a merge în zigzag):

Sunt ai mei, le-am zis lor,

ca să-i liniștesc, –

despre aripile fluturilor

*care **zigzagau** tâmpesc.*

(Nichita Stănescu, *Însoțire* în vol. **Măreția frigului**, Iași, Editura Junimea, 1972, p. 34).

Apoi, *lopată* + *i* = *a lopăți* (a vâsli):
*Mi-apropii de mare pieptul și-o apuc
 de-a-notul.*

Și **lopățesc** cu brațele amândouă.
 (George Murnu, **Odiseea**, p. 295).

Semn + *ui* = *a semnui* (a face semn):
*Spre culmea unde zâna-i semnui
 Că stă pescarul.*

(**Idem, ibidem**, p. 282).

Vas + *ui* = *a vasui* (a naviga).
Cât e ziua

Cu pânzele destinse văsuirăm.

(**Idem, ibidem**, p. 224).

Revenind la derivarea cu prefixe pentru îmbogățirea vocabularului poetic, trebuie să adăugăm, în primul rând, pe Nichita Stănescu. El folosește un lanț întreg de asemenea derivate, mai toate infinitive lungi substantivizate:

**Dezîngerirea și dezariparea
 dezmoștenirea și dezesperarea,
 desperecherea și tu –
 ah, cât mă faceți să plâng.**

(N. Stănescu, *Dezîngerirea* în vol. **Măreția frigului**, p. 111).

Sau, la T. Arghezi:

Avea și mătușa o fată

Dezpieptănată.

(**Versuri**, vol. I, București, E.P.L., 1966, p. 110).

O parte din verbe și substantive verbale neobișnuite sunt derivate cu prefixul *în-* (care înaintea lui *b* și *p*, devine *îm-*):

De mă-narbori peste ale pământului meniri

.....
Să mă-narbori tot mai sus, să mă învolt.

(G. Murnu, **Poeme**, p. 81 și 196).

Sau: *în* + *crin* = *încrina* (a oferi puritate):

...candoare ce se-ncrină

.....
Ca de petale ce se-ncrină.

(**Idem, ibidem**, p. 63 și 121).

Exemplele prezentate, la care am putea adăuga multe altele, dovedesc, fără putință de tăgadă, multiplele posibilități de îmbogățire a limbii, în general, și a limbajului poetic, în special.

Ana BANTOȘ

ROSTIREA DE SINE

Aflată la a patra carte și în perspectiva unui doctorat în teatologie, după ce a absolvit două facultăți, Steliana Grama (volume publicate: **Tratat de tanatofobie**, București, 1996; **Rezervația de meteoriți**, Chișinău, 1998; **Pubela din Calea Lactee**, Timișoara, 2001; **Surogat de iluzii**, Timișoara, 2003) se manifestă plener la această oră ca o poetă antrenată în realitățile literare de la noi ce tind tot mai mult să se „desprovincializeze”. Evident, astăzi când termeni și fenomene sunt atinse de criza pe care o parcurge nu doar o societate dintr-o țară anume, ci și o lume întregă, însăși noțiunea de „provincie” a devenit oscilantă, așa încât discuțiile cu privire la „tradiționalismul” asociat cu „provincialismul”, în raport cu „modernismul” riscă să compară depășite. Oare nu fobia de provincialism, cel puțin la noi, este cea care determină fuga personajului literar de sine însuși? Consider că „desprovincializarea” începe tocmai odată cu depășirea fobiei de tradiționalism și de provincialism.

Poezia Stelianeii Grama se înscrie în sfera unor căutări scutite de frustrări cauzate de dicotomii de felul celei amintite mai sus. Sau, mai curând, autoarea le înfruntă cu un calm justificat, însușindu-și, iată, în recentul volum (**Surogat de iluzii**), un exercițiu asiduu de exprimare probat și în poezia cu forma fixă, înscriindu-se astfel pe o linie promovată cu mult talent de către Arcadie Suceveanu și Ion Hadârcă, poeți angajați, deopotrivă, și în procesul de modernizare a peisajului literar de la noi. Receptiv și deschis spre un spectru foarte amplu al valorilor universale, personajul liric din poezia tinerei autoare depășește cadrul efuziunilor lirice sentimentale: „Împrumută-mi pe-o oră conspectul / Unui secol de fericire, / Când îmi ești Mai Mult Ca Iubirea / Și îmi pari Mai Mult Ca Perfectul! // Azi îmi iartă, și mâine, defectul / Când te văd, de-a mă pierde cu firea, / Ca și veșnica mea zăpăcire – / Sunt, în lumea pe roți, imperfectul // Ce visez la Mai Mult Ca Iubirea...” (*Mai Mult Ca Iubirea*). La prima vedere din aceste versuri se desprinde un mod teoretic de a cunoaște iubirea care amintește oarecum de versurile de început ale lui Nicolae Dabija, poetul adolescent care învăța, la rândul-i, iubirea din cărți. De precizat că în cazul generației „ochiului al treilea”, în care se includeau Nicolae Dabija, Vasile Romanciuc, Leonida Lari, Ion Hadârcă, Arcadie Suceveanu, Leo Butnaru, Iulian Filip, starea de iubire luată din cărți se conjuga altfel cu timpurile, căci și timpurile erau altele. Dincolo de această primă impresie, versurile Stelianeii Grama se vor citite în alt mod, deoarece poeta care vine la trei decenii după debutul amintitei generații e și firesc să aibă acum deschise în față alte orizonturi literare. Lucrul acesta se citește chiar din titlul recentului volum de rondeluri. **Surogatul de iluzii** ține de un domeniu frecventat intens de la Samuel Beckett încoace. Să faci ontologia unei lumi care

decade sub ochii noștri nu e atât de simplu, îndeosebi în contextul cultural românesc din Basarabia. Recursul tinerei autoare la rigorile formei fixe este favorabilă strunirii discursului poetic și exercițiului de expresie artistică iscate dintr-o sete nestăvilită de a se rosti pe sine. În general, poezia ca rostire de sine are conotații aparte în Basarabia. De altfel, adevărul acesta reiese cu claritate din creația lui Ion Vatamanu, poetul cu gura spuzită de cuvinte, sau a lui Mihail Ion Cibotaru, autorul volumului **Noi, picătura de sânge**, care spune lucrurilor pe nume: „Ale, gura mult prea-ndoielnică, înfricoșată, mușta mea gură, și inima!”. Astfel, fenomenul rostirii (inclusiv a celei poetice) a fost condiționat de lepădarea de spaime. În acest context marcat de consecințe se înscrie și poezia tinerei Steliana Grama. De aici însă nu reiese că versurile sale sunt străine de înțelesurile moderne ale conceptului de poezie, chiar dacă pentru „plimbarea” prin cultura universală, de la antichitate până la peisajul relativ recent, autoarea își alege un „vehicul” nu dintre cele ultramoderne. Dar și unei domnișoare din secolul al XXI-lea îi stă bine în faeton. Autoarei noastre îi plac personajele cu rezonanță, îi plac cuvintele sonore („superbă ca o gladiolă”), expresiile care dau o anumită strălucire parnasiană rostirii poetice. Jocul expresiei este de o eleganță pe care o aflăm la confluența dintre feminitate și grația divină cu care sunt dăruți copiii. Optimismul funciar pare că absoarbe umbrele într-o expresie artistică ale cărei taine sunt stăpânite cu destulă putere, însă, în același timp, universul este survolat de „păsări înghețând în al lor zbor”. „Modernitatea” poeziei Steliane Grama trebuie citită chiar în felul cum își raportează sentimentele la o întreagă galerie de personaje, de la cele antice: Odiseu, Euridice, Heracles, Penelopa, Medea, Oedip, Antigona, Clitemnestra, Ariadna, Iason la cele medievale: Don Quijote, Dulcinea, Hamlet, Ofelia și până la cele din folclorul autohton: Făt Frumos, Ileana Cosânzeana, Cenușăreasa, Manole, Ana. Se desprinde de aici înclinația autoarei nu atât (sau nu doar) către valorile universale, cât și spre o lectură intelectualizată a sentimentelor, un anumit fel al personajului liric de a se detașa de propriul eu. „Vizitatorii” eului poetic se adună concentric în jurul unui „nucleu” vechi de când lumea: iubirea. Deosebirea, în acest caz, constă în disperarea cu care e căutat sentimentul în numele nevoii de maturizare: „Numai iubind te poți simți adultă cu adevărat”. Un decalaj între vârsta biologică și cea spirituală pune stăpânire pe acest univers ce riscă să se destrame sub imperiul disperării gata să scape de sub control. E disperarea cu care este căutată împlinirea condiției umane, sentiment ce constituie, în fond, mobilul artei. Miracolul se desprinde din capacitatea autoarei de a-și însuși degajat, fără să renunțe la sinceritatea-i funciară, un mecanism al gândirii postmoderne. Pe acesta personajul din poezia Steliane Grama și-l supune cu grație de copil cuminte ce se joacă în plină zi, sub ochii Demiurgului, cu fulgerele poeziei pe care le împarte generos celor din jur, îndemnându-i parcă: „Veniți de luați lumină!”. ...Dacă aveți puterea de a vă încrede în poezie.

Steliana GRAMA

UN SINGUR DUMNEZEU – IUBIREA...

Cunosc un singur *Dumnezeu* – iubirea
 Și alte zeități pe lume nu-s –
 De-o suliță de-a Ei m-aș vrea răpus
 Spre a cunoaște, astfel, mântuirea.

Iau foc la al destinului apus
 Ca și la-ntâia mea neprihănire...
 Ce poate fi pe lume mai presus
 Decât supremul *Dumnezeu* – iubirea?

Candid și plin de patimi, sunt dispus
 Să cred că tocmai asta mi-i menirea:
 De-a-i fi într-o continuă slujire
 Cât sângele îmi arde, nesupus,

Și să mă las, la nesfârșit, sedus
 De fiecare șoptă de iubire.

ȘI-AȘ ÎNCĂLȚA OPINCI DE FIER...

Și-aș încălța opinci de fier
 Și m-aș porni prin lumea toată
 Ca să te caut și să-ți cer
 Iubirea ta nevinovată.

Atât de sincer și stingher,
 Mi-i viața-ntreagă o erată
 Și-aș încălța opinci de fier
 Și m-aș porni prin lumea toată.

Prin ce coclauri sau ungher
 De pe pământ, din lad sau Cer
 Te-ascunzi? Te voi găsi vreodată?

Cu ultime puteri, mai sper
 Și-aș încălța opinci de fier
 Și m-aș porni prin lumea toată...

SĂ NU MĂ-NDRĂGOSTESC LA NEBUNIE...

Eu nu mă tem de moarte, dar mă tem
 Să nu mă-ndrăgostesc la nebunie
 De ochii tăi sublimi ca un poem
 Ce îmi provoacă nopți de insomnie!

Agonizând, vocalele îmi gem
Ca-n cel mai vechi și tragic recviem
Și, asistând la trista liturghie,
Consoanele-au intrat în letargie.

Tu-mi vei rămâne idolul suprem,
Chiar dacă-n veacu-acest de erezie
Mă-ntreb iubirea dacă-i un blestem
Sau dacă e, din contra, utopie...

Și tremur tot, și încă mă mai tem
Să nu mă-ndrăgostesc la nebunie.

IUBIREA TA E CA UN ANALGETIC...

Iubirea ta e ca un analgetic
Ce îmi alină suferința grea –
Tu ai pătruns în carnea mea, genetic,
Chiar soarele-nainte de-a-l vedea.

Și te iubesc, cum numai un eretic
În locul zeității ar putea
Să te iubească, gingaș și bezmetic,
Neantizându-se-n privirea ta.

Prin ce parfum, prin ce fluid magnetic
Sau farmece ce le percep de-abia,
M-atragi în crucea nopții, că deja,
Involuntar, eu redevin patetic

Și-ți jur ceva, romantic și poetic,
Și iar încep să te sărut, frenetic?

SOLILOCUL CRUCIATULUI ÎNDRĂGOSTIT

Și nu conta că nu am nici un sfânt
Și mor deloc eroid, ci prostește –
Se prăbușesc biserici în Bizanț –
Doar cea din mine încă dăinuiește.

Ești unica-mi Biserică, și-n lanț
Nu sunt acel ce deznădăjduiește,
Chiar dacă nu mi-a mai rămas un sfânt
Și mor deloc eroid, ci prostește.

Prințesa mea, nu-ți fie cu deșanț:
Chiar când mi-or azvârli cadavru-n șanț,
Sărmanu-mi suflet care te iubește
Și de-al tău drag atâta pătimește,

Nu va pleca la Ceruri – pământește
Va fi o umbră ce te ocrotește...

CAVALER AL CAUZEI PIERDUTE

Sunt cavalerul cauzei pierdute,
Dar pentru care gata sunt să lupt
Pân' paloșu-mi va fi în două rupt
În țări exotice, necunoscute.

Pân' voi cădea-n prăpăstii neștiute
Din vârful muntelui cel mai abrupt,
Sunt cavalerul cauzei pierdute,
Dar pentru care, de când sunt, mă lupt...

Și aș lupta mereu, neîntrerupt,
Cu forțele barbarilor, temute,
Și cu obstacole neprevăzute,
Și cu primejdii multe – zeci și sute –

Doar la întoarcere să mă sărute
Acea, de dragul căreia eu lupt.

MĂ CĂȚĂRAM PE VECHIUL CONTRAFORT...

Mă cățăram atunci, nici viu, nici mort,
Pe greabănul acestui contrafort
Să mă strecor la tine în chilie
Cu-aromitoare flori de iasomie.

Aș face orice gest de nebunie
Și aș depune orișice efort
Să trec de zidul anticului fort
Și să pătrund la tine în chilie!
Când urlă pe sub geamuri vijelia
Și somn nu am, și ora e târzie,
Și solitudinea n-o mai suport,

Aș vrea să urc bătrânul contrafort
Și să pătrund la tine în chilie,
Să-mi dărui iarăși sărutări o mie!

ÎN OCHII TĂI CA FLOAREA CEA DE IN...

În ochii tăi ca floarea cea de in
Eu îmi citesc întregul meu destin
Cu mii de zboruri și de prăbușiri
În zbuciumul aceleiași iubiri.

Și dup-atâtea zeci de rătăciri,
Ca pe miracolul *Bunei Vestiri*,
Eu îmi citesc întregul meu destin
În ochii tăi ca floarea cea de in.

Ce dor mi-i de albastrele-ți priviri!
Nu intuiești, cu haru-ți sibilin,

Că-mi trebuie atâta de puțin
Spre-a mă simți realizat deplin:

Doar ochii tăi ca floarea cea de in
În care-i scris întregul meu destin...

CHIAR DACĂ NE-AM ÎNTOARCE-N EVUL MEDIU...

Și chiar de ne-am întoarce-n *Evul Mediu*,
Te voi iubi la fel de pățimaș
Și voi găsi, domniță, vreun remediu
De a-ți trimite zilnic un răvaș.

Chiar de cândva întregul tău oraș
Va fi supus prelungului asediu,
Eu voi trimite către-al tău lăcaș
Hulubi de poștă, ca în *Evul Mediu*.

Francez, yankeu sau ultim papuaș,
N-o să-mi permit nicicând să fiu un laș,
Ci, petulant și chiar sinucigaș,
Am să m-avânt în focul uriaș

Să te salvez de orișice vrăjmaș,
Chiar dacă am trăi în *Evul Mediu*...

ÎN LUMEA MEA SUBPĂMÂNTEANĂ...

Dacă-ntr-adevăr îți sunt pe plac,
Fata mea cea fără de prihană,
Te invit în sufletu-mi buimac
Ca în *Lumea cea Subpământeană*.

Nici un ins din specia umană
N-a trecut pe-aici de-aproape-un veac...
Ce-ai pierdut în sufletu-mi buimac
Și în *Lumea mea Subpământeană*?

Crezi că încă poți găsi vreun leac
Pentru veșnic sângerânda-mi rană?
Poate e mai bine ca să tac,
Dar e prea târziu și ce să fac

Să te scot din sufletu-mi buimac
Și din *Lumea mea Subpământeană*?

MI-I INIMA CASTEL MEDIEVAL...

Mi-i inima castel medieval
De-o mie de fantome bântuit
Și nu mai știu deja – paradoxal! –
Pe cine cât de tare am iubit.

Câți feți-frumoși, 'n armură și pe cal,
 Intrat-au în alcovu-mi tăinuit
 Și câți mi-au dedicat un madrigal,
 Și câți – în crucea nopții – m-au vrăjit!

Și câți, îndrăgostindu-se fatal
 De-al meu sărut, de patu-mi liliac,
 Iubirea cea de vis mi-au dăruit
 Și-n preajma-mi veșnicii au zăbovit...

Mi-i inima castel medieval
 De-o mie de fantome bântuit.

DE-AI SĂ MĂ CHEMI LA CERURI...

De-ai să mă chemi la *Ceruri*, am să vin
 Cu un rucsac de aripi în spinare,
 Să poți să levitezi câte puțin
 Peste pământ, când vișinii-s în floare.

Și pentru că – ce magică-ntâmplare! –
 Tu mi-ai schimbat întregul meu destin,
 De-ai să mă chemi în *Iad*, tot am să vin
 Să te salvez când nu-i nici o salvare.
 Mă simt atât de singur și străin,
 Că *Moartea* cu veșmântu-i ebenin
 Îmi pare-acum o binecuvântare

Și-mi cer iertare de la fiecare,
 Ca-n clipa-n care-ai să mă chemi, să vin
 La tine, într-a ta însingurare...

SUNT IARBĂ...

Străin în veacu-acesta și străin
 În carnea ta, mai fragedă ca iarba,
 Când ceața-n zori începe să m-absoarbă,
 Mă-ntreb, de ce aici mă mai rețin;

Ce am pierdut în glasul tău divin
 Ce-mi face-n vene sângele să-mi fiarbă,
 Când eu până și ierbii-i par străin
 Și știm cât de cuminte este iarba...

În mine crești, puțin câte puțin,
 Te-ncolăcești în jurul coapsei, lin,
 Mi te-ncâlcești în plete și în barbă
 Și iarăși cad în dulcele leșin,

Dar nu-mi mai par acum deloc străin –
 Sunt ceea ce ai fost și tu – sunt iarbă...

Constantin ȘCHIOPU

REPERE TEORETICO-LITERARE ȘI METODICE ALE STUDIERII / RECEPTĂRII OPERELOR DRAMATICE

Interpretarea operei literare la lecțiile de literatură implică, pe de o parte, realizarea ei cât mai completă, pentru ca valențele artistice ale textului să apară în toată amploarea, frumusețea și particularitățile lui, iar, pe de altă parte, – respectarea unor cerințe metodologice și metodice impuse, în primul rând, de natura operei literare. În cazul studierii / receptării unei opere dramatice cerințele acestea sunt stringente, fiind dictate de particularitățile definitorii ale genului. Or, după o definiție lansată de H. Markiewics, „textul dramatic este plurisubiectiv, în el se manifestă funcțiile referențială și volițională, însoțite de participarea, de obicei puternică, a funcției emotive și diferențiative”. Având drept scop „reprezentarea acțiunilor și condițiilor umane” (Hegel), opera dramatică face să vorbească personajul în acțiune. „Ceea ce vedem înaintea noastră, sublinia Hegel, sunt țeluri individualizate sub formă de caractere și de situații încrucișate, care se determină reciproc, fiecare caracter și fiecare situație căutând să se afirme, să se așeze în rândul întâi până ce toată această situație duce la potolirea finală.”

De reținut deci că stilul scenic are doi piloni principali de susținere: *personajul* („o aparență creată prin manifestarea unei funcții” – Silviu Anghelescu), care în discursul dramatic se caracterizează printr-o foarte

puternică tensiune și concentrare a stărilor sufletești, a sentimentelor (Manole, din „Meșterul Manole” de Lucian Blaga, trăiește un profund conflict psihologic, pentru dânsul existența fiind o răstignire între lumină și întuneric) și *dialogul*, ca mod dominant de comunicare a universului imaginar, creat de autor (în discursul reprezentativ-dramatic dialogul implică de asemenea o substanță conflictuală, o acută dialectică interioară).

Privită din aceste două perspective, a personajului și a dialogului, receptarea operelor dramatice la lecțiile de literatură ar putea decurge după următorul algoritm:

a) analiza acțiunii, care se caracterizează prin prezența unui agent (actor uman ori antropomorf);

b) caracterizarea personajului ca participant la acțiune;

c) analiza discursului (a procedeelelor prin care se relatează evenimentele, întâmplările).

Așadar, o primă sarcină pe care trebuie să o soluționeze profesorul împreună cu elevii în procesul studierii / receptării operelor dramatice ține de analiza acțiunii. După Constantin Parfene, aceasta ar include:

a) analiza evenimentelor (se va scoate în evidență dacă evenimentele din operă sunt inventate ori povestite de alții, reale ori deformate, retrospective ori prospective, din domeniul științei, familiei, istoriei etc.);

b) analiza faptelor (se va deduce dacă faptele personajelor rezultă din ciocnirea a două destine, caractere, stări sufletești, dacă ele se desfășoară rapid, lent, neașteptat etc.);

c) analiza unităților de acțiune, loc, timp (se va stabili dacă în opera dramatică sunt prezente una sau mai multe acțiuni, dacă acestea sunt paralele ori intercalate, dacă există o unitate de timp: ordine cronologică, acronie, anticipație, retrospectie etc.).

Având la îndemână aceste repere teoretico-literare, profesorul va putea lesne formula obiectivele

operaționale ale studierii / receptării textului dramatic, printre acestea înscriindu-se și următoarele:

O₁: să determine natura evenimentului din piesă, relația lui cu realitatea propriu-zisă;

O₂: să releve tipul de acțiune sub raport calitativ (rapidă, lentă etc.) și să argumenteze importanța acesteia în text;

O₃: să determine și să argumenteze perspectiva temporală adoptată de autorul operei.

Tehnicile de lucru utilizate în vederea realizării obiectivelor operaționale în cauză pot fi diverse. Remarcăm doar câteva dintre ele:

a) *Exercițiul de identificare*: „Identificați în piesă o serie de situații definitorii pentru drama personajului Manole („Meșterul Manole” de L. Blaga) și pentru cadrul în care se desfășoară această dramă (surparea zidurilor, impunerea unei jertfe omezești, zidirea Mirei ș.a.)”.

b) *Exercițiul de reconstituire cu caracter de problemă*: „Aranjați întâmplările conform ordinii în care apar ele în dramă. Determinați dacă ele decurg cronologic ori acronic:

- Manole o construiește pe Mira în zidul mănăstirii;

- Starețul Bogumil îi dă lui Manole soluția: jertfa umană;

- Manole, ajuns la capătul puterilor, meditează asupra forțelor care-i dăărăază zidurile;

- Manole se aruncă de pe turnul bisericii;

- Meșterii fac cerc în jurul lui Manole și al Mirei, constrângându-i să accepte jertfa.

c) *Experimentul de gândire*:

- „Schimbați ordinea descrierii faptelor / întâmplărilor în operă în așa fel încât să nu se mai respecte principiul adoptat de dramaturg (cronologic, acronic). Ce modificări ar suferi în acest caz acțiunea?

- Ce modificări ați face în finalul piesei, dacă vi s-ar oferi acest drept? Cum motivați?”

d) *Întrebarea-problemă cu variante de soluții*: „Care dintre procedeele de extensiune ori de dilatare a timpului, enumerate mai jos, au fost utilizate de dramaturg în piesă? Alegeți varianta optimă și argumentați-o:

de dilatare

- digresiunea lirică;
- retrospectiva;
- laitmotivul;
- refrenul ș.a.

de comprimare

- elipsa;
- rezumatul;
- eliminarea elementelor neesențiale ș.a.”

Un șir de obiective, care urmează a fi soluționate în procesul interpretării operei dramatice, țin de caracterizarea personajului literar. Ceea ce se cuvine de reținut este faptul că personajele literare, într-o operă dramatică, sunt adevărate arhetipuri (Constantin Parfene). Ținând cont de această afirmație, profesorul va antrena elevii în diverse activități de cercetare, în procesul cărora ei vor stabili în ce măsură personajul corespunde arhetipului și ce trăsături inexistente în model îi atribuie dramaturgul personajului său. Aceste probleme pot fi rezolvate mai ușor propunându-li-se elevilor:

a) să descrie mai întâi, conform înțelegerii proprii, tipul uman al demagogului / snobului, artistului însetat de absolut etc. (comportament, trăsături de caracter, profil psihologic, nume etc.);

b) să compare tipul uman creat de ei cu personajul operei literare, formulând concluziile de rigoare;

c) să demonstreze cu argumente din text că personajul literar întru-chipează aceleași trăsături umane și atitudini existențiale ca și modelul după care a fost creat;

d) să releve trăsăturile personajului, inexistente în model, argumentând intenția autorului de a i le atribui.

În același context al caracterizării personajelor, elevii vor deduce

că unul dintre principalele mijloace de realizare a acestora, vizavi de onomastică, ierarhie socială, profil psihologic etc., este dialogul, constituit din replici ca unități esențiale de discurs. Prin comentarii concrete vor fi scoase în evidență diverse tipuri de replici (agramată, illogică, ambiguă, cu subtext, sentențioasă, metaforică, joc de cuvinte etc.), profundele lor semnificații, strânsa legătură între tipul de replică și natura personajului.

Analizând, de exemplu, replicile lui Manole (piesa „Meșterul Manole” de L. Blaga) adresate Mirei înainte ca femeia să fie închisă în zid („Tu început și sfârșit, tu totul”, „De-atâtea ori ai fost căprioară neagră când suiai drumul la noi. De-atâtea ori ai fost izvor de munte când coborai la noi. Acum ești aici încă o dată: nici căprioară, nici izvor, ci altar. Altar viu între blestemul care ne-a prigonit și jurământul care l-am învins”), elevii, mai întâi, vor determina și vor argumenta natura lor metaforică, iar ulterior le vor raporta la formula creștină prin care e numit Dumnezeu (prima replică) și la semnificațiile simbolice ale altarului (replica a doua).

În cazul analizei unor replici agramate din care se constituie dialogul în piesa „O scrisoare pierdută” de I. L. Caragiale, elevii vor observa că toate manifestările de limbaj – pronunția greșită, lipsa de proprietate a termenilor, încălcarea regulilor gramaticii, nonsensul, construcțiile prolixе etc. – scot în evidență tipul uman pe care-l reprezintă personajul. Este important să se ajungă la concluzia

că „dicția așa-zisă dramatică este expresia unei autorefectări specifice a eului creator” (C. Parfene), că „specificitatea acestui tip de autorefecție constă în capacitatea de transpunere a acestui eu creator în întreaga sferă a conflictelor umane” (A. Marino).

Nu vor fi neglijați, în acest context, nici indicii parantetici cu privire la atitudinea, gesturile, stările sufletești, mișcărilor, vestimentația personajelor, la spațiul și timpul scenic, la circumstanțele în care se desfășoară acțiunea. Concentrarea atenției elevilor asupra acestora le va ajuta să înțeleagă că textul din paranteză nu-i o simplă indicație de regie, ci un demers interpretativ din partea autorului, vizând personajul, că prin remarcile sale el compensează lipsa naratorului, își trădează prezența în operă, își exprimă un punct de vedere, accentuând deci că naratorul / autorul știe tot atât cât și personajul.

Așadar, într-o analiză școlară a pieselor de teatru vor fi identificate elementele lor caracteristice, evident, în funcție de obiectivele de referință stipulate de curriculum. Cât privește etapele de valorificare a textului dramatic, ele sunt aceleași ca și în cadrul studierii operelor epice. Printre procedeele de lucru utilizate, pe lângă cele menționate pe parcurs, remarcăm și următoarele: lectura pe roluri a unui fragment, presupunerea prin termeni, studiul de caz, înscenarea unui act / episod, exercițiul de reconstituire a unei replici etc.

Reținem în concluzie că metodologia receptării operelor dramatice în școală se va constitui totuși într-o strategie didactică flexibilă.

Ioana AXENTI

ROLUL LECTURII ÎN PROCESUL DE EDUCARE A ELEVILOR

Existența concepției materialiste despre lume și viață care mai persistă încă și astăzi a sugrumat din sufletele oamenilor tot ce este mai de preț. Astfel, cinstea, demnitatea, sinceritatea, iubirea, dragostea, adevărul, mărinimia, modestia etc. devin calități rare față de ispita superficialității, excesului, lipsei elementului pudic, lipsei unui ideal etc. În aceste împrejurări, se impune o refacere fundamentală a sistemului educațional. Toți acei care sunt sufletul școlii și văd în tinerii de mâine viitorul națiunii trebuie să conștientizeze necesitatea acestui lucru. Și, în primul rând, noi, învățătorii. De aceea e necesar să ne gândim mai serios la formarea deprinderilor bune care să devină pentru generația tânără norme de conduită în viață. Problema în cauză a fost elucidată de către pedagogi și în perioada anilor 1918-1940. Astfel, I.G. Cârlan, cunoscut autor în perioada interbelică, menționa: „Cele trei lucruri principale cu care trebuie să rămână un absolvent al școlii primare: socotitul, scrisul și cititul trebuie cultivate cu cel mai mare interes. Va uita un absolvent al școlii primare gramatica, istoria etc., dar a uita aceste trei lucruri nu-i este iertat nici lui, nici școlii pe care a absolvit-o. Cititul, în special, trebuie cultivat până la a fi o necesitate pentru copil și pentru adultul care a urmat câțiva ani școala primară”¹.

Din înseși cărțile de citire ale elevilor trebuie trase învățăminte cu conținut moral. În acest context

merită a se ține cont de sfaturile pedagogului A. Băcăianu din Chirutnea, Cahul: „Învățătorul nu trebuie să se mărginească la predarea materiei prevăzute de programa analitică... Învățătorul trebuie să trezească în copil dragoste și imbold către lectură, care să-i servească și după ieșirea din școală. Lectura îi va servi un stimulent în dezvoltarea de mai târziu ca distracție, ca plăcere în viața lor uniformă de la sat, reacționând totodată împotriva beției, lăncezelii, urâtului”².

Despre necesitatea cultivării elevului cititor la etapa contemporană își expune concepțiile și VI. Pâslaru, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar: „Activitatea elevului cititor, pentru a face din subiectul său o personalitate cu capacități nelimitate de exprimare a eu-lui în cele trei sfere principale ale lumii: Natura, Societatea, Omul, trebuie să comporte esențele acestora în forme artistice-estetice, deoarece însăși literatura artistică le sintetizează, realizându-și una dintre funcțiile sale principale. Elevul cititor nu este doar un subiect pasiv, situat în afara literaturii, asupra căruia se acționează prin intermediul valorilor etic-estetice ale operelor literare, ci chiar un component principal al literaturii, căci valoarea artistică și cea estetică apar din interacțiunea imaginilor codificate în textul operei literare și întreaga valoare umană a elevului cititor...”³.

Pornind de la cele expuse, ne convingem încă o dată de importanța cultivării elevului cititor. Este regretabil faptul, dar la ora actuală elevii fac foarte puțină lectură și chiar nu au atracție pentru citit. Aceasta, se pare, este consecința faptului că în școli se acordă prea puțină atenție cultivării interesului pentru carte, formării deprinderii de a citi, necesității lecturii.

În contextul celor expuse găsim de cuviință să elucidăm în continuare concepția și experiența unor pedagogi cu privire la tehnologia didactică

utilizată în școala din Basarabia, în perioada interbelică, experiență care se impunea cu insistență pentru obținerea eficienței în procesul de implementare a metodei lecturii în școală. Un alt autor, G.G. Antonescu, avea să menționeze: „Astăzi nu ne mai mulțumim cu școala care încearcă spiritul elevilor cu un capital cât mai mare de cunoștințe, ci pretindem la o școală care să formeze caractere și să prepare pe elevi pentru viață. Astăzi valorăm mai mult procentele ce dă acel capital, decât capitalul însuși”⁴.

Dintre mijloacele care erau preconizate pentru cultivarea lecturii în școala interbelică se numărau: înființarea de biblioteci pe lângă fiecare școală, chiar și în fiecare clasă, șezători de seară, mai ales în zilele de sărbători, prime în cărți, sărbătoarea cărții, cărți date spre lectură copiilor acasă, introducerea în orarul săptămânal a unei ore de lectură. În acest sens „Ministerul Instrucțiunii Publice cu ord. nr. 163307/931, hotărâse ca o oră de gramatică de la clasele II, III, IV să fie înlocuite săptămânal obligatoriu cu lecții și povestiri din literatura copilului”⁵.

Introducerea orei de lectură era binevenită prin faptul că dezvolta

Sighișoara. Turn de cetate

gustul pentru o anumită literatură și dragostea de carte; trezea elevului interes și pentru celelalte obiecte de învățământ, dându-i posibilitatea chiar de a le aprofunda; fiind deprins cu lectura, va privi ca ceva necesar citirea unui ziar sau a unei reviste, fiind astfel cunoscător al problemelor cu care se frământă omenirea; lectura contribuie esențial la educația și formarea experienței, întrucât faptele și întâmplările citite vor fi analizate, etc.

Comentariile pe marginea lecturilor trebuiau făcute lejer, nu forțat,

și numaidecât tot ce era mai necesar. În legătură cu aceasta Izabela Sadoveanu zicea: „Să nu uite nici dascălii, nici părinții că un copil își capătă experiența vieții și educația pe trei căi: instrucția verbală, observația personală și lectura. Din aceste trei, nu știu dacă nu putem socoti lectura ca aceea care îngăduie copilului să capete numărul cel mai mare de cunoștințe pe calea cea mai scurtă...”⁶.

Ora de lectură era considerată și ca un mijloc foarte bun de recreație; se crea posibilitatea de a forma deprinderea de a citi începând cu cea mai fragedă vârstă, desigur pedagogii avertizau asupra faptului ca elevului să nu-i cadă în mâini cărți care l-ar fi influențat negativ. O lecție de lectură bine organizată constituie și un mijloc eficace de a stabili o legătură de încredere și atracție între elev și învățător. O poveste, o glumă, o ghicitoare în ora de lectură cucerește și pe copiii cei mai indiferenți. În acest context putem aduce drept argument afirmația pedagogului A. Gândea că „literatura populară abundă în zicale, anecdote, glume care de care mai cu duh: *La un car de învățătură trebuie și un dram de minte; Poartă condeiul la ureche ca să-i zicem logofete; Decât un sac de carte și o mână de minte, mai bine o mână de carte și un sac de minte; E mai bine a ști puține și bine; Nu câte știi, ci cum le știi*”⁷.

Operele literare alese reușit pentru lectură cultivă la elevi prietenia, dragostea de școală și viață. Ele constituie și un izvor de cunoștințe în toate domeniile, fiindcă un copil care a căpătat deprinderea lecturii va citi peste ani nu numai cărți de povești, distractive, dar și lucrări științifice, despre gospodărie, agricultură etc. În materiile de educație, prin intermediul lecturii, vom dezvolta anumite sentimente, imaginația, educația morală, iubirea de țară, de părinți, de bătrâni, semenii, adulții etc.

În scopul dezvoltării gustului pentru lectură se recomandă ca, pe

lângă cartea de citire, să se folosească reviste sau cărți destinate copiilor.

Pentru orele de lectură e binevenită citirea povestirilor, poveștilor, ghicitorilor, organizarea jocurilor mintale, lucrări distractive etc.

Pentru a cunoaște bine preferințele copiilor la diferite vârste, pedagogul trebuie să cerceteze interesul acestora. Se recomandă, în special, ca lectura să înceapă cu basme fantastice distractive și cu povestiri hazlii din viața personajelor comice (Păcălă, Tândală, Țândărică etc.), apoi se va trece la mituri, legende etc.

În concluzie, ținem să subliniem că, numai pătrunzându-ne de aceste adevăruri și căutând pe orice cale să formăm elevilor deprinderea de a citi, vom evita situațiile în care discipolii noștri, după ce termină școala, uită de carte și rămân pasionați doar de tehnica modernă, televizor, computer ș.a.

NOTE

¹ I.G. Cârlan, **Ora de lectură // Școala Basarabeană**, Chișinău, 1936, nr. 2, p. 17.

² A. Băcăianu, **Rolul învățătorului de la sat // Năzuința**, Cahul, 1935, nr. 4-5, p. 15.

³ Vi. Pâslaru, **Principiul pozitiv al educației**, Chișinău, 2003, p. 230.

⁴ T. Știrbu, **Reorganizarea învățământului profesional // Viața Basarabiei**, Chișinău, 1934, nr. 1, p. 33.

⁵ I.G. Cârlan, **ibidem**, p. 18.

⁶ **ibidem**, p. 19.

⁷ Andrei Gândea, **Din pedagogia bătrânilor noștri // Școala Basarabeană**, Chișinău, 1919, nr. 1, p. 52-53.

Nicolae CORLĂTEANU

POET AL ÎNTREGII ROMANITĂȚI

Caracterizându-l drept „rege al poeziei”, Mihai Eminescu avea în vedere că încă începuturile activității literare ale lui Vasile Alecsandri erau strâns legate de cele ale geniului popular sub toate aspectele. Alături de C. Negruzzi, Al. Donici, M. Kogălniceanu în Moldova, I. H. Rădulescu în Muntenia, G. Barițiu în Transilvania, V. Alecsandri a pus bazele limbii literare și ale literaturii naționale românești moderne.

B. P. Hasdeu îl considera pe V. Alecsandri drept „reprezentantul cel mai puternic, cel mai complet al gândirii și simțirii românești. El a cântat toate dorințele, el a plâns toate nevoile și necazurile românimii, el și-a îmbărbătat neamul. În mintea lui întregă n-a fost loc pentru nimic ce n-a fost specific românesc și în talentul lui nici o pornire, care să nu fi fost specific românească”. În concluzie, B. P. Hasdeu considera că V. Alecsandri a fost „gloria indiscutabilă a literaturii românești”. Întreaga sa producție literară (poezie, dramaturgie, proză), realizată în secolul în care a trăit, a fost fructificată în veacul următor, ajungând în toată complexitatea ei până în cel de-al XXI-lea secol, bardul de la Mircești rămânând un scriitor a cărui operă vede lumina tiparului în diverse publicații, culegeri, volume editate și în ziua de astăzi în România, Republica Moldova, în alte țări.

În cele ce urmează aș dori să mă opresc la unele date, poate mai puțin cunoscute, din viața și activitatea autorului, anume la atribuirea, în 1878, lui V. Alecsandri a titlului de laureat al „Jocurilor floreale” ale felibrilor. În limba provensală – vorbită

în sudul Franței – *félibre* se numește poetul sau prozatorul de limbă d’oc. În anul 1854 a luat ființă în Provence o școală literară numită Félibrige, având scopul de a restaura limba și tradițiile provensale și ale altor dialecte ale limbii d’oc. Inițiatorii acestei mișcări au fost scriitorii Frédéric Mistral (născut în localitatea Maillane la 8 septembrie 1830, decedat la 20 martie 1914) și Joseph Roumanille [născut la Saint Remy (Bouches du Rhône) în 1818, decedat în 1891]. Alți membri ai școlii Félibrige au fost: Louis Roumieux, Gabriel Azais, Bonaparte-Wise, Camille Lafargue ș.a.

La 13 mai 1878, V. Alecsandri a primit telegrama filologului francez Alphonce Roqueferrier (secretarul Societății pentru studierea limbilor romanice), în care i se comunica despre premiarea „Cântecului gintei latine”. Era un prilej de mulțumire și mândrie personală, un eveniment benefic pentru imaginea Patriei sale și cu rezonanță în întreaga romanitate orientală.

De mai multe decenii V. Alecsandri era strâns legat de mișcarea felibrilor. Încă în 1839 el vizitase Lyonul și Marsilia. Șapte ani mai târziu făcuse o călătorie cu vaporul pe râul Rhône, oprindu-se în orașul Avignon, unde vizitase Chateau de Papes (sediul papalității între 1309-1377). În 1849 trecuse prin Provence, oprindu-se în orașul Arles cu vestitele arene romane. În 1853 vizitase mai multe orașe din sudul Franței (Biarritz, Toulouse, Montpellier, Nâmes, Arles, Marsilia). (Vezi revista *Reflets méditerranéens* – Avignon, nr. 46 din 1946, studiul: „Le poète V. Alecsandri” de El. Rădulescu-Pogoneanu și G. C. Niculescu.)

La 22 mai 1878, în orașul Montpellier din sudul Franței, la „Jocurile floreale” a avut loc o mare sărbătoare populară, la care au participat peste 60.000 de spectatori, în cinstea atribuirii lui V. Alecsandri a titlului de laureat al celei de a doua ediții a jocurilor (prima ediție a fost în 1875). Orchestra a interpretat o arie

românească, iar un cor de peste 200 de persoane – melodia „Cântecului gintei latine”. Muzica a fost scrisă de compozitorul italian Filippo Marchetti (1836-1902). Poezia lui Vasile Alecsandri era de acum tradusă în limba franceză și în cea italiană. Au urmat traduceri ale ei în provençală, retoromană, latină, germană, polonă, maghiară și ebraică, fiind astfel răspândită în toată lumea. Poetul n-a participat la serbările de la 22 mai 1878, dar în anul 1882 a întreprins o lungă călătorie prin Italia și Provence. La Milano l-a întâlnit pe cunoscutul filolog italian Graziadio Isaia Ascoli (1829-1907), unul dintre cei cinci membri ai juriului, care-l premiase în 1878. Pe alți doi foști membri ai juriului (provensalul Tourtoulon și Mihail Obedenaru) i-a vizitat la Montpellier. Îl cunoaște apoi pe marele poet Frédéric Mistral (1830-1914) la Maillane, locul de naștere al acestuia. Operele principale ale lui Fr. Mistral (romancier, dramaturg și memorialist) sunt: romanul **Miréio (Mireille)**, (1859), **Trésor de félibrige** (1888), lucrare considerată tezaur al dialectelor occitane moderne. În 1904 lui Fr. Mistral i s-a decernat Premiul Nobel (suma primită a fost transmisă Muzeului din Arles) (vezi Emilia Tailler, Frédéric Mistral și Vasile Alecsandri la Congresul din Montpellier, București, 1915). În timpul vizitei lui Alecsandri la Maillane, poetul spaniol Albert de Quintana i-a înmănat acestuia, în prezența lui Fr. Mistral, cupa simbolică pentru „Cântecul gintei latine”: „Latina gintă e regină / Într-ale lumii ginte mari...”. Pe o fotografie a sa Quintana scria cu admirație și dragoste: „Marelui poet... Vasile Alecsandri de la fratele și prietenul său”.

În timpul acestei vizite V. Alecsandri îi cunoaște pe mai mulți dintre felibri. Scrie versuri ocazionale, iar aceștia îl primesc cu entuziasm, decidându-i o serie de poezii.

Astfel bardul de la Mircești devine un reprezentant de vază al operei poetice din întreaga romanitate europeană.

***

Încă în octombrie 1851 V. Alecsandri își dezvăluie esența filozofică a vieții într-o scrisoare către N. Bălcescu, care se afla atunci la Palermo. Poetul se exprima simplu, dar profund: „După socotința mea, cea mai frumoasă parte a vieții se compune din simțirile ce insuflă și primește un om pre pământ”. La acestea G. Bogdan-Duică în cartea sa **V. Alecsandri. Povestirea unei vieți** (București, 1926, pag. 62) adăuga: „Filozofii vor zice că poetul era un aderent al primatului sentimentului, eu le-aș da dreptate, dar aici altceva mă mai oprește în loc, mă oprește *suma simțirilor ce el a dat*, suma de mulțămire, de plăcere ce el a răspândit-o în lume prin cuvântul său, prin faptele sale”.

Într-adevăr, trec anii, am ajuns la începutul celui de-al treilea mileniu, dar amintirea poetului-patriot V. Alecsandri este mereu vie. Avea (și are) dreptate G. Bogdan-Duică atunci când afirma: „Oameni ca el (Alecsandri) pier, dar nu mor. În mausoleu am închis moaște. Duhul poetului a rămas în afară, în larg, în țara mare, cum a dorit-o din toată inima sa. Pentru acest duh, în țara sa, nu va exista moarte” (**op. cit.**, pag. 63).

Chiar și G. Călinescu (în **Istoria literaturii române de la origini până în prezent**, București, 1985, pag. 296), după ce se alătură oarecum lui Al. Macedonski, cel care a supus unei „analize critice” nu numai pe V. Alecsandri, ci și pe M. Eminescu, a recunoscut până la urmă: „În realitate Alecsandri este un scriitor viabil”, deoarece creația sa literară bogată și variată întrunește toate calitățile pentru a dura.

Premiul felibrilor a confirmat o dată în plus meritele distinsului nostru compatriot, „rege al poeziei”, în întreaga romanitate.

G. D. ISCRU

NICOLAE BĂLCESCU – CONTEMPORANUL NOSTRU

După o copilărie aproape neștiută, de parcă n-ar fi fost, în care informația cea mai relevantă rămâne cunoscuta scenă, povestită de Ion Ghica – scenă în care elevul de 13 ani și-a apărut cu îndârjire dreptul său (o halviță, pe care voia să i-o ia „găliganul” Sotea) –, din care îi reținem însă pasiunea timpurie pentru istorie, Nicolae Bălcescu a trăit cu înfrigurare și s-a format, ca „Om între oameni” – cum avea să-i spună Camil Petrescu în marele său roman –, între tinerii unei generații de aur care nu aveau nimic mai important în viață decât *interesul național*. Erau acei „doritori nebuni” de care vorbește Bolintineanu într-un roman autobiografic, „nebulia” lor fiind ideea de *unitate națională*, „sfânta unire” care „ne face din morți, vii”, cum avea să spună Costache Negri, tânăr și el atunci, „fratele” de peste Milcov. Ideea aceasta i-a indus, lui și altor tineri ca el, admirația pentru idolul de atunci al tinerimii, colonelul Ion Câmpineanu, ale cărui discursuri le aplaudau de la „galeria” Obșteștii Adunări. Și tot această idee l-a introdus, când avea 21 de ani, în conspirația revoluționară a lui Mitiță Filipescu, dar și, după deconspirarea acesteia, în 1840, într-un fel de domiciliu forțat la mănăstirea Mărgineni, unde a putut beneficia de marea bibliotecă a stolnicului Constantin Cantacuzino. Aici a și contractat, se pare, boala ce-l va răpune în noiembrie 1852. Erau tinerii anului 1840, an dătător de speranțe și prevestitor de evenimente mari – consemnate ca atare de poetul Grigore

Alexandrescu, „consemnare” pentru care avea să fie câteva luni „arestuit” –, erau tinerii care se pregăteau să-și asume riscul spre a întâmpina evenimente mari, previzibile, într-un timp ce „nu mai avea răbdare”. Erau tinerii care, frecvent, își imputau unul altuia, în discuții aprinse, lipsa de răspundere că nu fac „ceva” pentru a scoate țara, cu un ceas mai devreme, din „starea nenorocită și umilită” în care se afla. În consecință, tot nobila idee i-a determinat pe câțiva dintre ei, între care și pe Nicu Bălcescu, după o noapte de discuții aprinse – în 1843, prin culesul viilor – să înființeze o nouă Societate revoluționară conspirativă, acum atât de cunoscută, „Frăția”, cea care avea să pregătească „primăvara” românilor în marea „primăvară” europeană, a națiunilor, la mijlocul veacului al XIX-lea. Îi aștepta o revoluție, erau conștienți de aceasta, pentru ea se pregăteau temeinic. Căci el, Nicu Bălcescu, istoricul cu vocație, deja afirmat printr-un studiu publicat în *Foaia* prietenului Mihail Kogălniceanu, la Iași, văzând clar și înțelegând, era convins că într-o asemenea situație, când societatea e bolnavă, nu e suficient a răsturna „oarecare persoane ce sunt în capul ei”, ci „societatea trebuie a regenera”. În el deja se născuse revoluționarul de mai târziu, de când era în „recluziunea” de la mănăstirea Mărgineni. O va spune mai târziu, mai mult pentru sine, aducându-și aminte: „J'avais commencé la vie en me faisant en prison pour la révolution et prison oblige comme noblesse”.

În 1846 ajungea la Paris, pe urmele lui Mihai Viteazul, idolul generației sale, despre care deja proiectase o lucrare mai întinsă. S-a înscris imediat în filiala de aici a „Frăției”, Societatea studenților români, căci, cu siguranță, și cu acest gând tainic venise: să-i vadă cât de motivați sunt pentru „cauză” și cât de pregătiți pentru vremurile care se anunțau, să-și fortifice convingerile

și încrederea prin consultările cu ei și, la rândul lui, ca istoric cunoscut și prețuit, să le demonstreze că istoria le dă dreptate.

Se apropia sfârșitul anului 1846, de 5 luni se afla în „orașul lumină” al Occidentului, iar prietenii din Societatea studenților români de aici au decis să înceapă, cu el, un ciclu de conferințe lămuritoare, tratând fiecare „vreuna din chestioanele ce interesează țara noastră”.

Cât i-au îngăduit timpul și starea sănătății, Nicu Bălcescu s-a obligat, atunci, în acest *Cuvânt de început*, să „arunce” o „privire asupra stării de față, asupra trecutului și viitorului Patriei noastre”. Studiul atent al trecutului istoric îl ajutase să înțeleagă lucrurile ce se derulau sub ochii lui, să vadă furtuna care se apropie sub o aparentă liniște și mai ales îl învățase că, de regulă, nu se poate culege a doua zi ceea ce ai însămânțat azi. Această învățătură și această înțelegere nu numai că l-au ajutat să demonstreze colegilor de generație, aflați atunci la Paris, greșeala în care căzuse, după eșecul înregistrat, idolul lor, colonelul Ion Câmpineanu, împreună cu prietenii dintr-o anterioară Societate secretă ce-și propusese să aducă românilor independența și unitatea, dar i-au oferit și argumente în a-i acuza chiar, că acum, propovăduind public defetismul, se fac vinovați în fața poporului, căci „rătăcesc nația pe căi afurisite”.

Văzând în profunzime, cu ochiul istoricului, Nicu Bălcescu, la capătul demonstrației formula cu claritate în fața colegilor o teză: **Trăim, domnilor, într-o epocă de tranziție, între trecutul care pierе și viitorul care începe a ne luci...** Iar pentru acest viitor, **ținta noastră... nu poate fi alta decât Unitatea națională a românilor. Unitatea mai întâi în idei și sentimente, care să aducă apoi cu vremea unitatea politică, care să facă din munteni, din moldoveni, din basarabeni, din**

bucovineni, din transilvăneni, din bănățeni, din cuțovlahi, să facă un trup politic, o nație românească, un Stat de șapte milioane de români. Iar unitatea să fie neapărat însoțită de o **reformare socială a românilor, bazată pe sfințele principii ale dreptății și ale egalității...** Și nu va fi o unitate pe seama altora, așa ceva n-au urmărit românii niciodată și nu vor urmări. Steagul acestei lupte? **Românismul dar e steagul nostru, supt dânsul trebuie să chemăm pe toți românii** – arăta Nicu Bălcescu colegilor săi tineri, căci în ei „nația” își pune nădejdea în acțiunea care avea să înceapă.

Ridicarea la luptă pentru „cauză” trebuie însă pregătită cu temeinicie și consecvență, prin „practicarea virtuții”, prin „propaganda prin scris, prin grai” a ideilor noi „până când ele vor ajunge convingții puternice pentru majoritatea nației”. Numai astfel „luminarea și ridicarea poporului din starea lui cea apusă” îi va face sigur loc la „banchetul național” (al tuturor națiunilor – *n.n.*, *G.D.I.*). Pentru această luptă, pentru această „misie”, ei, tinerii, să-și înzestreze mintea „cu studii solide”, dar mai ales să-și înzestreze inima cu „convingții puternice”, fiind „pătrunși de sfințenia vieții sociale”, adică de „sfințenia” luptei pentru binele comun, al societății în ansamblu. Astfel fortificați, nu vor cădea pradă îndoielii, neîncrederii în victorie. Ajungând la final, după convingătoarea demonstrație, Nicu Bălcescu formula, antologic, în fața tinerilor colegi argumentul suprem al încrederii în biruință: **Când Dumnezeu dă o misie, dă și puterea de a o îndeplini.** Chiar dacă sunt, pentru început, puțini, să nu uite: **Ei era(u) numai doisprezece, acei apostoli cari reformară lumea. Dar ei au izbutit căci avea(u) în inimile lor pe Cristos, adevă dragostea umanității și jertfirea.** Cu aceasta – să fie convingși că vor „regenera nația”, aducându-i **Unitatea și Indepen-**

dența, acestea însoțite de o adâncă reformare a societății.

E r a u convingerile unui istoric, erau convingerile unei elite, ale unei generații de doritori să refor-

meze societatea, s-o regenereze, era însă și un mesaj pentru urmași. Și ne-o spune un alt contemporan cum au procedat ei, tinerii, atunci, pentru a pregăti „primăvara” românilor, căci primăvara o așteptau și ei, cum o așteptaseră, o pregătiseră și o chemaseră, cu câteva decenii mai înainte, Tudor Vladimirescu și pandurii săi: „Vino, scumpă primăvară / Și ne adă bine-n țară / Că ne-am săturat de iarnă / Și de răutate-n țară!”.

Ion Ghica își amintea: **...Mult am luptat noi, tinerii de atunci..., mult am apropiat noi clasele între dânsese; multe idei greșite de ale bătrânilor și de ale boierilor am spulberat și multe idei moderne am împlântat în spirite; multă rugină am curățit de pe mulți. Am făcut-o respectând credințele fiecăruia, cinstind perii cei albi, laudând și admirând fapta bună ori de unde venea și venerând pe cei care iubeau țara și dreptatea. Lucram și luptam nu împins de setea de posturi bine plătite sau de dorința de ranguri pe scara arhondologiei, dar numai de dorința de a dezvolta în spirite și în inimi sentimentul binelui, al frumosului și iubirea de țară.**

Așa au pregătit, Nicu Bălcescu și generația lui, revoluția pașoptistă a românilor. Au trăit-o apoi cu dăruire și cu sacrificii, despre care ar fi multe de spus, astfel încât nu încap în economia acestui material. Au și greșit, revoluția a fost reprimată prin

intervenția imperiilor vecine reacționare. Dacă atunci ar fi fost posibilă o unitate revoluționară a popoarelor, poate altfel ar fi „curs” istoria.

Tot de la „contemporanul” nostru, din mesajul

lui, reținem caracterizarea celor vinovați pentru lipsa de unitate revoluționară a popoarelor din această parte a Europei, după ce el, personal, a încercat zadarnic să-i convingă că nu există altă cale spre biruință. Este vorba de conducătorii revoluției pașoptiste maghiare în frunte cu Kossuth Lajos. După îndelungată stăruință pe lângă ei, pentru a-i leucui de himera „Ungariei Mari” și a-i „deschide” spre înțelegerea visului firesc și al celorlalte națiuni, Nicu Bălcescu îi scria, decepționat, lui Ion Ghica: din istorie, ca și din întreaga desfășurare a evenimentelor pașoptiste, ei, respectivii conducători și răspunzători în fața națiunii lor, dar și în fața altor națiuni, **n-au înțeles nimic și nici n-au învățat nimic.** Le rămânea datoria să înțeleagă și să învețe pe treptele ulterioare ale istoriei...

* * *

După reprimarea revoluției, în exil, cu interdicția de a reveni în țară, luptând cu boala tot mai amenințătoare, cu îndoiala că nu va rezista până la victoria unei noi revoluții, în care însă credea, Nicolae Bălcescu, gândind constructiv și optimist, cum își obișnuise contemporanii, dar și generațiile succesoare care, în momente grele, au văzut în el, cum vedem și noi azi, un contemporan, a ținut să ne lase, între altele, un **testament politic**, adresat, ca și Cuvântul din 1846, tinerilor – speran-

ța regenerării oricărei națiuni –, pe care, ca și atunci, îi povățuia cum să procedeze. Este vorba de cunoscutul studiu-document *Mersul revoluției în istoria românilor*.

Ca și atunci, în 1846, gândirea este la fel de limpede, exprimarea la fel de clară. În revoluția trecută, reprimată prin intervenția imperiilor vecine, nu se putuseră realiza obiectivele propuse. Rămânea însă convingerea că ele se vor împlini, voința națiunii continuând să fie aceeași: „Vrem să fim o nație, una, puternică și liberă, prin dreptul și datoria noastră, pentru binele nostru și al celorlalte nații, căci voim fericirea noastră și avem o misie a împlini în omenire”.

Acum, și el și cei cu care trăise și înfăptuise o revoluție, conștientizaseră încă mai mult condițiile de putere de care este nevoie și dreptul istoric al națiunii: **Aceste condiții de putere de care avem nevoie – lăsa Nicolae Bălcescu cuvânt testamentar – nu le putem găsi decât în solidaritatea tuturor românilor, în unirea lor într-o singură nație, unire la care sunt meniți prin naționalitate, prin aceeași limbă, religie, obiceiuri, sentimente, prin poziția geografică, prin trecutul lor și în sfârșit prin nevoia d-a se păstra și d-a se mântui.**

Sufletul națiunii, adică specificul ei național, doritor de libertate și independență, îi dă dreptul să trăiască liber și în unitate politică, iar această unitate este garanția perenității sale – este un alt cuvânt testamentar al lui Nicolae Bălcescu: **Dacă naționalitatea este sufletul unui popor, câtă vreme el păstrează acest semn caracteristic al individualității sale, acest spirit de viață, el este investit cu dreptul neprescriptibil d-a trăi liber, unitatea națională (cu sensul de unitate politică – *n.n.*, *G.D.I.*) este chezașia libertății lui, este trupul lui trebuincios ca sufletul să nu piară, ci din contră să poată crește și a se dezvolta.** Vizionar, Bălcescu

prevede că prin lupta națiunilor pentru salvagardarea acestor bunuri supreme **harta Europei se va prefăce, Staturile întemeiate pe concuistă (cuceriri – *n.n.*, *G.D.I.*), pe călcarea drepturilor națiilor se vor zdrobi, națiile se vor reîntregi în libertatea lor și sfânta alianță a popoarelor se va întocmi...**

Steagul luptei în revoluția viitoare? Același: **Panromânismul** – ne învață „contemporanul” nostru Nicolae Bălcescu, un Drapel fără nici o conotație negativă în gândirea lui și a noastră. Prin „panromânism” se va realiza **sinteza noastră revoluționară** – a rămas mesaj politic pentru generațiile succesoare.

Iată de ce, ne învață Nicolae Bălcescu, **revoluția viitoare nu se mai poate mărgeni a voi ca românii să fie liberi, egali, proprietari de pământ și de capital și frați asociați la fapta unui progres comun. Ea nu se va mărgeni a cere libertatea din lăuntru, care e peste puțință a dobândi fără libertatea din afară, libertatea de supt dominarea străină, ci va cere unitatea și libertatea națională. Decizia ei va fi: „Dreptate, Frăție, Unitate”. Ea va fi o revoluție națională.***

* Toate evidențierile în text ne aparțin – *G.D. Iscru*.

Ana BANTOȘ

DIMITRIE CANTEMIR: „LOCA OBSCURA...”

Axată pe probleme de religie ortodoxă, lucrarea „Loca obscura...”, al cărei titlu deplin este „Locuri întunecate în cathehismul publicat de un autor anonim în limba slavonă și intitulat *Pervoe ucenie otrokom*, lămurite de principele Dimitrie Cantemir”, a fost concepută de către cărturarul moldovean în timpul aflării sale în Rusia. Scrierea este marcată de spiritul unor disensiuni care se produceau în cadrul religiei ortodoxe sub influențele ce veneau din Vestul Europei. Pe acest fundal biserica ortodoxă rusă parcurgea o criză acută. Mai exact, este vorba despre orientarea lui Petru I spre Occident, pe de o parte, care se ciocnea de elementele retrograde bisericești, iar pe de alta, de apariția unor fenomene de răstălmăcire a credinței ortodoxe. Între acestea din urmă se înscriu și lucrările prelatului rus Theofan Prokopovici, care studiasse la Kiev, dar rupsese legăturile cu școala de aici și se afla sub influența învățatului german protestant F. Buddeus. Anume așa se explică faptul că prelatul rus apăra biserica de stat împotriva celei universale, respingând în același timp tradiționalismul în biserică și abordând probleme din credința ortodoxă, precum cele legate de semnificația mântuirii, a sfintei treimi, de prezența simbolurilor creștine, în sens protestant. Lupta, care a durat mult, se dă între școala de la Kiev, înființată de către Petru Movilă, al cărei adept este Dimitrie Cantemir, și clericii din jurul lui Theofan Prokopovici. Să reținem că biserica ortodoxă din Răsărit obține drepturi legale de existență cu ierarhia și organizarea

sa proprie abia după moartea regelui polon Sigismund al III-lea (1633), „groaznicul dușman al ortodoximii”. Petru Movilă, care în 1633 a devenit mitropolit al Kievului și Galiției, a contribuit esențial la consolidarea bisericii ortodoxe deschizând școli, restaurând bisericile până atunci aflate într-o stare deplorabilă.

În momentul când în lupta pentru apărarea ortodoxiei se implică și Dimitrie Cantemir, dând o replică scrierii lui Theofan Prokopovici (1720), de partea curentului kievean este Dimitrie de Rostov, figură importantă a vieții religioase din Rusia, trecut de biserica rusă în rândul sfinților. El îl va apăra pe mitropolitul Kievului – Ștefan lavorski, învinuindu-l pe Theofan de erezie protestantă. Tot de partea școlii de la Kiev era și rectorul Academiei din Moscova, Theofilakt Lopatinski, om învățat, teolog și scriitor de limba latină. Prieten al țarului, atașat de lavorski și de Dimitrie Cantemir, Lopatinski este autorul unei scrieri polemice împotriva teologului protestant Buddeus, de care era înrâurit și Theofan Prokopovici. Interesat ca biserica să fie supusă statului, Petru I îl favorizează pe Theofan Prokopovici, cerându-i să scrie (în 1719) „Regulamentul eclesiastic”. Theofan, ajuns șeful bisericii ruse, redactează o altă lucrare: „Dreptul monarhului de a numi pe urmașul său” (1722). Acesta este și autorul scrierii „Prima învățătură a copiilor”, tipărită din ordinul țarului. Cartea care circula sub formă de manual oficial pentru școlile din Rusia a fost cunoscută în traducere germană și în română. Anume această scriere, mai exact, locurile obscure sau cele în care este răstălmăcită ortodoxia universală constituie obiectul dezbatărilor în „Loca obscura...”. Este vorba deci de o lucrare axată pe probleme de educație religioasă a copiilor, motiv pentru care P. P. Panaitescu o consideră și „o carte religioasă” (vezi P. P. Panaitescu, „Dimitrie Cantemir.

Viața și opera”, Editura Academiei R.P. Române, 1958).

Lucrarea a fost publicată în 1973 în revista *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 10-11. Abia după aceasta ea devine obiect de cercetare în mai multe studii publicate la București, Chișinău, Kiev. Prefațatorul lucrării, preotul profesor Teodor Bodogae, căruia îi aparține traducerea în limba română, comentează amplu, în cunoștință de cauză, „Loca obscura...”, menționând că Dimitrie Cantemir „pășește în apărarea nu a unor poziții obscurantiste față de metodele «înnoitoare» ale lui Prokopovici, ci pentru a aduce o lumină și un corectiv, potrivit unei tradiții sănătoase, pe care o putem numi «școală românească», așa cum avusese ea loc cu câteva decenii înainte: atât pe vremea lui Petru Movilă, cât și a spătarului Milescu ori a stolnicului Cantacuzino” (pag. III). Preotul Teodor Bodogae, de fapt, confirmă un lucru care rezultă foarte clar din scrierea lui Dimitrie Cantemir: autorul se situează pe poziția tranzitivă, de la obscurantism la umanism. Explicațiile sale referitoare la felul cum trebuie înțeleasă semnificația icoanelor sunt elocvente în acest sens.

P. P. Panaitescu, în lucrarea sa „Dimitrie Cantemir și problema

religioasă în Rusia”, subliniază importanța scrierii „Loca obscura...” pornind de la momentul concret istoric și de la realitățile societății rusești la momentul apariției și punerii ei în circulație, chiar dacă aceasta a fost cunoscută numai în manuscris: „Cantemir nu face o simplă recenzie a unei cărți, el ia poziție în polemica bisericească din Rusia” (pag. 207). Pe de altă parte, ca principe ortodox, el consideră de datoria sa să atragă atenția asupra „abaterilor autorului «Primei învățăături» de la doctrina ortodoxă și alunecarea lui spre luteranism” (pag. 207). De altfel, numele lui Dimitrie Cantemir a fost evidențiat și în presa rusă a secolului al XIX-lea, bunăoară, de către D. Izvievov, care îl apreciază pentru că „a dat un avertisment societății rusești, care-și căuta atunci drumul”. Avertismentul „inteligent și nepasional al lui Dimitrie Cantemir despre erorile lui Prokopovici și, în legătură cu acestea, cu inovațiile religioase nesăbuite de origine protestantă, scrie autorul rus, – a putut avea o influență de trezire a spiritelor. Aceasta cu atât mai mult, cu cât Cantemir prin știința și situația sa nu era interesat personal în reforma bisericească a lui Petru cel Mare, ceea ce îi dădea mai multă

autoritate" (Apud P. P. Panaitescu, *op. cit.*, pag. 208).

Vom menționa faptul că Dimitrie Cantemir păstra o linie de mijloc în ceea ce privește „judecarea” influențelor apusene (catolice și protestante) asupra ortodoxiei.

Importanța lucrării „Loca obscura...” consider că trebuie căutată la confluența dintre morală și religie, pedagogie și religie, în zona stabilirii diferențelor de mentalități religioase și în zona unor structuri religioase ortodoxe constituite, față de care Dimitrie Cantemir abordează un punct de vedere al unei conștiințe înalte a vremii. În „Loca obscura...” transpare simțul lăuntric al timpului în care a trăit Dimitrie Cantemir. Diferența dintre ortodoxie, pe de o parte, și catolicism și protestantism, pe de alta, deschide calea către o lume care din perspectiva contemporanilor noștri e plină de mister.

Este evident însă că Dimitrie Cantemir pune în relație de respingere două moduri de receptare (cum spunem noi astăzi) a doctrinei religioase ortodoxe și că atenția celor doi opozanți este marcată de criza prin care trecea biserica ortodoxă rusă. Așa cum accentuează și alți cercetători, fenomenul credinței este analizat cu mai multă finețe și pătrundere de către Dimitrie Cantemir, care posedă într-o măsură mai mare „instrumentarul lingvistic” adecvat. Să amintim, între altele, că în una din scrierile sale însuși principiile moldovean nota: „Trăiesc astăzi într-o țară unde nu e nici urmă de bibliotecă”. Cunoașterea limbii grecești ce dovedește a fi de mare utilitate într-o astfel de „întreprindere” lămuritoare. Comentariul cantemirian este relevant pentru înțelegerea mentalităților timpului respectiv și, în special, a

mentalității religioase românești. El se remarcă prin ceea ce Alexandru Duțu ar numi „demnitatea temporalului”. Ieșit din cadrul natural al țării sale (se cunosc împrejurările în care s-a întâmplat acest lucru), Dimitrie Cantemir face efortul de a impune un punct de vedere reprezentativ pentru ea, ridicând-o, indirect, la demnitatea temporalului, adică la istorie. Dimensiunile intervenției sunt determinate de apariția lucrării lui Theofan Prokopovici („Prima învățătură a copiilor”) și ține de contingent, de împrejurări. Dincolo de aceasta, credem că trebuie apreciat gestul, având o semnificație aparte. Mersul împotriva curentului, împotriva îndepărtării de doctrina ortodoxă universală este în măsură să ne dea anumiți „indici” în privința apariției atitudinilor mentale ale creștinilor ortodocși români sau să dezvăluie anumite aspecte ale mentalității europenilor, poate într-o măsură mai mare decât a orientailor.

În lucrarea lui Dimitrie Cantemir „Loca obscura...” este prezentă nu doar dorința de lămurire a locurilor obscure din catehism, ci și dorința de a pune în lumină propriul eu, identificându-se cu un mod românesc de a vedea lucrurile. Ținând cont și de faptul că, așa cum scria și G. Călinescu, „cultura e al doilea și cel mai solid teritoriu al patriei”, ni se deschide de aici o fereastră spre civilizația românească, bazată pe respectul față de tradiții, respect fondat pe vasta sa cultură europeană și orientală și spre înțelegerea acesteia ca punte de legătură între Est și Vest. Ancorat pe deplin în realitatea vremii, pus să-și reclădească mereu personalitatea, Dimitrie Cantemir se „autodefinește” anume de pe această poziție.

Andrei EȘANU

DESCRIPTIO MOLDAVIAE ÎN CULTURA EUROPEANĂ

Capitolul III

MANUSCRISELE LATINE ALE DESCRIERII MOLDOVEI

1. Manuscrisele din Sankt Petersburg și manuscrisul original autograf definitivat

Problema studierii manuscriselor latine ale **Descrierii Moldovei** este una dintre cele mai importante și mai dificile. Manuscrisul original autograf definitivat al **Descrierii...** încă nu a fost descoperit. Totuși străduințele oamenilor de știință n-au fost întru totul zadarnice, deoarece, după mulți ani de muncă asiduă, au fost depistate mai multe copii (variante) în limba latină ale operei.

După cum s-a stabilit mai târziu, elaborarea **Descrierii Moldovei** a fost încheiată în prima jumătate a anului 1716 și, probabil, a rămas un timp printre cărțile din biblioteca lui D. Cantemir. Manuscrisul original autograf al **Descrierii...** a fost pus la dispoziția unor persoane interesate și aceasta nu fără concursul autorului, care, probabil, le-a vorbit de opera sa. Deci, să vedem, care manuscrite-copii ale **Descrierii...** au fost identificate până în prezent de cercetători.

Până nu demult erau cunoscute trei manuscrite latine (limba în care a fost scrisă și redactată varianta definitivă a **Descrierii Moldovei**). Primele două, care au circulat în Rusia de mai multă vreme, se păstrau în Muzeul Asiatic al Academiei de Științe din Sankt Petersburg (astăzi Institutul de Orientalistică al Academiei de Științe a Federației Ruse, secția din Sankt-Petersburg, sectorul de manuscrite orientale)¹. Primul dintre aceste manuscrite *in folio* (într-o coală) are dimensiunile 21 x 33 cm și 184 de pagini de text în limba latină. Manuscrisul are câmpul lat, pe care sunt făcute de mâna cuiva (se presupune, a lui D. Cantemir) diferite corectări, însemnări și adăugiri. Pe coperta manuscrisului citim următoarea cotă de păstrare: „Nr. 24, 57”. După acest număr urmează o notă în limba latină: „Ex Museo Asiatico Academiae imp[eriale] scient[iarum] Petropol[is]” (Din Muzeul Asiatic al Academiei Imperiale de Științe din Petersburg). Manuscrisul poartă titlul: „Demetrii Cantemiri Principis Moldaviae. Descriptio (aici la început a fost scris cuvântul „Historia”, corectat de cineva cu pana în „Descriptio” după care urmează cuvântul „Moldaviae”, iar în continuare – o altă inscripție „Autographum auctoris passim in margine”. Spre regret, acest manuscris este incomplet. Lipsesc cu desăvârșire primul capitol al părții întâi „Despre numele vechi și cele de azi ale Moldovei”; ultimul capitol din partea a doua „Despre înmormântare la moldoveni” și cinci capitole, adică toate din câte sunt cunoscute, din partea a treia – „Despre starea

* Continuare din nr. 1, 2-3 și 6-10, 2003.

bisericească și literară a Moldovei”. Referindu-se la lipsurile atât de însemnate din manuscris, cercetătoarea rusă Galina N. Moiseeva își exprimă părerea, că primul capitol al părții întâi a fost pierdut mecanic (din neglijența unuia dintre posesori), dovadă fiind capetele rupte de ață, cu care erau cusute și legate la un loc caietele manuscrisului² (fapt, în mare măsură, verosimil); cât privește celelalte șase capitole, aceeași autoare considera că manuscrisul în cauză nici nu le-a avut³, ceea ce este mai greu de crezut. Sus, în partea dreaptă a primei pagini a manuscrisului, se afla o altă inscripție în limba latină: „Demetrii Cantemiri Principis Moldaviae. Descriptio Moldaviae”.

Acesta este manuscrisul cel mai vechi dintre cele cunoscute astăzi. Se poate admite, că anume manuscrisul dat a fost copiat de secretarul lui D. Cantemir, I. Iliinski, sau de un alt copist. Deocamdată n-au fost efectuate cercetări de identificare a scrisului. După ce a fost copiat în această redacție, manuscrisul a fost, probabil, revăzut de autor (D. Cantemir), care a și făcut pe câmp însemnările, corectările și adăugirile necesare. Cu alte cuvinte, acest manuscris, după părerea noastră, poate fi un fragment ori o variantă de lucru a primelor două părți, aproape definitivitate, ale **Descrierii Moldovei**. În asemenea caz am putea data manuscrisul cu o precizie mai mare – anii 1715-1716. Această redacție poate fi considerată o copie efectuată pentru cineva din lumea savantă din Rusia, care se interesa de lucrare și, prin urmare, autorul a găsit de cuviință să facă precizările necesare.

Al doilea manuscris cunoscut se păstrează, de asemenea, la Secția din Sankt Petersburg a Institutului de Orientalistică: după format e într-o pătrime de coală (în 4°), este copertat. Manuscrisul are un scris frumos caligrafic și, spre deosebire de primul, este copiat îngrijit, fără corectări și însemnări pe câmp. Este important de menționat faptul că acest manuscris este mult mai complet, având toate cele trei părți ale variantei finale a lucrării. Foaia de titlu este întocmită de aceeași mână care scrisese pe coperta primului manuscris și este intitulată în felul următor: „Demetrii Cantemiri Principis Moldaviae. Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae, descripta ex apographo ejus filius mecum communicavit. Petropol, 1727” (Dimitrie Cantemir, principele Moldovei. Descrierea stării antice și moderne (actuale) a Moldovei, este copiată de pe manuscrisul autograf, pus la dispoziția noastră de către fiul său. Petersburg, 1727). Pentru a nu-l induce în eroare pe cititor, trebuie să arătăm, că pe primul manuscris numai inscripția de pe foaia de titlu e făcută de aceeași persoană care a copiat și intitulat al doilea manuscris. Cu alte cuvinte, primul a fost copiat, judecând după forma scrisului, cu totul de o altă persoană, după care D. Cantemir a făcut pe margini însemnările sale. Așadar, putem trage concluzia că cele două manuscrise au fost executate de două persoane diferite. Cel dintâi datează din timpul vieții lui D. Cantemir, iar cel de-al doilea – din 1727.

În continuare vom face o scurtă analiză textologică a ambelor manuscrise. Comparând textele, cercetătoarea Galina N. Moiseeva constată următoarele: toate adăugirile și corectările făcute de D. Cantemir în primul manuscris au fost incluse în textul celui de-al doilea manuscris, iar notele și referințele respective sunt trecute de copistul celui din urmă manuscris la sfârșitul fiecărui capitol aparte și sunt întrunite sub un titlu comun „Nota” ori „Notates”. Cercetătoarea observă că, odată ce al doilea manuscris este mai complet decât primul, este firesc să admitem că între ele a existat un manuscris intermediar, în care au fost luate în considerație toate observațiile, adăugirile și corectările, făcute de D. Cantemir la cel dintâi manuscris⁴. Anume de pe acest manuscris intermediar complet, nedescoperit până astăzi, a fost copiat manuscrisul al doilea. Comparând primul și al doilea manuscris, cercetătorului chișinăuian Vasile N.

Ermuratschi menționează că acesta din urmă are și alte particularități caracteristice, greșeli și omieri. Astfel, lipsesc noțiunile și frazele în limba greacă, pe care le întâlnim în primul manuscris⁵. Să nu fi cunoscut oare copistul limba greacă ori poate că le lăsase să le înscrie după ce va termina de copiat întregul manuscris? Aici, credem, ar trebui să ne întoarcem la ipoteza emisă de Galina N. Moiseeva referitor la posibilitatea existenței unui manuscris complet, intermediar între cele două manuscrise latine. În primul rând, trebuie să arătăm că susținem întru totul această ipoteză, găsind-o destul de întemeiată. Mai mult decât atât, noi credem, că anume acest manuscris intermediar, care încă nu a fost descoperit, trebuie considerat manuscrisul original autograf definitivat al **Descrierii Moldovei**.

În strânsă legătură cu cele expuse mai sus, este foarte important să precizăm ce înțelegem noi prin noțiunea de „manuscris original autograf definitivat” al lui D. Cantemir. Bineînțeles, acesta trebuie considerat acel manuscris, care reprezintă varianta optimală la care a ajuns autorul, lucrând asupra tratatului său dedicat Țării Moldovei. Însă, de regulă, orice autor, până a ajunge la varianta definitivă a unei opere, are și variante (una sau mai multe) preliminare, cum ar fi, în cazul **Descrierii Moldovei**, primul manuscris în limba latină, caracterizat mai sus. Totuși n-am vrea să se creeze impresia că negăm importanța acestor manuscrise preliminare. Dimpotrivă, le apreciem la justa lor valoare, deoarece ele reflectă etapele mai importante în procesul de elaborare a lucrării date și dau posibilitatea să urmărim evoluția viziunilor autorului privind o problemă sau alta. Cu alte cuvinte, acestea ne permit să pătrundem în laboratorul de creație al autorului, de aceea o veritabilă ediție critică științifică este de neînchipuit fără aceste variante preliminare. Astfel, după cum am încercat să demonstrăm, nici unul dintre cele două manuscrise din Petersburg nu reprezintă manuscrisul original autograf definitivat. Acesta poate fi acel manuscris intermediar, a cărui existență a fost admisă și dedusă pentru prima dată de Galina N. Moiseeva și de pe care a fost făcut al doilea manuscris, din anul 1727, la care ne vom opri în continuare.

Acest manuscris-copie are 293 pagini de text și trei pagini care includ sumarul lucrării. Spre deosebire de primul manuscris, acesta din urmă nu este divizat pe părți și capitole, ci numai pe capitole. Pe copertă găsim cota de păstrare „Nr. 28, 55” și următoarea însemnare: „Ex Museo Asiatico Academiae imp[erialis] Scient[iarum] Petropol[is] 1727”. Pentru ca descrierea, în linii mari, a manuscrisului să fie mai mult ori mai puțin deplină, trebuie să facem încă o precizare. Probabil, când scribul încheiase copierea tratatului, îl datase cu anul 1726, apoi fie că același copist ori o altă persoană, ce a avut la dispoziție manuscrisul, a tăiat cu cerneală ultima cifră „6”, înlocuind-o cu cifra „7”. Vasile N. Ermuratschi, comentând acest mic, dar nelipsit de interes detaliu, menționează, că cifra corectată este făcută astfel, încât se poate citi și ca 1721 și ca 1727. Dar mai verosimil este anul 1727, deoarece în 1721 D. Cantemir era în viață și, prin urmare, este mai puțin probabil ca unul dintre fiii săi să fi dispus la acea dată de manuscrisele tatălui. Astfel, nu ne rămâne decât să conchidem, că această copie a fost făcută de pe manuscrisul original autograf definitivat al lui D. Cantemir, care după moartea sa trecuse în posesia unuia dintre fiii săi, mai curând a lui Antioh.

Până în prezent nu s-a stabilit cu exactitate cine a făcut copia din 1726-1727. Vasile N. Ermuratschi, intenționând, probabil, să rezolve această întrebare, a atras atenția asupra faptului că în prefața la edițiile germane, pe care G. F. Müller o scrisese încă pe la 1764, se subliniază: „Eu cunosc aceasta carte (**Descrierea Moldovei** – *n.n.*, A.E.) de aproximativ 40 de ani”⁶. Deși nu

spune direct, este evident, că Vasile N. Ermuratschi împărtășește opinia că această copie a putut să o facă G. F. Müller. De menționat, că G. F. Müller a putut, probabil, să cunoască **Descrierea Moldovei** numai după sosirea sa la Petersburg (5 noiembrie 1725)⁷. Galina N. Moiseeva însă susține că manuscrisul al doilea a fost copiat de către alt savant de origine germană, Gotfried Siegfried Bayer⁸, care a sosit la Petersburg aproape în același timp cu G. F. Müller, la 17 februarie 1726⁹. Tânărul profesor G. S. Bayer, de la bun început, a predat la catedra de limbi orientale și antice a Universității Academice din Petersburg. În acești ani aici își făcea studiile tânărul și talentatul prinț Antioh Cantemir¹⁰, de care îl legase o prietenie strânsă, G. S. Bayer¹¹ a împrumutat majoritatea manuscriselor lui D. Cantemir, printre care și pe cel al **Descrierii Moldovei**. G. S. Bayer nu numai că a citit și a studiat minuțios lucrările lui D. Cantemir, ba chiar și a făcut unele copii pentru a le avea permanent la dispoziție. În afară de aceasta, din manuscrisele lui D. Cantemir, ce se păstrează la secția din Petersburg a Institutului de Orientalistică, întâlnim destul de frecvent însemnări făcute de G. S. Bayer¹², iar o parte din operele lui D. Cantemir au ajuns până azi numai datorită copiilor făcute de acest savant german. G. S. Bayer a depus destule eforturi în vederea publicării acestor lucrări. Astfel, în 1727 el reușește să editeze în periodicul „Comentariile Academiei Imperiale de Științe din Petersburg” lucrarea lui D. Cantemir „De Muro Caucaseo” („Despre Zidul Caucazian”) în variantă originală. În același an, G. S. Bayer își face o copie a lucrării lui D. Cantemir „Viața lui Constantin Cantemir”, care a rămas în manuscris până în 1783, când a fost publicată de Nicolai N. Bantâș-Kamenski, atribuirea însă savantului german, paralel cu traducerea sa în limba rusă în tipografia Universității din Moscova¹³. După cum au demonstrat cercetările de mai târziu, același G. S. Bayer a depus eforturi în vederea publicării **Istoriei Imperiului Otoman**. Drept dovadă, poate servi faptul că în lista hârtiilor rămase Academiei din Petersburg de la G. S. Bayer și păstrată în Arhiva acestora sunt incluse și două caiete de note la **Istoria Imperiului Otoman**¹⁴. Probabil, plecarea pe neașteptate în 1732 a lui Antioh Cantemir în misiunea sa diplomatică l-a împiedicat pe savantul german să ducă această frumoasă intenție la bun sfârșit¹⁵. Tot de la A. Cantemir G. S. Bayer a împrumutat și, probabil, și-a făcut o copie a **Descrierii Moldovei**. De aceea, după cum afirmă Galina N. Moiseeva, însemnările de pe cele două manuscrise latine ale **Descrierii Moldovei** îi aparțin lui G. S. Bayer. Toate acestea ne fac să credem că al doilea manuscris este o copie efectuată integral de către același Bayer. În legătură cu aceasta este interesant faptul că în lista de hârtii a lui G.S. Bayer, menționată mai sus, sunt înscrise și două manuscrise ale **Descriptio Moldaviae**¹⁶ cu aceleași caracteristici (primul – *in folio*, al doilea – *in quarto*) cu a celor două manuscrise din Petersburg caracterizate mai sus. Cu toate acestea, nu putem ști dacă cele două manuscrise ale **Descrierii...**, care se păstrează astăzi la Petersburg, sunt unele și aceleași, care făceau parte din colecția lui G.S. Bayer, fiind incluse după moartea sa în lista arătată mai sus.

Cât îl privește pe G. F. Müller, el într-adevăr a cunoscut lucrarea lui D. Cantemir **Descrierea Moldovei** de mai multă vreme, fie că A. Cantemir i-a împrumutat manuscrisul, fie că același Bayer i-a pus la dispoziție copia sa, deoarece în Rusia ei au activat un timp împreună¹⁷ la Academia din Petersburg până în 1739, când se stinge din viață G. S. Bayer. În orice caz, dacă G. F. Müller și-ar fi făcut o copie a **Descrierii...**, nu vedem ce l-ar fi împiedicat să mărturisească acest lucru în prefața sa din 1764. Manuscrisul de care dispunea el atunci îi fusese dăruit, după cum vom încerca să arătăm în continuare, de medicul von Kruse abia pe la sfârșitul anilor '50 ai sec. al XVIII-lea.

Pentru a încheia caracteristica celor două manuscrise din Petersburg, trebuie să arătăm că nici unul dintre ele nu reprezintă manuscrisul original autograf definitiv, deși ambele sunt în limba latină. Dintre aceste două manuscrise cel mai aproape de original este primul, revăzut și completat de D. Cantemir personal. Vrem să credem, că G. S. Bayer a făcut prin 1726-1727 al doilea manuscris-copie din Petersburg, o copie destul de fidelă de pe manuscrisul original autograf definitiv al lui D. Cantemir. De remarcat faptul că în ambele manuscrise lipsește harta Moldovei, deoarece, după cum este și firesc, ea trebuia să fie împreună cu manuscrisul original autograf definitiv al operei. Faptul că nici unul dintre cele două manuscrise latine ale **Descrierii...** nu reprezentau manuscrisul original autograf definitiv a fost înțeles de către oamenii de știință de mai multă vreme. Astfel, încă pe la 1877 cunoscutul istoric român Grigore Tocilescu, după ce cunoscuse cele două manuscrise din Petersburg, puse la dispoziția oamenilor de știință români încă pe la 1869, afirma printre altele că aflându-se la Moscova era și în căutarea manuscrisului original al **Descrierii...**, căci „căci textul publicat de răposatul d. Papui e numai o copie”¹⁸.

Astfel, din cele arătate mai sus reiese că nici unul dintre cele două manuscrise latine ale **Descrierii...** păstrate până astăzi la Sankt Petersburg nu pot fi considerate manuscrisul original autograf definitiv. Cu toate acestea, importanța manuscriselor caracterizate este nespuse de mare, fiindcă în lipsa manuscrisului original autograf definitiv ele joacă rolul hotărâtor în aprecierea parametrilor originalului cantemirian, în răspândirea pe calea tiparului a **Descrierii Moldovei**. Din 1799 manuscrisele latine ale **Descrierii Moldovei** se aflau în posesia Academiei de Științe din Petersburg, iar din 1818 făceau parte din colecțiile Muzeului Asiatic din acest oraș. Însă fie din cauza nivelului scăzut al cercetărilor în această direcție, fie că edițiile efectuate până în anii '70 ai sec. XIX (este vorba de edițiile germane din 1769-1770, 1771, de ediția rusă din 1789 și cea românească din 1825) au făcut să fie uitate manuscrisele și, de aceea, în acea perioadă puțini dintre oamenii de știință cunoșteau cele două manuscrise ale **Descrierii Moldovei**. Abia în anii '70 ai sec. XIX istoricii din România au efectuat o ediție latină și alta românească, apelând în acest scop la copii după cele două manuscrise latine din Petersburg ale **Descrierii...**

Aceste ediții vor fi caracterizate într-un compartiment aparte al lucrării de față.

În anii '50 ai sec. XX oamenii de știință din Chișinău apelează din nou la ele, reintegrând manuscrisele cantemiriene în circuitul științific contemporan. Anume în această perioadă au fost puse bazele cercetării **Descrierii Moldovei** de D. Cantemir în Republica Moldova.

2. Antioh Cantemir și „manuscrisul olandez”

După stingerea din viață a lui D. Cantemir (1723) majoritatea manuscriselor și cărților din biblioteca savantului trec treptat în posesia fiului său Antioh, adolescent pe atunci, care făcea dovada unor rare capacități intelectuale, interesându-se tot mai mult de vasta creației a tatălui său.

Prințul A. Cantemir s-a născut în 1708 la Istanbul. D. Cantemir a căutat să dea copiilor săi o educație aleasă. Ei sunt școliți de învățătorul de casă Atanasie Condoidi, un grec bine instruit și cult, care l-a însoțit pe Dimitrie Cantemir în refugiuul său din Rusia. După ce Atanasie Condoidi este inclus de către Petru I în Comisia imperială a Sfântului Sinod (un colegiu special, care se ocupa de treburile bisericești în locul Patriarhiei moscovite recent desființate de țar), institutor al copiilor săi și, în același timp, secretar personal al lui D. Cantemir

devine Johann Gotthelf Vockerodt între 1715-1718, iar mai târziu aceste funcții sunt preluate de absolventul Academiei slavo-greco-latine din Moscova Ivan Iliinski, un bun cunoscător al limbilor rusă și latină. Să nu uităm că, în paralel, de instruirea copiilor săi, și mai ales a lui Antioh, s-a ocupat Dimitrie Cantemir personal¹⁹.

Ivan Iliinski i-a insuflat tânărului A. Cantemir dragoste față de știință, față de limba și literatura rusă, față de versificație, adică de arta poetică. Ulterior, Antioh Cantemir își continuă studiile la Universitatea de pe lângă Academia de Știință din Petersburg.

Destinul de mai departe al manuscriselor latine și al manuscrisului original autograf definitivat al **Descrierii...** este strâns legat de activitatea în vederea publicării și popularizării operelor lui Dimitrie Cantemir desfășurată de fiul său Antioh²⁰. Primele încercări de a publica lucrările tatălui său au fost întreprinse de A. Cantemir în Rusia, însă plecarea sa în străinătate l-a împiedicat să-și ducă misiunea la bun sfârșit²¹.

În 1732, la numai 24 de ani, A. Cantemir este numit ambasador și ministru plenipotențiar al Rusiei în Anglia. La această vârstă juvenilă A. Cantemir își câștigase autoritatea de om cu o vastă cultură și mari capacități intelectuale. Plecând în misiunea sa diplomatică la Londra, el a luat cu sine mai multe dintre manuscrisele tatălui său, printre care **Istoria Imperiului Otoman, Descrierea Moldovei** ș.a. cu scopul de a le edita. A. Cantemir își dădea seama că ele vor prezenta un mare interes în țările vest-europene, unde studiile și cercetările de orientalistă erau la acea vreme la un stadiu nu prea avansat, iar interesul față de Orient, față de Imperiul Otoman și provinciile sale europene, inclusiv Moldova și Țara Românească, în special, era foarte mare. Astfel, datorită eforturilor lui A. Cantemir, în 1734 la Londra, iar în 1743 și la Paris apar primele ediții ale **Istoriei Imperiului Otoman** (în limba engleză și, respectiv, în franceză).

Să încercăm însă să urmărim ce se întâmplă cu manuscrisele **Descrierii Moldovei** în acești ani, pe când prințul Antioh era ambasador în Marea Britanie. După cum am încercat să arătăm mai sus, până la plecarea lui A. Cantemir în străinătate existau cel puțin trei manuscrise latine ale **Descrierii Moldovei**: primul manuscris latin, manuscrisul original autograf definitivat, precum și copia, după cum am admis, făcută de G. S. Bayer. Care din aceste manuscrise au fost luate de A. Cantemir cu sine în străinătate – primele două sau poate cel de-al treilea manuscris, care nu este altceva decât manuscrisul original autograf, adică varianta definitivă a **Descrierii Moldovei**, la care era anexată harta Moldovei? Spre deosebire de Galina N. Moiseeva, care susține că A. Cantemir a luat cu el în străinătate manuscrisul făcut de G. S. Bayer, noi considerăm că au fost luate toate cele trei manuscrise. Afirmatia noastră se bazează pe faptul că după moartea lui A. Cantemir (în 1744 la Paris) cele două manuscrise latine s-au întors pe anumite căi din nou în colecțiile din Rusia, în urma vânzării cărților și manuscriselor din biblioteca personală a lui A. Cantemir de la Paris²². Ulterior în anumite împrejurări biblioteca lui Antioh Cantemir a fost procurată de biblioteca „Nicolai Necrasov” din Moscova. Prin urmare, putem presupune că ambele manuscrise au fost luate de Antioh Cantemir în străinătate.

La început, în timpul aflării sale în Occident, Antioh Cantemir a încercat să editeze **Descrierea...** în Olanda (vezi mai detaliat cap. V, I). Cu toate eforturile și străduințele depuse mult sperata ediție olandeză nu a fost realizată. Totuși, în legătură cu pregătirea acestei ediții a **Descrierii...**, ținem să ne oprim asupra unui detaliu, credem noi, destul de interesant din punctul de vedere al cercetării noastre, dar neobservat de istorici. În drum spre Marea Britanie tânărul diplomat se oprește pe câteva zile în Olanda, pentru a soluționa unele chestiuni de stat

și de ordin personal. A. Cantemir stabilește pe parcurs legături cu un grup de tipografi olandezi, care era reprezentat de un oarecare negustor de cărți Gaillée Chenguillon din Haga, care în scurt timp, probabil, pentru o anumită remunerare, se obliga să editeze **Descrierea Moldovei**. Anume de acest negustor de cărți este legat acel detaliu interesant, menționat mai sus, relevant în ceea ce privește soarta de mai departe a **Descrierii Moldovei** în varianta ei manuscrisă, detaliu care a rămas, deocamdată, în umbră. Astfel, vorbind despre încercarea lui A. Cantemir de a se înțelege cu librarul din Olanda în vederea editării în 1732 a **Descrierii...**, autorul articolului „Genealogia principilor Cantemir” (probabil Nicolai N. Bantâș – Kamenski), inclus în volumul „Viața lui Constantin Cantemir (ediție bilingvă latină și rusă, Moscova, 1783), într-o notiță specială arată că „această scriere în limba latină (**Descrierea Moldovei** – *n.n., A.E.*) nu a fost atunci tipărită și a rămas în manuscris în mâinile librarului”²³, adică în Olanda. Într-adevăr, pentru a edita lucrarea, A. Cantemir trebuia să le pună tipografilor la dispoziție originalul autograf definitivat al manuscrisului, împreună cu harta Moldovei, autograful lui D. Cantemir, ori cel puțin o copie. Din anumite cauze, mai curând, din cauza dificultăților financiare, editarea era amânată din an în an. Drept urmare, posibil că manuscrisul original autograf să nu fi fost înapoiat lui A. Cantemir, deoarece chiar cu puțin timp înainte de moartea sa el mai spera că lucrarea va fi editată, prin urmare, manuscrisul original autograf definitivat sau copia lui au continuat să rămână în mâinile negustorului în Olanda. Mai târziu s-a constatat că publicarea hărții Moldovei, efectuată în 1737 în Olanda, s-a făcut nu după originalul cantemirian, ci după copia cartografului francez d’Anville, de aici reiese că cel puțin originalul hărții nu a fost lăsat în Olanda, ci a fost luat de A. Cantemir cu sine, la început la Londra, apoi la Paris.

Ulterior, după cum se știe, după moartea lui A. Cantemir manuscritele tatălui său au fost vândute la mezat. Câteva manuscrite, printre care și cele ale **Descrierii Moldovei**, au fost procurate la Paris de contele Friedrich von Thoms²⁴ (cunoscut în Rusia cu numele Thomson), dar că se afla printre ele și manuscrisul original autograf definitivat al **Descrierii Moldovei**, împreună cu harta, este greu de spus. Prin urmare, un manuscris (fie o copie făcută pe la 1732, fie manuscrisul original autograf) al **Descrierii Moldovei** trebuie să fi rămas în Olanda. Treptat, pe parcursul secolelor, urma acestui manuscris „olandez” s-a pierdut. Însă faptul că harta Moldovei se publica pe la 1737 după o copie, dar mai ales reieșind din faptul că, ajuns în 1732 la Londra, prințul Antioh avea cu sine nu numai manuscrisul **Istoriei Imperiului Otoman**, dar și pe unul al **Descrierii...**, ne face să credem că Antioh a lăsat în Olanda doar o copie a acestei din urmă opere cantemiriene, iar originalele autografe le-a luat cu sine în capitala Marii Britanii. Cercetările efectuate până în prezent în bibliotecile din Olanda nu au scos la iveală vreun manuscris al scrierii ce ne interesează²⁵.

3. Un „manuscris englez” al **Descrierii Moldovei**?

În același an 1732 prințul Antioh a ajuns la Londra, unde, pe lângă vasta activitate diplomatică, a stabilit legături cu mulți reprezentanți ai cercurilor intelectuale și literare din capitala britanică. După câte se vede, chiar din primele luni ale misiunii sale diplomatice la Londra, prințul Antioh a ajuns la înțelegere cu Nicolas Tindal, care acceptă propunerea tânărului diplomat de a traduce în limba engleză monumentală operă a tatălui său **Istoria Imperiului Otoman**. Traducătorul englez a trudit cu multă râvnă, deoarece doar peste doi ani, în

1734, **Istoria...** lui D. Cantemir nu numai că a fost tradusă, dar și a văzut lumina tiparului. După câte se pare, Antioh Cantemir convenise cu Tindal ca acesta din urmă să traducă în limba engleză și **Descrierea Moldovei**, punând, în acest scop, la dispoziția tălmăciului englez și un manuscris al **Descrierii...**, se prea poate chiar manuscrisul original definitivat, împreună cu „Harta Moldovei”. Afirmăm aceasta, deoarece, în scurtă vreme după ce Antioh convenise cu traducătorul englez în privința traducerii **Istoriei Imperiului Otoman**, mai exact la 13 august 1733, periodicul științific „Neue Zeitungen von gelehrten sachen” din Germania, informându-și cititorul că se pregătește o ediție a „Istoriei Imperiului Otoman” la Londra, mai arăta că „Tindal avea de gând să adauge la traducerea englezească a **Istoriei Imperiului Otoman** și o traducere a **Descrierii Moldovei** (numită de sursa informativă **Istoria Moldovei – n.n., A.E.**), după manuscrisul latin”²⁶. Cu peste o sută de ani în urmă, Ovid Densusianu, comentând aceste informații, își punea fireasca întrebare: „Făcutu-s-a această traducere, tipăritu-s-a vreo parte din ea? Aceasta n-o știm”²⁷. Din păcate, până în prezent, știința istorică nu a dat răspuns la această întrebare. Se știe cu certitudine, doar, că Tindal a dus până la capăt traducerea **Istoriei Imperiului Otoman**, pe care a publicat-o în 1734. Atât traducerea, cât și editarea s-au făcut cu cheltuiala lui Antioh Cantemir și a unor abonați. Însă faptul că din torentul de informații al vremii se cunoștea că Tindal intenționează să traducă și **Descrierea...** ne poate duce la gândul că Antioh pusese la dispoziția lui Tindal fie originalul împreună cu harta, fie o copie a **Descrierii...** Nu excludem faptul că la comanda lui Antioh să fi fost întocmită, în acest scop, o copie specială pentru Tindal. Se prea poate că Tindal nu a purces la traducerea celei de-a doua opere cantemiriene, deoarece după apariția **Istoriei Imperiului Otoman** prințul Antioh, suportând mari cheltuieli, nu a fost în stare să continue colaborarea cu Tindal. Din corespondența lui Antioh Cantemir cu sora sa Maria Cantemir și cu cercurile imperiale din Petersburg din această perioadă, aflăm că el ducea o lipsă acută de mijloace bănești. Deoarece demersurile sale în această privință au rămas aproape fără răspuns, putem presupune că doar lipsurile materiale nu i-au permis prințului nostru să efectueze traducerea și editarea **Descrierii Moldovei** la Londra. Bineînțeles, în caz dacă arhivele engleze păstrează careva mostre documentare privind activitatea lui Tindal din această perioadă, în special cea legată de colaborarea sa cu Antioh Cantemir, cercetările viitoare ar putea scoate în vileag informații necunoscute în problema abordată în acest compartiment.

4. Manuscrisele academicianului Gerhard Friedrich Müller²⁸

Am arătat deja că după moartea lui Antioh Cantemir o serie de cărți și manuscrise din biblioteca personală, inclusiv și manuscrise ale tatălui său, au fost procurate de contele Friedrich von Thoms, care se afla în acea vreme în capitala Franței (lucru, se pare, nu întâmplător)²⁹. Ulterior, după moartea contelui, soția sa, contesa Thoms, a dăruit manuscrisele unchiului ei Abraham Kaau-Boerhaave, profesor la Academia de Științe din Petersburg. Astfel, manuscrisele lui D. Cantemir, printre care, probabil, manuscrisul original autograf al **Descrierii Moldovei**, din nou au ajuns în Rusia, la Petersburg. După moartea profesorului A. Kaau-Boerhaave (în 1758) manuscrisele lui D. Cantemir au trecut în posesia medicului imperial (de curte) Karl-Friedrich von Kruse, doctor în medicină, membru al Academiei de Științe din Petersburg, căsătorit cu fiica lui A. Kaau-Boerhaave. La rândul său, von Kruse, bun amic cu academicianul G. F. Müller, i-a dăruit acestuia unul sau două manuscrise ale **Descrierii Mol-**

dovei. Acest eveniment însă a avut loc nu mai târziu de 1764, când G. F. Müller scrisese de acum o prefață a sa la o eventuală ediție a **Descrierii Moldovei.** După cum se știe, nici G. F. Müller nu a izbutit să editeze **Descrierea...** El se adresează în acest scop unor oameni de știință din țara sa de origine, cu care el întreținea legături, propunându-le să editeze **Descrierea Moldovei.** Oferta a fost acceptată de geograful german Anton F. Büsching (cunoscut în Rusia Bișing), care tocmai pregătea editarea unui periodic științific cu profil istoric și geografic. Reieșind din cele arătate până acum, admitem că în mâinile lui G. F. Müller s-au pomenit o copie sau două ale **Descrierii Moldovei,** îndată ce A. F. Büsching a căzut de acord să editeze **Descrierea Moldovei,** corespondentul său din Rusia îi expediază la Berlin un manuscris, care a și fost pus la baza edițiilor germane din anii 1769-1770, 1771. În aceste împrejurări apare din nou întrebarea – care dintre manuscrise a fost expediat lui A. F. Büsching de către G. F. Müller? După cum par să demonstreze cercetările noastre, savantul rus de origine germană i-a trimis, de fapt, lui A. F. Büsching doar o copie latină a **Descrierii Moldovei.** Acest manuscris, după efectuarea ediției, a rămas un timp în Germania, ca apoi să nimerească, la o dată necunoscută, într-o colecție din Rusia. La data când G. F. Müller primise în dar de la von Kruse manuscrisul **Descrierii Moldovei,** harta Moldovei, suplimentul ei, lipsea și, prin urmare, se poate admite că cel dintâi a intrat în posesia unei copii. În mediul lui G. F. Müller, probabil, s-a făcut o altă copie, care a fost expediată în Germania fără hartă. Prin urmare, nu este exclus faptul că academicianul rus a rămas în posesia manuscrisului dăruit de von Kruse. În această ordine, este interesant de menționat că în 1783 G. F. Müller îi comunică despre un manuscris al **Descrierii Moldovei,** aflat în posesia sa, împărătesei Ecaterina II³⁰. Acest fapt e o dovadă că savantul, în afară de manuscrisul expediat în Germania, mai avea un manuscris al **Descrierii Moldovei**³¹, dar care până în prezent nu a fost identificat. Deocamdată, nu au fost precizate motivele, care l-au determinat pe savant să-i comunice împărătesei despre manuscrisul său, mai ales că în acea perioadă în Rusia era de acum destul de cunoscută ediția germană din 1771 a **Descrierii Moldovei.**

Din cele arătate putem conchide că G. F. Müller a avut, prin anii '50-'60 ai sec. XVIII, în posesia sa cel puțin două manuscrise ale **Descrierii Moldovei** și că ambele, reieșind din mostrele documentare prezentate aici, nu puteau fi decât niște copii.

(Va urma.)

NOTE

¹ Института востоковедения Академии наук СССР, Ленинградское отделение. Сектор восточных рукописей. Ф. 211. 26. Ед. хр. 7, 8.

² Г. Н. Моисеева, *Дмитрий Кантемир. Описание Молдавии*, Кишинев, 1973 // *Вопросы истории*, 1975. № 8, с. 168-169.

³ Ibidem.

⁴ Г. Н. Моисеева, Ibidem, p. 168-170.

⁵ В. Н. Емуратский, *Дмитрий Кантемир и его «Описание Молдавии»* // *Дмитрий Кантемир. Описание Молдавии*, Кишинев, 1973, с. XXIV-XXV.

⁶ *Magazin für die neue Historie und geographie. teil.* 1769, III, p. 539-541.

⁷ П. П. Пекарский, *История императорской Академии наук в Петербурге*, Санкт Петербург, 1870, Том. 1, с. 310.

⁸ Gottlieb Siegfried Bayer (1694-1738), membru titular al Academiei imperiale Ruse. (Г. Н. Моисеева, *Судьба рукописного наследия Дмитрия Кантемира* // *Наследие Дмитрия Кантемира и современность*, Кишинев, 1976, с. 128-130).

⁹ П.П. Пекарский, *Ibidem*, с. 188.

¹⁰ Е. С. Кулябко, М. В. Ломоносов и учебная деятельность Петербургской Академии наук, Москва-Ленинград, с. 33.

¹¹ Despre legăturile lui G.S. Bayer cu Antioh Cantemir vezi: П.П. Пекарский, *История императорской Академии наук в Петербурге*, Санкт Петербург, 1870, Том. 1, с.193-220.

¹² Г. Н. Моисеева, *Судьба рукописного наследия Дмитрия Кантемира // Наследие Дмитрия Кантемира и современность*, Кишинев, 1976, с. 128-129.

¹³ *История о жизни и делах молдавского господаря князя Константина Кантемира*, сочиненная Санкт Петербургской Академии наук покойным профессором Бейером с российским переводом и с приложением родословия князей Кантемиров, Москва, 1783.

¹⁴ Andrei Pippidi, *Introducere*, în *Dimitrie Cantemir. Opere complete*, vol. VI, tom. I, București, 1996, p. 39.

¹⁵ Г. Н. Моисеева, *Ibidem*, с. 127-143.

¹⁶ Andrei Pippidi, *Ibidem*, p. 39

¹⁷ П.П. Пекарский, *Ibidem*, с. 318.

¹⁸ Vezi scrisorile din 26 și 27 decembrie 1877 ale lui Grigore Tocilescu către Alexandru Odobescu expediate din Moscova, Ecaterina Țarălungă, Grigore Tocilescu, Alte revelații documentare, în *Manuscriptum*, 1988, An. XIX, nr. 2 (71), p. 161, 164.

¹⁹ Vasile Harea, *Influența lui Dimitrie Cantemir asupra lui Antioh Cantemir*, în *Dimitrie Cantemir și fiul său Antioh*, Iași, 1999, p. 81-144.

²⁰ Vezi: В.В. Веселитский, *Антиох Кантемир и развитие русского литературного языка*, М., 1974; Г. Е. Бобынэ, *Философские воззрения Антиоха Кантемира*, Кишинев, 1981.

²¹ Г. Н. Моисеева, *Ibidem*, с. 127-143.

²² Vezi: Б. А. Градова, *Рукописи А. Д. Кантемира // Историки по истории отечественной культуры в собраниях и архивах отдела рукописей и редких книг*, Ленинград, 1983, с. 17-33.

²³ *История о жизни и делах молдавского господаря князя Константина Кантемира*, *Ibidem*, с. 337.

²⁴ Friedrich von Thoms (1696-1746), diplomat german la curtea Angliei, cunoscut cu Antioh Cantemir, prenumerar la ediția engleză, posesorul unei bogate biblioteci de manuscrise și cărți rare, stabilit ulterior în orașul Leiden (G. Mihăilă, *O izbândă științifică și editorială: Dimitrie Cantemir, Creșterile și Descrășterile Imperiului Otoman*, în G. Mihăilă, *Între Orient și Occident. Studii de cultură și literatură română în secolele al XV-lea – al XVIII-lea*, București, 1999, p. 349).

²⁵ G. Cioranescu, *La carte de la Moldaviae par D. Cantemir*. Sa genese et son destin, în *Revue de etudes roumaines*. XIII-XIV, Paris, 1974. p. 107-119.

²⁶ „Diesem Werke soll eine Uebersetzung der Historie der Moldau, welche eben dieser lateinisch beschrieben, beigefüget werden.” (Ovidiu Densușianu, *Notițe asupra lui Dimitrie Cantemir*, în *Revista critică-literară*, Iași, An. II, 1894, nr. 2, p. 63).

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Gerhard Friedrich Müller (1705-1783), istoric și arheograf de origine germană stabilit în Rusia în 1725. Din 1731 membru al Academiei de Științe din Petersburg. A editat *Istoria Siberiei* în două volume, a adunat documente și manuscrise vechi astăzi păstrate în Arhiva Centrală de Stat de Acte Vechi din Moscova. A cunoscut multe dintre operele lui Dimitrie Cantemir. Despre activitatea sa istoriografică în Rusia vezi: *Очерки истории исторической науки в СССР*, том 1, Москва, 1955.

²⁹ Vezi: М. В. Разумовская, «История Оттоманской Империи» Дмитрия Кантемира и роман *Аббата Прево*, в журнале *Русская литература*, Москва, 1974, № 2, с. 142-150.

³⁰ Vezi: Г. Н. Моисеева, *Дмитрий Кантемир. Описание Молдавии*, Кишинев, 1973, в журнале *Вопросы истории*. 1975, № 8, с. 168-169.

³¹ După cât se pare, anume acest manuscris l-a primit G. F. Müller în dar de la von Kruse, iar de pe acesta, pe la sfârșitul anilor '50 – începutul anilor '60, a făcut o copie, pe care a trimis-o lui A. Büsching la Berlin.

Pavel BALMUȘ

CUM ARĂTA CHIȘINĂUL ÎN URMĂ CU 180-160 DE ANI...

Hotărît lucru, textele-mărturii publicate în paginile următoare, datînd din perioada 1823-1839 și aparținînd unor oaspeți și trăitori (provizoriu) în capitala de cîndva a Basarabiei, ar putea constitui prin sine niște componente ale unei eventuale antologii, ale unui supliment „literar-documentaristic” la recenta enciclopedie **CHIȘINĂU** (tipărită, în 1997, la Editura Museum). Tocmai de aceea am propune să începem prin a cita cîteva fragmente revelatoare din această „biografie” a Chișinăului, zăbovind, mai pe îndelete, și asupra unor articole-„schițe”, note de călătorie, evocări sau lucrări beletristic-memorialistice.

„...Prima mențiune documentară a Chișinăului ca localitate (sat sau loc, așezare populată)... datează din 17 iulie 1436...” – citim, chiar la începutul enciclopediei, în articolul „CHIȘINĂU (scurtă sinteză istorică)”, semnat de Andrei și Valentina Eșanu (p.16), pentru a preciza, bunăoară, că la 1836, să zicem, ar fi urmat să se consemneze 400 de ani de la această atestare. Întrucît, însă, „jubileul” ținea de istoria... Principatului Moldovei, autoritățile țariste rusești, de ocupație au preferat să nu recunoască acest jubileu...

„...În urma tragicului eveniment din 1812, cînd partea de răsărit a Țării Moldovei dintre Prut și Nistru a fost anexată la imperiul rus, în fața noii stăpîniri apare problema alegerii unui centru al noii provincii [„oblastiei”]... Aici își stabilesc sediul diferite organe de administrare regională [„de oblastie”], noua Mitropolie a Basarabiei ș.a. În scurtă vreme, la Chișinău au loc multe schimbări: întemeierea, pe lîngă Mitropolie, a unui seminar duhovnicesc (1813), a unei tipografii (1814)...

Oficial, Chișinăul a fost proclamat centru administrativ al regiunii Basarabia și al ținutului Orhei în 1818. Tot atunci, orașul, iar puțin mai tîrziu și satele învecinate Buucani, Vovințeni, Hrusca ș.a. au trecut din stăpînirea mănăstirilor în cea a visteriei imperiului țarist. În 1834, guvernul țarist a aprobat planul general de dezvoltare a orașului. Treptat, Chișinăul se extinde teritorial spre actualul bulevard Ștefan cel Mare și Sfînt și spre strada Al. Mateevici. Apar străzi noi, în linie dreaptă, după standardele de atunci ale orașelor europene. Începe să se profileze actualul bd. Ștefan cel Mare și Sfînt, numit pe atunci „ulița Moskovskaia”. În anii 1830-’36, este înălțată Catedrala, cu clopotniță, în preajmă, în jurul Catedralei, este pusă baza unei grădini publice. În 1832, din inițiativa unor entuziaști, este deschisă prima bibliotecă publică...”

Iar din articolul *Chișinău, centrul istoric și contemporan* (de Anatol Eremia) reținem: „...După 1818, apar primele case și primele străzi, orînduite după un anumit plan. Sînt rezervate și locuri speciale pentru piața locală, un cartier Armenesc, Parcul Catedralei, Grădina Publică... În anul 1836, se termină construcția noii Catedrale a orașului. În Grădina Publică, parcul fiind plantat începînd din anul 1818, se deschid primele localuri de distracție: Cazinoul și Hanul Verde (1818-1819). Pe străzile Zolotaia (mai tîrziu – Haralambie, azi – Alexandru cel Bun), Kaușanskaia (apoi – Nikolaievskaia, azi – Columna), Seminarskaia (azi – Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni) își zidesc primele case marii moșieri: Bartholomeu (Varfolomei), Haralambie, Minkov (Mincu).

Din anul 1834, construcția orașului se realizează după un plan special, aprobat oficial. Orașul nou urcă treptat pe panta Dealului Galben, pînă la str. Livezilor (azi – Al. Mateevici)...”

Și mai concrete, mai amănunțite ne par, în acest sens, descrierile din articolul „Grădina Publică Ștefan cel Mare și Sfînt” (de Petru Starostenco): „...Se consideră că ar fi fost plantat [acest parc] în 1818, pe timpul guvernatorului general al Basarabiei Bahmetiev. De fapt, parcul a fost plantat în anii 1816-’17, cînd a și fost fixat pe harta orașului. Planul a fost întocmit de Ozmidov, arhitectul și inginerul cadastral al Basarabiei... Forma definitivă Grădina Publică și-o capătă în 1835...”

Astfel, am evidențiat (poate că prea desfășurat) doar câteva momente și aspecte ținând de perioada anilor 1820-1840 din trecutul Chișinăului, cu scopul de a demonstra în ce măsură sînt acestea „susținute” și „ilustrate” în fragmente istoric-documentare și literare reproduse mai jos (în traducere) și care poartă semnătura unor literați sau scriitori de expresie rusă: Ph. Ph. Wiegel (1786-1856), Al. Th. Weltmann (1800-1870) și N. I. Nadejdin (1804-1856).

Ceea ce-i unește pe toți acești trei autori ruși din secolul al XIX-lea este, desigur, faptul că l-au cunoscut și au scris despre A. S. Pușkin (1799-1837) (îndeosebi primii dintre ei, în anii: 1820-1824, cît a durat „exilul” acestuia de la Chișinău și Odesa), și nu doar faptul că s-au aflat ori au trecut prin capitala Basarabiei din deceniile doi și trei ale veacului. Iar printre dîștii (între sau alături de Wiegel și Weltmann, să zicem), în calitate de „vechi trăitor” și „locuitor” la Chișinău, în momentul sosirii încoace a lui A. S. Pușkin, a celorlalți contemporani și viitori autori de amintiri despre „recalcitrantul” poet rus, trebuie plasat, neapărat, și „renumitul” I. P. Liprandi (1790-1880). Altfel, ne va fi greu să înțelegem atmosfera, hățîșul de relații și împrejurări „chișinăuiene” de la acea vreme, în care au trebuit să se afle toți aceștia, și, în primul rînd, viitorul autor al **Țiganilor**, al romanului în versuri **Evgheni Oneghin**.

„...În 1823, Wiegel scrie faimoasele lui **Observații asupra stării actuale a Basarabiei**, care au devenit o sursă importantă pentru informarea lui M. Voronțov [conform asigurărilor lui Wiegel însuși, din ulterioarele lui **Amintiri?**].

În 1825-1826 este vicegubernator al Basarabiei, sperînd zadarnic să ajungă [a fi numit?] guvernator...”

Și cam atît. De ce, însă, sînt calificate drept „faimoase” aceste **Observații** (pe care noi le numim, neutru: **Note...**)? În ce măsură este implicat „publicul” chișinăuian, boierimea basarabeană a vremii, „analizată” și „caracterizată”, prea puțin favorabil (nu fără „participarea” și „ajutorul” pomenitului I. P. Liprandi), în acest adevărat pamflet, sustras (și tradus în românește), chiar atunci, de către viitorului fabulist Al. Donici? Care ar putea fi „contribuția” (să-i zicem: indirectă) a lui A. S. Pușkin la formularea unor „analize” critice vizînd societatea chișinăuiană?

Ultima întrebare am formulat-o, amintindu-ne de faptul că Ph. Ph. Wiegel „descindea” la Chișinău în primăvara-vara anului 1823, pe cînd aici se mai afla „celebrul” și „neastîmpăratul” poet rus, iar în toamna aceluiași an, în octombrie-noiembrie (pe cînd se întocmeau **Note...** viitorului vicegubernator al Basarabiei), din Odesa deja, A. S. Pușkin expedia o „Epistolă către Ph. Ph. Wiegel”, în care „strecura” și poezia *Prokleatyj gorod Kișiniov...*

Sub semnul improvizației, al expunerii „cuminți” de banalități pare să fi fost scris (anonim?) și articolul consacrat lui Weltmann Al. (la p. 535 din cartea **CHIȘINĂU**), numele acestuia fiind transcris cu „V” (ca în „moldovenește”, adică cu grafie rusească, deși „porecla” *Weltmann* în germană semnifică: „om de lume”, „monden”, un fel de... „peregrin”, „pelerin”). Pe de altă parte, este adevărat că acesta „...După absolvirea școlii militare de la Moscova, lucrează în cadrul Comisiei Topografice Militare din Basarabia (1818-1828), participă la războiul ruso-turc din 1828-1829. La Chișinău întreține relații de prietenie cu A. Pușkin, V. Raevski și I. Liprandi... Poeziile sale satirice: *Iertat să-mi fie al lirei discordantul glas...* și *Joc* circulă în manuscris, aducîndu-i titlul de poet chișinăuian. V. [adică: W.] a cutreierat toată Moldova, ajungînd să cunoască „pe de rost această regiune” (**Amintiri basarabene**, poate: **Amintiri despre Basarabia?**), a întreprins cercetări istorice și arheologice (**Schițe privind istoria veche a Basarabiei**, 1828), a învățat limba română... Romanele și povestirile sale: *Pelerinul* (1831-1832), *Stîncile de la Costești* (1839), *Ursul* (1841), *Fericire-Nefericire* (1863) ș.a. au la bază subiecte basarabene...”.

Am întrerupt aici citatul din enciclopedia **CHIȘINĂU** (în fond, niște constatări și aprecieri istorico-literare juste), pentru a preciza, a atrage atenția și asupra verosimilității descrierii, de către Al. Th. Weltmann, a realităților chișinăuiene (descrieri reproduse, fragmentar și în traducere, mai jos), dar și pentru a ne permite să nu împărțăm întru totul (așa cum procedază și autorul anonim al articolului de față, dar și mulți istorici

literari-„papagali”) atribuirea nuvelei *Tunsu (Tundza)*, precum s-a grăbit s-o facă, pe vremuri, E. M. Dvoicenko-Markova, aceluiași autor al *Peregrinului*, al nuvelei *Stîncile de la Costești* (ambele fiind publicate, pur și simplu, întâmplător, în același *Almanah de Odesa pentru anul 1840*, dar în 1839).

Ni s-a părut nimerit a încerca să facem o trecere, tocmai la această „răspîntie” istorico-literară, de la „poetul chișinăuian” Al. Th. Weltmann la cel care se numea N. I. Nadejdin (fost profesor la Universitatea din Moscova, redactor al revistelor *Telescop* și *Molva*, pînă la interzicerea celei dintîi, în 1836, prin exilarea lui N. I. N. undeva într-un „uiezd”, departe de Moscova, după „ispășirea pedepsei” ajungînd la Odesa), și care își va continua activitatea social-culturală și literară, „în apropiere de Basarabia”. Acestuia îi va aparține și meritul de a aduna materiale pentru două *Almanahuri de Odesa* (pentru anul 1839 și 1840), în cel de-al doilea incluzînd și o desfășurată *Cronică literară a Odesei* (nesemnată), și nuvela amintită a lui Al. Th. Weltmann, două poezii ale literatului „basarabean-odesit” N. Gherbanovski (inclusiv „Sonetul” consacrat memoriei lui A. S. Pușkin), o foarte desfășurată *Plimbare prin Basarabia (Progulka po Bessarabii)* de N. I. Nadejdin, dar și nuvela *Tunsu (Tundza)*, cu subtitlul: „valahskaia byl’j”, semnată cu pseudonimul „Radul Kuralesko”, chipurile, de la „Cișma-Văruiță, (la) 14 iulie 1839”. Este evident că numai alcătuitorul *Almanahului*... putea să cunoască cine se „ascundea” sub acest „misterios” nume (presupunem că avem de a face, aici, cu un dublu, cel puțin, pseudonim, alcătuit, nu-i exclus, din... pseudonimul, de la acea vreme, Kazak URALÉ(J)SKII (O), precum semna scriitorul și lexicograful-medic rus VI. I. Dali (aflat deja la Orenburgul din Ural), după ce semnase, mai înainte: „Kazak Luganski”, și din „traducerea” numelui franțuzesc al lui M. L. Farton de Verrayon (respectiv: *Cișmeaua-Văruiță?*...).

Drept dovadă a faptului că altcineva trebuia să fie „Radul Kuralesko” (și *Cișmeaua-Văruiță?*), și nu Al. Th. Weltmann (precum s-a admis prea lesne), ar putea să fie invocată și replica dată de N. I. Nadejdin, numită „Scrisoare către editorii gazetei *Severnaia Pcela*” (în numerele 112-113, din luna mai 1840), replică-„scrisoare” datată: „or. Odesa, 22 aprilie 1840”, drept răspuns la niște „observații” critice (dintr-un număr precedent al amintitului ziar) aparținînd unui „domn Moskalesko” (alias: Al. Weltmann, „Svetov”, „ofițer de imparat”, „moskalul” din nuvela *Stîncile de la Costești*, 1839). „Stimați domni! – Își începe N.I.N. „scrisoarea” – Cu deosebită plăcere am citit în gazeta dumneavoastră observațiile asupra articolului meu, inclus în *Almanahul de Odesa*...”

În continuare, autorul *Plimbării prin Basarabia* răspunzîndu-i „dlui Moskalesko”, pe marginea tuturor „observațiilor”, metodic, „pe puncte”, noi nu vom reține decît unele precizări și concretizări din „[punctul] 5 referitor la Chișinău, [unde] dl. Moskalesko face niște observații la obiect, [observații] cu care eu cad ușor de acord, dar numai parțial... Prima observație se referă la *vechimea existenței* Chișinăului... Și astfel, în urma observației dlui Moskalesko, mă consider dator să completez doar exprimarea mea despre Chișinău, spunînd că acesta era un sătuc *prăpădit, cunoscut încă la începutul secolului trecut* [= al XVIII-lea?]...”

Revenind, însă, la cele scrise de către N. I. Nadejdin despre Chișinăul anului 1839 (în cadrul *Plimbării prin Basarabia*), vom releva importanța și obiectivitatea descrierilor lui, autorul fiind printre primii călători ruși care au observat și apreciat „stihia românească” a portului și limbii vorbite de chișinăuieni etc.

Philipp WIEGEL

...Atunci cînd Basarabia a fost alipită la Rusia, nu exista (pe teritoriul ei) nici un oraș mare, în care s-ar fi putut institui în mod decent o cîrmuire. Poziția centrală pe care o are Chișinăul și reședința în el a mitropolitului Gavriil, care își construise, tot aici, o casă arhierască destul de mare și își amenajase și o grădină spațioasă, au făcut, de-a lungul vremii, să se dea prioritate acestui sat în raport cu alte mici orașe. Începînd de atunci, aici s-au aflat în permanență ambii rezidenți, încoace au venit o mulțime de funcționari, meseriași de tot felul; țîrgoveții străini și-au deschis dughene, încărcați pînă la refuz cu obiecte de lux; taxele existente pe atunci și vecinătatea cu Turcia și Austria au dus la sporirea comerțului; construcțiile s-au extins în toate direcțiile, iar numărul locuitorilor de ambele sexe a crescut de la trei mii la 26 de mii. Ba și mai mult: țarul... a acordat 10 la sută din veniturile regionale pentru construirea unor clădiri de menire publică și a unor instituții de folos obștesc. Totul părea să contribuie în mod favorabil la întemeierea Chișinăului. Și cum să nu-ți fie necaz și să nu te mire, cînd vezi dezordinea în care se amenajează aceasta, urîțenia caselor lui? Ce anume l-o fi împiedicat să devină un oraș bine orînduit, bogat și frumos?

Alegerea Chișinăului (drept centru al Basarabiei) nu-i plăcuse generalului Bahmetiev; el îi prefera acestuia Benderul și spera mereu să transfere într-acolo instituțiile regionale de stat. Generalul Inzov se ocupa cu precădere de cultivarea grădinuței amenajate de el; cei mai avuți locuitori se gîndeau, mai devreme sau mai tîrziu, să se mute cu traiul la Iași și-și înălțau doar niște locuințe provizorii; și, pînă la urmă, din amintita sumă de 10% nu s-a utilizat nici cîtuși de puțin, mai bine zis, aceasta nici n-a existat vreodată. În plus, orașul acesta a intrat de curînd în subordinea statului; pînă acum el aparținea mănăstirii Galata, care depindea de Sfîntul Mormînt; epitropii sau ctitorii mireni ai mănăstirii, în numele acesteia, au oferit-o, în anul

1818, drept cadou țarului, în timpul vizitei lui în Basarabia. Dar fiindcă, ceva mai înainte, ea fusese dată în arendă pentru douăzeci de ani, iar termenul acesta a expirat doar în anul curent, 1823, orașul n-a avut pînă acum aproape nici un fel de venituri.

Și astfel, Chișinăul, fără a-i lua în considerație întinderea, în ceea ce privește orînduirea și curățenia lui, abia dacă ar putea fi comparat cu ultimul dintre orașele noastre ținutale. La început, el s-a construit într-o vilcea, chiar pe malul zăgăzuit pe alocuri al pîrului Bîc, pe care unii catadicsesc a-l numi rîu. Această parte străveche a orașului mai există și acum. Cum intri încoace, au de suferit în aceeași măsură și văzul, și mirosul; această parte-i împînzită toată de hudițe cu multe cotituri, pline de evrei și maghernițe umile, lipite strîns una de alta. Zoile și dejecțiile se scurg încoace de peste tot, iar de aici se duc în Bîc, și cînd încep căldurile de vară, strică atît de mult aerul, încît provoacă boli epidemice. Pe o ridicătură ceva mai înaltă, începe orașul nou, și astfel acesta înaintează tot mai sus, pe pantă. Străzile și spațiile dintre case devin tot mai largi, dar neregularitatea liniilor și insalubritatea sînt pretutindeni aceleași. Toate acestea se încheie, la înălțimea unui deal, printr-o cîmpie largă, unde cu timpul urmează a se înălța un Sobor și cîteva clădiri de stat. De aici se vede orașul și împrejurimile lui; unde și unde se ridică (în număr nu mai mare de cinci sau șase) case de piatră cu etaj, care, prin gustul lor barbar, demonstrează ignoranța arhitectului ce le-a construit; pe alocuri, se văd biserici, construite nu de mult, lungi, înguste, cu acoperișuri ascuțite și care seamănă cu niște lăzi din piatră.

Fie că din cauza indolenței șefilor sau din cea a lipsei de mijloace, poliția (de aici) se află pînă în prezent într-o situație jalnică. De obicei, aceste funcții sînt deținute de niște evrei, care, desigur, sînt foarte capabili întru a afla unde se ascund hoții sau lucrurile furate – **cine dacă nu vulpea să știe toate viclesugurile vulpești**; însă, după cît se pare, ar fi fost mai nimerit ca ei să fie folosiți drept spioni, deoarece funcția aceasta ei o aplică

numai în cazurile cînd îi jefuiesc sau îi strîmtorează pe unii locuitori.

Mizeria, despre care am vorbit mai sus, depășește orice imaginație; din spitale, măcelării, spălătorii, closete – totul se scurge în stradă; orice gunoi, terfe, mortăciuni de animale zac înșirate la pămînt și nimeni nu le strînge niciodată; felinare nu există, nu sînt gherete, nu sînt bariere; nu numai că nu există caldarîm, dar movilele și gropile nu se nivelează și aproape nicăieri pe de lături nu sînt săpate șanțuri pentru scurgerea apei. Dar cea mai mare incomoditate pentru pietoni în Chișinău este numărul extrem de mare de cîini, care aleargă cu miile, zi și noapte, asurzesc orașul cu urletele lor și-i atacă pe toți trecătorii. De altfel, moldovenilor înstăriți le este lene și rușine să meargă pe jos, iar cînd cineva este mușcat, dacă e din rîndurile popoului, lucrul acesta nu se socoate o mare nenorocire. Și dacă de mult nu a fost pe aici o ciumă, dacă în toată vara nu mor sute de oameni de hidrofobie (dizenterie) și dacă în mijlocul zilei nu au loc încăierări în hudițele murdare ale Chișinăului, toate acestea ar trebui atribuite unui miracol doar...

(Fragment din lucrarea-memoriu a lui Ph. Ph. Wiegel, **Note asupra stării actuale a Basarabiei din 1823**; traducere din rusește – Clara Balmuș.)

Aleksandr WELTMANN

A. (Partea întâi, Ziua IV, paragraful [?] XXXIV)

...Spre Chișinău!..

...Am făcut astfel la 40 de verste; încă pe ațita și sîntem în orașul Chișinău...

Să poposim pe creasta acestui deal. Orașul e pe o pantă; iată și un „Bîc”; n-avem ce să zăbovim prea mult, să trecem peste el. Dar să nu creadă cineva că e vorba de un **bou** ce s-a tolănit drept în drum și nu vrea să se urmească din loc – e cu totul altceva. Geografia este știința [în] care [se] scrie, printre altele, că în Basarabia există un rîu Bîc, pe care e așezat orașul Chișinău.

Despre Chișinău, cînd am trecut prin el înția dată [la 1820], s-ar fi putut spune multe; dară, trecînd prin oraș, poate pentru ultima dată, n-aș spune nici un cuvînt, dacă timpul dus așa de repede n-ar lua locul prezentului...

(Ziua VI și VII, paragrafele [?] XLII și XLIII)

...și am intrat în Chișinău.

Și iată așa, ba una, ba alta, pas cu pas, am ajuns de ne tîrîm noaptea pe ulițele murdare ale Chișinăului. Dacă nu cunoști pe nimeni în oraș, cel mai bun lucru e să poruncești

să fii dus la un han. – *Du-mă la un han!* – am strigat eu. – *Nu știi!* – mi-a răspuns surugiul. – *La tractir!* – *La care firtir?* – *Ei, măcar Lacare.* – *Nu știi!* – îmi răspunse surugiul...

(Paragraful [?] XLV, a doua zi, după ce înnoptează la un han evreiesc)

...dar mă aflu de acum îmbrăcat și mă grăbesc să văd Chișinăul...

(Paragrafele [?] XLVI-L)

Primul pas făcut în stradă, într-un oraș necunoscut, este un minut de grea încercare, în care omul se uită în toate părțile și, de obicei, după o scurtă ori o lungă privire, o ia, fără să vrea, în acea parte în care se trage mai mult popor...

...Făcându-mi vizita reglementară și prezentându-mă, conform tuturor formelor, am luat-o spre Mitropolie. Liturghia era oficiată de însuși Mitropolitul; venerabila lui vîrstă impunea măreție riturilor bisericești...

La Mitropolie era multă lume; lîngă strana din stînga stăteau femeile. Privindu-le, le-am găsit frumușele! Dar tot atunci, coborîndu-mi ochii, mi-am zis: aici te afli nu într-un templu al vechilor idoli, nu ești un păgîn plin de păcate, care ar fi privit cu jînd cum își face rugăciunea o tînără păcătoasă.

...După ce am ieșit din biserică, aveam dreptul legitim să privesc la pioșii credincioși și la credincioase, însă a povesti despre ei, fără a le zice pe nume, ar fi să întocmesc un tratat teoretic despre frumusețe și urîtenie. Voi spune doar în general, că **cucoanele** și **cuconițele** moldovence, la exterior, seamănă foarte mult cu **doamnele** și **domnișoarele** rusoai-ce, cu **madamele** și **mademoisellele** franțuzoaice, cu **doñele** spaniole, cu **lady** și cu **miss** englezoaice, cu **frau** și **freulein** nemțoaice și așa mai departe. Au ochii negri, iuți și ageri; privirea întrebă pe fiecare: „îți plac? a? ce? îți plac? aha! ești pierdut!”...

...După masă, am luat-o din nou de-a lungul ulițelor. Întîlnind pretutindeni ruși, moldoveni, greci, sîrbi, bulgari, turci, evrei și alții, nu am îndrăznit să-i mai întreb: „Ce mai limbi?”...

(Ziua X, paragraful [?] LXVI)

...Și tot discutînd așa, ne-am decis să mergem în Grădina Publică din Chișinău. Peste un sfert de ceas eram acolo. Am dat de foarte multă lume. Căutam, în mulțimea care se plimba, pe acel înger, pe care-l zărisem la fereastră, dar în zadar; minunata arătare, ca un meteor sclic-pitor, străfulgeră și dispăru pentru vecie! Se plimbau multe: cucoane, domnișoare – drăguțele mele...

(Ziua XI, paragrafele [?] LXVIII, LXIX și LXXII)

Acestea fiind zise, am sîrșit cu Chișinăul. Am spus tot ce am avut de spus. Am uitat numai să le dau de știre vînătorilor, că lîngă Chișinău se află o **baltă**, unde mă duceam uneori, ca să-mi treacă de urît, la vînătoare de becațe, rațe și gîște sălbatiche. Am, pentru curățirea aerului, balta a fost secată. Vînatul din partea locului s-a strămutat mai departe, spre miază-zi, în Bugeac, spre limanul Nistrului...

Ceea ce am spus despre Chișinău nu e chiar atît de atrăgător, dar vreau să vă trezesc curiozitatea și dorința de a vedea clădirea fostului Tribunal Suprem, ce se cere reparată; ruinele Dibuglului, vechiul castel al lui Krupenski, cunoscut prin atîtea evenimente; Grădina Publică, Mitropolia, Cîmpul lui Marte, Malina și altele...

...De la Chișinău o luăm la vale, pe albia rîului Bîc, în preajma satului Bulboaca, peste pod, pe o colină înaltă, apoi pe creasta dealului, apoi pe o lungă pantă... și iată că, la cîteva verste, se zăresc zidurile și turnurile învechite ale Tighinei...

(Fragmente din romanul lui Al. Weltmann, **Peregrinul**; traducere din rusește de St. Terzi; după ediția Aleksandr Weltmann, **Pelerinul**. Roman, versuri, nuvele, ed. de Gh. Bogaciu, Chișinău, „Literatura artistică”, 1986, pag. 40-52.)

B. ...lertați, de prea modest
al lirei mele glas
Mîndruțele din Chișinău ca să le
cînte-ncearcă...

.....
Nu caut glorii, laude n-am rîvnit,

Spre mine îndreptați-vă privirea,
Frumoaselor din Chișinău, și fericit
Aș fi să mă citați – mi-e-aceasta
păsuirea...

.....
O, Petersburg! tu care ai
Plăceri și veselii ce-așteaptă
Pe-aripi de vis privirea mea
Spre tine dulce mi se-ndreaptă...
Dar ce-mi ești tu ori Moscova,
Ascunsă-n albe zări, departe,
Cînd Chișinău-n fața mea
Înaltă acareturile toate?...
Cînd Bîcul, printre stufării,
Șerpuitor străluce-n soare,
Cînd peste-oglinzile-argintii
Tunetul scapă-o dulce boare...
De păsări cor gălăgios
Se-aude-aici de dimineață,
Iar de colea, din stuf, din jos,
Dau glas îndrăgostit becațe,
E-un abur lunecînd ușor,
Ce-arome-ncîntătoare varsă,
Doar vara e-năbușitor
Pentru simțirea cea aleasă.
Pe dealuri, sus, se văd grădini
Cu-aspect măreț de sărbătoare,
Aice iese, cum v-am spus,
Tot Chișinăul *la plimbare*;
Pe lîngă stîlpii-nalți vedem,
Că-aici, cîndva, a fost odată
Un bun pavilion din lemn;
Gloria lui acum e moartă...

(Fragment din poezia *lertați...*
de același A. F. Weltmann, tradusă
din rusește de An. Ciocanu și inclu-
să în ediția chișinăuiană de la 1986,
pag. 259-265; demn de reproduș este
și comentariul lui Gh. Bogaciu, de
la pag. 359, aceeași ediție: „Poezia
[*lertați...*], scrisă în jurul anului 1820,
încearcă să surprindă aspectul Chi-
șinăului, crescut dintr-un simplu sat
în capitala noii regiuni, și să-i caracte-
rizeze pe vizitatorii permanenți ai
unicului loc, unde ei se puteau întîlni
să lege noi cunoștințe, să asculte
muzica vestitei fanfare militare, ...să
respire, evadați din stradele înguste,
întortocheate și peste seamă de aglo-
merate, aerul proaspăt din Grădina
Publică, situată atunci la o margine,
în partea de sus a orașului...”)

C. ...Era într-o dimineață, în

anul 18[25?]. Mă întorceam, călare,
de prin livezile de lîngă Chișinău, nu-
mite Malina. Trebuind să trec pe lîngă
o crîșmă, luai seama că la poarta ei
streșinată stăteau, legați de un stîlp,
cîțiva cai de călărie, înșeuaiți turceș-
te. Un om smolit la față și aspru la
înfățișare sta sprijinit de unul din ei;
era îmbrăcat arnăuțește, într-o manta
cusută cu fireturi, pe cap avea o cuș-
mă moldovenească, adică o căciulă
neagră moțată, din pielicele de cîrlan,
dată voinicește într-o parte; cealaltă
mîna o ținea pe pistolul de la brîu...

...abia ajuns în dreptul poștei
regionale, ce se afla la vreo sută de
stînjieni, îl zării pe un moldovean țîș-
nind în fugă prin poarta curții, urmat
de împiegatul poștei, un colonel în
rezervă, fost husar, iar apoi și toată
comanda lui de poștași înarmați cu
hangere... Cu toții fugeau în direcția
crîșmei, pe care le-o arăta moldo-
veanul, strigînd: „Tălharii! tălharii!”...

Trecînd în fuga cailor o bună
parte a străzii, dar luînd seama că
gloata din față se tot îndesa, aceia
cotiră în dreapta, pe o ulicioară glo-
doasă, cu case de ale evreilor. Tocmai
într-acea zi populația [de acolo] era în
sărbătoarea numită **a cornurilor**...

Dar la capătul uliței le apără în
față o companie de soldați ce se în-
torceau de la slujba lor la închisoare.

Haiducii apucară drumul Bul-
gariei; iar bulgarii, scoși și aceia din
casele lor de strigătele neobișnuite și
înarmați cu ghioage, le ieșiră în cale,
silindu-i să cîrnească în ulicioara ce
ducea spre grădinile din valea Bîcului.

A doua zi, am aflat că aceia erau
din ceata binecunoscutului Ursul,
groaza Codrilor Orheiului.

Dorind să-l cunosc mai în de-
aproape pe Ursu, am venit la pușcă-
rie, unde-l aflai în lanțuri grele, într-o
încăpere aparte...

(Fragmente din nuvela *Ursul* de
Al. Weltmann, tradusă din rusește de
Gheorghe Bogaciu și inclusă în ediția
Aleksandr Weltmann, **Pelerinul**, Chiși-
nău, 1986, pag. 295, 296, 297 etc.)

Nikolai NADEJDIN

...Capitala de astăzi a Basarabiei ne-a întâmpinat cu niște focuri de artificii, care o luminau, după muncile din timpul zilei, dar și pentru somnul odihnă ce urma. Noi am poposit la hanul lui Antonio.

A doua zi fiind sărbătoarea Înălțării, sunetul de clopote ne-a dat de știre că ne aflăm în orașul cu o mulțime de lăcașuri sfinte. Așa că ne-am pornit în grabă să facem cunoștință cu acesta îndeaproape și mai intim.

Ismailul ne uimise prin fizionomia sa europeană; dar ce distanță între acesta și Chișinău! Nici unul dintre orașele de gubernie din ținutul Novorossiisk nu rezistă a fi comparat cu [acest] oraș regional al Basarabiei. Ce mai Piață! Ce minunată Catedrală! Dar ce case! Și toate acestea arată atît de proaspăt, atît de nou, aproape noi-nouțe! Multe clădiri minunate deja parcă-s terminate; cele mai multe sînt în construcție încă. Vechea găoace moldovenească, din care se dezvoltă tînărul oraș, scoate și mai pronunțat în relief frumusețea acestuia, demonstrează și mai fastuos neînchipuita rezeziune a transformării lui uluitoare.

Orașul Chișinău este cunoscut de foarte curînd prin titlul său de urbe. Însuși numele său este alcătuit din cuvintele: *chișlă* – „loc pentru iernat”, „cătun”, și *-nău* – „nou”. Cuvîntul *cîșlă*, precum s-a observat deja, este [de origine] turco-tătară; prin urmare, dacă această etimologie e justă, Chișinăul datorează proveniența sa inițială bunului-plac al vreunui mîrzak din Bugeac, pribegit începe din stepă, sau, posibil, vreunui pașă, care și-a avut reședința la Bender, la o distanță nu prea mare de aici. Pînă la alipirea Basarabiei la Rusia, aici era un sat prăpădit. În momentul organizării guvernămîntului regional, alegerea, drept oraș central al regiunii, pendula între Bender și Orhei (Orheiul de astăzi). Nimeni nici nu

se gîndise la Chișinău. Alegerea s-a oprit aici numai datorită insistenței exarhului renumit Gavriil [Bănulescu-] Bodoni. De bună seamă, localitatea aceasta corespunde pe deplin menirii sale: Chișinăul se află exact în centrul regiunii, la hotarul dintre Basarabia de stepă și cea deluroasă. Vlădica [amintit] a fondat tot aici catedrala sa, care păstrează pînă în prezent numele de Mitropolie [catedrală].

Clar lucru, orașul a început să se extindă rapid; însă, pe parcursul acestei amenajări, ordinea și gustul [întru construire] nu erau luate în seamă. Acesta era un sat mare moldovenesc, pînă în anul 1834, cînd șef al regiunii și stăpîn al orașului a ajuns guvernatorul militar de acum al Chișinăului, general-locotenentul [=maior] P. I. Feodorov. De atunci a început și renașterea Chișinăului; și în prezent, după doar cinci ani, rar cine va recunoaște vechiul Chișinău moldovenesc.

Prin care miraculoasă baghetă se efectuează această metamorfoză! – Talismanul minunilor constă, poate, în acea emulație, în care s-au văzut antrenați înșiși locuitorii orașului. Ei construiesc benevol, stimulați de avantajele pentru casele înălțate de dînșii. Lucrul acesta i-a pus în mișcare chiar și pe evrei, cărora le aparțin acum multe clădiri frumoase și arătoase. Doar moldovenii nu se prea înghesuie la această rîvnă generală; ei continuă să se mulțumească cu „casele” lor puțin arătoase [„urîte”], care armonizează cumva cu costumul semi-asiat și cu deprinderile lor pe jumătate musulmane.

Eu nu mă voi pronunța prea desfășurat asupra aspectelor orașului, spre a-mi expune mai liber impresiile despre viața populației lui, atît de pestrițe. Chișinăul, precum se consideră acum, numără mai mult de patruzeci de mii de locuitori. Toate orașele din această regiune se deosebesc printr-un amestec de limbi și neamuri. Aici, însă, am dat, pentru prima oară, de o deosebită stihie

românească, în toată splendoarea pitorescului său național.

Ca într-adins pentru noi, s-a nimerit o zi de sărbătoare, marcată în Chișinău prin niște plimbări generale ale populației în Grădina Publică, amenajată de minune. Bunul stăpîn al orașului a avut gentila amabilitate de a ne însoți el însuși într-acolo. În mijlocul Grădinii, pe un teren întins, format dintr-o răspîntie a unor alee, cînta fanfara militară. Poporul venea încoace într-un aflux de valuri dense, o parte făcînd cerc în jurul terenului, cealaltă împrăștiindu-se pe alee.

Mulți dintre români, îndeosebi dintre cei în vîrstă, și-au mai păstrat costumul lor popular, pitoresc. Dimpreună cu acesta, ei, se pare, își păstrează pornirea lor profundă contra a tot ce aduce a noutate de civilizație european-rusească. Acești băștinași, reprezentanți ai unui profund naționalism românesc, stăteau liniștiți ori se plimbau de colo pînă colo, agale, adînciți în gîndurile lor. Probabil, meditau la acele scumpe vremuri, cînd Basarabia răsuna de sunetele pătrunzătoare ale țambalelor jidovești sau de țipătul strident și sălbatic al șatrelor de țigani. **Pro gustibus non disputandum**; dar se observă deja că

noua generație își trădează definitiv părinții. Aproape tot tineretul aristocrat se îmbracă europenește, posedă sau manifestă în definitiv necesități și capricii de europeni. Primul semn de abatere de la vechime, desigur, și aici, ca și pretutindenea, este dat de către jumătatea cea frumoasă a omenirii. În prezent deja nu vei putea să le deosebești după haină pe cuconițele și cucoanele românce; cele mai avute dintre ele sînt gătite conform revistelor de modă pariziene sau, cel puțin, vieneze. Și numai expresia pronunțată a vreunei fizionomii semiasiate trădează înfierea acesteia, recentă, de către Europa. O! spoiala europenească incoloră se obține nu chiar gratis, mai ales de către o femeie! Se cere mult timp pentru a tempera un sînge înfierbîntat, spre a netezi și atenua expresia vicleană a unei fețe, spre a da o paloare mată unor ochi ce ard de dorința de a trăi intens, spre a impune un tact calculat unui joc degajat de mișcări. Unele românce n-au obținut încă mari succese pe tărîmul acestei complexe științe, pentru europence facilitate prin tot felul de eforturi ale educației și exemplului. Ele [româncele] mai rămîn fiice ale naturii. Și încă ce natură!..

În general, procesul de cultivare a românilor se desfășoară încă anevoios. În rîndul aristocrației [lor] există unele pomiri întru civilizare; dar prin ce anume se manifestă acestea? O datorie de prim ordin, bunăoară, e socotită deprinderea de a vorbi liber franțuzește și de a se îmbrăca nemțește. Limba franceză, desigur cu un accent moldovenesc și fără pic de idee – iată cam în ce constă un curs deplin de înțelepciune și cultivare! Pînă la Paris e departe, și de aceea el este cunoscut aicea numai din auzite; în schimb, mulți ajung pînă la Viena. Viena-i idealul suprem, pînă la care poate să se extindă imaginația românului! Cine a fost la Viena, e socotit model al tuturor perfecțiunilor posibile, un gentleman **nec plus ultra**. Însă nici gînguritul franțuzesc, nici o călătorie fashionabilă, în mult visata capitală a Austriei, nu constituie niște piedici pentru „leii” aristocrației basarabene, spre a persista în deprinderile strămoșești, care nu sînt decît o îmbinare a unei îngîmfări boierești cu nepretențiozitatea musulmană. Se spune că mai poți vedea [în stradă?] o caretă elegantă vieneză, care are bătute în ținte, în partea din față, niște cizme barosane, iar de capră e prinsă o haină de surugiu; în acest veritabil veșmînt se vîră un țigan prost îmbrăcat [gol?], cînd i se poruncește să-l înlocuiască pe vizitiu. Pricipe, dacă poți, aceste și alte [lucruri?].

Cititul n-a devenit încă o necesitate a civilizației românești. Rusește rar cine poate vorbi, nu că să mai și citească. Literatură națională deocamdată nu există. Cărțile [obținute] din străinătate sînt socotite un lux deplasat, pe care puțini și-l pot permite.

Între timp, guvernul, din partea sa, se îngrijește permanent de instituirea unui adevărat învățămînt în capitala Basarabiei. Orașul Chișinău are deja de mult un seminar teologic, menit să asigure lăcașele Domnului cu slujitori destoinici; pe lîngă acest seminar a funcționat cîțiva ani un pension, care avea

drept scop formarea unor traducători pentru serviciul de stat, în regiune; răposatul [lu. Iv.] Venelin, la sosirea sa în Rusia, a exercitat aici funcția de supraveghetor.

Gimnaziul s-a deschis [la Chișinău] nu de mult [în anul 1833], însă e în plină activitate, promițînd succese indiscutabile; pe lîngă acesta există și un pension al nobililor, organizat în mod strălucit.

Școala ținutală mai are una, lancasteriană, înzestrată atît de solid, precum nu există alta în Rusia; dispoziția aceasta, care se extinde în mod egal și asupra altor orașe ale regiunii, unde se află școli ținutale, aparține exclusiv osîrdiei luminate a șefului actual de regiune.

Mai există și o școală pentru viitorii cancelariști. Pînă și evreii și-au organizat un fel de școală superioară, după modelul celei din Odesa. Se vede clar că orașul [Chișinău] renaște nu numai prin exterior, ci și din interior. Numai că pentru coacerea semințelor spirituale se cere timp.

Am stat noi multe ore în Grădină. Este cu neputință să nu admiri în deplinătatea sa grija cu care e amenajat totul aici pentru satisfacția celor veniți încoace să se distreze, și din care o bună parte ar mai trebui deprinși să poată găsi plăcerea în aceste plimbări și distracții. Este amenajat acolo și un minunat chioșc, cu largi balcoane. Tot aici se înalță și clădirea unui „club”, înzestrat cu un bogat bufet. Ideea de a organiza un „club” la Chișinău e poate cea mai fericită; este cel mai bun mijloc de a apropia pe boierii români de locuitorii ruși ai orașului, de a trezi la ei simțul de sociabilitate, de atenuare, pe fețele lor, a aroganței boierești și de altoire la aceștia a unei cordialități rusești. În vederea obținerii depline a unei impresii de întindere rusească, s-au construit și niște scrîncioburi rusești; și lucrul acesta, se pare, este cea mai periculoasă piatră de încercare pentru naționalitatea românească; aici, adesea, nu numai tinerețea vînturatică, ci și anticii de dinainte de

potop se complac în vârtejul ispitei; cațaveici și ișlice, chiar în momentul de față, licăresc în aer, asemeni unui aprins curcubeu.

La Chișinău există și un teatru – teatru rusesc! Noi ne-am procurat bilete și am stat la reprezentația întregă. Se juca o comedie oarecare, o traducere de D. Lenski; așa, țin minte acest lucru, se spunea în afiș. Cît privește însă titlul [acesteia], îmi asum sincer această vină, nu mi-l amintesc; iar conținutul era expus cumva așa, încît nu l-am înțeles chiar bine. Actorii jucau cu prea multă rîvnă, și publicul le era foarte recunoscător; el i-a răsplătit pe aceștia adesea cu aplauze, dar și mai des prin niște hohote zgomotoase [de rîs?], la fiecare extravaganță echivocă. Ciudat lucrul Românii, care nu prea înțeleg limba rusă, sînt atît de sensibili la spiritele d[lui] Lenski; ce-i drept, aceste vorbe de duh [erau] foarte caustice și usturătoare. Se mai poate, așadar, crede cronicilor [„în foileton”] din capitală!

În [sala de] teatru se afla și un tînăr ofițer de gardă al domnitorului Moldovei, numai în aur, și pe care eu îl văzusem încă în Grădină. Posedînd limba rusă, acesta urmărea cu atenție spectacolul și făcea adesea remarce în direcția vecinei sale foarte drăguțe, desigur în franțuzește, comparînd pe actorii locali cu cei din trupa franceză, care dă spectacole în Iași. Observațiile acestea nu erau deloc defavorabile artiștilor chișinăuieni.

De altminteri, de astă dată, trupa [aceasta] nu era în toată strălucirea sa; pe scenă n-a apărut renumitul Solenik, care aparținea, la acea vreme, teatrului din Chișinău. Ni se făcuse promisiunea că se va da, anume pentru noi, „Hamlet”, și în noua tălmăcire a d[lui] Polevoi. „Hamlet” pe scena teatrului din Chișinău! Merita, de altfel, să vezi așa ceva! Din păcate, împrejurările au fost de așa natură, încît noi n-am avut această plăcere. Teatrul [=reprezentația teatrală] s-a încheiat prin niște dansuri săltărețe [=„pleaski”], acoperite, și acestea, de bătaii din palme [=aplauze].

Voi mai repeta-o: Chișinăul renaște în toate privințele; și acest lucru va avea o înrîurire benefică asupra întregii Basarabii. Deja și acum mulți vorbesc cu mîndrie despre Chișinău și chiar se încumetă să-l compare cu Iașii; iar Iașii, în concepția basarabenilor, ocupă primul loc după Viena; la Odesa ei merg rar; despre Petersburg și Moscova atîta știu doar, că acolo e foarte frig. Ar trebui ca, în chiar inima țării lor de baștină, să înrădăcinăm pepiniere de învățămînt adevărat, să stabilim și să dezvoltăm opinia publică, dimpreună cu toate desfătările nobile ale acesteia, să înlesnim trezirea gustului și a dragostei față de ordine, armonie, de eleganță. Toate acestea presupun acum niște frumoase începuturi; și va veni vremea, cînd așa ceva va fi! Atuncea patriotismul local va da amploare nobilului sentiment de simpatie și emulație pentru viața în general a Marii Împărății, care a înfiat o țară a românilor [=Basarabia?]. Și Rusia va mai face o achiziție. O nouă, renăscută generație de români nu va fi în plus în sînul familiei sale; din contra, va diversifica jocul vieții sale sociale. Boierul rusificat [de-a binelea] nu se va mai teme de gerurile nordice; și drăgălașul picioruș de cuconiță, în loc să păsească pe aleile Praterului, va luneca mai cu multă tragere de inimă pe granitul Prospectului Nevski sau pe covorul moale al Bulevardului Tverskoi... *A propos* de piciorușe. Se spune că fermecătoarele „piciorușe”, proslăvite de către Pușkin, se mai mișcă pe covoarele de verdeață chișinăuiană... *A propos* de Pușkin. Este întreagă încă acea casă, în care a locuit El, în timpul aflării sale în capitala Basarabiei...

De astă dată, doar o zi și o noapte am petrecut noi la Chișinău. A doua zi, pe la orele zece de dimineață, ne-am pornit la drum, mai departe...

(Fragment din proza de călătorie a lui N. I. Nadejdin, **O plimbare prin Basarabia**, inserată în *Almanahul de Odesa pentru anul 1840*, apărut în 1839, pag. 308-447; traducerea fragmentelor de la pag. 385-395 este realizată de Pavel Balmuș.)

PLĂCEREA DE A GLUMI...

Epigrama își câștigă (își recâștigă?) locul ei bine meritat în literatura română. Deși în perioada postmodernistă e considerată o specie minoră a literaturii, epigrama continuă să strălucească în momentele de mare anvergură ale spiritualității universale.

Temelia epigramei o constituie inteligența, nuanțată de cultivarea surprizei, mai bine zis a poantei, fără de care epigrama nu este o creație complexă, nu devine realizare artistică.

De la Marțial încoace, plăcerea de a *glumi* în epigramă s-a remarcat cu prisosință la foarte mulți autori. În literatura română de dincoace de Prut, dar mai ales de dincolo, există mulți epigamiști buni și foarte buni, a căror valoare incontestabilă o va diseca, sperăm, și critica literară de specialitate.

Așa cum zicea Valerian Lică în antologia sa „Trei decenii de epigramă”, „un adevărat epigramist trebuie să aibă următoarele calități: spirit de observație, discernământ, putere de asociație, de analiză, de sinteză, spontaneitate, nivel cultural ridicat, ingeniozitate, intuiția stărilor precare, finețe, simțul neprevăzutului, îndemânare prozodică și vocație de epigramist”.

Zicem și noi că ar fi păcat ca oamenii de spirit, ce sunt în stare să ne mai descrețească nițel frunțile, să nu fie cunoscuți de mai multă lume cititoare cultă.

Fapt pentru care inaugurăm această rubrică.

Gheorghe BĂLICI

George CARAMFIL

București
1913-1996
contabil

Efim BIVOL

Chișinău
n. 1951
ziarist

SAREA

Spartă cu ciocan sau tesle,
De când este lumea lume
O presară mulți pe glume,
Dar și mulți o ling din iesle!

UNUI ÎNDRĂGOSTIT

Când a văzut-o întâia dată,
El mintea după ea-și pierdea;
Apoi pierzându-și-o pe toată,
S-a și căsătorit cu ea.

METRONOM

Eu spun numai atâtica
Celor care vor s-asculte:
Rău e când nu știi nimica,
Dar și rău când știi prea multe.

CONCESII

Strigă unu-n piața mare:
– Vrea poporul de mâncare!
Parlamentul se adună
Și-i urează: „Poftă bună!”

LUI ALFRED NOBEL

Lui A. Nobel, celui care
Dinamitei i-a prins șpilul,
Mulți i-aprind o lumânare,
Însă și mai mulți fitilul.

SPOVEDANIE ÎN POSTUL MARE

– Tinere, făcuși păcate
Cu femeii nemăritate?
– Da, părinte, și-au zis toate:
„Să-ți dea Domnul sănătate!”

Efim TARLAPAN

*Chișinău
n. 1944
ziarist*

ASTRONOMICĂ

Carul Mic și Carul Mare
Le-ai pus, Doamne, la loc sfânt,
Sus, pe cer. Dar, din eroare,
Ai pus boii pe Pământ!...

UNUIA CARE VREA SĂ AFLE „CUM AM REUȘIT SĂ IES CU EPIGRAME ÎN ROMÂNIA”

Cum am reușit să ies cu
Epigrame? Păi, nu-s mutul –
Le-am strigat ca Antonescu:
– Treceți Prutul!

DOINA ROMÂNULUI DIN REPUBLICA MOLDOVA

Vremile nu mă răsfăță
Astăzi, ca și-odinioară,
Într-o țară fără viață,
Duc o viață fără... ȚARĂ.

MODERNIȘTI

Moderniștii noștri scriu
Versul scurt, neoromantic,
Dar salamul de Sibiu
Îl preferă-n metru antic!

BASARABIA

Mică, așa cum a lăsat-o
Pactul marilor intruși,
Va intra și ea în NATO,
Când intra-va NATO-n ruși!...

DIN BASARABIA

La izvoarele cu ape
Dulci ca limba românească

Cerbii vin să se adape,
Porcii – să se bălăcească.

Eugen ALBU

*Cluj-Napoca
n. 1940
cadru medical*

DUPĂ 40 DE ANI DE CĂSNICIE

Ți-aduci aminte când veneai
Sub teiul înflorit și des
Și câte flori eu ți-am cules,
C-avem și-acuma pentru ceai.

CONSOLARE

Recent, iar mi-a fugit muierea
Cu un student, ce-i drept – străin,
Noroc avut-am de-un vecin
C-am împărțit cu el durerea.

RECOMANDARE

Mi-a spus un doctor vorbă mare:
Să duc o viață mai decentă,
Că băutura-i moarte lentă;
Eu i-am răspuns că am răbdare.

LEHAMITE

M-am săturat să tot muncesc
Dar să-mi justific existența
Și-aș vrea și eu să huzuresc,
Da-i tot mai mare concurența.

SPIRALA ISTORIEI

De două mii de ani trecuți
Am fost mereu sacrificați,
Fiind de-atâtea ori vânduți,
Dar niciodată cumpărați!

EPITAF ȘEFULUI MEU

În acest superb cavou
Doarme-n pace șeful meu,

Iar în fostul lui birou,
Fi'ndcă-am promovat, dorm eu.

Ion DIVIZA
Chișinău
n. 1955
ziarist

LAMENTAREA UNUI MOȘ

Cât ai arde un chibrit
Dorul meu a asfințit
Și rămân la toate rece;
Ce e sex, ca sexul trece.

A-MIORITICĂ

Moldovenii când se strâng,
Mioritici și cumiști,
La un colț de masă plâng,
La alt colț scrâșnesc din dinți.

PĂCATUL LUI ADAM

Iar când efortu-ndelungat
Vigoarea i-o secătui,
Îi spuse Eva: – Ce păcat
Că nu mai poți păcătui!

COPIII FUSTELOR MODERNE

Copii sărmani, lihniții foamei,
Nu prea se țin de fusta mamei
Și chiar de unii îndrăznesc –
Ori n-o ajung, ori n-o gălesc.

Alexandru CLENCIU
București
1913-2000
artist plastic

UNEIA

Doamna ICS, smerită față,
De când e n-a dus-o greu,
Că s-a descurcat în viață
...Încurcându-se mereu!

CULESUL VIILOR

Se tot petrece anual
Aceeși milenară dramă:
Culesul viilor pe deal
Și-al „morților”, mai jos, la cramă!

UNEI EDUCATOARE DE CREȘĂ

Dânsa a-nvățat cu trudă
Arta celor ce educă:
Dacă pruncii i se udă,
Ea îi bate de-i usucă!

EPIGRAMISTUL

Să nu mă socotiți călău
Când mă ridic solemn și spun:
Epigramistul este bun
Doar în măsura-n care-i... rău!

CĂMAȘA FERICITULUI

Doar o cămașă am drept țoală,
De-aceea-s fericit și strig:
Cum m-am născut în pielea goală,
Cămașa asta-i de câștig.

Nicolae GHÎTESCU
București
1919-2002
medic veterinar

LA DOCTOR

Bătându-i inima prea tare,
S-a dus la clinică îndată,
Iar doctorul i-a spus: „Răbdare!
O facem noi să nu mai bată!”

MEMORIA

Deși e-o minte sclipitoare,
Nu-și poate aminti nimic:
Nici de bunici – era prea mic –
Nici de amici... că e prea mare!

UNUI FOST PRIETEN

Că m-ai uitat, nu-i de mirare
 Și nici nu cat să-ți fac procesul;
 Prietenia-i trecătoare,
 Etern e numai... interesul!

PĂLĂRIEI MELE

Când voi porni în veșnicie,
 Aș vrea, iubită pălărie,
 Solemnă să rămâi în cui,
 Să spună toți: „A fost a lui!”

Stelian IONESCU

*Brașov
 n. 1922
 tehnician*

**COLINDELE
 ȘI OBSESIA SOȚIEI**

Auzind la geam eternul
 „O, ce veste minunată...”,
 Zise entuziasmată:
 „Naeeee! A căzut guvernul!”

NOSTALGIE

Pe-atunci, acelei fete dragi
 Doar ochii îi vedeam – ca mura
 Și buzele – ca două fragi...
 (Târziu i-am cunoscut și... gura!)

RATARE ÎN VIAȚĂ

Din ale vieții mari probleme,
 Pe asta cel mai bine-o știi:
 Mereu eu m-am sculat devreme,
 Dar veșnic „m-am trezit” târziu!

SINCERITATE

Găsesc c-a fericirii cheie
 Și-al sufletului meu balsam
 Să mor e pentru o idee,
 Dar deocamdată nu o am!

George PETRONE

*Iași
 n. 1936
 tehnician*

**DOCTRINARILOR
 COMUNISMULUI**

Diriguind societatea
 Cu Marx și Lenin în desagă,
 Mereu ați împărțit dreptatea
 (În loc s-o fi lăsat întregă).

ÎN VIITORUL APROPIAT

Când vom păși-n Comunitate
 Cu surle, fast și protocol,
 Vom ține mâinile la spate
 Să nu se vadă fundul gol!

**LA MITINGUL
 SINDICATELOR**

Voi, cei ce vă tot rupeți sternal,
 Scandând sloganuri desperate,
 la terminați cu „Jos Guvernul!”
 Mai jos de-atâta nu se poate.

**CONFLICT
 ÎNTRE GENERAȚII**

Cei tineri, sinceri cum îi știm,
 Ne reproșează-n mod concret
 Nu faptul că îmbătrânim,
 Ci că o facem prea încet.

Mircea TRIFU

*București
 1922-1994
 informatician*

**CONFESIUNE
 DE 1 APRILIE**

Iubita mea se dovedește
 De-o consecvență colosală:
 O zi pe an mă păcălește
 Și-n restul zilelor mă-nșeală.

UNEI MĂRII

Fetița asta durdulie
Atât privirea mi-o încântă,
Că-mi spun pe drept: deși Mărie
Ar fi păcat... să fie sfântă!

UNUI INDOLENT

Sperând de lene c-o să-l scap
Și că-l voi pune pe picioare,
Am început să-l bat la cap.
Dar știți ce rezonanță are?!

PE CĂRĂRILE OLIMPULUI

Uităm mereu, din fericire,
Trăindu-ne din viață partea,
Că-n drumul către nemurire
Mai este un obstacol: moartea!

Sin ARION

*București
1924-1981
redactor RTV*

PREȚUL

În loc de-a-i ferici atât
Pe-acei ce-n viață-și fac statuie,
Întrebă-i câți s-au coborât,
Dorind pe soclul ei să suie.

UNUI DIRECTOR

La dânsul intră cine vrea
Și-i foarte atent la tot ce spui.
Tu îi prezinți părerea ta
Și pleci doar cu părerea lui.

CIRCUMSPECȚIE

Sub umane auspicii
Înfloresc concepte stranii:
Nu-ți verifica amiciei,
Că ți se-nmulțesc dușmanii.

ANGAJAMENT

Nu mai beau în viața mea!
Jos Feteasca! Jos Cotnarul!
Pentru ce-am promis, aș vrea
Să ridic acum paharul.

Giuseppe NAVARRA

*București
1937-1988
publicist*

Ghiocel

CONSTANTINESCU

*Ploiești
1908-1979
jurist*

UNEI FETE CU „BIKINI”

Am zărit la mare-o fată
Absolut neconformistă:
La nudiști părea-mbrăcată,
La-mbrăcați părea nudistă!

PROSTIA CĂTRE RĂUTATE

Când viitoare cosmice etape
Vor cuceri planeta în stihie,
Te iau cu mine-n noua galaxie,
Că globul ăsta nu ne mai încape.

AUTOEPITAF OPTIMIST

Deși de mult trecui hotarul,
Mă bate-un gând sub piatra grea:
Atunci când veți goli paharul,
Să beți și-n sănătatea mea!

**CONFERINȚĂ
DE GERIATRIE**

S-a dovedit deci cu strictețe
Și leacul crâncenei probleme:
Putem scăpa de bătrânețe
Murind oleacă mai devreme.

Primăvara

IARNA

M-am întrebat de multe ori:
Cum e posibil să se-ntâmples
Că fulgii ei, așa ușori,
Să-mi cadă-atât de greu pe tâmples?

UTOPIE

Să fiu un fulger! Tare mi-ar plăcea
Să pot veni din nalturi, ca taifunul...
Nu ca să luminez pe careva,
Dar ca să mai trăsnesc pe câte unul!

Cornelius ENESCU

București
n. 1924
inginer

TRISTA SOARTĂ A ADEVĂRULUI

De Adevăr Puterii nu îi pasă!...
Stăruiitor, de secole în șir,
„Minciuna stă cu regele la masă”.
Cu președinții și mai abitir!

FRUMOASA VĂDUVĂ

Pradă a statornicei mâhniri,
Caută un sprijin în amici:
Ieri adepta unei mari iubiri,
Gustă azi mai multe și mai mici!

AVARUL ȘI TÂNĂRA LUI SOȚIE

Agonisind, ei fac avere:
El, tot strângând de ani și ani,
Transformă banii în plăcere;
Iar ea... plăcerile în bani!

CUSURGIUL

În juru-ți merite nu suferi
Și vezi doar lipsuri, de tot soiul.
În lacul doldora de nuferi,
Mistrețul caută noroiul!

AGENDĂ COSMICĂ

Ieri, spre Lună, premiera!
Astăzi toți nutrim speranța
Să învingem și distanța
Dintre noi, aici, pe Terra.

Anatol CIOBANU,
Larisa GURĂU

UN MANUAL EXCELENȚ DE LIMBA ROMÂNĂ PENTRU ALOLINGVI

Prezentul manual a fost coordonat și prefațat de cunoscutul lingvist, profesorul Vasile Melnic, care, el însuși, a scris și a scos la lumină o mulțime de studii sociolingvistice, dicționare, antologii, lucrări metodice cu privire la predarea limbii latine și a limbii române viitorilor medici. Prin publicațiile sale științifico-metodice, prin activitatea pedagogică de lungă durată și deosebit de prodigioasă, profesorul Vasile Melnic a creat la Universitatea de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițeanu” din Chi-

șinău o adevărată școală lingvistică, formată, în principiu, din tineri specialiști-filologi de la facultățile de litere, de la alte universități din Republica Moldova. O latură specifică a acestei școli constă în fondul ei istorico-romanic și patriotico-civilizator cu vectorul îndreptat spre cunoașterea istoriei, limbii, tradițiilor, culturii, obiceiurilor, religiei neamului nostru.

Discipole ale profesorului Vasile Melnic sunt și autoarele prezentului manual: Eugenia Mincu, absolventă cu diploma *Magna cum laude* a U.S.M., și Argentina Chiriac, absolventă a U.S. „Al.Russo” din Bălți. Manualul se numește „Limba română. Profil medical”, apărut în 2003 la Editura Litera.

Lucrarea prezintă o deosebită valoare nu doar prin faptul că este absolut necesară, ci și pentru că e rodul unei munci perseverente și se impune prin seriozitatea cu care a fost întocmită.

Deși conceput ca material didactic principal pentru orele de limba

română, destinat studenților din grupele alolingve de la Universitatea de Medicină, manualul poate fi un suport de studiere a limbii române pentru toți cetățenii alolingvi ai Republicii Moldova, medicina fiind un domeniu oarecum comun.

Autoarele au încercat să răspundă tuturor cerințelor actuale de pregătire a mediciniștilor alolingvi, urmărind familiarizarea studenților cu texte științifice, de specialitate, literare și adaptate; deprinderea unei terminologii fundamentale din domeniul medical, însușirea celor mai frecvente structuri ale limbii literare; îmbogățirea și cultivarea vocabularului; precum și formarea deprinderilor de a expune în mod oral sau în scris o problemă științifică de specialitate.

Ghidându-se și de latura practică a procesului didactic, autoarele au reușit să evite transformarea manualului în *curs de gramatică* sau în *curs de specialitate*.

Structurat în 28 de lecții, manualul are drept reper textul care comportă valoarea unui agent cu acțiune multiplă în vederea dobândirii competențelor comunicative. Textul, reprezentând prin sine un model de limbă literară, de situații de comunicare, oferă posibilități de exersare a principalelor instrumente de muncă intelectuală, pornind de la obiectivele fundamentale ale instruirii: studentul să înțeleagă audiind și citind și să se exprime corect vorbind și scriind.

Problemele de gramatică incluse la fiecare temă nu sunt exhaustive, ci selective și urmăresc un scop didactic limitat.

În abordarea problemelor lexicale autoarele s-au orientat, probabil, după același criteriu al selecției, în funcție de domeniul propus, au evidențiat aspectele principale din ro-

mâna actuală, în special din limbajul de specialitate. În acest sens sînt binevenite microdicționarele prezentate la sfîrșitul fiecărui text.

Impresionează varietatea exercițiilor gramaticale și lexicale ce antrenează abilitățile comunicative și care urmăresc evident același scop – cultivarea dexterităților de comunicare și de exprimare fluentă.

Prezentarea relațiilor de sinonimie, polisemie, omonimie, antonimie etc. contribuie eficient la îmbogățirea vocabularului. Considerăm necesară și binevenită tema "Stilurile funcționale ale limbii române" și insistența autoarelor asupra unor modele de acte oficial-administrative.

În ansamblu, textele alese cu gust, exercițiile lexicale, lexicogramaticale, fonetice, terminologia medicală bine prezentată denotă o înaltă competență. Manualul oferă studenților șansa de a-și consolida cunoștințele și de a-și cultiva abilități de comunicare în limba română.

Manualul recenzat apare în condiții poligrafice excelente: aproape pe fiecare pagină (din cele 400) se dau fotografii, desene, tabele, portrete, planșe. Deosebit de reușită și originală este coperta manualului.

Se impune și o sugestie: la o nouă ediție ar fi de dorit ca la sfîrșitul manualului să se dea un dicționar român-rus și rus-român, de asemenea, o listă cu cele mai uzuale proverbe și locuțiuni românești. Aceste „accesorii” ar înlesni consultarea mai rapidă a textelor.

În final, putem afirma cu certitudine că autoarele și-au atins scopul expus în „conceptul manualului” (p. 7-8). Manualul este interesant, captivant și atractiv, *vademecum* pentru toți alolingvii care doresc să însușească limba noastră cea română.

Ada ILIESCU

O CARTE NECESARĂ

*Pentru a fi desăvârșite,
arta și meșteșugul medicinei
trebuie să izvorască
din dragoste
(Paracelsus).*

Limba este o deprindere care trebuie însușită, printr-o practică lungă și intensivă, ca și alte deprinderi, până când și cele mai dificile elemente pot fi manipulate într-o secvență corectă. Această practică nu i-o poate oferi studentului decât **manualul** – ca *instrument de bază în învățarea unei limbi* și, cu atât mai mult, a *limbajului specializat*, deosebit de dificil chiar și pentru vorbitorii limbii respective.

Lucrarea se deschide cu un **Cuvânt înainte** al coordonatorului, prof. univ. dr. **Vasile Melnic**, care ne atenționează că această carte este o *primă încercare de a edita un curs practic (dar și teoretic) de română literară, profil medical* (p. 4). De asemenea, D-sa evidențiază și multiplele *elemente de gramatică comparată, care îi ajută pe studenții alolingvi să perceapă și să cunoască structura limbii române în comparație cu cea a limbii ruse* (p. 5).

Toate observațiile și judecățile de valoare emise de prof. univ. **Vasile Melnic** sunt pertinente, reușind ca – pe parcursul a patru pagini – să puncteze obiectivele de bază ale manualului, să evidențieze oportunitatea acestuia și să-l aprecieze la justa sa valoare.

În capitolul **Conceptul manualului**, autoarele, motivate de îndelungata experiență la catedră, prezintă – cu profesionalism – problematica celor trei **planuri** ale cărții: **didactic, sociologic și psihologic**, planuri care susțin **leitmotivul** (*argumentul forte explorat* – n.a.) acestei cărți utilitare, și anume: *însușirea unei noi*

limbi oferă noi posibilități de realizare a personalității.

Considerăm – fără a fi acuzați de subiectivism – că **Manualul** colegelor noastre **Eugenia Mincu și Argentina Chiriac** este prima lucrare de acest gen, care încearcă să exploreze și sufletul studenților – *latura uimitoare și fascinantă a ființei umane* – deschizându-le mintea și arătându-le calea, într-o lume în care avem știință mai multă, dar mai puțină judecată, avem mai multe leacuri, dar mai puțină sănătate, ne-am înmulțit posesiile, dar ne-am redus valorile, tindem să ridicăm totul cât mai înalt, dar avem puncte de vedere din ce în ce mai înguste, avem cu mult mai multă mâncare, dar mai puțină nutriție ș.a.m.d., iar ideea de a include în manual **Jurământul lui Hipocrate** este magistrală!

Urmează apoi încă două pagini (10-11) care te *țin cu sufletul la gură*, ajutându-i pe studenți să-și schimbe caracterul chiar, să treacă în alt registru, să considere acest manual – cu tot ce are mai bun în el – ca un alt gen de provocare, dar și ca o binecuvântare, să-l recepteze așa cum spunea **W. Rivers** (*Formarea deprinderilor de limbă străină*, București, E.D.P., 1977) ca pe **Biblia** lor, care le deschide creierul, inima și sufletul, într-un cuvânt, le dă disecția.

Manualul este structurat în **28 lecții** în care sunt incluse toate *elementele necesare pentru însușirea și cultivarea limbii de stat – româna – în grupele de studenți – medici alolingvi (rusofoni)*.

Scopul urmărit nu este doar formarea – într-un timp util – a unor deprinderi de exprimare – orală și scrisă – și de precizare a cunoștințelor de limbă, în general, și a celor medicale, în special, ci și în realizarea uneia dintre cerințele **Didacticii moderne** și anume cea **Reading & Writing for Critical Thinking**, adică exact ceea ce promovează manualul: accentuarea conexiunii dintre abilitățile lingvistice, prezentate în cele 28 de lecții, dominate de **tehnici interactive** de eficientizare a lecturii și scrierii, la

toate nivelurile, la capitolul **Să actualizăm cunoștințele.**

De asemenea, prezența titlurilor și a rubricilor de tipul: **la aminte!** sau **Cultivarea limbii... pic cu pic** ș.a. demonstrează dorința autoarelor de a valorifica și diverse modalități de animare a lecturii, prin exerciții, recomandări etc. care sporesc angajarea personală a studenților și stimulează gândirea lor divergentă.

Nu poate fi trecută cu vederea preocuparea celor două autoare ca manualul să fie gândit nu numai științific, ci și practic. În acest sens, sunt emblematice ordinea abordată în derularea faptelor de limbă, echilibrul, simetria, caracterele grafice impecabile ale modelelor de limbă, elementele iconice (tabele, scheme, sistematizări, acele planșe superbe din **Atlasul de anatomie** etc.), într-un cuvânt, iar preocuparea și pentru ca manualul să placă, iar studentul să-l deschidă cu plăcere și să-l folosească ca pe o posibilitate de seducție.

Acesta este cel mai mare merit al lucrării, și anume, acela de a fi un buchet în care sunt aranjate magistral texte, structuri morfosintactice și lexicale, exerciții etc., în urma unui efort de selectare a acestora și capacitatea lor de a incita, realmente, la lucru, oferind un număr impresionant de modele de limbă, de cele mai diverse tipuri.

De asemenea, legătura cu literatura, cu judecățile de valoare ale unor savanți sau genii, prezența unor proverbe, maxime, aforisme, precum și rubrica **Știați că...**, în care apar noutăți de ultimă oră, selectate chiar din **INTERNET**, îi conferă acestui manual nu numai o notă atractivă, ci și încântătoare, asemănătoare manualelor occidentale.

Aceiași stil degajat, aceeași dezinvoltură în tratarea problemelor care vizează predarea unei limbi le afișează **Jeremy Harmer** (*The Practice of English Language Teaching*, Longman, London and New York, 1991), care, la fel ca Eugenia Mincu și Argentina Chiriac, pledează pentru aceleași idei, și anume că adolescenții reprezintă cea mai mare provocare pentru profesor, că pot fi deosebit de

activi dacă sunt motivați și, mai ales, stimulați. Or, **succesul** (*competența lingvistică și performanțele*) poate fi un factor de motivație, iar ideea de a avea un **limbaj specializat** bogat poate fi un prim obiectiv.

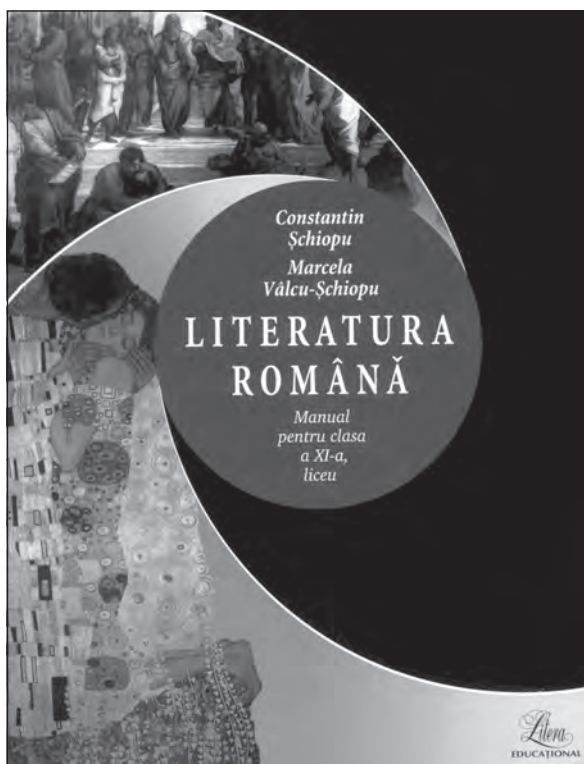
Pentru aceleași deziderate am pledat și noi în teza noastră de doctorat, în **Manualul** și **Cursul** publicate de noi, dar și în munca de zi cu zi la catedră, timp de trei decenii.

Am spus-o și în **teza** noastră **de doctorat** (*Gramatica practică a limbii române pentru străini*, Craiova, Editura Universitaria, 2003), și în **manualul** nostru (*Manual de limba română ca limbă străină*, București, E.D.P., 2002): **a preda o limbă străină este o artă!** A-l determina pe cursant să simtă magia spațiului clasei, al tablei și al manualului, a crea așa-zisele **situații de învățare** și, în cele din urmă, a trăi clipa în care acesta însuși dă **regaluri de limbă** la examen și apoi la specialității, înseamnă să demonstrezi că *orice lucru bine făcut este, în primul rând, rezultatul unui proiect pedagogic bine gândit și al unei strategii de predare bine structurate*, iar, dacă ajungi, într-adevăr, să faci o artă din profesia de dascăl – dirijat de un manual performant – înseamnă că nu-ți pare rău că ți-ai auzit pașii prin amfiteatre!

Acestea sunt gândurile noastre și cu privire la manualul doamnelor profesoare de limba română. Această carte *de înalte delectări și de mult folos (Perpessicius)* poate fi consultată de studenți, de profesori ș.a., în strădania, mereu actuală, de dezvăluire a bogăției limbii, de cultivare a înaltelor sale virtuți.

Parafrazându-l pe savantul **G.I. Tohăneanu**, *Magistrul* care ne-a călăuzit pașii – în *dulcele supliciu* al doctoratului nostru – încheiem, în aceeași notă, în care s-a reușit miracolul redactării acestui manual:

Mă întorc, înainte de a încheia la inimă. Meritul fundamental al cărții este că autoarele (n.n.) nu au reușit să-și sugrume chiar toate bătăile inimii! Nici un lucru durabil nu se întruchipează fără iubire! Depun mărturie Dante și armonia care chivernisește lumea: „L'amor, che more il sole e l'altre stelle”.

• Manualul *Literatura română pentru clasa a XI-a* reflectă noua concepție de studiere a literaturii în liceu. Conținuturile învățării sunt organizate în nouă capitole conform unor principii moderne de structurare didactică a materiei și respectă recomandările curriculumului în vigoare.

• Fiecare capitol conține o pagină care prezintă *obiectivele* de referință structurate pe trei niveluri de învățare:

- cognitive;
- tehnologice;
- atitudinale.

Ludmila
ARMAȘU-CANȚĂR

MANUALUL DE LITERATURA ROMÂNĂ – UN INSTRUMENT MODERN DE LUCRU

Un vechi proverb chinezesc spune: *Dacă te gândești la ziua de mâine – ia-ți de mâncare*. Dacă te gândești la anul care vine – sădește un pom. Dacă te gândești la secolul ce va urma – educă-ți copiii. Acesta din urmă ar fi probabil imboldul care i-a făcut pe autorii Constantin Șchiopu și Marcela Vâlcu-Șchiopu să creeze manualul de Literatură română (*Manual pentru clasa XI-a*, liceu, Editura Litera Educațional, 2003).

În condițiile de reforme pe care le tranzitează (dureros de mult!) societatea noastră, cei mai vulnerabili au

devenit copiii. Or, școala, profesorul sunt cei care reprezintă începutul. Iar un început bun preconizează un deznodământ fericit, în condițiile în care calitatea procesului de învățământ este asigurată de manuale performante. Reieșind din aceste considerente, autorii manualului au acoperit mai multe arii curriculare: literatura română e privită nu numai ca instrument de cunoaștere și comunicare, dar, lucru important! și ca domeniu cultural în interiorul căruia elevul se produce ca ființă spirituală.

Prin suportul său teoretico-metodic destul de solid, manualul, așa cum menționează înșiși autorii în Argument, optează pentru un model didactic, care răspunde întru totul exigențelor curriculumului, realizărilor teoriei și practicii pedagogice moderne. Manualul acoperă integral ansamblul obiectivelor de învățare stipulat de curriculum, asigură natura progresivă și motivațională a organizării conținuturilor.

În același timp sunt respectate

criteriile curriculare și psihopedagogice în ceea ce privește accesibilitatea, selectarea, adunarea, tratarea didactică, integrală și funcțională a unităților de conținut.

Manualul propune abordarea fenomenului literar românesc din perspectiva curentelor literare. Autorii au optat pentru cei mai reprezentativi scriitori și opere artistice, acestea urmând a fi studiate nu numai în relație cu epoca istorică în care au fost create, ci, mai ales, prin încadrarea lor într-o formulă estetică anume. Conținuturile oferite de manual sunt organizate în nouă capitole, acestea incluzând o serie de paragrafe, intitulute sugestiv și atractiv (ex: „*Mi-e dor să văd floarea albastră*”, „*Nu pot blama pe-aceia ce-și face datoria*”, „*Explozia sentimentelor, râsul absurd*” ș.a.).

Menționăm că studiul textelor se bazează pe cele trei tipuri de activități ale elevilor (observare, explorare, interpretare), astfel conținutul manualului acoperind cele trei sfere de dezvoltare a personalității: intelectuală, psiho-motorie și motivațional-afectivă.

Remarcăm și faptul că autorii, în scopul unei mai bune operaționalizări a discursului didactic, propun la începutul fiecărui capitol obiectivele de referință: cognitive, tehnologice și atitudinale. Astfel, elevii vor putea conștientiza mai ușor performanțele ce urmează să le atingă, iar profesorul, la rândul lui, să formuleze cât mai precis obiectivele operaționale.

În baza algoritmului propus de autori, în scopul studierii textului literar, sunt bine gândite și realizate etapele unei lecturi interogativ-interpretative.

Considerăm important de menționat că autorii nu propun noțiunile din teoria literaturii ca scop în sine. Acestea, prezente în dreapta ori în stânga paginilor, ajută elevilor să descopere, să comenteze, să interpreteze. Sunt, prin urmare, niște repere sigure pentru elevi. Ceea ce se impune de asemenea este și faptul că autorii au reușit să evite

șablonul, stereotipul, urmărind mai ales prin sistemul de exerciții să stimuleze interesul, motivația elevilor pentru învățare (ca exemplu pot servi exercițiile cu variantele de răspuns, situațiile de opțiune morală, diversele tipuri de brainstorming, procedeele interactive: PRES, ecranizarea operei literare, procesul de judecată etc.).

Destinat în primul rând elevilor, manualul este util și profesorului, fapt confirmat și de modelul repartizării orelor pe capitole / teme, despre care autorii menționează că „poate fi preluat ori modificat”.

Manualul propus este de tip interactiv, presupunând un dialog permanent între elevi și opera literară, profesorului revenindu-i rolul de moderator.

Imaginile, reprezentând opere din pictura și sculptura universală, ilustrează formula artistică a unui curent anume și sunt utilizate în scopul stabilirii unor legături între literatură și alte arte.

Vizavi de cele menționate, conchidem că autorii manualului au propus profesorilor și elevilor nu numai un instrument modern de lucru, ci și o sursă de informație interesantă și utilă, care pregătește generația tânără pentru viață.

• **Lectura interogativ-interpretativă a textului literar se realizează prin activități de învățare și exerciții structurate în baza următoarelor formule generice:**

- „E bine să știți!”;
- „Observați!”;
- „Cercetați! Descoperiți!”;
- „Exprimați-vă părerea!”;
- „Pentru portofoliu”.

• **Operele propuse pentru studiu – diverse ca gen, specie, mesaj – urmează a fi studiate nu numai în relație cu epoca istorică în care au fost create, dar și prin încadrarea lor în curente literare.**

Albina DUMBRĂVEANU

COLOCVIU ȘI SEMINAR ÎN TERMINOLOGIE

Între 24 și 26 iunie anul 2003, la București a avut loc Colocviul și Seminarul Internațional de Formare în Terminologie, Terminografie, Terminică 3T „Limbaje de specialitate și formarea terminologului”, organizate de Asociația Română de Terminologie (TermRom) în colaborare cu Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității București, Academia de Studii Economice, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” al Academiei Române cu sprijinul Uniunii Latine și al Ministerului Educației și Cercetării.

Conform Programului colocviului, în ziua de 24 iunie 2003, la deschiderea lucrărilor acestui for științific, au luat cuvântul prof. dr. ing. Florin-Teodor Tănăsescu, președintele Asociației Române de Terminologie (TermRom), Florica Razumiev (Paris), care a dat citire mesajului dlui Daniel Prado, directorul Direcției de Terminologie și Inginerie Lingvistică a Uniunii Latine, acad. Marius Sala, directorul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” al Academiei Române, prof. dr. ing. Gleb Drăgan, m. cor. al Academiei Române, președintele Comisiei de Terminologie pentru Științe Exacte a Academiei Române, prof. dr. Georgeta Ciobanu, Universitatea „Politehnica” (Timișoara) și subsemnata.

La ședințele de comunicări, organizate pe 24 iunie în Sala de conferințe a Asociației Generale a Inginerilor din România, au fost ascultate și discutate peste 20 de comunicări. Prof. dr. ing. Florin-Teodor

Tănăsescu s-a oprit asupra întrebării: De ce problemele de terminologie, terminografie și terminică reclamă acordarea unei atenții mai mari din partea producătorilor și a utilizatorilor de terminologii? Au fost prezentate mai multe aspecte ale terminologiei românești în constituirea de tezaure și bănci de date, semnalându-se direcțiile de stimulare a activității de terminologie în România. De asemenea, a fost menționat rolul incontestabil al traducătorului-terminolog într-o întreprindere. Prof. dr. Georgeta Ciobanu (Cluj) a abordat câteva aspecte ce țin de stabilirea definiției terminologice, de structura acesteia și de concluziile ce se desprind în urma analizei. Dna Elena Popa (București) în comunicarea *De la cuvânt la termen* a prezentat deosebirile și asemănările dintre noțiunile cuvânt și termen, trecerea unui cuvânt la statutul de termen, relația obiect–concept–termen, precum și relațiile dintre termeni. În comunicarea *Principiile unei baze de date terminologice: teorie și practică* cercetătoarea Sanda Cherata a prezentat problemele puse de implementarea unui sistem informatic, a cărui primă utilizare este realizarea unei baze de date terminologice a mediului TerMedRo în limbile engleză, germană și română. Prof. dr. Ioana Vintilă-Rădulescu (București) în comunicarea *Dicționarul termenilor oficiali din limba română* a prezentat principiile acestui dicționar, în care se vor include în primul rând termenii utilizați în legislația românească de după 1990, iar apoi termenii definiți în standardele de terminologie sau cu terminologie sectorială. Cercetătorul Florin Vasilescu (*Dicționar–terminologie–traducere*) a sugerat înglobarea glosarelor terminologice în dicționarele generale multilingve cu scopul facilitării activității traducătorilor. Noi (*Activitatea terminologică a C.N.T. între realizări și perspective*) am consemnat necesitatea studierii terminologiei științifice în instituțiile de

învățământ pentru redresarea situației lingvistice în țară. Au fost elaborate și editate mai multe vocabulare terminologice care, din păcate, nu ajung la destinatar. Circulă multe texte cu statut de acte oficiale traduse de persoane incompetente, care nu cunosc nu numai terminologiile speciale, dar nici limba română. Dl. ing. Valeriu Culev (Chișinău) în comunicarea *Baza de date terminologice – instrument de promovare a terminologiei în Republica Moldova* s-a oprit asupra importanței datelor terminologice din BDT la prestarea consultațiilor lingvistice în cadrul Serviciului limbii al C.N.T., la elaborarea unui amplu dicționar electronic cu terminologii standardizate, la promovarea, standardizarea și validarea terminologiei tehnice și științifice în limba română.

Despre EUROCAST, care este o bază de date relațională, realizată în România în cadrul unui proiect al TermRom, finanțat prin programul CALIST, a vorbit dr. ing. Sorin Ghețaru (București). Despre componenta terminologică a bazei de date a patrimoniului cultural național a informat participanții la colocviu vicepreședintele TermRom (București) dl Dan Matei. Dna Manuela Mihăescu (Cluj-Napoca) a comunicat despre implementarea unei baze de date terminologice multilingve prin echivalențe funcționale ale termenilor. A fost prezentat modul de elaborare a unui glosar de termeni din domeniul colectivităților locale în limbile franceză, engleză și română. În comunicarea *Neologismele și terminologia în domeniul afacerilor* dna Anabela-Gloria Niculescu-Gorpun (București) a prezentat rezultatele unui studiu al terminologiei în afaceri, care tinde spre împrumutul de anglicisme. Ing. Angel A. Proorocu (*Terminologia*

agricolă la început de drum) s-a referit la programa disciplinei *Terminologie informatică* predate la facultate și, în special, la tezaurul științific agricol românesc, care este principalul izvor pentru a crea o bază de date de terminologie agricolă. Interesante comunicări au fost prezentate de dna Gabriela Vărzaru (București), de dna Anca-Maria Velicu (București), de Alice Toma (București) etc.

În zilele de 25 și 26 iunie în 13 ateliere au fost audiate și discutate diverse subiecte, între care *Tipuri de fișe terminologice* (Mariana Pitar, Timișoara), *Surse terminologice pentru traducători și interpreți* (Dana Florean, Violeta Vintilescu, București), *Metodologia de implementare a unei baze de date terminologice – probleme teoretice și practice* (Sanda Cherata, Cluj-Napoca), *Caracteristici ale structurii terminologiei economice* (prof. Corina Lasca-Cilianu), *Probleme de neologie* (prof. Alexandra Cuniță, Ileana Busuioc, București), *Dicționarul morfologic românesc* (ing. Luciana Peev, Cluj-Napoca), *Corectorul pentru texte scrise în limba română, Ortograf integrat în produsele OFFICE MICROSOFT* (ing. Endre Jodal, Cluj-Napoca) ș.a. Cu mult interes au fost ascultate prelegerile prof. dr. Georgeta Ciobanu, invitată și la Colocviul și Seminarul de terminologie și formare a terminologului, desfășurat la Chișinău în luna mai, anul 2002.

La masa rotundă din 24 iunie s-a discutat Terminologia în energia românească.

Participanții la reuniune au beneficiat de diplome de absolvire a Seminarului Internațional de Formare în Terminologie, Terminografie și Terminică 3T.

SUMAR GENERAL (2001-2003)

ABIA PRIN CUVÂNT...

FILIP, Iulian. Ca să fiu mai în-
teles; Străjer, nr. 4-6, 2002; Vorbe și
cuvinte, nr. 7-9, 2002.

ADEVĂRUL DESPRE NOI

COȘERIU, Eugen. Identitatea
limbii și a poporului nostru, nr. 10,
2002.

ANALIZE ȘI INTERPRETĂRI

CIOBANU, Mircea V. Leonid
Dimov, onirismul și textul de plăcere,
nr. 4-6, 2002.

CUBLEȘAN, Victor. Lucian
Blaga și structura romanului său, nr.
1-3, 2002.

DERGACI, Nicolae. Vocabule
românești în povestirea *Cântecul hai-
ducului* de Ivan Bunin, nr. 9-12, 2001.

GIURCĂ, Gheorge. Semnificații
ale drumului inițiativ parcurs de Ha-
rap-Alb, nr. 4-6, 2002.

HANGANU, Mihai. Dezvoltarea
literaturii: încercări de tipologie, nr.
1-3, 2002.

IRIMCIUC, Olga. Eseul – o
modalitate deschisă de interpretare
a operei literare, nr. 4-8, 2001.

SURUGIU-NEGREI, Dorina.
Proiecții basarabene în creația lui
Octavian Goga, nr. 4-8, 2001.

ȚURCANU, Lucia. „Moartea
autorului” în postmodernitate: *pro* și
contra în opera lui Borges, nr. 1, 2003.

ANALIZE ȘI SINTEZE

BOMHER, Noemi. Un pat dis-
trugător, nr. 6-10, 2003.

CAP-BUN, Marina. Câteva
considerații pe marginea eroticii lui
Nichita Stănescu, nr. 6-10, 2003.

DANIELA-COJOCARU, Came-
lia. Spiritualitate arhaică românească
în romanul *Baltagul* de Mihail Sado-
veanu, nr. 6-10, 2003.

POSTOLACHI, Veronica. Su-
fletul ca miracol: motive și asocieri la
L. Blaga și Gr. Vieru, nr. 7-9, 2002.

ANIVERSĂRI

BEREJAN SILVIU – 75

Schiță omagială de Gheorghe
POPA, nr. 4-6, 2002.

CARAGIU-MARIOȚEANU MA- TILDA – 75

POHILĂ, Vlad. Matilda Caragiu-
Marioțeanu, o pildă de slujire pasio-
nată limbii strămoșești, nr. 4-6, 2002.

CIMPOI MIHAI – 60

BANTOȘ, Ana. Mihai Cimpoi:
dialogul dintre Centru și Margine,
nr. 7-9, 2002.

BĂILEȘTEANU, Fănuș. Un
George Călinescu dintre Prut și Nis-
tru, nr. 7-9, 2002.

BOSTAN, Grigore C. Perso-
nalitate proeminentă a vieții noastre
spirituale, nr. 7-9, 2002.

CIMPOI, Mihai. Labirinturile
limbajelor; Nostalgia Centrului, nr.
7-9, 2002.

CIOPRAGA, Constantin. Mihai
Cimpoi – LX, nr. 7-9, 2002.

CRĂCIUN, Victor. O conștiință
matură, nr. 7-9, 2002.

DUMBRĂVEANU, Victor. Omul
cărții, nr. 7-9, 2002.

MĂNUCĂ, Dan. Mihai Cimpoi
sau elogiul cumpenei critice, nr. 7-9,
2002.

Preafericitul Părinte Teoctist,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.
Gânduri la aniversare, nr. 7-9, 2002.

SIMION, Eugen. Bucurie, nr.
7-9, 2002.

TIUTIUCA, Dumitru. Podul de
cărți numit *Mihai Cimpoi*, nr. 7-9, 2002.

ȚARANU, Petru. Mihai Cimpoi
și Dornele, nr. 7-9, 2002.

CIOPRAGA CONSTANTIN – 85

BANTOȘ, Ana. Constantin
Ciopraga și Basarabia, nr. 4-8, 2001.

PLATON, Maria. Un stil de a
trăi, un mod de a scrie, nr. 4-8, 2001.
Un arc voltaic al culturii româ-
nești, nr. 4-8, 2001.

URSACHE, Petru. Constantin
Ciopraga, profesorul, nr. 4-8, 2001.

COȘERIU EUGENIU – 80

BOJOGA, Eugenia. Teoria ling-
vistică a lui Eugeniu Coșeriu în Spa-
nia, nr. 4-8, 2001.

BORCILĂ, Mircea. Eugeniu Coșeriu, fondator al lingvisticii ca știință a culturii, nr. 4-8, 2001.

CIMPOI, Mihai. Eugeniu Coșeriu: limbajul poetic ca limbaj absolut, nr. 4-8, 2001.

DUMISTRĂCEL, Stelian. Itinerar științific – itinerar de trăire sufletească, nr. 4-8, 2001.

PAVEL, Vasile. Universalitatea operei lingvistice coșeriene, românească prin geneza ei, nr. 4-8, 2001.

POPA, Gheorghe. E. Coșeriu: Drumurile vieții și ale afirmării, nr. 4-8, 2001.

„Prof. Eugeniu Coșeriu a inaugurat o panoramă vastă de studii la Universitatea din Tübingen.” Interviu cu dl Wolf DIETRICH, prof. la Catedra de Limbi Romanice a Universității din Münster (Germania), nr. 4-8, 2001.

COTELNIC TEODOR – 70

EȚCU, Ion. Un neobosit septuagenar, nr. 6-10, 2003.

EȚCU ION – 70

COTELNIC, Teodor. În laboratorul de creație al unui lingvist, nr. 2-3, 2003.

PIOTROWSKI RAYMUND – 80

POHILĂ, Vlad. Raymund Piotrowski, un veritabil iubitor și susținător al culturii române, nr. 4-6, 2002.

POHILĂ VLAD – 50

DUMBRĂVEANU, Luminița. Un model de conștiință și rezistență, nr. 2-3, 2003.

„Să ne ținem aici cât mai mult, cât mai mulți...”. Dialog: Luminița DUMBRĂVEANU – Vlad POHILĂ, nr. 2-3, 2003.

SALA MARIUS – 70

POHILĂ, Vlad. „Cine zice Marius Sala, zice și romanist în sensul cel mai larg al cuvântului”, nr. 7-9, 2002.

STĂNESCU NICHITA – 70

CANȚĂRU, Grigore. Un poet care nu l-a ratat pe Eminescu, nr. 2-3, 2003.

Gânduri despre poet: Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Fănuș

Neagu, Marin Sorescu, Ion Băieșu, Gheorghe Pituț, nr. 2-3, 2003.

STĂNESCU, Nichita. Sînt un om viu, nr. 2-3, 2003.

VIERU IGOR – 80

BANTOȘ, Alexandru. Zugrav al sufletului basarabean, nr. 6-10, 2003.

BATĂR, Dumitru. În fața timpului și a neuitării, nr. 6-10, 2003.

SPĂNU, Constantin. Convergențe semiotice și axiologice în creația lui Igor Vieru, nr. 6-10, 2003.

ZAGAEVSCHI VLADIMIR

PARTOLE, Claudia. Omul care caută în tăcere..., nr. 6-10, 2003.

ANUL CARAGIALE

TIUTIUCA, Dumitru. Naratologie caragialiană, nr. 7-9, 2002.

APARIȚII EDITORIALE

BANTOȘ, Ana. „Ginta Latina et l'Europe d'aujourd'hui”, nr. 11-12, 2002.

CIOPRAGA, Constantin. Despre „Memoria Dornelor”, nr. 7-9, 2002.

ARGUMENT

BANTOȘ, Alexandru. Identitate și destin, nr. 1-3, 2001; Dincolo de sărbători, nr. 4-8, 2001; Șansa noastră, nr. 9-12, 2001; Profesorul nostru, nr. 10, 2002; Retrospectivă necesară, nr. 4-5, 2003; E nevoie ca toată lumea să facă lingvistică?, nr. 6-10, 2003.

Dragostea și bunurile ei, nr. 1-3, 2002.

MATEEVICI, Alexei. ...Să-i luminăm pe toți cu lumina dreaptă, nr. 2-3, 2003.

NEAGU, Fănuș. Patria pe verticală, nr. 4-6, 2002.

Spre un alt orizont, nr. 11-12, 2002.

STĂNESCU, Nichita. Întrebări, nr. 1, 2003.

TELEUCĂ, Victor. E ca-n noaptea Învierii, nr. 7-9, 2002.

ARS POETICA

ANTONOVICI, Clement, nr. 1-3, 2001.

BELDEANU, Ion, nr. 1-3, 2001.

BORDEIANU, Leo, nr. 4-8, 2001.

BOSTAN, Grigore C., nr. 1-3, 2001.

CLEMENT, L. D., nr. 1-3, 2001.

DORCESCU, Eugen. 2000, nr. 9-12, 2001.

FILIP, Iulian. Transplant; Cum se mai ține; De față cu două lumânări; Spărgător; Tu-u?..; Mărul amețit, nr. 9-12, 2001.

GOCIU, Simion, nr. 1-3, 2001.

HADÂRCĂ, Ion, nr. 4-8, 2001.

HOSTIUC, Ștefan, nr. 1-3, 2001.

LARI, Leonida, nr. 4-8, 2001.

LEVIȚCHI, Vasile, nr. 1-3, 2001.

LUPU, Gheorghe, nr. 1-3, 2001.

LUTIC, Mircea, nr. 1-3, 2001.

MINTENCU, Dumitru, nr. 1-3, 2001.

PETROVICI, Viorica, nr. 1-3, 2001.

SPĂTARU, Nicolae, nr. 1-3, 2001.

SUCEVEANU, Arcadie, nr. 1-3, 2001.

TĂRĂȚEANU, Vasile, nr. 1-3, 2001.

UNGUREANU, Lidia. Azi, mâine...; Ipostază de taină; Turnul de aur; Cineva; Egoism primar, nr. 9-12, 2001.

VATAMANU, Ion, nr. 1-3, 2001.

VICOL, Mihai Sultana, nr. 1-3, 2001.

ZEGREA, Ilie T., nr. 1-3, 2001.

ARTA DIALOGULUI

MOLEA, Viorica. Expresivitatea frazeologismelor în context dramatic (dialogul), nr. 2-3, 2003.

PALII, Alexei. Întrebarea și răspunsul în comunicarea orală, nr. 2-3, 2003.

ARTA TRADUCERII

ISTRATE, Adrian. Nedreptățiul artizan din umbră. Considerații pe marginea statutului traducătorului literar, nr. 4-6, 2002.

ATRAȚIA POLILOR

POHILĂ, Vlad. O Lumină ce vine din Banatul Sîrbesc, nr. 2-3, 2003.

BUCOVINA – AURA NORDICĂ A ȚĂRII

ZAHARIA, Vasile. Mănăstirile sunt lăcașuri ale sufletului românesc; Reportaj fotografic, nr. 1-3, 2001.

BUCOVINA SUFLETULUI MEU

CIMPOI, Mihai. Dulcea Bucovina și paradoxurile istoriei, nr. 1-3, 2001.

VIERU, Grigore. Floarea dintre colții sârmei ghimpate, nr. 1-3, 2001.

CARNET CULTURAL

RĂU, Alexe. Salonul Național de Carte a pășit în maturitate, nr. 7-9, 2002.

CARTE DE VIZITĂ

„Sunt convins că relațiile noastre vor cunoaște o continuă diversificare și amplificare”. Dialog: Alexandru BANTOȘ – Gavril MĂRZA, președinte al Consiliului județean Suceava, nr. 1-3, 2001.

CĂRȚILE PE FAȚĂ

BANTOȘ, Ana. Estetica modernă: întrebări asupra condițiilor ei de existență, nr. 1-3, 2002; Poezia postmodernă și fenomenul globalizării, nr. 4-6, 2002.

CETĂȚENI DE ONOARE

BĂRLEA, Petre Gheorghe. Eugeniu Coșeriu în vechea cetate de scaun a Țării Românești, nr. 4-5, 2003.

JOSANU, Efim. Veritabil animator al Mișcării Olimpice, nr. 4-5, 2003.

CLASICI AI LITERATURII NOASTRE

CIOCANU Ion. Ion Luca Caragiale – dramaturg și prozator național, nr. 11-12, 2002.

CLUBUL DE LECTURĂ

ARCU, Constantin. Ceremonial de despărțire, nr. 1-3, 2001.

BLĂNARU, Alma. Album de familie, nr. 1-3, 2001.

BUTNARU, Leo. Suburbie; Gara sau Teba destinelor; Parisul, fotbalul și poetul; Cenușiu-egalizator, nr. 4-8, 2001.

CORTĂZAR, Julio. Casa cu-

cerită. Prezentare și traducere din limba spaniolă de Ion RENIȚĂ, nr. 1-3, 2002.

HLEBNIKOV, Velimir. Ațăătorul focului (Vernală), O noapte în Persia (Cămila), (Ornic). Prezentare și traducere de Leo Butnaru, nr. 4-6, 2002.

MARQUEZ, Gabriel Garcia. Confesiunile omului din Macondo; Amărăciune pentru trei somnambuli; O întâmplare polițienească. Prezentare și traducere de Ion RENIȚĂ, nr. 4-6, 2002.

MARTIN, Vasile. Perinița, nr. 1-3, 2002.

ROȘU, Alexandru. Basm de Duminică Mare, nr. 4-8, 2001.

COMENTARIILE LITERARE

GRINEA, Florin. I.L. Caragiale. 1. O scrisoare pierdută; 2. În vreme de război, nr. 1-3, 2002.

CONCURS DE CREAȚIE

BANTUȘ, Natalia. Valuri nocturne; Va trece viața; Privesc la cer; Făr-a ști ce se întâmplă; Zburai ca vaporii de apă; Secunda, nr. 4-8, 2001.

BURUIANĂ, Alexandru. „Ne-am descompus...”; Arta zborului; Două flori pentru tine; „Nu sunt de acord cu existența mea...”, nr. 9-12, 2001.

CARP, Oleg, nr. 1-3, 2002.

CORCODEL, Cristina. Animale domestice; Dimineța; Strigător la cer; Alegere la colț de stradă; Clepsidră; Pisici, nr. 9-12, 2001.

FLOREA, Augustina, nr. 1-3, 2002.

LUCA, Daniel, nr. 1-3, 2002.

MATCOVSCHI, Galina. Urcuș; Neputință; Cerșetorii de dragoste, nr. 9-12, 2001.

TURUTA, Tatiana. Versuri, nr. 4-6, 2002.

CONCURS – MOȘTENIRE, nr. 11-12, 2002.

CONFESIUNI

BEREJAN, Silviu. Amintiri grele despre orașul unei copilării și adolescențe frământate, nr. 4-5, 2003.

CHIRCĂ, Sergiu I. Chișinăul românesc de altădată..., nr. 4-5, 2003.

„Noul Chișinău mi-a devenit

familiar și prietenos”. Dialog: Nadina GHEORGHITĂ – Irina CANTACUZINO, nr. 4-5, 2003.

POHILĂ, Vlad. Precuvântare la un interviu, nr. 2-3, 2003.

ROȘCA, Agnesa. Oraș străbun din rugăciuni de piatră, nr. 4-5, 2003.

„Viața noastră este lingvistică...”. Dialog: Eugenia GUZUN – Mi-oara AVRAM, nr. 2-3, 2003.

ZAVTONI, Paulina. „Aici e casa mea de zi și noapte, aici eu cred în viață și în zei”, nr. 4-5, 2003.

CONFLUENȚE

CIMPOI, Mihai. O operă plină de pasionalitate, nr. 9-12, 2001.

PAZ, Octavio. Capul sau pajura?; Între piatră și floare (III, VI); Dincolo de iubire; Scris cu cerneală verde; Piatră nativă; Itzpápalotl. Prezentare și traducere din limba spaniolă de Ion RENIȚĂ, nr. 9-12, 2001.

POHILĂ, Vlad. Feodor Dostoevski sau omul fericit prin suferință (1821-1881), nr. 9-12, 2001.

CONGRESE. CONFERINȚE. SEMINARE

Rezoluția Colocviului Internațional de Științe ale limbajului. 21.10.2001, Suceava, nr. 9-12, 2001.

CONGRESUL I AL FILOLOGILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

BEREJAN, Silviu. Conștiința națională ca bază pentru denumirea limbii și a poporului ce o vorbește, nr. 9-12, 2001.

BOLOCAN, Viorica. Importanța instruirii continue a profesorilor, nr. 9-12, 2001.

BORȘEVICI, Ion. Tragismul limbii de stat, nr. 9-12, 2001.

BUTUC, Petru. Româna literară, expresie a continuității în Republica Moldova, nr. 9-12, 2001.

CHIRICENCO, Nicolae; LENȚA, Anatol. Limbă dominantă și limbă națională: incidente structural-semantice, nr. 9-12, 2001.

CIMPOI, Mihai. Discurs inaugural, nr. 9-12, 2001.

CIOBANU, Anatol. Un stat suveran – o singură limbă de stat, nr. 9-12, 2001.

CIOCANU, Ion. Nu! tiraniei limbii ruse, nr. 9-12, 2001.

CRISTEI, Tamara. Problema eficientizării procesului instructiv, nr. 9-12, 2001.

DABIJA, Nicolae. „Internaționalistii”, nr. 9-12, 2001.

EREMIA, Anatol. Front unic în apărarea limbii române, nr. 9-12, 2001.

GHERMAN, Alin-Mihai. Cuvântul scris ca factor al unității de limbă, nr. 9-12, 2001.

GHICA, Adrian. Valențele învățământului formativ, nr. 9-12, 2001.

NAZARIA, Sergiu. *Cu și prin* cuvânt, nr. 9-12, 2001.

PÂSLARU, Vlad. Limba și literatura română în școală este garantul identității noastre naționale, nr. 9-12, 2001.

PURICE, Mihai. Legislația lingvistică și problemele limbii de stat, nr. 9-12, 2001.

Rezoluția Congresului I al Filologilor din Republica Moldova, 29.08.2001, Chișinău, nr. 9-12, 2001.

RUSNAC, Gheorghe. Să cultivăm dragostea față de limba română, nr. 9-12, 2001.

RUSU, Liliana. Un pas înainte, câți înapoi?, nr. 9-12, 2001.

SAKA, Serafim. Catapultele bat din nou în zidul răbdării noastre, nr. 9-12, 2001.

Scrisoare deschisă adresată conducerii de vârf a Republicii Moldova, nr. 9-12, 2001.

Un congres necesar, nr. 9-12, 2001.

CONGRESUL ISTORICILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

DRAGNEV, Demir ș.a. Istoria națională din Republica Moldova – parte componentă a istoriei românilor (epoca medievală), nr. 4-8, 2001.

Întru apărarea demnității naționale, pentru stoparea românofobiei și a campaniei de denigrare a istoriei românilor *Apelul Congresului Istoricilor din Republica Moldova*, nr. 4-8, 2001.

NICULIȚĂ, Ion ș.a. Unitatea etnică a spațiului carpato-danubiano-pontic în antichitate, nr. 4-8, 2001.

PALADE, Gheorghe ș.a. Românii în vârtoarea evenimentelor din epoca contemporană, nr. 4-8, 2001.

PETRENCU, Anatol. Cuvânt de deschidere, nr. 4-8, 2001.

VARTA, Ion ș.a. Istoria modernă a românilor basarabeni – parte integrantă a istoriei neamului românesc, nr. 4-8, 2001.

COORDONATE CULTURALE

CÂRLAN, Nicolae. Cultură românească și adevăr istoric în Bucovina până la 1848, nr. 1-3, 2001.

GIURCĂ, Gheorghe. Învățământul sucevean, nr. 1-3, 2001.

HANDRABURA, Loreta. Artur Gorovei despre Bucovina și Basarabia, nr. 1-3, 2001.

NISTOREASA, Vasile. Casa din „grădina liniștii”, nr. 1-3, 2001.

COORDONATE CULTURALE INTERBELICE

BANTOȘ, Ana. Regionalismul și societatea comunicării, nr. 4-8, 2001.

ISANOS, Elisabeta. O familie de intelectuali basarabeni, nr. 1-3, 2002.

KORONKA, Adriana. Victor Eftimiu și teatrul din Basarabia, nr. 1-3, 2002.

MĂNUCĂ, Dan. „Regionalismul basarabean”: concept literar sau geopolitic?, nr. 4-8, 2001.

CREANGA DE AUR

CAMILAR, Mihai. Casa veche din Bucovina, nr. 1-3, 2001.

MELNIC, Vasile. „De dorul do-ului”, nr. 1-3, 2001.

MIHAIL, Zamfira. Redarea aspectelor etnografice ale costumului în opera lui Mihail Sadoveanu, nr. 7-9, 2002.

PAVEL, Emilia. Confluente și sinteze cu privire la portul popular românesc de la Est de Carpați, nr. 4-6, 2002.

RĂCILĂ, Vlad. Structura conceptuală a proverbelor românești, nr. 1-3, 2002.

RUSCANU, Ana-Maria. Cimpoyerul Ștefan Ruscan, nr. 1-3, 2001.

TALOȘ, Ion. Scurtă introducere în mitologia populară românească, nr. 4-6, 2002.

ȚARANU, Petru. Mitul Sânzienei în lumea Dornelor de odinioară, nr. 4-6, 2002; Apa sub spectrul manifestărilor magico-mitice, nr. 11-12, 2002.

CTITORI DE LUMINĂ

GROSSU, Silvia. Misionar al sacralului și al culturii, nr. 4-5, 2003.

CULTIVAREA LIMBII: ÎNTRE TEORIE ȘI PRACTICĂ

CIOBANU, Anatol. O deviere de la norma literară: „superlativul excesiv”, nr. 1, 2003.

CULTIVAREA LIMBII – PIC CU PIC

CONDREA, Irina. Atenție la *până ce și până când*, nr. 7-9, 2002.

POHILĂ, Vlad. O singură prepoziție, mai multe probleme cu utilizarea ei, nr. 7-9, 2002; Atenție la ce se *primește* și ce se respinge în exprimarea noastră!, nr. 11-12, 2002; Câteva sugestii de evitare a cacofoniilor, nr. 2-3, 2003.

DE LA GROTESC LA SUBLIM

AVRAM, Mioara. Corectitudine de limbă și corectitudine de gândire, nr. 6-10, 2003.

CHIOSA, Eugenia. Publicitatea: factor de integrare sau de dezintegrare?, nr. 7-9, 2002.

CIOCANU, Ion. Realitatea în cuvânt și cuvântul în realitate, nr. 1-3, 2002; Realitatea în cuvânt și cuvântul în realitate (II), nr. 4-6, 2002; Apropo de service. Autobuzul, troleibuzul, microbuzul. La-la-la? Să auzim de bine! Zmeurul și zmeura, nr. 6-10, 2003.

CONDREA, Irina. Adaptarea cuvintelor împrumutate, nr. 1-3, 2002; Adaptarea cuvintelor împrumutate, nr. 4-6, 2002.

GROMOV, Alexandru. Părdalnicul talaghir, nr. 7-9, 2002.

GROSU, Elena. Pleonasmale: persuadare și eroare, nr. 6-10, 2003.

PALII, Alexei. Cazuri dificile de vocabular, nr. 1-3, nr. 4-6, 2002; Omisiunile în comunicarea scrisă, nr. 6-10, 2003.

POHILĂ, Vlad. Cultivarea limbii – pic cu pic, nr. 4-6, 2002.

DESTINE

„Prin limba română mă identific cu oamenii care îmi sunt dragi”. Interviu cu dl Vincent MORABITO, Director General al Centrului de Reformă a Businessului Privat, nr. 4-8, 2001.

DESTINUL ARTEI ȘI AL CREATORULUI

DABIJA, Nicolae. „Când muzele tac – tunurile prind să bată...”, nr. 11-12, 2002.

„Din fericire, trăim timpuri în care scriitorul nu mai trebuie să se exileze”. Dialog: Leo BUTNARU – Magda CÂRNECI, nr. 11-12, 2002.

MILOȘ, Ion. Durerea poeziei, nr. 11-12, 2002.

ȘTEFĂNESCU, Alex. O fată bătrână în fața oglinzii, nr. 11-12, 2002.

URSU, Liliana. Ca o arcă a lui Noe, nr. 11-12, 2002.

DIALOGUL ARTELOR

BULAT, Vladimir. Idiotenia și moartea – aspecte mai puțin studiate ale sensibilității vizuale postmoderne, nr. 9-12, 2001.

DĂSCĂLESCU, Gheorghe. Sculptorul Ion Irimescu și ctitoria sa, nr. 1-3, 2001.

MARIAN, Ana. Alexandru Plămădeală, nr. 9-12, 2001.

POHILĂ, Vlad. Ochi de șoim, nr. 1, 2003.

YUGOVA, Dessislava. Tușele frumuseții și ale grației. Dialog cu Vasile BOTNARU, nr. 11-12, 2002.

DIMENSIUNI SPIRITUALE

BATARIUC, Paraschiva-Victoria. Monumente de artă religioasă medievală, 1-3, 2001.

„Mai lesne poți birui o cetate decât pe tine însuși”. Interviu cu părintele Antonie BREHUIESCU, stareț al Mănăstirii „Piatra Tăieturii”, nr. 1-3, 2001.

ȚARANU, Petru. Doisprezece Apostoli din Munții Călimani – o vatră a mitologiei străromâne, nr. 1-3, 2001.

DIN POȘTA REDACȚIEI, nr. 2-3, 2003.

ECOURI OLIMPICE

GHICOV, Adrian. Un răsărit ce nu se va mai termina, nr. 4-8, 2001.

EMINESCU AL NOSTRU

CIMPOI, Mihai. Singurătatea; Melancolia, nr. 1, 2003.

CIOCANU, Vasile. Eminescu și Constantin Stamati, nr. 4-8, 2001.

CODREANU, Theodor. George Munteanu și ființa hyperionică, nr. 7-9, 2002.

NIȚU, Maria. Eminescu în Timișoara, nr. 1-3, 2002.

OLARU NENATI, Lucia. Ființa muzicii în destinul lui Eminescu, nr. 1-3, 2001.

POPESCU-SIRETEANU, Ion. Numele lui Eminescu, 1-3, 2001.

RUSU, Mina-Maria. Nuanțe ale iubirii eminesciene (filia, agăpe și eros), nr. 9-12, 2001.

ETIMOLOGII

CODREANU, Lina. Vatra – semn și simbol, nr. 7-9, 2002.

RUSNAC, George. Sextil Pușcariu: adept și critic al neogramaticilor, nr. 1-3, 2001.

EVENIMENT

Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide” – la 75 de ani de la întemeiere. Pagini de istorie și actualitate, nr. 7-9, 2002.

Orientări spre noi performanțe. Interviu cu Dan MĂNUCĂ, director al Institutului „A. Philippide”, nr. 7-9, 2002.

EVENIMENT CULTURAL

CĂMPEANU, Luminița. Sărbătoare la Căușeni, nr. 9-12, 2001.

NEGRU, Nina. Prima bibliotecă publică pe harta Chișinăului, nr. 4-6, 2002.

RĂU, Alexe. Conceptul de bibliotecă națională: idei în circulație, nr. 4-6, 2002.

EVOCĂRI

BUTNARU, Leo. Ctitorie a virtuții și vocației, nr. 11-12, 2002.

CĂLINESCU, Matei. Borges și „Cântecele cobzarului”: o amintire, nr. 11-12, 2002.

EVOCĂRI. MĂRTURII. IMPRESII

Ani de studenție. Precizări documentare, nr. 10, 2002.

BANTOȘ, Ana. „Nu uita imaginea vie a autorului”, nr. 10, 2002.

BORȘEVICI, Ion. Legămînt existențial pentru ființa națională, nr. 10, 2002.

CAZACU, Nicolae. O școală extraordinară cu absolvenți pe potrivă. Ani de liceu. Dialog: Nicolae CAZACU - Eugen COȘERIU, nr. 10, 2002.

CORLĂTEANU, Nicolae. Personalitate de neuitat, nr. 10, 2002.

CRIJANOVSCI, Andrei. Destine basarabene, nr. 10, 2002.

DUMBRĂVEANU, Ion. Lingvistul de geniu al contemporaneității, nr. 10, 2002.

«Eugeniu Coșeriu este un om universal, a cărui știință o împărtășim multe popoare și, prin urmare, fiecare îl consideră ca fiind „al său»». Dialog: B. GARCÍA HERNÁNDEZ (Madrid) – Eugenia BOJOGA (Cluj-Napoca), nr. 10, 2002.

FILIP, Iulian. Morții noștri necesari, nr. 10, 2002.

HADÂRCĂ, Ion. Testamentul lui Coșeriu, nr. 10, 2002.

MĂTCAȘ, Nicolae. Colosul din Tübingen, nr. 10, 2002.

MĂNDĂCANU, Valentin. Un *homo scientificus* ajuns pe Olimp, nr. 10, 2002.

MELNIC, Vasile. În memoria lumii și a patriei sale, nr. 10, 2002.

MIRON, Paul. La o aniversară, nr. 10, 2002.

RUSU, Valeriu. Simple amintiri despre Eugen Coșeriu, nr. 10, 2002.

SOLTAN, Petru. Un Bourbaki al lingvisticii, nr. 10, 2002.

EXPERIENȚĂ

GHEDEA, Eudochia. *Floare albastră* – expresie a aspirației spre fericirea absolută, nr. 1-3, 2002.

MUNTEANU, Cornelia. Libertate sau libertinism?, nr. 1-3, 2002.

FASCINAȚIA CUVÂNTULUI

COȘERIU, Eugen. Cai negri pe drumul spre Petersburg; Pata. Lupul. Anotimpul ploilor; Omul cu floarea în buzunar; Inocențiștii, nr. 10, 2002.

FASCINAȚIA CUVÂNTULUI TIPĂRIT

BANTOȘ, Ana. Promisiunea și fapta, nr. 4-5, 2003.

PRINI, Gheorghe. Activitatea editorială ca o șansă pentru un viitor mai civilizat, nr. 4-5, 2003.

Un veritabil templu al cărții: Bi-

biblioteca Municipală „Bogdan Petriceicu Hasdeu”. Dialog: Vlad POHILĂ – Lidia KULIKOVSKI, nr. 4-5, 2003.

FILOZOFIA ISTORIEI

ȚURCANU, Ion. Mircea Eliade despre capacitatea omului de a suporta istoria, nr. 11-12, 2002.

FUZIUNE ȘI REDIMENSIONARE

BANTOȘ, Ana. Literatura română din Basarabia: deschidere spre universalitate. Victor Teleucă (1), nr. 2-3, 2003; Chișinăul literar (2), nr. 4-5, 2003.

GALERIA „L. R.”

CORLĂTEANU, Nicolae. Ad centenariam aetatem philologi, nr. 4-8, 2001.

ZAGAEVSCHI, Vladimir. Profesorul Valeriu Rusu, dialectolog, nr. 4-8, 2001.

GRAMATICĂ

BUTUC, Petru. Un bloc al subiectului simplu în limba română, nr. 4-8, 2001; Precizări despre subiectul simplu și dezvoltat, nr. 1-3, 2002.

CIOBANU, Svetlana. Determinanți atributivi și circumstanțiali, nr. 9-12, 2001.

CIOBANU, Valentina. Expri-marea complementului direct prin acuzativul numelor cu prepoziția *pe* (în diacronie), nr. 4-8, 2001.

ISAC, Ștefania. Unele aspecte ale interferenței de gen în limbile engleză și română, nr. 9-12, 2001.

MAZNIC, Silvia. Valoarea pronumelui se în structura verbelor eventive, nr. 7-9, 2002.

VARIOT, Estelle. A propos de la grammaticalisation en roumain: sur quelques formes et fonctions du verbe en roumain, nr. 11-12, 2002.

ÎN MEMORIAM VICTOR TELEUCĂ

Am fost un visător cu visele neizbândite... Primele postume, nr. 7-9, 2002.

BOTEZATU, Eliza. Ce mai faci lume, dragostea mea?... , nr. 7-9, 2002.

BURGHIU, Iacob. Intrare în mit, nr. 7-9, 2002.

CIBOTARU, Mihail Gh. Mereu la timpul prezent, nr. 7-9, 2002.

CIMPOI, Mihai. Teleucă, lirosoul, nr. 7-9, 2002.

DOLGAN, Mihail. Un împăciuitor al contrariilor vieții..., nr. 7-9, 2002.

DUMBRĂVEANU, Victor. “Tarakoi”, nr. 7-9, 2002.

JUNCU, Corneliu. Ceasul lui Victor Teleucă, nr. 7-9, 2002.

PROHIN, Victor. Un vis pe care l-a urmat mereu, nr. 7-9, 2002.

GABURA, Dumitru. La Putna... fără Poet, nr. 7-9, 2002.

TELEUCĂ, Rodica. Plecarea lui tata, nr. 7-9, 2002.

VANGHELI, Spiridon. Ca să ne vadă de aproape..., nr. 7-9, 2002.

VIERU, Grigore. Sunt..., nr. 7-9, 2002.

ZGUREANU, Teodor. „Fiecare își are *Decebalul* său...”, nr. 7-9, 2002.

INTEGRAME

Vreme trece, vreme vine..., nr. 1-3, 2002.

INTERFERENȚE

În loc de post-scriptum, nr. 1, 2003.

LENȚA, Anatol; CHIRICENCO, Nicolae. Activitatea de lexicograf a profesorului Grigore Cincilei, nr. 1, 2003.

MAHMOUDIAN, Morteza. C'est quoi la sociolinguistique?, nr. 1, 2003.

PANĂ DINDELEGAN, Gabriela. Dificultăți în identificarea cazului, nr. 1, 2003.

POHILĂ, Vlad. Limba română din R. Moldova, între primejdii și speranțe, nr. 1, 2003.

SAMSON, Nicolae. La causalité entre justification et explication, nr. 1, 2003.

Un Colocviu Internațional al Romaniștilor, cu fața spre problemele limbii române, nr. 1, 2003.

INTERFERENȚE SPIRITUALE

„Am ajuns la limba română prin literatura română”. Dialog: Ana BANTOȘ – Jean-Louis COURRIOL, nr. 11-12, 2002.

CIUCĂ, Valentin. Puntea suspinelor, nr. 4-5, 2003.

GHEȚU, Emilia. Zilele culturii cehe la Chișinău, nr. 4-5, 2003.

NAȘINEC, Jiří. Literatura română în traduceri cehe, după al doilea război mondial, nr. 4-5, 2003.

POHILĂ, Vlad. Patru secole de literatură română văzute de la Praga (și, parțial, de la Chișinău), nr. 4-5, 2003.

SOLTAN, Angela. Simbol al solidarității culturale dintre latini, nr. 4-5, 2003.

Un réseau culturel international, nr. 4-5, 2003.

VALENTOVÁ, Libuše. Limba și literatura română în Cehia, nr. 4-5, 2003.

ITINERARE ALE IDENTITĂȚII NOASTRE

CIOPRAGA, Constantin. Panorama culturală a Iașului, nr. 7-9, 2002.

ÎNSEMNE ALE CONȘTIINȚEI NAȚIONALE

CIOCANU, Ion. Ctitori și ocrotitori ai limbii strămoșești, nr. 4-5, 2003.

DABIJA, Nicolae. Aleea Clasicilor, nr. 4-5, 2003.

EREMIA, Anatol. Schimbarea la față a capitalei prin toponimie, nr. 4-5, 2003.

ÎN SERVICIUL LIMBII ROMÂNE

DUMBRĂVEANU, Albina. CNT – instituție metodico-consultativă în probleme de terminologie, nr. 7-9, 2002.

ÎNTRE CORECT ȘI ERONAT

ACSAN, Alexei. Dificultăți ale limbii române, nr. 4-8, 2001.

CIOCANU, Ion. Neologismele în spațiul basarabean, nr. 4-8, 2001.

LABORATOR DE CREAȚIE

„Ideile majore, trăite cu intensitate și tenacitate, formează caractere”. Dialog: Leo BUTNARU – Nicolae BREBAN, nr. 11-12, 2002.

KHAZRAI, Parviz. Exil, ombres et lumières, nr. 11-12, 2002.

LA CASA LIMBII ROMÂNE

CIOBANU, Anatol. Savant noroiu și om de omenie, nr. 4-8, 2001.

CORLĂTEANU, Nicolae. Dis-tins lingvist, nr. 4-8, 2001.

O nouă inițiativă, nr. 11-12, 2002.

RĂILEANU, Viorica; Anatol Eremia. Unitatea patrimoniului onomastic românesc, nr. 4-8, 2001.

Un exercițiu necesar: a gândi românește, nr. 7-9, 2002.

LATINA GINTĂ E REGINĂ

CIOCANU, Ion. Scriitori clasici despre latinitatea românilor, nr. 9-12, 2001.

ȚĂRA, Vasile. Vasile Alecsandri și limba română, nr. 4-8, 2001.

LECȚIILE ISTORIEI

CIOBANU, Ștefan. Cultură și învățământ, nr. 4-5, 2003.

CIOCANU, Sergius. Considerații privind Biserica Nașterea Maicii Domnului (Măzărache), nr. 4-5, 2003.

COCUZ, Ioan. Unirea Bucovinei cu România. 28 noiembrie 1918, nr. 1-3, 2001.

EMINESCU, Mihai. La anul 1774..., nr. 1-3, 2001.

GONȚA, Gheorghe. Bătălia din Codrul Cosminului, nr. 1-3, 2001.

HUSAR, Alexandru. Ideea cruciadei, nr. 1-3, 2001.

IACOBESCU, Mihai. Aspecte ale evoluției românilor bucovineni până la 1918, nr. 1-3, 2001.

MIHAIL, Paul. Au rămas în Basarabia, nr. 4-5, 2003.

NEGRU, Gheorghe. O preistorie necunoscută a ziarului „Basarabia”, nr. 9-12, 2001.

SADOVEANU, Mihail. Viața lui Ștefan cel Mare. Fragmente, nr. 1-3, 2001.

„Și așa am pățit noi. Nici nu-ți pot spune câte prefaceri au fost pe locul ista...” Interviu cu Andrei CODIȚĂ din Coșuleni, Hotin, nr. 9-12, 2001.

LEXIC ȘI SEMANTICĂ

MELNIC, Vasile. Mijloace de formare a terminologiei clinice (medicale) în limba română, nr. 2-3, 2003.

LIMBA ROMÂNĂ ACTUALĂ

CONDREA, Irina. Un sociolect în condiții glotice basarabene, nr. 9-12, 2001.

COTELNIC, Teodor. Normă lingvistică și variante, nr. 9-12, 2001.

DÂRUL, Alexandru. Interjecția și părțile de vorbire, nr. 9-12, 2001.

Rolul normelor este cel de omogenizare a limbii. Masă rotundă cu participarea prof. dr. Sanda-Maria ARDELEANU (Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava), nr. 4-8, 2001.

„LIMBA ROMÂNĂ” LA 10 ANI

ANDRIEȘ, Andrei. Un bun model de abordare a spinoaselor probleme de știință și cultură, nr. 4-8, 2001.

ANDRĂNESCU, Ecaterina. Modestie și tenacitate în nobila muncă de apostolat, nr. 4-8, 2001.

BEREJAN, Silviu. Zece ani de propagare a limbii române și a culturii românești, nr. 4-8, 2001.

BUCUN, Nicolae. *Limba Română* este mai mult decât o revistă de specialitate, nr. 4-8, 2001.

CIMPOI, Mihai. Colaborare prodigioasă cu Uniunea Scriitorilor, nr. 4-8, 2001.

CIOBANU, Anatol. Revista *Limba Română* și unele aspecte ale instruirii filologice, nr. 4-8, 2001.

CIOCANU, Vasile. Un important factor de cultură, nr. 4-8, 2001.

COȘERIU, Eugeniu. Credință, sacrificiu și destin, nr. 4-8, 2001.

DABIJA, Nicolae. Revista *Limba Română* – o carte de învățătură, nr. 4-8, 2001.

HADÂRCĂ, Ion. Un jubileu îndărătnic, nr. 4-8, 2001.

ILIESCU, Ion. Izbânda de a menține „Limba Română” sub lumina tiparului și a conștiințelor, nr. 4-8, 2001.

MĂNUCĂ, Dan. Cultivarea unității naționale spirituale, nr. 4-8, 2001.

ROTARU, Anatol. Lumina acestor reviste ne cristalizează ca națiune, nr. 4-8, 2001.

RUSU, Valeriu. Cele mai alese sărbători românești, nr. 4-8, 2001.

MAGIA VERBULUI MATERN

VÂLCU, Mihai. Cuvinte și imagini, nr. 6-10, 2003.

MANUALE NOI

DERESCU, Petru. Antrenant imbold de simțire și cunoaștere, nr. 1-3, 2002.

MUCUȚĂ, Olga. Un manual în care tradiția e în armonie cu modernitatea, nr. 1-3, 2002.

MERIDIANE ALE SPIRITUALITĂȚII: JAPONIA

BANU, Georges. Actorul pe calea fără de urmă, nr. 2-3, 2003.

GHEȚU, Emilia. Stampa japoneză – expresivitate și grație; Akira Kurosawa: drumul de la disperare la speranță, nr. 2-3, 2003.

Haiku. Selecție din poeți japonezi și români, nr. 2-3, 2003.

POHILĂ, Vlad. Cît privește limba și scrisul japonezilor..., nr. 2-3, 2003.

MEMENTO

NEGRU, Nina. Corneliu Grumăzescu și presa bisericească din Basarabia interbelică, nr. 2-3, 2003.

MISCELLANEA

CRUDU, Dumitru. De la Apollinaire la proletcultism. În căutarea unui limbaj potrivit pentru a vorbi despre sacralitate. „Ajungi să urăști aceste lucruri”, nr. 1, 2003.

NUANȚĂRI SEMANTICE

DRUȚĂ, Inga. Cuvântul: între *semn* și *ambiguitate*, nr. 1, 2003.

OBÂRȘII

LEONĂCHESCU, Nicolae P. Sâmbra oilor, o instituție originală de metrologie, nr. 7-9, 2002.

TRINCĂ, Lilia. Etimologia populară – mijloc de motivare a arhaismelor din structura unor frazeologisme, nr. 1, 2003.

O CARTE BIZARĂ

CHIVU, Gheorghe. Un fals dicționar bilingv, nr. 6-10, 2003.

CIOCANU, Ion. Act de incultură, nr. 6-10, 2003.

MELNIC, Vasile. Lipsă de criterii științifice lexicografice, nr. 6-10, 2003.

MELNICIUC, Ion. Vasile Stati – un pătimaș al minciunii, nr. 6-10, 2003.

RUSU, Valeriu. O „făcătură” lamentabilă, nr. 6-10, 2003.

OPINII ȘI ATITUDINI

BEKTAȘ, Cinghiz. Scriitori fără frontiere, nr. 11-12, 2002.

CHIFU, Gabriel. Un aparat de măsurat normalitatea lumii, nr. 11-12, 2002.

CHIU, Bogdan. Literatura în epoca limbajului, nr. 11-12, 2002.

ION, Dumitru M. Scriitorul sau omul răstignit între geografia fizică și geografia spirituală, nr. 11-12, 2002.

ISCRU, G. D. Pentru un criteriu științific în domeniul periodizării istoriei, nr. 2-3, 2003.

IVANOVICI, Victor. Despre Balcani, nr. 11-12, 2002.

MAUGEY, Axel. Plaidoirie pour la francophonie, nr. 11-12, 2002.

„Traversăm o perioadă de criză. Însă criză de lectură, nu de cultură”. Dialog: Leo BUTNARU – Marius TUPAN, nr. 11-12, 2002.

ORAȘUL MEU, AL TĂU, AL TUTUROR

ROIBU, Nicolae. Cum a apărut Imnul municipiului Chișinău, nr. 4-5, 2003.

RUSU, Valeriu. Orașul din inima mea, nr. 4-5, 2003.

VIERU, Grigore. Chișinău, oraș de vis, nr. 4-5, 2003.

PAGINI DE AUR ALE LINGVISTICII

COSERIU, Eugenio. Latina vulgară și tipul lingvistic romanic, nr. 11-12, 2002.

PATRIMONIU

BARBAROȘ, Anton. Floarea de piatră din Bugeac, nr. 1-3, 2002.

EȘANU, Andrei. *Descriptio Moldaviae* în cultura Europeană, nr. 1, 2-3, 6-10, 2003.

TELEUCĂ, Victor. Clopotnița de aur, nr. 4-5, 2003.

PĂCAT CĂ ȘI GIGANȚII TREC ÎN ALTĂ LUME...

BEREJAN, Silviu. Cu Eugeniu Coșeriu, în proces de lucru și de simplă comunicare, nr. 10, 2002.

CIFOR, Lucia. „Să spunem lucrurile așa cum sunt”, nr. 10, 2002.

CIOPRAGA, Constantin. Savant și muncitor al limbii, nr. 10, 2002.

CREANGĂ, Ovidiu. Întristați prieteni, nr. 10, 2002.

DIACONESCU, Traian. Patriae

et scientiae sacrum, nr. 10, 2002.

DUMISTRĂCEL, Stelian. Îndoliat omagiu, nr. 10, 2002.

FLORESCU, Cristina. Dimensiune a nemuririi, nr. 10, 2002.

GHEȚU, Emilia; POHILĂ, Vlad. „Să-i păstrăm în sufletele noastre pe cei plecați...”, nr. 10, 2002.

IRIMIA, Dumitru. Apărător al unității și identității limbii și culturii românești, nr. 10, 2002.

MUNTEANU, Eugen. Coșeriu, așa cum l-am cunoscut, nr. 10, 2002.

SALA, Marius. Remember, nr. 10, 2002.

VIERU, Grigore. Două neîmplinite dorințe ale lui Eugen Coșeriu, nr. 10, 2002.

ZUB, Alexandru. Ne-a marcat existența..., nr. 10, 2002.

ZUGUN, Petru. Învățat, savant, poliglot, om, nr. 10, 2002.

PERMANENȚA CLASICILOR

CHERCIU, Viorel Dorel. Dimitrie Cantemir – *Homo Universalis*, nr. 7-9, 2002.

DOMINTE, Constantin. Observații asupra stilului sadovenian, nr. 2-3, 2003.

PERMANENȚE

URSU, Mihai. Un centru muzeal de peste un secol, nr. 4-5, 2003.

PERSONALITĂȚI DIN ȚARA DE SUS

COCÂRȚĂ, Adrian. Galeria oamenilor de seamă din Fălticeni, nr. 1-3, 2001.

SATCO, Emil. Bucovineni în Academia Română, nr. 1-3, 2001.

PINACOTECA „L.R.”

„Scriitura semnelor plastice se aseamănă foarte mult cu cea a poezilor”. Dialog: Leo BORDEIANU – Cezar SECRIERU, nr. 1-3, 2002.

POESIS

CIOCOTI, Gheorghe, nr. 1-3, 2002.

GHERMAN, Corina Matei, nr. 1-3, 2002.

LARI, Leonida. Sunt un plâns de lumină; Orașul luminilor; Corăbii astrale; Infinitul de aur; Scrisoarea

unui dac; Timpul; Poeții; Scrisoare lui Cantemir, nr. 7-9, 2002.

LOZOVANU, Silvia, nr. 1-3, 2002.

Ovidiu. Scrisoarea a XIII-a către Carus, nr. 11-12, 2002.

RACHIERU, Adrian Dinu. Leonida Lari – un „plâns de lumină”, nr. 7-9, 2002.

Versuri de Grigore Vieru, Ion Vatamanu, Ion Hadârcă, Vasile Romaniuc, Anatol Codru, Arcadie Suceveanu, Leo Butnaru, Irina Nechit, Călina Trifan, Aureliu Busuioc, Mihail Ion Ciubotaru, Gheorghe Vodă, Nicolae Esinencu, Leonida Lari, Serafim Belicov, nr. 4-5, 2003.

POEZIE

AYGHI, Ghennadi. Ivirea iasomie; Zăpadă, într-un „vechi” cartier din Moscova; Înspre ponoare; Un trandafir mort printre hârtii; În calmul lunii august; Melodia de lângă drum; Al cincilea cânt, nr. 11-12, 2002.

CARRÈRE, Charles. Poate că iubirea era limpede asemeni unei grădini din carne, nr. 11-12, 2002.

DEGUY, Michel. Elansați; Zaceri; Unde se pierde timpul, nr. 11-12, 2002.

ESPMARK, Kjell. Amintire de familie; Scrierea scrisorii, nr. 11-12, 2002.

Florilegiu bănățean, nr. 2-3, 2003.

NENADIĆ, Milan. Către Ovidiu, nr. 11-12, 2002.

SALAMUN, Tomaz. Căprioara; Lacul; Iona, nr. 11-12, 2002.

SOEDERBERG, Lasse. Stațuie; Necunoscutul, nr. 11-12, 2002.

POPOARE ȘI CAPODOPERE

POHILĂ, Vlad. *Kalevala*, un magic simbol al spiritualității fineze, nr. 11-12, 2002.

PORTOFOLIUL PROFESORULUI

ȘCHIOPU, Constantin. Tehnici narative în romanul de analiză psihologică: sugestii metodice, nr. 1-3, 2002; Interpretarea textului literar din perspectivă structuralistă, nr. 4-6, 2002.

PRESA DESPRE NOI

Comoara care se numește *Limba Română*. Interviu cu dl Alexandru BANTOȘ, redactor-șef al revistei „Limba Română”, nr. 4-8, 2001.

NUCĂ, Sergiu. Odă limbii române, nr. 4-8, 2001.

Sărbătoarea noastră dintotdeauna, nr. 4-8, 2001.

STICI, Ion. Un dublu jubileu la început de cireșar, nr. 4-8, 2001.

VIERU, Grigore. Nădejde și credință în izbânda dreptății noastre, nr. 4-8, 2001.

PREZENTĂRI ȘI INTERPRETĂRI

PALII, Alexei. Un *Dicționar ortografic pentru toți*, nr. 7-9, 2002.

RĂILEANU, Vitalie. Confidență și confiență în *Nou tratat de igienă* de Anatol Moraru, nr. 11-12, 2002.

PREZENTĂRI ȘI RECENZII

BRANIȘTE, L.; MITRACOV, T. Cartea ce se cheamă letopiseț, nr. 1-3, 2002.

CIOBANU, Anatol, Raisa GALBEN. Cristina Florescu: În căutarea sensului pierdut, nr. 1-3, 2002.

COLȚUN, Gheorghe. Importante Crâmpie de limba română, 1-3, 2001.

CONDREA, Irina; CRIJANOVȘCHI Andrei. Dicționar de dificultăți ale limbii române, nr. 9-12, 2001.

CONDREA, Irina. Studia lingvistică în onorarea prof. Valeriu Rusu, nr. 4-5, 2003.

CORCODEL, Tamara ș.a. Gramatică și stilistică, nr. 1-3, 2002.

COSNICEANU, Maria. O carte pentru toți, nr. 9-12, 2001.

COTELNIC, Teodor. Un mic dicționar de înțelepciune, nr. 2-3, 2003.

CRISTEI, Tamara. Pledoarie pentru un receptor creator, nr. 1-3, 2002.

CRUDU, Dumitru. Poezia contra psihanalizei, nr. 2-3, 2003.

DODON, Eugenia; CIOBANU, Anatol. O excelentă monografie, nr. 6-10, 2003.

GROSU, Elena. Din grijă pentru limba română. Lăsați cititorul să vină spre carte, nr. 2-3, 2003.

IACHIM, Ion. Povestea cărții,

nr. 1-3, 2002.

LUPU, Gheorghe. Volume noi de Ion Beldeanu, Constantin Hrehor, Ion Filipciuc, Ilie Tudor Zegrea, Vasile Rusu, Nicolae Cârlan, Onu Cazan, Mircea A. Diaconu, nr. 1-3, 2001; Adrian Dinu Rachieru: Elitism și postmodernism, nr. 1-3, 2002.

MAZNIC, Silvia. Pururi tânăra antichitate, nr. 4-8, 2001.

MĂNUCĂ, Dan. Sacrul în lirica basarabească, nr. 4-8, 2001.

NEDELCEA, Diana. Biserica Ortodoxă Română sub comunism, nr. 1, 2003.

OGLINDĂ, Emilia. Ioan Lobiuc: Contactele dintre limbi, nr. 1-3, 2002.

PALII, Alexei. Încă un dicționar român-rus!, nr. 1-3, 2002.

RACHIERU, Adrian Dinu. Dumitru Apetri: Bucovina. Cultură, personalități, destine, nr. 1-3, 2001.

Radiografie la zi a românei vorbite pe malurile Prutului, nr. 4-5, 2003.

RĂILEANU, Vitalie. Melopee pentru „Violoncel și alte voci” de Gr. Chiper, nr. 1-3, 2002; Receptivitate și cunoaștere, nr. 1, 2003; Itinerarul explorărilor hasdeulogice, nr. 2-3, 2003; Realul vidat al *Cimpiei Borges* de V. Gârneț, nr. 6-10, 2003.

ROȘCA, Ilinca. Petru Țaranu: un împătimit al Dornelor, nr. 1-3, 2001.

RUSNAC, Ala. „O lucrare extrem de utilă...”, nr. 2-3, 2003.

SIMION, Emil. Gh. Giurcă: Împotriva lui Cronos, nr. 1-3, 2001.

TRIFAN, Călina; Leo Bordeianu: Pânzele albe ale libertății, nr. 4-8, 2001.

ZAHARIA-STAMATI, Viorica; BURLACU, Al. Vlad Pâslaru. Introducere în teoria educației literar-artistice, nr. 9-12, 2001.

PRO DIDACTICA

BĂLICI, Ludmila. Prerogativele eului liric în opera poetică, nr. 1-3, 2002.

Examenul de bacalaureat la limba și literatura română – o inovație întru satisfacerea așteptărilor. *Programa pentru examenul național de bacalaureat la limba și literatura română, sesiunea iunie 2002*. Res-

ponsabil de ediție – Adrian GHICA, nr. 9-12, 2001.

GRINEA, Florin. Curente culturale în literatura română. Umanismul, nr. 4-6, 2002.

POSTERNAC, Silvia. Aspectul educațional al lecturii, nr. 1-3, 2002.

ȘERDEAN, Ioan. „Comoară... pe moșie revărsată.” Educarea și autoeducarea pronunțării, nr. 4-8, 2001; Învățarea cititului: elemente de autocontrol, nr. 1-3, 2002; Exercițiul – metodă specifică în formarea capacității de receptare a mesajului scris (citirea / lectura), nr. 4-6, 2002.

PROFIL ȘI CREAȚIE

GOFFETTE, Guy. Foamete; Crepuscul, 1; Prăzile. Coșmarul istoriei, 1; Belle; Castel de apă; Pentru Gehad E., nr. 11-12, 2002.

PROFILURI

BANTOȘ, Ana. Nicolae Labiș, poetul nativ, 1-3, 2001.

CERNICA, Niadi. Vasile Lovinescu, inițiatul din Nord, 1-3, 2001.

HOSSU-LONGIN, Valentin. Dinu Flămând; Dumitru Țepeneag, nr. 11-12, 2002.

PAPUC, Liviu. Leca Morariu, artist al cuvântului, 1-3, 2001.

PLĂMĂDEALĂ, Nina. Leon Donici – o conștiință antiutopică, nr. 4-6, 2002.

POHILĂ, Vlad. Mioara Avram, nr. 1-3, 2002.

VARTA, Ion. Contribuții la biografia prozatorului Gheorghe V. Madan, nr. 4-6, 2002.

PROZĂ

SEMPRUN, Jorge. Mortul care trebuie, nr. 11-12, 2002.

PUNCTE DE REPER

CIOCANU, Vasile. Scriitorii basarabeni și Unirea Principatelor în 1859, nr. 1, 2003.

POPOVICI, Valeriu. Soluții și opțiuni privind Unirea Basarabiei cu România în 1918, nr. 2-3, 2003.

RECUPERĂRI

POSTEUCĂ, Vasile. Mărul domnesc. Fragment din romanul inedit „Băiatul drumului”, nr. 1-3, 2001.

REMEMBER

BORȘEVICI, Ion. Tradițiile ca stare de spirit, nr. 1-3, 2001.

COLESNIC, Iurie. Cimitirul Central Ortodox la un pas de a deveni Panteon..., nr. 4-5, 2003.

CORLĂTEANU, Nicolae. Per pedes apostolorum prin Bucovina, nr. 1-3, 2001.

ISCRU, G. D. Nicolae Iorga sau destinul personalității la români, nr. 1, 2003.

ȚARANU, Petru. Paștele Blajinilor, nr. 4-5, 2003.

REPERE

ANDRIEȘ-TABAC, Silviu. Simbolurile municipiului Chișinău, nr. 4-5, 2003.

BANTOȘ, Ana. Perspective lirice bucovinene: timp, istorie, respirație, nr. 1-3, 2001.

BELDEANU, Ion. Societatea Scriitorilor Bucovineni, nr. 1-3, 2001.

BILEȚCHI, Nicolae. Literatura din Bucovina: probleme ale integrării, nr. 1-3, 2001.

„Chișinăul a fost și va rămâne al nostru...”. Dialog: Alexandru BANTOȘ – Serafim URECHEANU, Primar General al municipiului Chișinău, nr. 4-5, 2003.

Chișinăul în imagini, nr. 4-5, 2003.

CIMPOI, Mihai. Marca ontologică a Chișinăului, nr. 4-5, 2003.

DIACONU, Mircea A. Mișcarea Iconar și literatura română, nr. 1-3, 2001.

RESTITUIRI

IRIMIA, Dumitru. Între două scrisori, nr. 10, 2002.

POHILĂ, Vlad. Se auzea cândva la Chișinău un *Cuvânt Moldovenească*, nr. 4-5, 2003.

Politici lingvistice. Conferința susținută de Eugen Coșeriu la Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului, ed. a VI-a, Suceava, 20 octombrie 2001. Text prelucrat de Niculina IACOB și Gheorghe MOLDOVEANU, nr. 10, 2002.

Prelegeri coșeriene la Universitatea de Stat din Moldova. Noiembrie 1993. Text îngrijit de Irina CONDREA, nr. 10, 2002.

RETROSPECTIVĂ NECESARĂ

BEREJAN, Silviu. De ce limba exemplară din uzul oficial al Republicii Moldova nu poate fi numită *moldovenească*?, nr. 6-10, 2003.

CORLĂTEANU, Nicolae. Româna literară în Republica Moldova: istorie și actualitate, nr. 6-10, 2003.

COȘERIU, Eugen. Latinitatea orientală, nr. 6-10, 2003.

DĂRUL, Alexandru; EȚCU, Ion. Cum a fost impusă denumirea „limba moldovenească” la Est de Prut?, nr. 6-10, 2003.

Declarația Adunării Generale Anuale a A.Ș.M. din 28.02.1996, nr. 6-10, 2003.

MARIN, Vitalie. Româna – limba comună a două state independente, nr. 6-10, 2003.

PIOTROWSKI, Rajmund. O limbă cu două denumiri?, nr. 6-10, 2003.

Răspuns la solicitarea Parlamentului Republicii Moldova privind istoria și folosirea glotonimului „limba moldovenească”, nr. 6-10, 2003.

SEMCINSKI, Stanislav. Cu privire la necesitatea de a reveni la denumirea tradițională a limbii moldovenilor, nr. 6-10, 2003.

Ședința lărgită a Prezidiului Academiei de Științe a Republicii Moldova pentru discutarea și aprobarea răspunsului solicitat de Parlamentul Republicii Moldova, nr. 6-10, 2003.

RETROVIZOR

BUTNARU, Leo. Perimetrul cuștii (Jurnal 1972-1974), nr. 2-3, 2003.

REVISTA REVISTELOR

BORDEIANU, Leo. „Parcea fir de aur toarce”, nr. 1-3, 2001.

Problemele limbii române la est de Prut văzute de istorici, nr. 2-3, 2003.

ROMÂNIA PITOREASCĂ

DRAGOMIR, Paulencu. Suceava turistică; Perla Bucovinei. De vorbă cu domnul Constantin HUȚANU, primar al municipiului Vatra Dornei, nr. 1-3, 2001.

SCRIIND CORECT, VORBIM MAI BINE

CĂPĂȚĂNĂ, Cecilia. Locuțiunile prepoziționale, nr. 1, 2003.

RĂDULESCU, Ilie-Ștefan. Virgula, bat-o s-o bată!, nr. 1, nr. 2-3, 2003.

SCRIITORI CONTEMPORANI

BANTOȘ, Ana. Vladimir Beșlea-gă: vocația suferinței, nr. 9-12, 2001.

CENUȘĂ, Felicia. Modalități de prezentare a evenimentului epic în romanul „Zbor frânt” de Vladimir Beșleagă, nr. 1-3, 2002.

SEMNAL

DRAGNEV, D.; GONȚA, Gh.; COCĂRLĂ, P.; DRAGNEV, E. Istoria medievală universală a românilor, nr. 4-8, 2001.

SINTAXĂ

CHIRCU, Adrian. Parataxă și aderență în sintaxa limbii române, nr. 11-12, 2002.

SINTEZE

DUMISTRĂCEL, Stelian. „Graiul pâinii” în lumina „lingvisticii integrale” coșeriene, nr. 4-5, 2003.

SINTEZE. COMENTARIU. APRECIERI

BORCILĂ, Mircea. Eugeniu Coșeriu și bazele științelor culturii, nr. 10, 2002.

CIMPOI, Mihai. Un precursor al absurdului, nr. 10, 2002.

CIOBANU, Anatol. Reflecții asupra operei coșeriene, nr. 10, 2002.

COPCEAG, Dumitru. *Realismul lingvistic* sau doctrina științifică a lui Eugenio Coseriu, nr. 10, 2002.

IORDAN, Iorgu. Eugenio Coseriu, teoretician al limbajului și istoric al lingvisticii, nr. 10, 2002.

UNGUREANU, Elena. Eugeniu Coșeriu despre arta limbajului și limbajul artei, nr. 10, 2002.

SOCIOLINGVISTICĂ

SOLOMON, Flavius. Legislație și dispută lingvistică în Estonia și în R. Moldova (studiu comparativ), nr. 6-10, 2003.

STAREA DE VEGHE

ACSAN, Alexei. Limba moldovenească: revenirea la anormalitate, nr. 4-6, 2002.

„Admir basarabeni pentru dorința lor de a se uni cu țara”. Interviu cu dl Mihai FRUNZĂ, primarul municipiului Rădăuți, 1-3, 2001.

BANTOȘ, Ana. Educație prin cuvânt, nr. 6-10, 2003.

BĂRBUȚĂ, Ion. O politică lingvistică dezastruoasă, nr. 2-3, 2003; Program de redresare a situației sociolingvistice sau utopie birocratică?, nr. 6-10, 2003.

BEȘLEAGĂ, Vladimir. Limba română, din nou crucificată, nr. 2-3, 2003.

BOBĂNĂ, Gheorghe. Stereotipurile etnice și concepția politicii naționale de stat a Republicii Moldova, nr. 6-10, 2003.

CIBOTARU, Mihail Gh. Capcana sau concepție a politicii antinaționale, nr. 6-10, 2003.

CIMPOI, Mihai. Politica națională de stat: concepție și anticoncepție, nr. 6-10, 2003.

CIOBANU, Anatol. Limba ca factor decisiv în politica națională a statului, nr. 6-10, 2003.

CIOCANU, Ion. Un atentat oficial la valorile noastre naționale, nr. 6-10, 2003.

CONDREA, Irina. Denumirea limbii ca instrument în lupta politică, nr. 4-6, 2002; Politica lingvistică – o problemă spinoasă în R. Moldova, nr. 1, 2003.

FILIP, Iulian. Urșii aripați ai Bucovinei, nr. 1-3, 2001.

Firul incandescent al continuității face bine țărilor civilizate. Dialog: Raisa BELICOV – Iulian FILIP, nr. 4-5, 2003.

For al opoziției unite, nr. 6-10, 2003.

Istoria națională: persistența primejdiei de impunere a falsurilor politizate. Declarație, nr. 7-9, 2002.

LARI, Leonida. Calvarul independenței precare, nr. 4-8, 2001.

LENȚA, Anatol. „Bilingvismul împăciitor” înseamnă aceeași suprațenie a limbii ruse, nr. 2-3, 2003.

MIHĂILĂ, Gheorghe. În marginea adevărului (II), nr. 9-12, 2001.

MORARU, Anton. Ne întorcem la epoca lui Stalin?, nr. 6-10, 2003.

PALADE, Gheorghe. Un nou atentat la Istoria românilor, nr. 2-3, 2003.

PETRENCU, Anatol. Identitate și Istorie națională, nr. 6-10, 2003.

PLOP-ULMANU, Tudor. Basarabia, nr. 1-3, 2001.

PURICE, Mihail. Legislația lingvistică și condițiile însușirii limbii române de către alolingvi, nr. 6-10, 2003.

Rezoluția Conferenței reprezentanților intelectualității din Republica Moldova privind proiectul *Concepției politicii naționale de stat a Republicii Moldova*, nr. 6-10, 2003.

Rezoluția Conferinței Științifice „Limba Română – azi” (ediția a IX-a), nr. 11-12, 2002.

ROȘCA, Ilinca. Suntem ce-am fost, vom fi ce suntem, nr. 4-6, 2002.

SILVESTRU, Aurelian. Liceul „Prometeu” – o tradiție modernizată, nr. 4-5, 2003.

SOLTAN, Petru. Procesul de-naționalizării continuă accelerat, nr. 6-10, 2003.

SUCEVEANU, Arcadie. Sindromul federalizării, nr. 6-10, 2003.

SUSARENCO, Gheorghe. Care este deosebirea dintre limba oficială și limba de stat, ca noțiuni juridice, nr. 2-3, 2003.

ȘOIMARU, Vasile. „Modelul tiraspolean” ne va duce la pierzanie, nr. 2-3, 2003.

„Transnistria a fost creată în scopuri diversioniste și de șantaj la adresa Basarabiei, tocmai pentru a împiedica apropierea acesteia de România!”. Interviu cu dl David CÂMPEANU, istoric, analist politic în problema Basarabiei, nr. 4-8, 2001.

VASILACHE, Vasile. Despăcatu-ni-s-a limba, nr. 2-3, 2003.

VIERU, Grigore. Cred în victoria noastră, nr. 6-10, 2003.

STILISTICĂ ȘI POETICĂ

SAMOIL, Nelly. Două tipuri de imagine poetică: tradițională / explicită și modernă / ambiguă, nr. 7-9, 2002.

TESTAMENT

COȘERIU, Eugen. Limba Română – o dimensiune spirituală indispensabilă la Est de Prut, nr. 10, 2002.

TEXTE SACRE

BERCA, Olimpia. Psalmi și psalmiști în literatura română, nr. 1-3, 2002.

TEZAUZ

COȘERIU, Eugen. Unitate lingvistică – unitate națională, nr. 10, 2002.

Deontologia și etica limbajului, nr. 10, 2002.

TIMPURI ȘI DESTINE

COLESNIC, Iurie. Primarii capitalei basarabene, nr. 4-5, 2003.

TRECUTUL PREZENT

BELICOV, Serafim. Dumnezeu își ia legendele acasă, nr. 4-5, 2003.

DAMIAN, Liviu. Elegie pentru soțul necuvintelor, nr. 4-5, 2003.

„Sunt bucuros că am făcut acest lung drum de acasă-acasă!”. Interviu realizat de Ion STICI cu poetul Nichita STĂNESCU, nr. 4-5, 2003.

UNITATEA LIMBII ROMÂNE

BÂTCĂ, Maria. Unitatea terminologiei culturii populare românești, nr. 6-10, 2003.

BEREJAN, Silviu. Unitatea limbii române – funcționarea ei în Republica Moldova, nr. 6-10, 2003.

CHIVU, Gheorghe. Limba oficială din Republica Moldova și unitatea culturii românești, nr. 6-10, 2003.

GUȚU-RÔMALO, Valeria. Evoluția limbii române în Republica Moldova, nr. 6-10, 2003.

IRIMIA, Dumitru. Identitatea și unitatea românilor în două oglinzi: Mihai Eminescu și Alexei Mateevici, nr. 6-10, 2003.

MĂRII, Ion. Prutul nu a fost și nu este un hotar dialectal sau supradialectal al limbii române, nr. 6-10, 2003.

MIHĂESCU, Doru. Numele Basarabiei, nr. 6-10, 2003.

MIHĂILĂ, G. Specificul și unitatea limbii române în cercetările lui B. Cazacu, nr. 6-10, 2003.

THEODORESCU, Constantin C. Un stat, o istorie și o limbă „moldovenească” în Basarabia?, nr. 6-10, 2003.

VINTILĂ-RĂDULESCU, Ioana. *Limba moldovenească* și limba română, nr. 6-10, 2003.

UNITATEA NAȚIONALĂ: ARGUMENTE LINGVISTICE

EREMIA, Anatol. Identitatea toponimică românească, nr. 1-3, 2001.

MOLDOVEANU, Gheorghe. Limba română în Bucovina, nr. 1-3, 2001.

VETRE ALE DĂINUIRII

CONDREA, Irina. Farmecul orașului de la marginea românismului, nr. 1-3, 2001.

PARASCA, Pavel. Suceava – prima capitală a Țării Moldovei întregite, nr. 1-3, 2001.

POPESCU-SIRETEANU, Ion. Siretul – reședință domnească, nr. 1-3, 2001.

VIAȚA CA O CORIDĂ

„Literatura este precum picătura chinezească”. Dialog: Leo BORDEIANU – Nicolae SPĂTARU, nr. 1-3, 2001.

„Mă las în libertatea propriei revelații de sine”. Dialog: Victoria MILESCU – Leo BUTNARU, nr. 4-6, 2002.

„Sunt omul *dreptei cumpene* românești”. Dialog: Alexandru BANTOȘ – Mihai CIMPOI, nr. 6-10, 2003.

„Sînt un nostalgic. Dar eu nu am nostalgia trecutului, eu am nostalgia viitorului”. Dialog: Grigore GRIGORESCU – Nicolae DABIJA, nr. 2-3, 2003.

VOCABULAR

CONDREA, Irina. Istoria veche a unui cuvânt nou, nr. 11-12, 2002.

DRUȚĂ, Inga. Inovație și tradiție lingvistică, nr. 11-12, 2002; Considerații privind mișcarea lexicului actual, nr. 2-3, 2003.

FLAIȘER, Mariana. Termeni sinonimi pentru *pictor*, *a picta*, *pictură*, nr. 1-3, 2002.

GRAUR-VASILACHE, Maria. Tendințe de internaționalizare a terminologiilor de specialitate, nr. 6-10, 2003.

LEONĂCHESCU, Nicolae P. Limbajul tehnic al dacilor, nr. 4-6, 2002.

MELNIC, Vasile. Istorie și realitate în utilizarea terminologiei medicale, nr. 4-8, 2001; Excursii etimologice în terminologia medicală, nr. 1-3, 2002; Afecțiuni eponimice ca termeni medicali în limba română literară, nr. 6-10, 2003.

SIMION, Constantin. Ortografia și ortoepia unor cuvinte străine, nr. 6-10, 2003.

ZILE ȘI NOPTI DE LITERATURĂ: EVENIMENT

BUTNARU, Leo. Honoris Causa, nr. 11-12, 2002.

Ceremonii. *Finis coronat opus*, nr. 11-12, 2002.

ILIESCU, Ion. Scriitorul este o nobilă chintesență a unei națiuni, nr. 11-12, 2002.

MARTIN, Mircea. Laudatio, nr. 11-12, 2002.

URICARU, Eugen. Parteneri egali cu toate celelalte literaturi, nr. 11-12, 2002.

Redacția revistei „Limba Română” exprimă sincere condoleanțe domnului Boris DENIS, membru al colegiului publicației noastre, în legătură cu trecerea la Domnul a mamei sale Xenia. Dumnezeu să o odihnească în pace.

AUTORII NOȘTRI

Alexei ACSAN, lingvist, cercetător științific, Institutul de Lingvistică, A.Ș.M., lector superior, ULIM.

Ludmila ARMAȘU-CANȚĂR, dr., conf. univ., U.P.S. „I. Creangă” din Chișinău.

Ioana AXENTI, lector, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul.

Victor AXENTI, doctor în filologie, decan al facultății de litere, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul.

Pavel BALMUȘ, membru al Uniunii Scriitorilor, cercetător științific, Institutul de Literatură și Folclor al Academiei de Științe a Moldovei (A.Ș.M.).

Ana BANTOȘ, critic literar, membru al Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor din Moldova (U.S.M.), cercetător științific superior, Institutul de Literatură și Folclor, A.Ș.M., conf. univ. doctor la Universitatea de Stat din Moldova.

Gheorghe BĂLICI, poet, membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova.

Alina BOJOGA-CELAC, doctorandă, Universitatea din București.

Iustina BURCI, cercetător științific, Academia Română, Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova.

Petru BUTUC, conferențiar, doctor, Catedra de Limba Română și Filologie Clasică, U.P.S. „Ion Creangă” din Chișinău.

Anatol CIOBANU, doctor habilitat în filologie, profesor universitar, șeful Catedrei de Limba Română, Lingvistică Generală și Romanică a U.S.M., membru corespondent al A.Ș.M., membru al colegiului de redacție al revistei *Limba Română*.

Ion CIOCANU, critic și istoric literar, membru al Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor din Moldova, doctor habilitat, cercetător științific coordonator, Institutul de Literatură și Folclor, A.Ș.M.; membru al colegiului de redacție al revistei *Limba Română*.

Nicolae CORLĂTEANU, academician, cercetător științific principal, Institutul de Lingvistică, A.Ș.M.; profesor universitar; membru al colegiului de redacție al revistei *Limba Română*.

Constantin DOMINTE, conferențiar universitar, doctor la Catedra de Limba Română, Facultatea de Litere a Universității din București.

Andrei EȘANU, doctor habilitat în științe istorice, membru corespondent al A.Ș.M., cercetător științific principal, Institutul de Istorie al A.Ș.M., membru al colegiului de redacție al revistei *Limba Română*.

Dumitru C. GRAMA, dr. hab. în drept, cercetător științific superior, Institutul de Filozofie, Sociologie și Drept, A.Ș.M.

Steliana GRAMA, poetă, membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova.

Larisa GURĂU, lector superior, Catedra de Limba Română, Lingvistică Generală și Romanică a U.S.M.

Ada ILIESCU, lector univ., dr., Universitatea din Craiova, România.

G. D. ISCRU, conferențiar universitar, doctor în istorie, Facultatea de Istorie a Universității Creștine „Dimitrie Cantemir” din București.

Iulian NEGRILĂ, profesor, decanul Colegiului Pedagogic din Arad, România.

Ada STUPARU, cercetător științific, București.

Constantin ȘCHIOPU, lector univ., dr., Universitatea Dunărea de Jos, Galați.

Camelia ZĂBAVĂ, cercetător științific, Academia Română, Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova.

LIMBA ROMÂNĂ

REVISTĂ DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ

